

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

گامی

عمران
علیهما السلام

www. **Ghaemiyeh** .com
www. **Ghaemiyeh** .org
www. **Ghaemiyeh** .net
www. **Ghaemiyeh** .ir

سیدنا امیر موسیٰ کا

بیعت بنی ہاشم اور ان کے شہر کی

عربی - فارسی

با همکاری سر اجیب خاں صاحب
سر خدیوہ اجیب خاں صاحب

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فرهنگ نامه مسجد فارسی - عربی

نویسنده:

محمد محمدی ری شهری

ناشر چاپی:

موسسه علمی فرهنگی دارالحدیث

ناشر دیجیتال:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۱۱	فرهنگ نامه مسجد فارسی - عربی
۱۱	مشخصات کتاب
۱۱	اشاره
۱۷	پیش گفتار
۱۹	درآمد
۱۹	واژه شناسی «مسجد»
۱۹	مسجد ، در فرهنگ قرآن و حدیث
۱۹	اشاره
۲۰	۱ . نقش مسجد در حاکمیت ارزش های دینی
۲۱	۲ . ساختن مسجد
۲۱	۳ . معماری مسجد
۲۱	اشاره
۲۲	الف پیش بینی ظرفیت مورد نیاز آیندگان
۲۲	ب رعایت سادگی
۲۳	ج ناپسند بودن تقلید از معابد غیر مسلمانان
۲۴	۴ . احترام گذاشتن به مسجد
۲۵	۵ . حضور در مسجد
۲۸	۶ . رعایت احکام و آداب مسجد
۲۸	۷ . خدمت به مسجد
۲۹	۸ . اهتمام به مساجد مهم تاریخی
۲۹	۹ . بر پا کردن نمازخانه در خانه
۳۰	۱۰ . هشیاری در برابر سوء استفاده از مقدّسات

۳۳	فصل یکم : فضیلت مسجد
۳۳	۱ / ۱ خانه خدا
۳۵	۲ / ۱ نور خدا
۳۵	۳ / ۱ نشستگاه پیامبران علیهم السلام
۳۵	۴ / ۱ محلّ شهادت اولیای خدا
۳۵	۵ / ۱ سرای هر پروا پیشه
۳۷	۶ / ۱ بهترین مکان ها
۳۹	۷ / ۱ باغ بهشتی
۴۱	فصل دوم : برکت های مسجد
۴۵	فصل سوم : ساختن مسجد
۴۵	۱ / ۳ فضیلت مسجد ساختن و آباد کردن آن
۴۹	۲ / ۳ مسجدسازی در راه ها
۴۹	۳ / ۳ ساختن مسجد پیامبر صلی الله علیه و آله توسط ایشان
۵۵	۴ / ۳ آنچه در ساختن مسجد ، سزاوار است
۵۵	۵ / ۳ آنچه در ساختن مسجد ، ناپسند است
۵۵	الف کنگره سازی
۵۹	ب ساختن مقصوره (جان پناه امام جماعت)
۵۹	ج ساختن محراب
۶۱	د آراستن مسجد و آذین بندی آن
۶۳	ه تصویرگری
۶۳	۶ / ۳ حریم مسجد
۶۵	توضیح
۶۷	فصل چهارم : بزرگداشت مسجد
۶۷	۱ / ۴ تأکید بر بزرگداشت مسجد

- ۶۷ ۲ / ۴ علت بزرگداشت مسجد
- ۶۹ ۳ / ۴ پاداش کسی که مسجد را بزرگ بدارد
- ۶۹ ۴ / ۴ نکوهش کسی که مسجد را بزرگ ندارد
- ۷۱ فصل پنجم : آبادانی معنوی مسجد
- ۷۱ ۱ / ۵ آباد کردن مسجد ، به حضور در آن است
- ۸۲ ۲ / ۵ فضیلت روانه شدن به سوی مسجد
- ۹۰ ۳ / ۵ فضیلت پیشی گرفتن به سوی مسجد
- ۹۲ ۴ / ۵ فضیلت اهل مسجد بودن
- ۹۸ ۵ / ۵ پاداش بسیار گام برداشتن به سوی مساجد
- ۱۰۰ ۶ / ۵ پاداش شبانه به مسجد رفتن
- ۱۰۲ ۷ / ۵ فضیلت نماز خواندن در مسجد
- ۱۰۴ ۸ / ۵ نماز پیامبر در مسجد پس از بازگشت از سفر
- ۱۰۶ ۹ / ۵ فضیلت ذکر و دعا در مسجد ، بویژه برای حاجتخواهی
- ۱۱۴ ۱۰ / ۵ فضیلت اعتکاف در مسجد
- ۱۱۴ ۱۱ / ۵ فضیلت آموختن و آموزش دادن در مسجد
- ۱۲۰ ۱۲ / ۵ فضیلت پناه بردن به مسجد
- ۱۲۰ ۱۳ / ۵ نکوهش بیرون رفتن از مسجد پس از اذان
- ۱۲۲ ۱۴ / ۵ نکوهش وا گذاشتن مسجد
- ۱۲۸ فصل ششم : حضور زنان در مسجد
- ۱۲۸ ۱ / ۶ نماز خواندن زنان با پیامبر صلی الله علیه و آله در مسجد
- ۱۲۸ ۲ / ۶ ناشایست بودن ممنوعیت حضور زنان در مسجد
- ۱۳۰ ۳ / ۶ آنچه برای زنان در رفتن به مسجد ، شایسته است
- ۱۳۴ فصل هفتم : خدمت به مسجد
- ۱۳۴ ۱ / ۷ فضیلت خدمت به مسجد

۱۳۴	۲ / ۷ روشن کردن مسجد
۱۳۶	۳ / ۷ نظافت مسجد
۱۴۰	۴ / ۷ خوش بو کردن مسجد
۱۴۴	فصل هشتم : احکام و آداب مسجد
۱۴۴	الف آنچه مستحب است
۱۴۴	۱ / ۸ اخلاص
۱۴۴	۲ / ۸ پاکیزگی
۱۴۶	۳ / ۸ واری کردن کفش
۱۴۶	۴ / ۸ به خدا پناه بردن ، هنگام ورود و خروج
۱۴۸	۵ / ۸ دعا کردن هنگام ورود و خروج
۱۵۴	۶ / ۸ پیش نهادن پای راست ، هنگام ورود و پای چپ ، هنگام خروج
۱۵۶	۷ / ۸ نماز تحیت
۱۵۸	۸ / ۸ به سوی قبله نشستن
۱۵۸	۹ / ۸ با عجله بیرون رفتن
۱۵۸	۱۰ / ۸ نماز خواندن در نزدیک ترین مسجدها
۱۶۰	۱۱ / ۸ این ویژگی ها
۱۶۴	ب آنچه مکروه است
۱۶۴	۱۲ / ۸ گذرگاه کردن مسجد
۱۶۶	۱۳ / ۸ بلند کردن صدا در مسجد
۱۶۶	۱۴ / ۸ سخن گفتن از دنیا در مسجد
۱۶۸	۱۵ / ۸ جستجو کردن گم شده در مسجد
۱۷۰	۱۶ / ۸ خواندن شعرهای بیهوده در مسجد
۱۷۶	۱۷ / ۸ بدون ضرورت در مسجد خوابیدن
۱۷۸	۱۸ / ۸ آب دهان انداختن در مسجد

- ۱۸۲ ۱۹ / ۸ به مسجد رفتن کسی که خوراک آزار دهنده ای خورده
- ۱۸۴ ۲۰ / ۸ خرید و فروش در مسجد
- ۱۸۶ ۲۱ / ۸ نماز بر مُردگان در مسجد
- ۱۸۶ ۲۲ / ۸ حد جاری کردن در مسجد
- ۱۸۸ ۲۳ / ۸ مجموعه این کارها
- ۱۹۲ ج آنچه حرام است
- ۱۹۲ ۲۴ / ۸ نجس کردن مسجد
- ۱۹۲ ۲۵ / ۸ توقّف جنب و حائض در مسجد
- ۱۹۶ ۲۶ / ۸ گذاشتن چیزی در مسجد توسط جنب و حائض
- ۱۹۸ فصل نهم : ویران کردن مسجد
- ۲۰۰ فصل دهم : برترین مسجدها
- ۲۰۰ ۱ / ۱۰ مسجد الحرام
- ۲۰۴ ۲ / ۱۰ مسجد پیامبر صلی الله علیه و آله
- ۲۰۶ ۳ / ۱۰ مسجد الأقصى
- ۲۰۸ ۴ / ۱۰ مسجد قبا
- ۲۱۲ ۵ / ۱۰ مسجد کوفه
- ۲۲۶ ۶ / ۱۰ مسجد سَهْلَه
- ۲۳۲ ۷ / ۱۰ مسجد خَیْف
- ۲۳۴ ۸ / ۱۰ مسجد غدیر
- ۲۳۴ ۹ / ۱۰ مسجد فتح
- ۲۳۴ ۱۰ / ۱۰ مسجد فَضِیْح
- ۲۳۸ ۱۱ / ۱۰ این مسجدها
- ۲۴۴ فصل یازدهم : مسجد درون خانه
- ۲۴۸ فصل دوازدهم : مسجدهای نکوهش شده

۲۷۲ ----- فهرست منابع و مأخذ

۲۹۲ ----- درباره مرکز

فرهنگ نامه مسجد فارسی - عربی

مشخصات کتاب

سرشناسه : محمدی ری شهری، محمد، ۱۳۲۵ -

عنوان و نام پدیدآور : فرهنگ نامه مسجد عربی فارسی / محمدی ری شهری ؛ باهمکاری مرتضی خوش نصیب ؛ مترجم مرتضی خوش نصیب.

مشخصات نشر : قم : موسسه علمی فرهنگی دارالحدیث، سازمان چاپ و نشر، ۱۳۸۷.

مشخصات ظاهری : ۲۷۹ ص. ، [۱۶] ص. تصویر.

فروست : پژوهشکده علوم و معارف حدیث ؛ ۱۵۸.

شابک : ۳۰۰۰۰ ریال ؛ ۳۰۰۰۰ ریال ۹۷۸-۹۶۴-۴۹۳-۳۳۲-۵ :

یادداشت : چاپ اول: ۱۳۸۷.

یادداشت : چاپ دوم.

یادداشت : کتابنامه: [۲۶۱] - ۲۷۴ ؛ همچنین به صورت زیر نویس.

موضوع : مسجدها

موضوع : مسجدها—احادیث

شناسه افزوده : خوش نصیب، مرتضی، ۱۳۴۲ -، مترجم

شناسه افزوده : موسسه علمی - فرهنگی دارالحدیث. سازمان چاپ و نشر

رده بندی کنگره : BP۲۶۱/۳۵م۴ ۱۳۸۷

رده بندی دیویی : ۲۹۷/۷۵

شماره کتابشناسی ملی : ۱۵۹۸۹۶۲

ص : ۱

اشاره

ص: ۷

پیش گفتار

پیش گفتار مسجد، مهم‌ترین پایگاه شعائر دینی و اصلی‌ترین پایگاه تداوم ارزش‌های اسلامی در جامعه است و از این رو، نقش فوق‌العاده مؤثری در تحکیم اساس نظام اسلامی دارد. با این نگاه، مسجد، جایگاه ویژه‌ای در فرهنگ عمومی جامعه اسلامی دارد و فرهنگ‌سازی در زمینه ابعاد مختلف این پایگاه، از اهمیت و اولویت خاصی برخوردار است. بی‌تردید، بهترین، مؤثرترین و نزدیک‌ترین راه برای فرهنگ‌سازی عمومی در جهت تقویت این پایگاه مهم فرهنگی و سیاسی، تبیین ره‌نمودهای سازنده قرآن، پیامبر صلی‌الله‌علیه‌و آله و اهل بیت علیهم‌السلام و انتقال آنها به اقشار مختلف جامعه اسلامی است. هر چند تا کنون کتاب‌های مفید و ارزنده‌ای با هدف یاد شده تألیف گردیده، لیکن فرهنگ‌نامه مسجد، تلاشی است نو تا ره‌نمودهای قرآن و حدیث را با نظمی نوین و دل‌نشین، در اختیار همه علاقه‌مندان، بویژه پژوهشگران و بخصوص سنگرداران این پایگاه، قرار دهد. فرهنگ‌نامه مسجد، با الهام گرفتن از قرآن و احادیث اسلامی، در جهت

ص: ۸

تقویت فرهنگ ساختن مسجد، چگونگی طراحی و معماری آن، احترام به این پایگاه مقدّس، رعایت احکام و آداب آن، اهمّیت مساجد تاریخی، لزوم هوشیاری در برابر سوء استفاده های سیاسی و اجتماعی از این پایگاه، و از همه مهم تر، گسترش فرهنگ حضور عموم مسلمانان و خصوصا جوانان در مسجد، نکات مهم و آموزنده ای را ارائه می نماید. گفتنی است که این مجموعه، بخشی از دانش نامه میزان الحکمه است که به دلیل اهمّیت موضوع و به پیشنهاد فاضل گران قدر آقای تقی قرائتی که تلاشی ستودنی در گسترش فرهنگ مسجد دارد، به صورتی مستقل، ارائه می گردد. در این جا، لازم می دانم از همه فضلا و پژوهشگران عزیز و بزرگوار «پژوهشکده علوم و معارف حدیث» که در پدید آوردن و عرضه این اثر سهیم بوده اند، بویژه فاضل ارجمند جناب آقای مرتضی خوش نصیب که در تحقیق این فرهنگ نامه، این جانب را مساعدت نمود و افزون بر این، با ترجمه زیبای خود، زمینه بهره مندی پارسی زبانان را از آن فراهم ساخت، صمیمانه سپاس گزاری نمایم. از خداوند مَنان برای همه آنان، پاداشی در خور فضل حضرتش مسئلت دارم. خداوند توفیق خدمت بیشتر به معارف ناب اسلام را به همه ما عنایت فرماید! محمّد

محمّدی ری شهری پنجم بهمن ماه ۱۳۸۶ شانزدهم محرم الحرام ۱۴۲۹

ص: ۹

درآمد

واژه شناسی «مسجد»

مسجد، در فرهنگ قرآن و حدیث

اشاره

درآمد واژه شناسی «مسجد» واژه «مسجد»، در لغت اسم مکان و از ریشه «سجد»، به معنای سر فرود آوردن و اظهار تذلل و خاکساری است. ابن فارس می نویسد: السینُ وَالجیمُ وَالدَّالُّ، أَصْلُ وَاحِدٌ مُطَّرِدٌ يَدُلُّ عَلَى تَطَامُنٍ وَذُلٍّ، يُقَالُ: سَجَدَ، إِذَا تَطَامَنَ وَكُلُّ مَا ذَلَّ فَقَدْ سَجَدَ. (۱) سین و جیم و دال، دارای یک معنای اصلی و فراگیر است که بر فروتنی و خاکساری دلالت می کند. وقتی گفته می شود: «سَجَدَ» که شخص، فروتنی کرده باشد و هر آنچه خاکساری کند، سجده کرده است. دیگر واژه شناسان عرب نیز با عباراتی مشابه، همین مضمون را تأیید کرده اند. بنا بر این، چنان که گفته شد، در زبان عربی «سجود» به معنای خاکساری و سر فرود آوردن در برابر دیگری است و «مسجد»، به معنای مکان چنین اقدامی است.

مسجد، در فرهنگ قرآن و حدیث در فرهنگ قرآن و حدیث، «سجود»، نه تنها به معنای سر فرود آوردن، بلکه

۱- معجم مقاییس اللغة: ج ۳ ص ۱۳۳.

۱. نقش مسجد در حاکمیت ارزش های دینی

به معنای سر بر خاک نهادن نیز هست. از این رو، سجود به غایت خضوع، تفسیر شده است و بر این پایه، مسجد در فرهنگ اسلامی، جایگاه ویژه‌ای دارد که در آن، انسان ناتوان و نیازمند، با خضوع و کرنش در برابر عظمت آفریدگار توانا و بی‌نیاز، با او ارتباط برقرار می‌کند. البته، انسان همه‌جا می‌تواند در برابر عظمت الهی، سر فرود آورد و از این طریق با وی رابطه برقرار نماید؛ ولی اگر مکانی با قصد قربت به این کار اختصاص یابد، مسجد نامیده می‌شود. (۱) برای بهره‌گیری کامل امت اسلامی از برکات «مسجد»، در قرآن و احادیث اسلامی، ره‌نمودهای مهم و ارزشمندی آمده که در واقع، فرهنگ‌نامه بهره‌گیری از برکات مسجد محسوب می‌شوند و مبلغان دینی باید با تکیه بر این فرهنگ‌نامه، و بویژه با تأمل در پیام‌های سازنده آن، جهت تأسیس و بهره‌گیری از ظرفیت‌های مسجد، تلاش نمایند. به منظور دستیابی به این هدف، نوشته حاضر با عنوان فرهنگ‌نامه مسجد، متن ره‌نمودهای قرآن و اهل بیت علیهم السلام را در دوازده فصل، تقدیم همگان و بویژه پژوهشگران و مبلغان می‌نماید. اما پیش از آن، اشاره کوتاهی داریم به مهم‌ترین نکاتی که در این فرهنگ‌نامه، مورد توجه قرار گرفته است.

۱. نقش مسجد در حاکمیت ارزش‌های دینیمسجد، قلب جامعه اسلامی و مهم‌ترین پایگاه فرهنگی و سیاسی حکومت

۱- اگر مکانی به قصد قربت به عنوان مسجد وقف گردد و حدّ اقل یک نفر با اجازه بانی در آن نماز بخواند، آن مکان، تبدیل به مسجد شده، احکام مربوط به مسجد بر آن مترتب می‌گردد و بر اساس نظر بسیاری از فقیهان متأخر، خواندن صیغه وقف نیز ضرورتی ندارد (ر. ک: العروه الوثقی: ج ۱ ص ۴۵۳ مسئله ۱۱؛ تحریر الوسیله: ج ۱ ص ۱۲۳ مسئله ۱۹).

ص: ۱۱

۲. ساختن مسجد

۳. معماری مسجد

اشاره

دینی است. از این رو، روایات با تعبیرهای بلندی، مانند: «خانه خدا»، «نشستگاه پیامبران» «سرای هر پروا پیشه» «بهترین مکان‌ها» و «باغ بهشتی»، مسلمانان را به برقراری ارتباط با این کانون دل‌ها دعوت می‌کنند و به گسترش بهره‌گیری از برکات مادی و معنوی مسجد، تشویق می‌نمایند. (۱)

۲. ساختن مسجد به دلیل نقش تعیین‌کننده مسجد در حاکمیت ارزش‌های دینی، روایات اسلامی، تأکید فراوانی در گسترش فرهنگ ساختن مسجد در جامعه اسلامی دارند و توصیه می‌کنند که مسلمانان، به هر اندازه که می‌توانند، با ساختن مسجد در هر جایی که مورد نیاز باشد، در شهر و روستا و جاده‌های ارتباطی، به گسترش این فرهنگ، کمک کنند (۲) تا آن‌جا که از باب مبالغه، در حدیثی از پیامبر خدا روایت شده که می‌فرماید: مَنْ بَنَى مَسْجِدًا وَ لَوْ مَفْحَصَ قَطَاةٍ، بَنَى اللَّهُ لَهُ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ. (۳) هر کس مسجدی بسازد، اگر چه به قدر آشیانه مرغ سنگخواره باشد، خداوند برای او خانه‌ای در بهشت، خواهد ساخت.

۳. معماری مسجد هر چند در روایات اسلامی، چیزی با عنوان نظام معماری مسجد دیده نمی‌شود، می‌توان گفت چگونگی معماری ساختمان مسجد، بستگی به نیاز و شرایط زمان و مکان دارد؛ اما با تأمل در ره‌نمودهای پیشوایان دینی، چند

۱- ر. ک: ص ۲۳ (فصل یکم: فضیلت مسجد).

۲- ر. ک: ص ۳۵ (فصل سوم: ساختن مسجد).

۳- ر. ک: ص ۳۴ ح ۲۲.

الف پیش بینی ظرفیت مورد نیاز آیندگان**ب رعایت سادگی**

نکته را می توان به عنوان اصول فرهنگ معماری اسلامی مسجد ، از آنها استنباط کرد :

الف پیش بینی ظرفیت مورد نیاز آیندگان نخستین نکته ای که در برخی از روایات به آن اشاره شده ، این است که در ساختن مسجد ، نباید تنها نیاز فعلی مردم را در نظر گرفت ؛ بلکه باید حتی الامکان ، نیاز آیندگان را نیز مد نظر داشت تا کمتر نیاز به تخریب آن برای توسعه پدید آید ، چنان که روایت شده است : **إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ أَتَى عَلَى قَوْمٍ مِنَ الْأَنْصَارِ وَهُمْ يَبْنُونَ مَسْجِدًا لَهُمْ ، فَقَالَ : أَوْسِعُوهُ تَمَلَّؤُوهُ .** (۱) پیامبر خدا ، بر گروهی از انصار که برای خود مسجدی می ساختند ، وارد شد و فرمود : «وسیع و جادار بنایش کنید که [در آینده] آن را پُر خواهید کرد» .

ب رعایت سادگی روایاتی که مسجدسازی پیامبر خدا را توصیف می کنند (۲) یا از آراستن مسجد با طلا و نقاشی نهی می کنند ، (۳) در واقع ، به لزوم رعایت اصل سادگی در معماری مسجد ، اشاره دارند . به دیگر سخن ، بهره گیری از هنر در معماری مسجد ، اگر صرفاً برای ایجاد جاذبه ظاهری باشد و با فلسفه پایه گذاری مسجد همسو نباشد ،

۱- ر . ک : ص ۴۴ ح ۳۸ .

۲- ر . ک : ص ۳۹ (ساختن مسجد پیامبر صلی الله علیه و آله توسط ایشان) .

۳- ر . ک : ص ۵۱ (آنچه در ساختن مسجد ، ناپسند است / آراستن مسجد و آذین بندی آن) .

ج ناپسند بودن تقلید از معابد غیر مسلمانان

نکوهیده است .

ج ناپسند بودن تقلید از معابد غیر مسلمانان اصولاً تشبیه به غیر مسلمانان ، به دلیل آثار سوء روانی و اجتماعی آن ، از نظر اسلام همواره ممنوع است ، چنان که از امام علی علیه السلام روایت شده : قَلَّ مَنْ تَشَبَّهَ بِقَوْمٍ إِلَّا أَوْشَكَ أَنْ يَكُونَ مِنْهُمْ . (۱) کسی که خود را شبیه مردمی سازد ، جز به ندرت ، در آستانه آن قرار می گیرد که از آنان باشد . اما در خصوص معماری مسجد ، از برخی روایاتی که از کنگره سازی در مساجد نهی کرده اند ، چنین بر می آید که دلیل این نهی ، همانند شدن مسجد به معابد یهود و نصار است . از پیامبر خدا روایت شده که فرمود : أَرَأَيْكُمْ سَتُشْرَفُونَ مَسَاجِدَ كُمْ بَعْدِي كَمَا شَرَّفَتِ الْيَهُودُ كِنَائِسِيَّهَا ، وَ كَمَا شَرَّفَتِ النَّصَارَى بَيْعَهَا . (۲) می بینم شما را که پس از من ، مسجدهایتان را کنگره دار می سازید ، همان گونه که یهود ، کنیسه های خود را و مسیحیان ، کلیساهایشان را کنگره دار می سازند . همچنین در روایت دیگری در بیان سیره امام علی علیه السلام آمده که محراب های خاصی را که شبیه قربانگاه های یهود بود ، از بین می برد : كَانَ يَكْسِرُ الْمَحَارِبَ إِذَا رَأَاهَا فِي الْمَسَاجِدِ ، وَ يَقُولُ : كَأَنَّهَا مَذَابِحُ

۱- نهج البلاغه ، حکمت ۲۰۷ . نیز ر . ک : میزان الحکمه با ترجمه فارسی : ج ۵ ص ۴۷۵ (مانندسازی و تقلید) .

۲- ر . ک : ح ص ۴۴ ح ۴۰ .

۴. احترام گذاشتن به مسجد

اليهود (۱). (۲) بدیهی است که تفاوتی میان یهود و نصارا با سایر فرق غیرمسلمان، در نکوهیده بودن تقلید از معابد آنان نیست.

۴. احترام گذاشتن به مسجد مسجد، به دلیل این که مرکز ویژه ارتباط انسان با خداست و خانه خدا نامیده شده، در اسلام، احترام خاصی دارد (۳) و برای آن که احترام به مسجد، به صورت فرهنگی عمومی در جامعه اسلامی در آید، افزون بر احکام و آداب ویژه ای که در اسلام برای ارتباط با این مکان مقرر شده، (۴) در شماری از روایات، حتی تصغیر بستن لفظ «مسجد»، ناروا شمرده شده است، چنان که از پیامبر صلی الله علیه و آله روایت شده که فرمود: لَا يَقُولَنَّ أَحَدُكُمْ لِلْمَسْجِدِ، مُسَيِّدٌ، فَإِنَّهُ يَبْتَئُ بِذِكْرِ اللَّهِ فِيهِ. (۵)

۱- ر. ک: ص ۴۹ (آنچه در ساختن مسجد، ناپسند است / ساختن محراب).

۲- فقیه گرانسنگ، مؤلف جواهر الکلام، پس از نقل آرای فقیهان پیشین و تبیین مقصود آنان از فتوا دادن به کراهت محراب سازی در مساجد، در مقام نتیجه گیری، چنین می نویسد: آنچه در مسئله محراب سازی مکروه است، یکی از سه چیز زیر است: مقصوره و جان پناه، محراب های بسیار فرو رفته در دیوار که شبیه مقصوره است، و محراب های ویژه ای که به شکل مستقل در [برخی] مساجد ساخته می شود و شبیه قربانگاه های یهود است. . . . و اما محراب هایی که تنها به صورت اثری در دیوار و با هدف نمایاندن قبله ایجاد می شوند و یا اندکی در دیوار فرو رفته اند، هیچ کراهتی ندارند، چنان که سیره متداول، امروزه به دور از هر گونه واکنش منفی، به کار گیری چنین محراب هایی را تأیید می کند؛ بلکه کمتر مسجدی است که فاقد چنین محرابی باشد (جواهر الکلام: ج ۵ ص ۲۸۲).

۳- ر. ک: ص ۵۷ (فصل چهارم: بزرگداشت مسجد).

۴- ر. ک: ص ۱۳۳ (فصل هشتم: احکام و آداب مسجد).

۵- ر. ک: ص ۵۶ ح ۶۰.

۵. حضور در مسجد

کسی از شما، مسجد را مسجدک نخواند؛ زیرا آن، خانه‌ای است که خداوند در آن یاد می‌شود.

۵. حضور در مسجداحداث مسجد، فلسفه‌ای جز حضور مردم در آن و بهره‌گیری از برکات آن ندارد. (۱) بنا بر این، فرهنگ سازی در جهت حضور هر چه بیشتر مردم در مساجد، بویژه نسل جوان، باید در رأس همه تلاش‌های علاقه‌مندان به تعمیق و گسترش ارزش‌های اسلامی باشد. به همین جهت، بیشتر ره‌نمودهای پیشوایان اسلام در باره مسجد، ناظر به این فرهنگ سازی است. اهتمام روایات اسلامی به این فرهنگ سازی تا آن جاست که آباد کردن واقعی مساجد را به حضور مردم در آن، تفسیر می‌کنند، (۲) چنان که در حدیثی از پیامبر خدا آمده است: إِذَا رَأَيْتُمُ الرَّجُلَ يَعْتَادُ الْمَسْجِدَ فَاشْهَدُوا لَهُ بِالْإِيمَانِ، قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: «إِنَّمَا يَغْمُرُ مَسْجِدَ اللَّهِ مَنْ ءَامَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ». (۳) هر گاه دیدید که مردی، پیوسته به مسجد می‌رود، به ایمان او گواهی دهید. خدای متعال فرموده است: «تنها کسی که به خدا و روز رستاخیز ایمان آورده است، مساجد خدا را آباد می‌کند». بی‌تردید، آباد کردن مسجد که به حضور در آن تفسیر گردیده. اشاره به این واقعیت دارد که ساختن، توسعه، تعمیر و آبادانی بنای مسجد، اگر توأم با برنامه ریزی جهت حضور مردم در آن نباشد اصولاً آبادانی واقعی محسوب

۱- ر. ک: ص ۳۱ (فصل دوم: برکت‌های مسجد).

۲- ر. ک: ص ۶۱ (آباد کردن مسجد، به حضور در آن است).

۳- ر. ک: ص ۶۰ ح ۶۵.

ص: ۱۶

نمی شود . روایات اسلامی ، برای گسترش هر چه بیشتر فرهنگ حضور مردم در مسجد ، با تعبیرهای گوناگون و وعده به پاداش های فراوان ، نظیر آنچه در پی بدانها اشاره می شود ، مسلمانان را برای آمدن به خانه خدا تشویق کرده اند : برای برداشتن هر گام به سوی مسجد ، ده حسنه در نامه عمل ثبت می شود و ده گناه ، پاک می گردد و ده درجه ، داده می شود . (۱) رفتن به سوی مسجد در تاریکی شب ، نورانیت ویژه ای در قیامت برای اهل مسجد ، پدید می آورد . (۲) هر چه مسجد دورتر باشد ، ثواب کسی که به مسجد می رود ، افزون تر می گردد . (۳) پیش گامی در رفتن به مسجد ، پیش گامی در نزدیکی به خدا و بهشت جاوید است . (۴) نشستن در مسجد ، عبادت است . (۵) اُنس و اُلُفت یافتن با مسجد ، در واقع اُنس و اُلُفت یافتن با خداست . (۶)

- ۱- ر . ک : ص ۷۱ (فضیلت روانه شدن به سوی مسجد) .
- ۲- ر . ک : ص ۸۹ (پاداش شبانه به مسجد رفتن) .
- ۳- ر . ک : ص ۸۷ (پاداش بسیار گام برداشتن به سوی مساجد) .
- ۴- ر . ک : ص ۷۹ (فضیلت پیشی گرفتن به سوی مسجد) .
- ۵- ر . ک : ص ۶۱ (آباد کردن مسجد ، به حضور در آن است) و ص ۸۱ (فضیلت اهل مسجد بودن) .
- ۶- ر . ک : ص ۸۵ ح ۱۲۱ .

ص: ۱۷

رفتن به مسجد برای آموزش یا فراگیری معارف ، پاداش حج دارد . (۱) همچنین برای تشویق مسلمانان به نماز گزاردن در مسجد ، از یک سو ، و بهره گیری از بافضیلت ترین و پُرجمعیت ترین مساجد ، از سوی دیگر ، پاداش نماز گزاردن در مسجد الحرام ، برابر با یکصد هزار نماز ، در مسجد پیامبر صلی الله علیه و آله معادل ده هزار نماز (۲) و در مسجد الأقصی ، برابر با یکهزار نماز و در مساجد جامع ، معادل یکصد نماز و در مسجد محلّ سکونت ، برابر با بیست و پنج نماز و در مسجد بازار ، برابر با دوازده نماز اعلام شده ، در حالی که نماز گزاردن در خانه ، آن هم در صورتی که از سرِ بی اعتنایی به مسجد و جماعت نباشد ، تنها پاداش همان یک نماز را دارد . (۳) در مقابل ، ترک مسجد بدون عذر موجه ، نشانه غفلت ، بلکه نفاق شمرده شده و تأکید شده است که همسایه مسجد ، جز در مسجد نباید نماز بگزارد (۴) و مساجدی که همسایه هایش در آن حاضر نمی شوند ، از آنان به خداوند متعال ، شکایت می برند و خداوند نیز به آنها چنین پاسخ می دهد : *وَعِزَّتِي وَجَلَالِي لَا قِبَلْتُ لَهُمْ صِيْلَةٌ وَاحِدَةٌ ، وَلَا أَظْهَرْتُ لَهُمْ فِي النَّاسِ عَدَالَةً ، وَلَا نَالَتْهُمْ رَحْمَتِي ، وَلَا جَاوَرُونِي فِي جَنَّتِي .* (۵) به عزّت و جلالم سو گند ، هیچ نمازی را از آنها نمی پذیرم ، و

هیچ

۱- ر . ک : ص ۱۰۳ (فضیلت آموختن و آموزش دادن در مسجد) .

۲- ر . ک : ص ۱۹۳ ح ۳۲۸ .

۳- ر . ک : ص ۹۳ ح ۱۴۱ .

۴- ر . ک : ص ۱۱۱ (نکوهش و گذاشتن مسجد) .

۵- ر . ک : ص ۱۱۴ ح ۱۸۴ .

ص: ۱۸

۶. رعایت احکام و آداب مسجد**۷. خدمت به مسجد**

گاه عدالتی را از ایشان در میان مردم، آشکار نمی سازم، و رحمتم شامل حالشان نمی شود. و آنان در بهشتم همسایه من نمی گردند.

۶. رعایت احکام و آداب مسجد رعایت احکام و آداب مسجد نیز نیاز به فرهنگ سازی دارد. مسجد، خانه خداست و کسی که به مسجد می رود، در واقع، به دیدار خدا می رود. از این رو، شایسته است تا اموری را رعایت کند، که از آن جمله است: انگیزه الهی داشتن در رفتن به مسجد، طهارت روح، پاکیزگی جسم و لباس، استعاذه و خواندن دعا هنگام ورود به مسجد و خروج از آن، خواندن نماز تحیت و رو به قبله نشستن. نیز شتاب نکردن برای خارج شدن از مسجد، شایسته و نیکوست. در مقابل، اموری مانند: عبور کردن از داخل مسجد بدون نماز خواندن در آن، بلند کردن صدا، سخن گفتن از مسائل دنیوی، معرّفی کردن گم شده و پرسش از آن، اشعار بیهوده و بی محتوا خواندن، تجارت و خوابیدن در مسجد بدون ضرورت، شایسته نیست. نیز به مسجد رفتن کسی که بوی دهانش دیگران را آزار دهد، مکروه است. همچنین آلوده کردن مسجد به نجاست، حرام، و پاک کردن آن از نجاست، واجب است، چنان که توقف شخص جُنُب و حائض در مسجد، حرام است. (۱)

۷. خدمت به مسجد خدمت کردن به خانه خداوند متعال، افتخاری بزرگ و عملی بسیار پسندیده است. ابراهیم علیه السلام و اسماعیل علیه السلام و مریم علیهما السلام افتخار خدمت گزاری خانه خدا را

۱- ر. ک: ص ۱۳۳ (احکام و آداب مسجد).

ص: ۱۹

۸. اهتمام به مساجد مهم تاریخی

۹. برپا کردن نمازخانه در خانه

دارند. (۱) در حدیثی از پیامبر خدا نقل شده که می فرماید: **إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ إِذَا أَحَبَّ عَبْدًا جَعَلَهُ قِيَمَ مَسْجِدٍ**. (۲) خدای عز و جل هر گاه بنده ای را دوست بدارد، او را برآورنده نیازهای مسجدی قرار می دهد. بنا بر این، شایسته است که بهترین ها برای خدمت به مسجد، انتخاب شوند، و این، نیاز به فرهنگ سازی دارد.

۸. اهتمام به مساجد مهم تاریخی شماری از مساجد، از فضائل بیشتری برخوردارند، مانند مسجد الحرام که کعبه، قبله مسلمانان در آن قرار دارد، مسجد پیامبر صلی الله علیه و آله که پس از مسجد الحرام، ارزشمندترین مساجد است، و مسجد الأقصی، که پیش از کعبه، نخستین قبله گاه مسلمانان بوده است. همچنین مسجد قبا، مسجد کوفه، مسجد سَهْلَه، مسجدی حَیْف، مسجد غدیر، مسجد فتح و مسجد فَضِیح که فضائل و برکات فراوانی برای آنها در روایات، ذکر شده است. (۳) تأکید روایات اسلامی بر فضائل این مساجد، نشانه اهتمام اسلام به فرهنگ سازی برای ارج نهادن مساجد قدیمی و تاریخی به وسیله اُمَّت اسلامی است که انبیا و اولیای الهی از برکات آنها بهره گرفته اند.

۹. برپا کردن نمازخانه در خانروایاتی از طریق شیعه و اهل سنت نقل شده که به آماده سازی مکانی تمیز و

۱- ر. ک: ص ۱۲۳ (فضیلت خدمت به مسجد).

۲- ر. ک: ص ۱۲۲ ح ۱۹۵.

۳- ر. ک: ص ۱۸۹ (فصل دهم: برترین مساجد).

۱۰. هشیاری در برابر سوء استفاده از مقدّسات

پاک در خانه برای نماز توصیه کرده اند. (۱) این سفارش، حاکی از آن است که شخص مسلمان، همان طور که برای نیازهای مادی خود در خانه مکان‌های مختلفی را پیش بینی می‌کند، شایسته است برای نیازهای معنوی خود، بویژه نماز نیز مکانی را در نظر بگیرد. البته باید توجه داشت که با عنایت به تأکید فراوانی که اسلام بر خواندن نمازهای واجب در مساجد دارد، بدیهی است که نمازخانه منزل، جای مسجد را نمی‌گیرد و احکام مسجد را نیز ندارد؛ بلکه این مکان، اختصاص به نوافل دارد، چنان که از پیامبر خدا روایت شده که فرمود: *أَفْضَلُ الصَّلَاةِ صَلَاةُ الْمَرْءِ فِي بَيْتِهِ إِلَّا الْمَكْتُوبَةَ*. (۲) برترین نماز، به استثنای نمازهای واجب، نمازی است که شخص در خانه اش بخواند.

۱۰. هشیاری در برابر سوء استفاده از مقدّسات مسجد، همان طور که می‌تواند پایگاه نور و هدایت و ارتباط جمعی انسان با خداوند متعال باشد، ممکن است در جهت اهداف دشمنان اسلام، مورد سوء استفاده سیاسی و فرهنگی نیز قرار گیرد. از این رو، مسلمانان باید هشیار باشند و فریب کسانی که مسجد را دام فریب اهداف غیر الهی خود قرار می‌دهند، نخورند. آیات و روایاتی که در فصل دوازدهم، با عنوان «مساجد نکوهیده» آمده‌اند، به این نکته مهم اشاره دارند که ممکن است دشمنان اسلام، از همه مقدّسات، از جمله مسجد، سوء استفاده کنند. از این رو، فرهنگ هشیاری

۱- ر. ک: ص ۲۳۳ (فصل یازدهم: مسجد درون خانه).

۲- صحیح البخاری: ج ۱ ص ۲۵۶ ح ۶۹۸، صحیح مسلم: ج ۱ ص ۵۴۰ ح ۲۱۳.

ص: ۲۱

در برابر توطئه سوء استفاده از مقدّسات، باید در جامعه اسلامی نهادینه شود. بدین منظور، در صدر اسلام، مسجدی که در جهت اهداف دشمنان اسلام ساخته شد، «مسجد ضرار» نام گرفت و به دستور پیامبر خدا، ویران گردید.

ص: ۲۲

الفصل الأوّل : فضل المسجد ۱ / آيَتُ اللّهِرَسُولِ اللّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : قَالَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى : أَلَا إِنَّ بُيُوتِي فِي الْأَرْضِ الْمَسَاجِدُ ، تُضِيءُ لِأَهْلِ السَّمَاءِ كَمَا تُضِيءُ النُّجُومُ لِأَهْلِ الْأَرْضِ . (۱)

عنه صلى الله عليه و آله : إِنَّ بُيُوتَ اللَّهِ فِي الْأَرْضِ الْمَسَاجِدُ ، وَإِنَّ حَقًّا عَلَى اللَّهِ أَنْ يُكْرِمَ مَنْ زَارَهُ فِيهَا . (۲)

عنه صلى الله عليه و آله : مَنْ أَحَبَّ الْقُرْآنَ فَلْيُحِبِّ الْمَسَاجِدَ ، فَإِنَّهَا أُفِيَّتَهُ (۳) اللَّهُ وَأَبْيَتْهُ ، أذِنَ فِي رَفْعِهَا وَبَارَكَ فِيهَا ، مَيْمُونَةٌ مَيْمُونٌ أَهْلُهَا ، مُزَيَّنَةٌ مُزَيَّنٌ أَهْلُهَا ، مَحْفُوظَةٌ مَحْفُوظٌ أَهْلُهَا ، هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ وَاللَّهُ فِي حَوَائِجِهِمْ ، هُمْ فِي مَسَاجِدِهِمْ وَاللَّهُمَّ وَرَائِهِمْ . (۴)

۱- . ثواب الأعمال: ص ۴۷ ح ۲ ، المحاسن: ج ۱ ص ۱۱۹ ح ۱۲۴ كلاهما عن عبد الله بن جعفر عن أبيه ، مكارم الأخلاق: ج ۲ ص ۶۰ ح ۲۱۴۶ ، عوالي اللآلى: ج ۱ ص ۳۵۱ ح ۵ ، بحار الأنوار: ج ۸۴ ص ۱۴ ح ۹۲ .
۲- . المعجم الكبير: ج ۱۰ ص ۱۶۱ ح ۱۰۳۲۴ عن عبد الله ، كنز العمال: ج ۷ ص ۵۸۰ ح ۲۰۳۴۷ نقلًا عن الحاكم في تاريخه عن ابن عباس نحوه .

۳- . الفناء: وهو المتسع أمام الدار ، ويجمع الفناء على أفنيه (النهاية : ج ۳ ص ۴۷۷ «فنا»).

۴- . مستدرک الوسائل: ج ۳ ص ۳۵۵ ح ۳۷۶۶ نقلًا عن القطب الراوندى فى لبّ اللباب .

فصل یکم : فضیلت مسجد**۱ / ۱ خانه خدا**

فصل یکم : فضیلت مسجد ۱ / ۱ خانه خدا پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : خداوند تبارک و تعالی فرمود : «آگاه باشید که خانه های من در زمین ، مساجدند که به سان درخشش ستارگان برای اهل زمین ، بر آسمانیان ، نورافشانی می کنند » .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : همانا خانه های خدا در زمین ، مساجدند . بر خداست تا کسی را که در آن خانه ها دیدارش کند ، گرامی بدارد .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : هر کس قرآن را دوست دارد ، مسجدها را نیز دوست بدارد ؛ زیرا مساجد ، آستان های خدا و بناهای او [جهت بار یافتن به پیشگاهش] هستند . بر افراتنشان را رخصت داده و مبارکشان گردانده است . مسجدها ، خود و اهلشان با برکت اند ، خود و اهلشان آراسته اند ، و نیز آنها و اهلشان در امان اند . مسجیدیان در پی نماز خویش اند و خداوند ، در پی [بر آوردن] نیازشان . آنان ، در مسجدهایشان اند و خداوند ، پشتیبانشان است .

ص: ۲۴

۱ / ۲ نورُ اللّهِ رسول اللّهِ صلى الله عليه و آله :المَسْجِدُ أَنْوَارُ اللّهِ . (۱)

۱ / ۳ مَجْلِسُ الْأَنْبِيَاءِ الْإِمَامِ عَلِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ :المَسْجِدُ مَجَالِسُ الْأَنْبِيَاءِ ، وَحِرْزٌ مِنَ الشَّيْطَانِ . (۲)

۱ / ۴ مَشْهُدُ الْأَوْلِيَاءِ الْإِمَامِ الصَّادِقِ عَلَيْهِ السَّلَامُ :مَا مِنْ مَسْجِدٍ بُنِيَ إِلَّا عَلَى قَبْرِ نَبِيِّ أَوْ وَصِيِّ نَبِيِّ قُتِلَ فَأَصَابَ تِلْكَ الْبُقْعَةَ رَشَّةٌ مِنْ دَمِهِ ، فَأَحَبَّ اللَّهُ أَنْ يُذَكَّرَ فِيهَا ، فَأُذِّ فِيهَا الْفَرِيضَةُ وَ النَّوَافِلُ ، وَاقْضِ فِيهَا مَا فَاتَكَ . (۳)

۱ / ۵ بَيْتٌ كُلُّ تَقِيٍّ رَسُولِ اللّهِ صلى الله عليه و آله :المَسْجِدُ بَيْتٌ كُلِّ تَقِيٍّ . (۴)

۱- مستدرک الوسائل: ج ۳ ص ۴۴۸ ح ۳۹۶۲ نقلاً عن القطب الراوندى فى لبّ اللباب .

۲- الجامع لأخلاق الرّواى و آداب السامع: ج ۲ ص ۶۰ ح ۱۱۸۱ عن خيثمه بن عبد الرحمن ، أدب الإملاء والاستملاء: ج ۱ ص ۲۵۶ ح ۱۱۳ عن أبى خيثمه بن عبد الرحمن ، كنز العمال: ج ۸ ص ۳۱۹ ح ۲۳۰۹۷ ؛ مستدرک الوسائل: ج ۳ ص ۳۶۳ ح ۳۷۸۶ نقلاً عن القطب الراوندى فى لبّ اللباب وليس فيه ذيله .

۳- الكافى: ج ۳ ص ۳۷۰ ح ۱۴ ، تهذيب الأحكام: ج ۳ ص ۲۵۸ ح ۷۲۳ ، بحار الأنوار: ج ۱۴ ص ۴۶۳ ح ۳۱ .

۴- المعجم الكبير: ج ۶ ص ۲۵۵ ح ۶۱۴۳ ، مسند الشهاب: ج ۱ ص ۷۸ ح ۷۳ كلاهما عن سلمان و ص ۷۷ ح ۷۲ ، شعب الإيمان: ج ۷ ص ۳۷۹ ح ۱۰۶۵۷ ، حليه الأولياء: ج ۱ ص ۲۱۴ كلّها عن أبى الدرداء ، كنز العمال: ج ۷ ص ۵۸۰ ح ۲۰۳۴۹ ؛ المواعظ العددية: ص ۱۷ .

ص: ۲۵

۱ / ۲ نور خدا**۱ / ۳ نشستگاه پیامبران علیهم السلام****۱ / ۴ محلّ شهادت اولیای خدا****۱ / ۵ سرای هر پروا پیشه**

۱ / ۲ نور خدا پیامبر خدا صلی الله علیه و آله :مسجدها ، نورهای خدایند .

۱ / ۳ نشستگاه پیامبران امام علی علیه السلام :مسجدها ، نشستگاه پیامبران و محافظت کننده از شیطان اند .

۱ / ۴ محلّ شهادت اولیای خدا امام صادق علیه السلام :هیچ مسجدی نیست ، جز این که بر قبر پیامبری یا جانشین او که به قتل رسیده و قطره ای از خورش در آن جا بر زمین ریخته ، ساخته شده است و خداوند ، دوست دارد که در آن مکان ، یاد شود . از این رو ، در آن ، هم نماز واجب و مستحب بخوان ، و هم نماز قضا شده ات را به جا آور .

۱ / ۵ سرای هر پروا پیشه پیامبر خدا صلی الله علیه و آله :مسجد ، سرای هر پروا پیشه ای است .

ص: ٢٦

عنه صلى الله عليه و آله: الْمَسْجِدُ بَيْتٌ كُلُّ مُؤْمِنٍ . (١)

١ / ٦ خَيْرُ الْبِقَاعِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ عَنْ جِبْرِئِيلَ عَنِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: إِنَّ خَيْرَ الْبِقَاعِ الْمَسَاجِدُ . (٢)

عنه صلى الله عليه و آله: أَحَبُّ الْبِلَادِ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ مَسَاجِدُهَا . (٣)

عنه صلى الله عليه و آله: أَكْرَمُ الثُّبُوتِ عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ أَرْبَعَةٌ: الْكَعْبَةُ، وَبَيْتُ الْمَقْدِسِ، وَبَيْتٌ يُقْرَأُ فِيهِ الْقُرْآنُ، وَالْمَسَاجِدُ . (٤)

الإمام الصادق عليه السلام: إِنَّ اللَّهَ اخْتَارَ مِنْ بِقَاعِ الْأَرْضِ سِتَّةً: الْبَيْتَ الْحَرَامَ، وَالْحَرَمَ، وَمَقَابِرَ الْأَنْبِيَاءِ، وَمَقَابِرَ الْأَوْصِيَاءِ، وَمَقَاتِلَ الشُّهَدَاءِ، وَالْمَسَاجِدَ الَّتِي يُذَكَّرُ فِيهَا اسْمُ اللَّهِ . (٥)

١- حليه الأولياء: ج ٦ ص ١٧٦ عن سلمان، كنز العمال: ج ٧ ص ٦٥٠ ح ٢٠٧٣٦ .

٢- المستدرک علی الصحیحین: ج ١ ص ١٦٨ ح ٣٠٦ و ج ٢ ص ١٠ ح ٢١٤٩، صحیح ابن حبان: ج ٤ ص ٤٧٦ ح ١٥٩٩، السنن الكبرى: ج ٣ ص ٩٢ ح ٤٩٨٤ و ج ٧ ص ٨١ ح ١٣٣٣٢ کلها عن ابن عمر، المعجم الأوسط: ج ٧ ص ١٥٥ ح ٧١٤٠ عن أنس بن مالك، كنز العمال: ج ٧ ص ٦٤٨ ح ٢٠٧٢٠؛ كتاب من لا يحضره الفقيه: ج ٣ ص ١٩٩ ح ٣٧٥١ عن الإمام علي عليه السلام عنه صلى الله عليه و آله، معاني الأخبار: ص ١٦٨ ح ١ عن مفضل بن سعيد عن الإمام الباقر عليه السلام عنه صلى الله عليه و آله، بحار الأنوار: ج ٨٤ ص ١١ ح ٨٧ .

٣- صحیح مسلم: ج ١ ص ٤٦٤ ح ٢٨٨، صحیح ابن حبان: ج ٤ ص ٤٧٧ ح ١٦٠٠، صحیح ابن خزيمة: ج ٢ ص ٢٦٩ ح ١٢٩٣، السنن الكبرى: ج ٣ ص ٩٢ ح ٤٩٨٣ کلها عن أبي هريره، مسند الشهاب: ج ٢ ص ٢٥٣ ح ١٣٠١ عن ابن عباس وفيه «البقاع» بدل «البلاد»، كنز العمال: ج ٧ ص ٦٤٨ ح ٢٠٧١٩، تنبيه الخواطر: ج ١ ص ٦٩ و ج ٢ ص ٢٣٥ .

٤- المواعظ العددية: ص ٢١١ .

٥- كامل الزيارات: ص ٢٤١ ح ٣٥٨ عن عبد الله بن بكير، بحار الأنوار: ج ١٠١ ص ٦٦ ح ٥٧ .

ص: ۲۷

۱ / ۶ بهترین مکان ها

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: مسجد، خانه هر مؤمنی است .

۱ / ۶ بهترین مکان ها پیامبر خدا صلی الله علیه و آله به نقل از جبرئیل، از خداوند عز و جل: همانا بهترین مکان ها، مسجدها هستند .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: دوست داشتنی ترین سرزمین ها نزد خدای عز و جلمساجدند .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: گرامی ترین خانه ها بر پهنه زمین، چهارتایند: کعبه، بیت المقدس، خانه ای که در آن قرآن تلاوت شود، و مسجدها .

امام صادق علیه السلام: همانا خدا از مکان های زمین، شش مورد را برگزید: بیت الله الحرام، حرم، آرامگاه های پیامبران، آرامگاه های جانشینان [آنان]، قتلگاه شهیدان، و مسجدهایی که در آنها از نام خدا یاد شود .

ص: ۲۸

۱ / ۷ رَوْضَةُ الْجَنَّةِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: إِنَّ رِيَاضَ الْجَنَّةِ الْمَسَاجِدُ . (۱)

سنن الترمذی عن أبي هريره: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: إِذَا مَرَرْتُمْ بِرِيَاضِ الْجَنَّةِ فَارْتَعُوا . قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَمَا رِيَاضُ الْجَنَّةِ؟ قَالَ: الْمَسَاجِدُ . قُلْتُ: وَمَا الرَّتْعُ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ . (۲)

- ۱- الفردوس: ج ۵ ص ۳۰۵ ح ۸۲۶۷ عن أبي هريره، كنز العمال: ج ۷ ص ۶۴۸ ح ۲۰۷۲۱ نقلاً عن أبي الشيخ في الثواب .
- ۲- سنن الترمذی: ج ۵ ص ۵۳۲ ح ۳۵۰۹، كنز العمال: ج ۷ ص ۶۵۱ ح ۲۰۷۳۹ .

ص: ۲۹

۷ / ۱ باغ بهشتی

۷ / ۱ باغ بهشتی پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: همانا باغ های بهشت ، مساجدند .

سنن الترمذی به نقل از ابوهریره : پیامبر خدا فرمود : «هرگاه از باغ های بهشت گذر کردید ، [در آن] گردش کنید . گفتیم : ای پیامبر خدا ! باغ های بهشت چیستند؟ فرمود : «مسجدها» . گفتیم : ای پیامبر خدا ! گردش کردن چیست ؟ فرمود : «گفتن سبحان الله و الحمد لله ، و لا اله الا الله و الله أكبر ؛ پاک است خدا . ستایش ، از آن خداست . معبودی جز خدا نیست . خدا ، بزرگ ترین است .» .

ص: ٣٠

الفصل الثاني: بركات المسجد رسول الله صلى الله عليه وآله: الاختلاف إلى المساجد رحمة، والاجتناب عنها نفاق. (١)

عنه صلى الله عليه وآله: إذا نزلت العاهات والآفات عوفى أهل المساجد. (٢)

عنه صلى الله عليه وآله: إن الله إذا أراد بقوم عاهة، نظر إلى أهل المساجد، فصرف عنهم. (٣)

عنه صلى الله عليه وآله: إن الله جل جلاله إذا رأى أهل قريته قد أسرفوا في المعاصي، وفيها ثلاثه نفر من المؤمنين، ناداهم جل جلاله وتقدست أسماؤه: يا أهل معصيتي، لو لا ما فيكم من المؤمنين المتحابين بجلالي، العامرين بصيالاتهم أرضى ومساجدي، المستغفرين بالأسحار خوفاً مني، لأنزلت بكم عذابي ثم لا أبالي. (٤)

عنه صلى الله عليه وآله: من أدمن الاختلاف إلى المساجد أصاب إحدى الثمان: أخطأ مستفاداً في الله عز وجل، أو علماً مستظرفاً (٥)، أو كلمته تدل على هدى، أو أخرى تصرفه عن الردى، أو رحمة منتظرة، أو ترك الذنب حياءً، أو خشية. (٦)

١- كنز العمال: ج ٧ ص ٥٧٠ ح ٢٠٣٠٢ نقلاً عن الديلمي عن ابن عباس .

٢- الجعفریات: ص ٣٩ عن الإمام الكاظم عن آبائه عليهم السلام .

٣- كنز العمال: ج ٧ ص ٢٨٥ ح ١٨٨٩٨ نقلاً عن ابن عدی والديلمي عن أنس .

٤- علل الشرائع: ص ٥٢٢ ح ٣ عن مسعده بن صدقه عن الإمام الصادق عن أبيه عن الإمام علي عليهم السلام وص ٢٤٦ ح ١، الأموال للصدوق: ص ٢٦٧ ح ٢٨٩ كلاهما عن مسعده بن صدقه عن الإمام الصادق عن آبائه عليهم السلام عنه صلى الله عليه وآله، مشكاة الأنوار: ص ٢٢٢ ح ٦١٦، بحار الأنوار: ج ٧٣ ص ٣٨١ ح ٣ .

٥- في غير الخصال وتاريخ دمشق وكنز العمال: «علماً مستظرفاً». علماً أنه أتى في جميع المصادر بعد هذه الجملة جملة أخرى وهي: «أو آية محكمه»، والظاهر سقوطها من المصدر ويدل على ذلك أن المعدود لا يطابق العدد حالياً .

٦- الخصال: ص ٤١٠ ح ١١ عن عمير بن مأمون عن الإمام الحسن عليه السلام، تهذيب الأحكام: ج ٣ ص ٢٤٩ ح ٦٨١، ثواب الأعمال: ص ٤٦ ح ١، الأموال للطوسي: ص ٤٣٢ ح ٩٦٩ كلها عن الأصبغ بن نباته عن الإمام علي عليه السلام، كتاب من لا يحضره الفقيه: ج ١ ص ٢٣٧ ح ٧١٣ عن الإمام علي عليه السلام، تحف العقول: ص ٢٣٥ عن الإمام الحسن عليه السلام، قرب الإسناد: ص ٦٨ ح ٢١٩ عن مسعده عن الإمام الصادق عن أبيه عن الإمام الحسن عليهم السلام وكلها نحوه، بحار الأنوار: ج ٨٤ ص ٢ ح ٧٢؛ المعجم الكبير: ج ٣ ص ٨٨ ح ٢٧٥٠ عن عمير بن مأمون عن الإمام الحسن عليه السلام عنه صلى الله عليه وآله، تاريخ دمشق: ج ١٤ ص ٩٢ ح ٣٣٩٢ عن عمير بن مأمون عن الإمام الحسين عليه السلام عنه صلى الله عليه وآله وكلاهما نحوه، كنز العمال: ج ٧ ص ٥٧٠ ح ٢٠٣٠٣ .

فصل دوم : برکت های مسجد

فصل دوم : برکت های مسجد پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : آمد و شد به مساجد ، [مایه] رحمت است ، و پرهیز از آن ، [موجب] نفاق است .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : هر گاه آسیب ها و آفت ها فرود آیند ، مسجدیان در امان اند .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : هر گاه خداوند بخواهد به مردمی آسیب برساند ، چون به مسجدیان بنگرد ، آسیب را از آنان دور می سازد .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : هر گاه خداوند باشکوه ، مردم دیاری را غرق در نافرمانی ببیند ، در حالی که در آن دیار ، سه مؤمن نیز حضور دارد ، او که باشکوه است و نام هایش مقدّس ، آنان را چنین ندا می دهد : «ای نافرمانان از من ! اگر نبودند در میان شما ایمان آورندگان که به یاد جلالت و شکوه من با یکدیگر دوستی می ورزند ، آنان که با نمازشان زمین و مساجد مرا آباد می کنند و در سحر گاهان به خاطر ترس از من ، آمرزش می طلبند ، بی تردید ، عذابم را بی آن که پروا کنم ، بر شما فرو می فرستادم» .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : هر که پیوسته به مساجد ، آمد و شد کند ، به یکی از هشت چیز دست خواهد یافت : برادری که در راه خدای عز و جل از او بهره برد ، یا دانشی لطیف و نغز ، یا سخنی که او را به هدایت ره نمون شود ، یا از هلاکت برهاند ، یا رحمتی که چشم به راهش باشد ، یا آن که گناهی را از روی شرم یا ترس [از خدا] ترک گوید .

ص: ۳۲

الإمام عليّ عليه السلام: إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى إِذَا أَرَادَ أَنْ يُصِيبَ أَهْلَ الْأَرْضِ بِعَذَابٍ قَالَ: لَوْلَا الَّذِينَ يَتَحَاتَبُونَ بِجَلَالِي، وَيَعْمُرُونَ مَسَاجِدِي، وَيَسْتَغْفِرُونَ بِالْأَسْحَارِ، لَوَلَاهُمْ لَأَنْزَلْتُ عَذَابِي. (۱)

الإمام الصادق عليه السلام لِفَضْلِ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ: يَا فَضْلُ، لَا يَأْتِي الْمَسْجِدَ مِنْ كُلِّ قَبِيلَةٍ إِلَّا وَافِدُهَا (۲)، وَمِنْ كُلِّ أَهْلِ بَيْتٍ إِلَّا نَجِيئُهَا (۳)، يَا فَضْلُ إِنَّهُ لَا يَرْجِعُ صَاحِبُ الْمَسْجِدِ بِأَقَلِّ مِنْ إِحْدَى ثَلَاثٍ: إِمَّا دُعَاءٍ يَدْعُو بِهِ يُدْخِلُهُ اللَّهُ بِهِ الْجَنَّةَ، وَإِمَّا دُعَاءٍ يَدْعُو بِهِ لِيَصْرِفَ اللَّهُ بِهِ عَنْهُ بَلَاءَ الدُّنْيَا، وَإِمَّا أَخٍ يَسْتَفِيدُهُ فِي اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ (۴).

۱- کتاب من لا يحضره الفقيه: ج ۱ ص ۴۷۳ ح ۱۳۶۹، ثواب الأعمال: ص ۲۱۲ ح ۱ عن السكوني عن الإمام الصادق عن آبائه عليهم السلام، علل الشرائع: ص ۵۲۱ ح ۱، مسائل عليّ بن جعفر: ص ۳۴۴ ح ۸۴۸ كلاهما عن عليّ بن جعفر عن أخيه الإمام الكاظم عن أبيه عليهما السلام، المحاسن: ج ۱ ص ۱۲۶ ح ۱۴۳ عن موسى بن سابق عن الإمام الصادق عن أبيه عليهما السلام، الجعفریات: ص ۲۲۹ عن إسماعيل عن أبيه الإمام الكاظم عن آبائه عليهم السلام، بحار الأنوار: ج ۷۳ ص ۳۸۲ ح ۴.

۲- قال العلامة المجلسي قدس سره: «إِلَّا وَافِدُهَا» أَي سَابِقُهَا وَمَقْدِمُهَا وَرَئِيسُهَا فِي الْآخِرَةِ، أَوْ مَنْ يَسْتَحَقُّ أَنْ يَكُونَ رَئِيسَهُمْ فِي الدُّنْيَا (بحار الأنوار: ج ۸۴ ص ۴).

۳- النَّجِيبُ: أَي الْفَاضِلُ الْكَرِيمُ السَّخِيُّ (النهاية: ج ۵ ص ۱۷ «نجب»).

۴- الأُمَالِي لِلطُّوسِي: ص ۴۷ ح ۵۷، بشاره المصطفى: ص ۷۲ كلاهما عن أبي العباس الفضل بن عبد الملك، بحار الأنوار: ج ۷۸ ص ۱۹۵ ح ۱۶.

ص: ۳۳

امام علی علیه السلام: هر گاه خداوند تبارک و تعالی بخواهد که زمینیان را عذاب کند، می فرماید: «اگر نبودند کسانی که به پاس بزرگی و عظمت من، یکدیگر را دوست می دارند و مسجدهایم را آباد می کنند و سحرگاهان آمرزش می طلبند، بی تردید، عذابم را فرو می فرستادم.

امام صادق علیه السلام به فضل بن عبدالملک: ای فضل! از هر قبیله ای، جز برگزیده آن، و از هر خاندانی، جز اصیل آن، ره سپار مسجد نمی شود. ای فضل! مسجدرو، دست کم یکی از این سه چیز نصیبش می شود: یا دعایی می کند که خداوند با آن او را به بهشت می برد، یا دعایی که به سبب آن، خداوند، بلای دنیا را از او دور می سازد، و یا برادری که در راه خدای عز و جلیبهره اش می گردد.

ص: ۳۴

الفصل الثالث : بناء المسجد ۳ / أفضلُ بناءِ المسجدِ وِعِمَارَتِهَا كِتَابُ «إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مَنْ ءَامَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَءَاتَى الزَّكَاةَ وَلَمْ يَخْشَ إِلَّا اللَّهَ فَعَسَىٰ أُولَٰئِكَ أَن يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَدِينَ» . (۱)

الحديث رسول الله صلى الله عليه و آله : مَنْ بَنَى مَسْجِدًا وَلَوْ مَفْحَصَ (۲) قَطَاهُ ، بَنَى اللَّهُ لَهُ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ . (۳)

۱- .التوبه : ۱۸ .

۲- .أفحوص القَطَاهُ : موضعها الذي تَجِثُّمُ فيه وتبيض ، كَأَنَّهَا تَفْحَصُ عنه التراب ؛ أي تكشفه ، والمَفْحَصُ : مَفْعَلٌ من الفحص (النهايه : ج ۳ ص ۴۱۵ «فحص»).

۳- .الأمالى للطوسى: ص ۱۸۳ ح ۳۰۶ عن أبى قلابه ، كتاب من لا يحضره الفقيه: ج ۱ ص ۲۳۵ ح ۷۰۳ عن الإمام الباقر عليه السلام ، المحاسن: ج ۱ ص ۱۲۷ ح ۱۴۷ عن هاشم الخلال عن الإمام الصادق عليه السلام ، دعائم الإسلام: ج ۱ ص ۱۵۰ ، بحار الأنوار: ج ۷۷ ص ۱۲۱ ح ۲۰؛ سنن ابن ماجه: ج ۱ ص ۲۴۴ ح ۷۳۸ عن جابر وفيه «كمفحص قطاه أو أصغر» ، مسند ابن حنبل: ج ۱ ص ۵۱۹ ح ۲۱۵۷ عن ابن عباس ، مسند أبى يعلى: ج ۴ ص ۲۲۱ ح ۴۲۸۲ عن أنس نحوه ، حليه الأولياء: ج ۴ ص ۲۱۷ عن أبى ذرّ ، كتر العمال: ج ۷ ص ۶۵۰ ح ۲۰۷۳۱ .

ص: ۳۵

فصل سوم : ساختن مسجد**۳ / ۱ فضیلت مسجد ساختن و آباد کردن آن**

فصل سوم : ساختن مسجد ۳ / ۱ فضیلت مسجد ساختن و آباد کردن آنقرآن «مساجد خدا را تنها کسی آباد می کند که به خدا و روز واپسین ، ایمان آورد و نماز بر پا دارد، و زکات پردازد، و جز از خدا نترسد . امید است چنین گروهی ، از هدایت یافتگان باشند» .

حدیث پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : هر کس مسجدی بسازد ، اگر چه به قدرِ آشیانه مرغ سنگخواره باشد ، خداوند برای او خانه ای در بهشت خواهد ساخت .

ص: ۳۶

عنه صلى الله عليه و آله: مَنْ بَنَى لِلَّهِ مَسْجِدًا ، بَنَى اللَّهُ لَهُ مِثْلَهُ فِي الْجَنَّةِ . (۱)

عنه صلى الله عليه و آله: مَنْ بَنَى لِلَّهِ مَسْجِدًا ، فَإِنَّ اللَّهَ يَبْنِي لَهُ بَيْتًا أَوْسَعَ مِنْهُ فِي الْجَنَّةِ . (۲)

عنه صلى الله عليه و آله: مَنْ بَنَى لِلَّهِ بَيْتًا يُعْبَدُ اللَّهُ فِيهِ مِنْ مَالٍ حَلَالٍ ، بَنَى اللَّهُ لَهُ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ مِنْ دُرٍّ وَيَاقُوتٍ . (۳)

عنه صلى الله عليه و آله في بيان ما رأى في ليلة المعراج مما كتبت على بعض أبواب الجنة: مَنْ أَحَبَّ أَنْ يَكُونَ قَبْرُهُ وَاسِعًا فَسَيُحَا فَلَيبِنِ الْمَسَاجِدَ . (۴)

عنه صلى الله عليه و آله: إِنَّ مِمَّا يَلْحَقُ الْمُؤْمِنَ مِنْ عَمَلِهِ وَحَسَنَاتِهِ بَعْدَ مَوْتِهِ ، عِلْمًا عَلَّمَهُ وَنَشَرَهُ ... أَوْ مَسْجِدًا بَنَاهُ . (۵)

عنه صلى الله عليه و آله: خَمْسَةٌ فِي قُبُورِهِمْ وَثَوَابُهُمْ يَجْرَى إِلَى دِيْوَانِهِمْ (۶) ... مَنْ بَنَى لِلَّهِ مَسْجِدًا . (۷)

عنه صلى الله عليه و آله: إِنَّ عُمَرَ يُبَوِّئُ اللَّهُ لَهُمْ أَهْلَ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ . (۸)

۱- سنن الترمذی: ج ۲ ص ۱۳۴ ح ۳۱۸ ، صحیح البخاری: ج ۱ ص ۱۷۳ ح ۴۳۹ ، صحیح مسلم: ج ۴ ص ۲۲۸۷ ح ۴۳ کلاهما نحوه ، سنن ابن ماجه: ج ۱ ص ۲۴۳ ح ۷۳۶ ، سنن الدارمی: ج ۱ ص ۳۴۴ ح ۱۳۶۴ ، مسند ابن حنبل: ج ۱ ص ۱۳۵ ح ۴۳۴ کلها عن عثمان بن عفان ، کنز العمال: ج ۷ ص ۶۴۹ ح ۲۰۷۳۰؛ مسند زید: ص ۱۵۴ عن زید بن علی عن آباءه علیهم السلام ، روضه الواعظین: ص ۳۷۰ نحوه .

۲- مسند ابن حنبل: ج ۱۰ ص ۴۴۵ ح ۲۷۶۸۳ عن أسماء بنت یزید ، المعجم الكبير: ج ۸ ص ۲۲۵ ح ۷۸۸۹ عن أبی أمامه ، کنز العمال: ج ۷ ص ۶۵۰ ح ۲۰۷۳۴ .

۳- المعجم الأوسط: ج ۵ ص ۱۹۵ ح ۵۰۵۹ عن أبی هریره ، کنز العمال: ج ۷ ص ۶۵۴ ح ۲۰۷۵۸ .

۴- الفضائل: ص ۱۲۹ عن ابن مسعود ، بحار الأنوار: ج ۸ ص ۱۴۴ ح ۶۷ .

۵- سنن ابن ماجه: ج ۱ ص ۸۸ ح ۲۴۲ ، صحیح ابن خزیمه: ج ۴ ص ۱۲۱ ح ۲۴۹۰ ، تفسیر القرطبی: ج ۱۹ ص ۹۹ کلها عن أبی هریره ، کنز العمال: ج ۱۵ ص ۹۵۲ ح ۴۳۶۵۷ .

۶- الدیوان: جریده الحساب ، ثم أطلق علی الحساب (المصباح المنیر: ص ۲۰۴ «الديوان»).

۷- جامع الأخبار: ص ۲۸۳ ح ۷۵۶ ، بحار الأنوار: ج ۱۰ ص ۱۰۴ ح ۵۹ .

۸- السنن الكبرى: ج ۳ ص ۹۳ ح ۴۹۸۹ ، المعجم الأوسط: ج ۳ ص ۶۷ ح ۲۵۰۲ ، مسند أبی یعلی: ج ۳ ص ۳۷۲ ح ۳۳۹۳ ، مسند عبد بن حمید: ص ۳۸۷ ح ۱۲۹۱ کلها عن أنس بن مالک ، کنز العمال: ج ۵ ص ۱۱۷۹۲ .

ص: ۳۷

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هر کس برای خدا مسجدی بر پا کند، خداوند، مانند آن را برایش در بهشت بر پا خواهد کرد.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هر کس برای خدا مسجدی بسازد، خداوند، خانه‌ای فراخ‌تر از آن در بهشت برای وی می‌سازد.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هر کس برای خدا از دارایی حلال، خانه‌ای بسازد که خداوند در آن پرستش شود، خدا برایش در بهشت، خانه‌ای از مروارید و یاقوت خواهد ساخت.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله در بیان آنچه در شب معراج، بر برخی از درهای بهشت، نوشته دید: هر کس دوست دارد که قبرش وسیع و فراخ باشد، مسجدها را بسازد.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: از جمله اعمال و کارهای نیک مؤمن که پس از مرگش به وی می‌پیوندد، دانشی است که آن را آموزش داده و منتشر ساخته... یا مسجدی که بر پا کرده است.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: پنج نفر در گور خویش می‌آرمند و پاداششان، همچنان به کارنامه آنان سرازیر است: کسی که برای خدا مسجدی بسازد.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: به راستی آبادگران خانه‌های خدا، خانواده خداوند عز و جلهستند.

ص: ۳۸

عنه صلى الله عليه و آله : يَقُولُ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ : أَيْنَ جِيرَانِي؟ فَتَقُولُ الْمَلَائِكَةُ : وَمَنْ يَتَّبِعِي أَنْ يَكُونَ حِرَارُكَ؟ فَيَقُولُ : عُمَارُ مَسْجِدِي . (۱)

۳ / ۲ بِنَاءُ الْمَسْجِدِ فِي الطَّرِيقِ الْمَعْجَمِ الْكَبِيرِ عَنْ أَبِي قُرْصَافَةَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : مَنْ بَنَى مَسْجِدًا بَنَى اللَّهُ لَهُ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ . قَالَ رَجُلٌ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ، وَهَذِهِ الْمَسَاجِدُ الَّتِي تُبْنَى فِي الطَّرِيقِ ؟ قَالَ : نَعَمْ . (۲)

الكافي عن هشام بن الحكم عن أبي عبيدة الحذاء : سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ : مَنْ بَنَى مَسْجِدًا بَنَى اللَّهُ لَهُ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ ، قَالَ أَبُو عُبَيْدَةَ : فَمَرَّ بِي أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي طَرِيقِ مَكَّةَ ، وَقَدْ سَوَّيْتُ بِأَحْجَارٍ مَسْجِدًا ، فَقُلْتُ لَهُ : جُعِلْتُ فِدَاكَ ، نَرَجُو أَنْ يَكُونَ هَذَا مِنْ ذَلِكَ ، فَقَالَ : نَعَمْ . (۳)

۳ / ۳ بِنَاءُ النَّبِيِّ مَسْجِدَهُ سَنَّ ابْنُ مَاجَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ : كَانَ مَوْضِعُ مَسْجِدِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ لِبَنِي النَّجَّارِ ، وَكَانَ فِيهِ نَخْلٌ وَمَقَابِرٌ لِلْمُشْرِكِينَ . فَقَالَ لَهُمُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : ثَامِنُونِي بِهِ ، قَالُوا : لَأَتَّخِذُ لَهُ ثَمَنًا أَبَدًا . قَالَ : فَكَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ يَبْنِيهِ وَهُمْ يُنَازِلُونَهُ وَالنَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ يَقُولُ : أَلَا- إِنَّ الْعَيْشَ عَيْشُ الْآخِرَةِ ، فَاعْفِرْ لِلْأَنْصَارِ وَالْمُهَاجِرَةِ . قَالَ : وَكَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ يُصَلِّي قَبْلَ أَنْ يَبْنِيَ الْمَسْجِدَ حَيْثُ أَدْرَكَتَهُ الصَّلَاةُ . (۴)

- ۱- . حليه الأولياء: ج ۱۰ ص ۲۱۳ عن أبي سعيد الخدری ، كنز العمال: ج ۷ ص ۵۷۸ ح ۲۰۳۳۸ نقلًا عن ابن النجار عن أنس .
- ۲- . المعجم الكبير: ج ۳ ص ۱۹ ح ۲۵۲۱ ، تاريخ دمشق: ج ۵ ص ۱۱۰ ح ۱۲۰۴ وزاد في آخره: «وهذه المساجد التي تبنى في الطرق» ، كنز العمال: ج ۷ ص ۶۵۵ ح ۲۰۷۶۶ .
- ۳- . الكافي: ج ۳ ص ۳۶۸ ح ۱ ، تهذيب الأحكام: ج ۳ ص ۲۶۴ ح ۷۴۸ ، كتاب من لا يحضره الفقيه: ج ۱ ص ۲۳۵ ح ۷۰۴ ، المحاسن: ج ۱ ص ۱۲۸ ح ۱۴۸ كلاهما نحوه مع الاختصار ، بحار الأنوار: ج ۸۴ ص ۱۱ ح ۸۶ .
- ۴- . سنن ابن ماجه : ج ۱ ص ۲۴۵ ح ۷۴۲ ، مسند ابن حنبل : ج ۴ ص ۲۳۷ ح ۱۲۱۷۹ ، مسند أبي يعلى : ج ۴ ص ۱۷۴ ح ۴۱۶۳ ليس فيه «والتبني صلى الله عليه و آله يقول : ألا أن... والمهاجرة» وكلاهما نحوه .

ص: ۳۹

۲ / ۳ مسجدسازی در راه ها**۳ / ۳ ساختن مسجد پیامبر صلی الله علیه و آله توسط ایشان**

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: خدای عز و جل در روز رستاخیز می فرماید: «همسایگان من کجایند؟». فرشتگان می گویند: چه کسانی را سزد که همسایه تو باشند؟ می فرماید: «آبادگران مسجدم».

۲ / ۳ مسجد سازی در راه ها المعجم الکبیر به نقل از ابو قرصافه: پیامبر خدا فرمود: «هر که برای خدا مسجدی بسازد، خداوند در بهشت برای او خانه ای خواهد ساخت». مردی گفت: ای پیامبر خدا! همین مسجدهای ساخته شده در راه نیز [از این قبیل اند]؟ فرمود: «آری».

الکافی به نقل از هشام بن حکم، از ابو عبیده حدّاء: از امام صادق علیه السلام شنیدم که می فرمود: «هر کس مسجدی بر پا کند، خداوند در بهشت برایش خانه ای بر پا خواهد کرد. امام صادق علیه السلام در مسیر مکه بر من گذشت، در حالی که با سنگ هایی مسجدی را فراهم کرده بودم. گفتم: فدایت شوم! امیدوار باشیم که این، از آن جمله است؟ فرمود: «آری».

۳ / ۳ ساختن مسجد پیامبر صلی الله علیه و آله توسط ایشان سنن ابن ماجه به نقل از آنس بن مالک: مکان مسجد پیامبر صلی الله علیه و آله به بنی نجرار تعلق داشت. در آن، درخت خرما و قبرهای مشرکان بود. پیامبر صلی الله علیه و آله به آنان فرمود: «بهای آن را تعیین کنید». گفتند: هرگز بابت آن، مبلغی نخواهیم گرفت. پیامبر صلی الله علیه و آله آن را می ساخت و آنها نیز [سنگ و ملاط] می رساندند. پیامبر صلی الله علیه و آله می فرمود: «هان! زندگی همانا زندگی اُخروی است. [خداوند!] انصار و مهاجران را ببخشا». پیامبر صلی الله علیه و آله قبل از این که مسجد را بنا کند، در هر جا که وقت نماز فرا می رسید، نماز می خواند.

ص: ۴۰

الإمام الصادق عليه السلام: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ بَنَى مَسْجِدَهُ بِالسَّمِيطِ ، ثُمَّ إِنَّ الْمُسْلِمِينَ كَثُرُوا فَقَالُوا : يَا رَسُولَ اللَّهِ لَوْ أَمَرْتَ بِالْمَسْجِدِ فَرِيدٍ فِيهِ ، فَقَالَ : نَعَمْ فَأَمَرَ بِهِ فَرِيدٌ فِيهِ وَبَنَاهُ بِالسَّعِيدَةِ ، ثُمَّ إِنَّ الْمُسْلِمِينَ كَثُرُوا فَقَالُوا : يَا رَسُولَ اللَّهِ لَوْ أَمَرْتَ بِالْمَسْجِدِ فَرِيدٍ فِيهِ ، فَقَالَ : نَعَمْ فَأَمَرَ بِهِ فَرِيدٌ فِيهِ وَبَنَى جِدَارَهُ بِالْأَثْنَى وَالذَّكْرِ ، ثُمَّ اشْتَدَّ عَلَيْهِمُ الْحَرُّ فَقَالُوا : يَا رَسُولَ اللَّهِ لَوْ أَمَرْتَ بِالْمَسْجِدِ فَظَلَّلَ ، فَقَالَ : نَعَمْ فَأَمَرَ بِهِ فَأَقِيمَتْ فِيهِ سَوَارِي مِنْ جِيدِ النَّخْلِ ثُمَّ طُرِحَتْ عَلَيْهِ الْعَوَارِضُ وَالْخَصْفُ وَالْإِذْخِرُ فَعَاشُوا فِيهِ حَتَّى أَصَابَتْهُمْ الْأَمْطَارُ فَجَعَلَ الْمَسْجِدُ يَكْفُ عَلَيْهِمْ ، فَقَالُوا : يَا رَسُولَ اللَّهِ لَوْ أَمَرْتَ بِالْمَسْجِدِ فَطَيَّنَ ، فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : لَا عَرِيشَ كَعَرِيشِ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ فَلَمْ يَزَلْ كَذَلِكَ حَتَّى قُبِضَ رَسُولُ اللَّهِ وَكَانَ جِدَارُهُ قَبْلَ أَنْ يُظَلَّلَ قَامَهُ ، فَكَانَ إِذَا كَانَ الْفَيْءُ ذِرَاعًا وَهُوَ قَدْرُ مَرْبِضٍ عَنَزَ صَلَّى الظُّهْرَ وَإِذَا كَانَ ضِعْفَ ذَلِكَ صَلَّى الْعَصْرَ . (۱)

صحيح البخارى عن عبدالله بن عمر: إِنَّ الْمَسْجِدَ كَانَ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ مَبْنِيًّا بِاللَّبَنِ وَسَقْفُهُ الْجَرِيدَ وَعُمْدُهُ حَشَبَ النَّخْلِ ، فَلَمْ يَزِدْ فِيهِ أَبُو بَكْرٍ شَيْئًا وَزَادَ فِيهِ عُمَرُ وَبَنَاهُ عَلَى بُنْيَانِهِ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ بِاللَّبَنِ وَالْجَرِيدِ وَأَعَادَ عُمْدَهُ حَشَبًا ، ثُمَّ غَيَّرَهُ عُثْمَانُ فَرَادَ فِيهِ زِيَادَةً كَثِيرَةً وَبَنَى جِدَارَهُ بِالْحِجَارَةِ الْمَنْقُوشَةِ وَالْقَصْبِ ، وَجَعَلَ عُمْدَهُ مِنْ حِجَارَةٍ مَنْقُوشَةٍ وَسَقْفَهُ بِالسَّاجِ . (۲)

۱- الكافي: ج ۳ ص ۲۹۵ ح ۱ ، تهذيب الأحكام: ج ۳ ص ۲۶۲ ح ۷۳۸ ، معاني الأخبار: ص ۱۹۵ نحوه كلها عن عبد الله بن سنان ، بحار الأنوار: ج ۸۴ ص ۱۰ ح ۸۵ .

۲- صحيح البخارى: ج ۱ ص ۱۱۵ ح ۴۳۵ ، سنن أبي داوود: ج ۱ ص ۱۲۳ ح ۴۵۱ نحوه ، مسند ابن حنبل: ج ۲ ص ۴۸۷ ح ۶۱۴۷ ، صحيح ابن خزيمة: ج ۲ ص ۲۸۲ ح ۱۴۲۴ كلاهما عن عبد الله ، السنن الكبرى: ج ۲ ص ۶۱۴ ح ۴۲۹۴ .

امام صادق علیه السلام: پیامبر صلی الله علیه و آله ، مسجدش را با خشت خام ساخت . چون مسلمانان بسیار شدند، گفتند: ای پیامبر خدا! کاش دستور می دادی بر مسجد بیفزایند . فرمود: « باشد » . دستور داد بر آن افزودند و آن را به صورت یک خشت و نیم خشت ، بنا کرد . باز هم مسلمانان ، بسیار شدند و گفتند : ای پیامبر خدا ! کاش دستور می دادی مسجد را بزرگ کنند. فرمود: «باشد» . دستور داد آن را بزرگ کردند و دیوار آن را با آجر یک در میان افقی و عمودی ، بنا نمودند . سپس گرما بر آنان ، شدت یافت. گفتند: ای پیامبر خدا! کاش دستور می دادی سایه بانی بر مسجد می ساختند . دستور داد تا ستون هایی از تنه درخت خرما بر پا کنند . سپس چوب های پهن ، شاخ و برگ خرما و اِذْخَر (۱) بر آن افکنند و در آن به سر بردند، تا آن که باران بارید و از [سقف] مسجد بر آنان چکاید. گفتند: ای پیامبر خدا! کاش دستور می دادی مسجد را گِل اندود کنند. فرمود: « نه ! و سایه بانی همچون سایه بان موسی [کافی است]» . چنان بود تا آن که پیامبر خدا از دنیا رفت. دیوار مسجد پیش از آن که سایه بان بر آن بزنند، به اندازه یک قامت بود. هر گاه که سایه به اندازه یک گز که به اندازه آغل بُز بود می رسید، نماز ظهر را ، و چون سایه دو برابر آن می شد ، نماز عصر را می خواند .

صحیح البخاری به نقل از عبد الله بن عمر :مسجد [پیامبر صلی الله علیه و آله] در زمان پیامبر خدا با خشت بنا شده بود و سقفش از شاخه بی برگ نخل و ستون هایش تنه درخت خرما بود . ابو بکر ، چیزی بدان نیفزود ؛ اما عمر آن را توسعه داد و بر همان بنیانش که در زمان پیامبر خدا بود با خشت خام و شاخه های نخل و ستون های چوبی ساخت . سپس عثمان ، افزایش بسیاری در آن پدید آورد و دیوارش را با سنگ های نقشدار و گچبری ، و ستون هایش را با سنگ های نقشدار ، و سقفش را با چوب ساج ، بنا کرد .

۱- نوعی گیاه خشک سبز، گور گیاه (فرهنگ لاروس) .

سنن أبی داوود عن ابن عمر: إِنَّ مَسْجِدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ كَانَتْ سَوَارِيهِ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ مِنْ جُدُوعِ النَّخْلِ، أَعْلَاهُ مُظَلَّلٌ بِجَرِيدِ النَّخْلِ، ثُمَّ إِنَّهَا نَخِرَتْ فِي خِلَافِهِ أَبِي بَكْرٍ فَبَنَاهَا بِجُدُوعِ النَّخْلِ وَبِجَرِيدِ النَّخْلِ، ثُمَّ إِنَّهَا نَخِرَتْ فِي خِلَافِهِ عُثْمَانَ فَبَنَاهَا بِالْأَجْرِ، فَلَمْ تَزَلْ ثَابِتَةً حَتَّى الْآنَ. (۱)

اعلام الوری عن أنس بن مالك: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ يُصَلِّي فِي الْمِرْبَدِ (۲) بِأَصْحَابِهِ، فَقَالَ لِأَسْعَدِ بْنِ زُرَّارَةَ: اشْتَرِ هَذَا الْمِرْبَدَ مِنْ أَصْحَابِهِ فَسَاوِمَ الْيَتِيمِينَ عَلَيْهِ، فَقَالَا: هُوَ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ: لَا إِلَّا بِتَمَنٍّ، فَاشْتَرَاهُ بِعَشْرَةِ دَنَانِيرٍ وَكَانَ فِيهِ مَاءٌ مُسْتَنْقَعٌ، فَأَمَرَ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ فَسِيلَ، وَأَمَرَ بِاللَّبَنِ فَضْرِبَ، فَبَنَاهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ، فَحَفَرَهُ فِي الْأَرْضِ، ثُمَّ أَمَرَ بِالْحِجَارَةِ فَنُقِلَتْ مِنَ الْحَرَّةِ فَكَانَ الْمُسْلِمُونَ يَنْقُلُونَهَا، فَأَقْبَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ يَحْمِلُ حَجْرًا عَلَى بَطْنِهِ فَاسْتَقْبَلَهُ أُسَيْدُ بْنُ حُضَيْرٍ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَعْطِنِي أَحْمِلُهُ عَنْكَ، قَالَ: لَا- إِذْهَبْ فَاحْمِلْ غَيْرَهُ، فَنَقَلُوا الْحِجَارَةَ وَرَفَعُوهَا مِنَ الْحُفْرَةِ حَتَّى بَلَغَ وَجْهَ الْأَرْضِ، ثُمَّ بَنَاهُ أَوْلًا- بِالسَّعِيدَةِ لَبْنَهُ لَبْنَهُ، ثُمَّ بَنَاهُ بِالسَّمِيطِ وَهُوَ لَبْنُهُ وَنِصْفُ ثُمَّ بَنَاهُ بِالْأَنْثَى وَالذَّكْرَ لِبِنْتَيْنِ مُخَالَفَتَيْنِ وَرَفَعَ حَائِطَهُ قَامَةً، وَكَانَ مُؤَخَّرُهُ ذِرَاعًا فِي مِئَةٍ، ثُمَّ اشْتَدَّ عَلَيْهِمُ الْحَرُّ، فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ لَوْ أَظَلَّتْ عَلَيْهِ ظِلًّا لَفَرَّقَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ أُسَاطِينُهُ فِي مُقَدِّمِ الْمَسْجِدِ إِلَى مَا يَلِي الصَّحْنَ بِالْخَشَبِ، ثُمَّ ظَلَّلَهُ وَأَلْقَى عَلَيْهِ سَيْعَفَ النَّخْلِ، فَعَاشُوا فِيهِ فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ لَوْ سَقَفْتَ سَيْقَفًا قَالَ: لَا عَرِيشٌ كَعَرِيشِ مُوسَى، الْأَمْرُ أَعْجَلُ مِنْ ذَلِكَ. (۳)

۱- سنن أبی داوود: ج ۱ ص ۱۱۰ ح ۴۵۲، البدايه والنهائيه: ج ۳ ص ۲۱۶ فيه «تخرت» بدل نخرت» من كلا الموضعين، السيره النبويه لابن كثير: ج ۲ ص ۳۰۵.

۲- المربرد: الموضع الذي يوضع فيه التمر حين يصرم ليحفظ (الفائق للزمخشري: ج ۱ ص ۱۴۷).

۳- إعلام الوری: ج ۱ ص ۱۵۸، بحار الأنوار: ج ۱۹ ص ۱۱۱.

ص: ۴۳

سنن أبی داوود به نقل از ابن عمر: ستون‌های مسجد پیامبر صلی الله علیه و آله در زمان خود پیامبر خدا، از تنه درخت خرما بود. و سقفش با شاخه‌های بی برگ نخل، پوشیده شده بود. در زمان خلافت ابو بکر، این چوب‌ها پوسید و او با تنه‌ها و شاخه‌های بی برگ نخل، مسجد را بازسازی کرد. چون در زمان خلافت عثمان، این چوب‌ها دیگر بار فرسوده گشت، وی آن را با آجر بنا کرد که تا کنون همچنان پا بر جاست.

إعلام الوری به نقل از آنس بن مالک: پیامبر خدا [در آغاز ورود به مدینه] با یارانش در فضای باز پشت خانه‌ها [همان جایی که خرماها را خشک می‌کردند]، نماز می‌گزارد. ایشان به اسعد بن زراره فرمود: «این جا را [برای ساختن مسجد] از مالکانش بخر». وی با دو یتیم [که مالک آن جا بودند] بر سر قیمت، گفتگو کرد، گفتند: آن جا برای پیامبر خدا باشد. پیامبر خدا فرمود: «نه. حتما باید خریداری شود». سرانجام، آن جا را با ده دینار خریدند. در آن زمین، ماندایی وجود داشت که پیامبر خدا دستور داد آن را به جریان انداختند. سپس دستور داد تا خشت بزنند که زده شد. خود پیامبر خدا، بنای آن را گذاشت. پس پی آن را کند و آن گاه، دستور داد تا سنگ جمع کنند، و از ریگزار، سنگ جمع آوری کردند. مسلمانان، سنگ‌ها را از آن جا می‌آوردند. خود پیامبر صلی الله علیه و آله هم سنگی را بر روی شکمش گرفته، حمل می‌کرد. اُسَید بن حُصَیر با ایشان رو به رو شد و گفت: ای پیامبر خدا! آن را به من بده تا برایت ببرم. فرمود: «نه. برو سنگ دیگری را ببر». سنگ‌ها را آوردند و پی را که کَنده بودند، با سنگ هم سطح زمین، بالا آوردند. سپس دیوار را ابتدا خشت خشت و سپس به صورت یک خشت و نیم خشت و آن گاه به صورت نر و ماده و دو خشت مخالف هم چیدند تا دیوار به اندازه قامت یک نفر، بالا آمد. عرض مسجد، یکصد گز بود. گرما، آزارشان داد. [به پیامبر صلی الله علیه و آله] گفتند: کاش سایه بانی برایش فراهم کنی! پیامبر صلی الله علیه و آله ستون‌هایی با چوب تا ابتدای حیاط آن بر پا کرد و بر آن، شاخه نخل انداخت. مدتی را در آن سپری کردند. سپس گفتند: ای پیامبر خدا! کاش سقفی بر روی آن بسازی! فرمود: «نه! سایه بانی همانند سایه بان موسی علیه السلام [کافی است]. کار، پُرشتاب تر از این است».

ص: ۴۴

۳ / ۴ ما یَبْغَى فِي بِنَاءِ الْمَسْجِدِ السَّنَنِ الْكَبْرَى عَنْ أَبِي قَتَادَةَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ أَتَى عَلَى قَوْمٍ مِنَ الْأَنْصَارِ وَهُمْ يَبْنُونَ مَسْجِدًا لَهُمْ ، فَقَالَ : أَوْسِعُوهُ تَمْلُؤُوهُ . (۱)

رسول الله صلى الله عليه وآله ضَعُوا الْمَطَاهِرَ عَلَى أَبْوَابِ الْمَسَاجِدِ . (۲)

۳ / ۵ ما يُكْرَهُ فِي بِنَاءِ الْمَسْجِدِ التَّشْرِيفُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: أَرَأَيْكُمْ سَتَشْرَفُونَ مَسَاجِدَكُمْ بَعْدِي كَمَا شَرَفَتِ الْيَهُودُ كَنَائِسَهَا ، وَكَمَا شَرَفَتِ النَّصَارَى بَيْعَهَا (۳) . (۴)

- ۱- السنن الكبرى: ج ۲ ص ۶۱۶ ح ۴۳۰۶، التاريخ الكبير: ج ۷ ص ۲۲۶ الرقم ۹۷۲، المعجم الكبير: ج ۱۹ ص ۹۳ ح ۱۸۰ عن كعب بن مالك، مسند الطيالسي: ص ۸۴ ح ۶۰۵، كنز العمال: ج ۷ ص ۶۵۸ ح ۲۰۷۸۰.
- ۲- بحار الأنوار: ج ۸۳ ص ۳۸۳ ح ۵۴ نقلاً عن أصل من أصول أصحابنا عن السكوني عن الإمام الصادق عن آبائه عليهم السلام.
- ۳- البيهقي: بالكسر مُتَعَبَّدُ النَّصَارَى (القاموس المحيط: ج ۳ ص ۸ «باعه»).
- ۴- سنن ابن ماجه: ج ۱ ص ۲۴۴ ح ۷۴۰ عن ابن عباس، كنز العمال: ج ۷ ص ۶۶۷ ح ۲۰۸۲۳.

ص: ۴۵

۳ / ۴ آنچه در ساختن مسجد ، سزاوار است**۳ / ۵ آنچه در ساختن مسجد ، ناپسند است****الف کنگره سازی**

۳ / ۴ آنچه در ساختن مسجد ، سزاوار استالسنن الکبری به نقل از ابو قتاده: پیامبر خدا ، بر گروهی از انصار که برای خود مسجدی می ساختند وارد شد و فرمود: «وسیع و جادار بنایش کنید که [در آینده] آن را پُر خواهید کرد» .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله :وضوخانه ها را کنار درهای ورودی مسجد ، قرار دهید .

۳ / ۵ آنچه در ساختن مسجد ، ناپسند استالف کنگره سازیپیامبر خدا صلی الله علیه و آله :می بینم شما را که پس از من ، مسجدهایتان را کنگره دار می سازید ، همان گونه که یهودیان ، کنیسه های خود و مسیحیان ، کلیساییشان را کنگره دار می سازند .

ص: ۴۶

عنه صلى الله عليه و آله :أُمِرْتُ بِالْمَسَاجِدِ جُمًّا (۱) . (۲)

عنه صلى الله عليه و آله :مَا أُمِرْتُ بِتَشْيِيدِ الْمَسَاجِدِ . (۳)

عنه صلى الله عليه و آله :إِبْنُوا الْمَسَاجِدَ وَاتَّخِذُوهَا جُمًّا . (۴)

عنه صلى الله عليه و آله :إِبْنُوا مَسَاجِدَكُمْ جُمًّا . وَابْنُوا مَدَائِنَكُمْ مُشَرَّفَةً . (۵)

الإمام الباقر عليه السلام :إِنَّ عَلَيَّا عَلَيْهِ السَّلَامُ رَأَى مَسْجِدًا بِالْكُوفَةِ قَدْ شُرِّفَ ، فَقَالَ : كَأَنَّهُ بَيْعَةٌ ، إِنَّ الْمَسَاجِدَ تُبْنَى جُمًّا لَا تُشْرَفُ . (۶)

عنه عليه السلام :إِذَا قَامَ الْقَائِمُ عَلَيْهِ السَّلَامُ سَارَ إِلَى الْكُوفَةِ فَهَدَمَ بِهَا أَرْبَعَةَ مَسَاجِدَ ، فَلَمْ يَبَقْ مَسْجِدٌ عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ لَهُ شُرْفٌ إِلَّا هَدَمَهَا وَجَعَلَهَا جَمَاءً . (۷)

۱- الجَمَاءُ : التي لا قرن لها ، ومنه حديث ابن عباس : «أمرنا أن نبني المدائن شرفاً والمساجد جُمًّا» أى لا شُرْفَ لها (النهاية : ج ۱ ص ۳۰۰ «جمم»). وذكر المناوى فى فيض القدير : ج ۱ ص ۱۱۱ : جُمًّا بضم الجيم وشد الميم ، أى اجعلوها بلا شُرْفَ ، جمع أجم وهو ثور أو كبش بلا قرن ، فأطلق القرون على الشُّرف مجازاً .

۲- السنن الكبرى: ج ۲ ص ۶۱۶ ح ۴۳۰۱ ، الفردوس: ج ۱ ص ۳۹۸ ح ۱۶۱۰ كلاهما عن أنس ، كنز العمال: ج ۷ ص ۶۵۷ ح ۲۰۷۷۱ .

۳- سنن أبى داوود : ج ۱ ص ۱۲۲ ح ۴۴۸ ، السنن الكبرى : ج ۲ ص ۶۱۵ ح ۴۲۹۸ ، المصنّف لعبد الرزّاق : ج ۳ ص ۱۵۲ ح ۵۱۲۷ ، حليه الأولياء : ج ۷ ص ۳۱۳ كلّها عن ابن عباس ، كنز العمال : ج ۷ ص ۶۶۸ ح ۲۰۸۲۷ .

۴- المجازات النبويّه: ص ۱۰۵ ح ۶۶؛ السنن الكبرى: ج ۲ ص ۶۱۶ ح ۴۳۰۰ ، المصنّف لابن أبى شيبة: ج ۱ ص ۳۴۴ ح ۹ ، حليه الأولياء: ج ۳ ص ۱۲ والثلاثة الأخيره عن أنس ، كنز العمال: ج ۷ ص ۶۵۷ ح ۲۰۷۷۰ .

۵- كنز العمال: ج ۷ ص ۶۵۶ ح ۲۰۷۶۹ نقلاً عن المصنّف لابن أبى شيبة عن ابن عباس .

۶- تهذيب الأحكام: ج ۳ ص ۲۵۳ ح ۶۹۷ ، علل الشرائع: ص ۳۲۰ ح ۱ كلاهما عن طلحه بن زيد عن الإمام الصادق عليه السلام ، كتاب من لا يحضره الفقيه: ج ۱ ص ۲۳۶ ح ۷۰۸ ، بحار الأنوار: ج ۸۳ ص ۳۵۲ ح ۵ .

۷- الإرشاد: ج ۲ ص ۳۸۵ ، الغيبة للطوسى: ص ۴۷۵ ح ۴۹۸ نحوه ، إعلام الورى: ج ۲ ص ۲۹۱ كلّها عن أبى بصير ، روضه الواعظين: ص ۲۹۰ ، بحار الأنوار: ج ۵۲ ص ۳۳۹ ح ۸۴ .

ص: ۴۷

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله به [ساختن] مسجدهای بی کنگره ، فرمان یافته ام .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله به برافراشته ساختن مسجدها ، فرمان داده نشده ام .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله :مسجدها را بسازید و آنها را بی کنگره قرار دهید .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله :مسجدهایتان را بی کنگره و شهرها (خانه ها)یتان را کنگره دار بسازید .

امام باقر علیه السلام :علی علیه السلام در کوفه ، مسجدی کنگره دار مشاهده کرد . فرمود : « گویا کلیساست ! همانا مساجد ، بدون کنگره ساخته می شوند » .

امام باقر علیه السلام :زمانی که قائم علیه السلام به پا خیزد ، به کوفه رفته ، چهار مسجد را در آن ویران خواهد ساخت . پس کنگره هر مسجدی را که دارای آن باشد ، ویران کرده ، آن را بدون کنگره خواهد کرد .

ص: ۴۸

ب بناء المقصوره بالإمام الباقر عليه السلام: هذه المقاصير لم يكن في زمان أحد من الناس ، وإنما أحدثها الجبارون ، ليست لمن صلى حلفها مفتدياً بصلاته من فيها صلاة . (۱)

الغيبه للطوسي عن داوود بن قاسم الجعفری: كنت عند أبي محمد عليه السلام فقال: إذا قام القائم يهدم المنار والمقاصير التي في المساجد . فقلت في نفسي: لأي معنى هذا؟ فأقبل عليّ فقال: معنى هذا أنها محدثة مبتدعة ، لم بينها نبي ولا حجة . (۲)

تاريخ يعقوبی: وفي هذه السنة [سنة ۴۴ هـ] عمل معاوية المقصورة في المسجد ، وأخرج المنابر إلى المصلى في العيدين ، وخطب الخطبة قبل الصلاة ، وذلك أن الناس إذا صلوا ، انصرفوا لئلا يسمعوها لعن عليّ ، فقدم معاوية الخطبة قبل الصلاة ، وهب فدكا لمروان بن الحكم ليغيظ بذلك آل رسول الله . (۳)

ج بناء المحراب بالإمام الباقر عليه السلام: إنه [علينا عليه السلام] كان يكسّر المحارِب إذا رآها في المساجد ، ويقول: كأنها ميدانج اليهود . (۴)

- ۱- الكافي: ج ۳ ص ۳۸۵ ح ۴ ، تهذيب الأحكام: ج ۳ ص ۵۲ ح ۱۸۲ كلاهما عن زراره ، كتاب من لا يحضره الفقيه: ج ۱ ص ۳۸۶ ح ۱۱۴۴ .
- ۲- الغيبه للطوسي: ص ۲۰۶ ح ۱۷۵ ، الخرائج والجرائح: ج ۱ ص ۴۵۳ ح ۳۹ ، كشف الغمّة: ج ۳ ص ۲۰۸ ، إعلام الوری: ج ۲ ص ۱۴۲ ، بحار الأنوار: ج ۸۳ ص ۳۷۶ ح ۴۴ .
- ۳- تاريخ يعقوبی: ج ۲ ص ۲۲۳ .
- ۴- تهذيب الأحكام: ج ۳ ص ۲۵۳ ح ۶۹۶ ، علل الشرائع: ص ۳۲۰ ح ۱ كلاهما عن طلحة بن زيد عن الإمام الصادق عليه السلام ، كتاب من لا يحضره الفقيه: ج ۱ ص ۲۳۶ ح ۷۰۷ ، بحار الأنوار: ج ۸۳ ص ۳۵۲ ح ۵ .

ب ساختن مقصوره (جان پناه امام جماعت)

ج ساختن محراب

ب ساختن مقصوره (جان پناه امام جماعت) امام باقر علیه السلام: این مقصوره ها در زمان هیچ یک از خلفای پیشین وجود نداشت . ستم پیشگان ، آن را پدید آوردند . نماز کسی که در پشت آن به امام جماعت ایستاده در درون آن اقتدا کند ، صحیح نیست .

الغیبه ، طوسی به نقل از داوود بن قاسم جعفری: نزد امام عسکری علیه السلام بودم که فرمود: «هر گاه قائم علیه السلام قیام کند ، مناره ها و مقصوره هایی را که در مساجد است ، منهدم خواهد کرد» . با خود گفتم: این کار ، چه معنایی دارد؟ امام علیه السلام رو به من کرد و فرمود: «معنایش آن است که آنها بدعت در دین اند؛ چه این که هیچ پیامبر و حجّت خدایی اقدام به ساخت آنها نکرده است» .

تاریخ الیعقوبی: و در این سال (سال ۴۴ هجری) ، معاویه ، مقصوره را در مسجد ساخت و در روزهای عید ، منبرها را به مصلاّی نماز برد و خطبه [ی نماز عید] را پیش از نماز خواند؛ چه این که مردم پس از نماز ، باز می گشتند تا دشنام به علی علیه السلام را نشنوند . در نتیجه ، معاویه ، خطبه را بر نماز مقدّم ساخت . نیز فدک را به مروان بن حکم بخشید تا خاندان پیامبر خدا را به خشم آورد .

ج ساختن محراب امام باقر علیه السلام: علی علیه السلام محراب هایی را که در مساجد می دید ، در هم می شکست و می فرمود: «آنها همچون محل هایی است که یهودیان در آن ، قربانی می کنند» .

ر . ک : ص ۱۳ (ناپسند بودن تقلید از معابد غیر مسلمانان) .

ص: ٥٠

د تَزِينُ الْمَسْجِدِ وَزَخْرَفْتُهُمْ يَوْمَ الْأَخْبَارِ فِي الْحَدِيثِ الْقَدْسِيِّ فِيمَا أَوْحَى اللَّهُ إِلَى شَعْبَانَ: يُشِيدُونَ لِي الْبُيُوتَ وَيُرْوِقُونَ (١) لِي الْمَسَاجِدَ ، وَأَيْ حَاجَهُ بِي إِلَى تَشْيِيدِ الْبُيُوتِ وَلَسْتُ أَسْكُتُهَا؟! وَإِلَى تَرْوِيقِ الْمَسَاجِدِ وَلَسْتُ أَدْخُلُهَا؟! إِنَّمَا أَمَرْتُ بِرَفْعِهَا لِأَذْكَرَ فِيهَا وَأَسْبَحَ ، وَيُنَجِّسُونَ أَنْفُسَهُمْ وَعُقُولَهُمْ وَقُلُوبَهُمْ وَيُخَرِّبُونَهَا . (٢)

رسول الله صلى الله عليه وآله في ذكرِ أَسْرَاطِ الشَّاعِرِ: يَا سَلْمَانَ! إِنَّ عِنْدَهَا تُزَخَّرُ الْمَسَاجِدُ كَمَا تُزَخَّرُ الْبَيْعُ وَالْكَنَائِسُ . (٣)

عنه صلى الله عليه وآله: سَيَكُونُ فِي آخِرِ أُمَّتِي أَقْوَامٌ يُزَخِّرُونَ مَسَاجِدَهُمْ وَيُخَرِّبُونَ قُلُوبَهُمْ ، يَتَّقَى أَحَدُهُمْ عَلَى تَوْبِهِ مَا لَا يَتَّقَى عَلَى دِينِهِ ، لَا يُبَالِي أَحَدُهُمْ إِذَا سَلِمَتْ لَهُ دُنْيَاهُ مَا كَانَ مِنْ أَمْرِ دِينِهِ . (٤)

عنه صلى الله عليه وآله: مَسَاءَ عَمَلٍ قَوْمٍ قَطُّ إِلَّا زَخَّرُوا مَسَاجِدَهُمْ . (٥)

عنه صلى الله عليه وآله: إِذَا رَأَيْتُمُ الْمَصَاحِفَ حُلِّيَتْ ، وَالْمَسَاجِدَ زُيِّنَتْ ، وَالْمَنَارَةَ طُوِّتْ ، وَأُتِخِذَ الْقُرْآنُ مَزَامِيرَ ، وَالْمَسَاجِدُ طُرِقًا ، الْمُؤْمِنُ فِي ذَلِكَ الزَّمَانِ أَعَزُّ مِنَ الْكَبْرِيتِ الْأَحْمَرِ ، أَمَا إِنَّ مَسَاجِدَهُمْ مُزَخَّرَةٌ ، وَأَبْدَانُهُمْ نَقِيَّةٌ ، وَقُلُوبُهُمْ أُنْتُنُ مِنَ الْجَيْفَةِ . (٦)

١- مُرْوَقًا: مُزَيَّنًا (النهاية: ج ٢ ص ٣١٩ «زوق»).

٢- عيون الأخبار لابن قتيبة: ج ٢ ص ٢٦٤.

٣- تفسير القمى: ج ٢ ص ٣٠٥ عن عبد الله بن عباس ، بحار الأنوار: ج ٦ ص ٣٠٧ ح ٦؛ الدر المنثور: ج ٧ ص ٤٧٤ نقلًا عن ابن مردويه عن ابن عباس .

٤- كنز العمال: ج ١٠ ص ٢٠٥ ح ٢٩٠٨٨ نقلًا عن الحاكم النيشابورى فى تاريخه عن ابن عباس .

٥- سنن ابن ماجه: ج ١ ص ٢٤٥ ح ٧٤١ ، حليه الأولياء: ج ٤ ص ١٥٢ ، تفسير ابن كثير: ج ٦ ص ٦٧ ، الفردوس: ج ٤ ص ١٠٢ ح ٦٣١٩ كلها عن عمر بن الخطاب ، كنز العمال: ج ٧ ص ٦٦٨ ح ٢٠٨٢٨ .

٦- روضه الواعظين: ص ٣٧٠ .

د آراستن مسجد و آذین بندی آن

د آراستن مسجد و آذین بندی آنعیون الأخبار در حدیثی قدسی ، در آنچه خداوند به شعیبا وحی فرمود :خانه ها را برایم برافراشته می سازند و مسجدها را به خاطر من ، آذین می بندند . مرا چه حاجت به برافراشتن خانه هایی که در آنها سُیْکنا نمی گزینم ، و به آراستن مسجدهایی که در آنها وارد نمی شوم ! به افراشتن آنها فرمان داده ام ، تنها برای این که در آنها یاد شوم ، و تسبیح کنند ، در حالی که جان ها و خردها و دل هایشان را آلوده کرده و ویران می سازند.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله در بیان نشانه های رستاخیز :ای سلمان! در آن هنگام ، مسجدها همچون کلیساها و کنیسه ها زینت می شوند .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله :در آخر اتمم کسانی پدیدار می شوند که مسجدهایشان را آذین می بندند و دل هایشان را ویرانه می سازند. کسی از آنان ، آن گونه که بر جامه اش پرهیز می کند ، بر دینش نمی پرهیزد . چنانچه دنیایش در مخاطره نباشد ، بر کار دینش بیمی ندارد .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله :هیچ گاه کردار مردمی ناشایست نگردید ، مگر آن که مساجدشان را به زیور آراستند .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله :هر گاه دیدید که قرآن ها ، جامه ای زیبا بر تن کرده اند و مساجد ، زینت یافته اند و مناره ها ، قد برافراشته اند و قرآن ، با ساز و آواز خوانده می شود و مسجدها ، گذرگاه قرار گرفته اند ، مؤمن در آن روزگار ، از گوگرد سرخ ، کمیاب تر خواهد بود . آری . مساجدشان آذین بندی و جسمشان پاکیزه ؛ لیکن دل هایشان از مُردار ، بدبوتر است.

ص: ۵۲

الإمام علی علیه السلام: إِنَّ الْقَوْمَ إِذَا زَيَّنُوا مَسَاجِدَهُمْ فَسَدَّتْ أَعْمَالُهُمْ . (۱)

ه التّصویر الکافی عن عمرو بن جمیع: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنِ الصَّلَاةِ فِي الْمَسَاجِدِ الْمُصَوَّرَةِ ، فَقَالَ : أَكْرَهُ ذَلِكَ ، وَلَكِنْ لَا يَضُرُّكُمْ ذَلِكَ الْيَوْمَ ، وَلَوْ قَدْ قَامَ الْعَدْلُ رَأَيْتُمْ كَيْفَ يَصْنَعُ فِي ذَلِكَ . (۲)

۳ / ۶ حریم المسجد کتاب من لا یحضره الفقیه: روى أن حریم (۳) المسجد أربعون ذراعاً من كل ناحية . (۴)

الإمام علی علیه السلام: حریم المسجد أربعون ذراعاً ، والجوار أربعون داراً من أربعه جوانبها . (۵)

-
- ۱- المصنّف لعبد الرزّاق: ج ۳ ص ۱۵۴ ح ۵۱۳۴ عن إبراهيم بن المهاجر، إعلام الساجد بأحكام المساجد: ص ۳۳۶.
 - ۲- الكافي: ج ۳ ص ۳۶۹ ح ۶، تهذيب الأحكام: ج ۳ ص ۲۵۹ ح ۷۲۶ وفيه «أبا عبد الله» بدل «أبا جعفر»، بحار الأنوار: ج ۵۲ ص ۳۷۴ ح ۱۷۱.
 - ۳- حریم الشیء: ما حوله من حقوقه ومراقفه (المصباح المنیر: ص ۱۳۳ «حرم»).
 - ۴- کتاب من لا یحضره الفقیه: ج ۳ ص ۱۰۲ ح ۳۴۱۹، بحار الأنوار: ج ۳ ص ۸۴ ح ۷۴.
 - ۵- الخصال: ص ۵۴۴ ح ۲۰ عن عقبه بن خالد عن الإمام الصادق عن آبائه عليهم السلام، روضه الواعظین: ص ۳۶۹، بحار الأنوار: ج ۳ ص ۸۴ ح ۷۴.

ص: ۵۳

ه تصویرگری

۳ / ۶ حریم مسجد

امام علی علیه السلام: هر گاه مردم، مسجدهایشان را بیارایند، کردارشان تباه شده است.

ه تصویرگریالکافی به نقل از عمرو بن جُمیع: از امام باقر علیه السلام در باره نماز خواندن در مسجدهای نقّاشی شده پرسیدم. فرمود: «آن را نمی پسندم؛ لیکن امروزه، شما را زیان نمی رساند. اگر عدل بر پا شود، خواهید دید در این باره چه خواهد کرد».

۳ / ۶ حریم مسجد کتاب من لایحضره الفقیه: روایت شده که حریم مسجد، چهل گز از هر سو است.

امام علی علیه السلام: حریم مسجد، چهل گز است و همسایگان، چهل خانه از چهار سو.

ص: ۵۴

توضیح: قال العلامة المجلسی رحمه الله : حریم المسجد لم يذكره الأكثر ، وقال [الشهید رحمه الله] فی الدروس : رَوَى الصدوق أَنَّ حریم المسجد أربعون ذراعاً من كلِّ ناحیه ، والأحوط رعايه ذلك في الموات إذا سبق بناء المسجد ، ويدلُّ على أنه يتأكد استحباب حضور المسجد إلى أربعين داراً من جوانبه الأربعة إلَّا أن يكون مسجدٌ أقرب إليه منه . (۱)

۱- بحار الأنوار : ج ۸۴ ص ۳ .

ص: ۵۵

توضیح

توضیح: علامه مجلسی رحمه الله گفته است: موضوع حریم مسجد را غالب فقیهان ذکر نکرده اند؛ لیکن [شهید رحمه الله] در کتاب الدروس چنین گفته است: به روایت شیخ صدوق، حریم مسجد، چهل گز از هر سو است و احتیاط این است که در زمین موات، چنانچه ساختن مسجد مقدم [بر احیای آن زمین] باشد، این مسافت [به نفع مسجد] رعایت گردد. نیز این حدیث، گویای آن است که استحباب حضور در هر مسجد برای چهل خانه از چهار سو مورد تأکید ویژه است، مگر آن که مسجد نزدیک تری وجود داشته باشد.

ص: ۵۶

الفصل الرابع: توقیر المسجد ۴ / ۱ تأکید تعظیم المسجد رسول الله صلى الله عليه وآله لا يقولنَّ أحدكم للمسجدِ: «مُسْجِدٌ» فَإِنَّهُ بَيْتٌ يُذَكِّرُ اللَّهَ فِيهِ ، ولا يقولنَّ أحدكم: «مُصِحِّفٌ» فَإِنَّ كِتَابَ اللَّهِ أَعْظَمُ مِنْ أَنْ يُصَغَّرَ ، ولا يقولنَّ للرجلِ: «رُويجِلٌ» ، ولا للمرأة: «مُرِيَّةٌ» .
(۱)

الإمام على عليه السلام: لا يُسَمَّى الْمُسْلِمُ رُجِيلاً ، ولا يُسَمَّى الْمُصْحَفُ مُصِحِّفاً ، ولَا الْمَسْجِدُ مُسْجِداً . (۲)

۴ / ۲ عَلَّةٌ تَعْظِيمِ الْمَسْجِدِ عِلَلُ الشَّرَائِعِ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنِ الْعِلَّةِ فِي تَعْظِيمِ الْمَسَاجِدِ ، فَقَالَ: إِنَّمَا أُمِرَ بِتَعْظِيمِ الْمَسَاجِدِ لِأَنَّهَا بُيُوتُ اللَّهِ فِي الْأَرْضِ . (۳)

۱- الفردوس: ج ۵ ص ۱۲۰ ح ۷۶۷۸ عن أبي هريره .

۲- النوادر للراوندى: ص ۱۹۴ ح ۳۵۶ ، الجعفریات: ص ۲۴۱ كلاهما عن الإمام الكاظم عن آبائه عليهم السلام ، بحار الأنوار: ج ۷۶ ص ۳۵۸ ح ۲۷ .

۳- علال الشرائع: ص ۳۱۸ ح ۱ عن أبي بصير ، بحار الأنوار: ج ۸۴ ص ۶ ح ۷۸ .

ص: ۵۷

فصل چهارم : بزرگداشت مسجد**۴ / ۱ تأکید بر بزرگداشت مسجد****۴ / ۲ علت بزرگداشت مسجد**

فصل چهارم : بزرگداشت مسجد ۴ / ۱ تأکید بر بزرگداشت مسجد پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : هرگز کسی از شما مسجد را «مسجدک» نخواند؛ زیرا آن خانه ای است که خداوند در آن یاد می شود . و هرگز کسی از شما «قرآنک» نگوید؛ زیرا کتاب خدا ، بزرگ تر از آن است که به کوچکی یاد شود . نیز کسی مرد را «مردک» و زن را «زنک» نخواند .

امام علی علیه السلام : مسلمان ، «مردک» و قرآن ، «قرآنک» و مسجد ، «مسجدک» نامیده نمی شود .

۴ / ۲ علت بزرگداشت مسجد علل الشرائع به نقل از ابو بصیر : از امام صادق علیه السلام در باره علت بزرگداشت مساجد پرسیدم . فرمود : «تنها از آن رو به بزرگداشت مساجد فرمان داده شده که آنها ، خانه های خدا در زمین هستند» .

ص: ۵۸

۴ / ۳ ثوابٌ مَنْ وَقَرَ الْمَسْجِدَ الْإِمَامِ عَلِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: مَنْ وَقَرَ مَسْجِدًا، لَقِيَ اللَّهَ يَوْمَ يَلْقَاهُ ضَاحِكًا مُسْتَبْشِرًا، وَأَعْطَاهُ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ. (۱)

۴ / ۴ ذُمَّ مَنْ لَمْ يُوقِّرِ الْمَسْجِدَ الْإِمَامِ الصَّادِقِ عَلَيْهِ السَّلَامُ لِيُونُسَ بْنِ يَعْقُوبَ: مَلْعُونٌ مَلْعُونٌ مَنْ لَمْ يُوقِّرِ الْمَسْجِدَ. أَتَدْرِي يَا يُونُسُ لِمَ عَظَّمَ اللَّهُ تَعَالَى حَقَّ الْمَسَاجِدِ، وَأَنْزَلَ هَذِهِ الْآيَةَ: «وَأَنَّ الْمَسْجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا» (۲)؟ كَانَتْ الْيَهُودُ وَالنَّصَارَى إِذَا دَخَلُوا كَنَائِسَهُمْ أَشْرَكُوا بِاللَّهِ تَعَالَى، فَأَمَرَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ نَبِيَّهُ أَنْ يُوحِّدَ اللَّهَ فِيهَا وَيَعْبُدَهُ. (۳)

۱- المحاسن: ج ۱ ص ۱۲۷ ح ۱۴۵ عن السكوني عن الإمام الصادق عن أبيه عليهما السلام، بحار الأنوار: ج ۷ ص ۳۰۴ ح ۷۳.

۲- الجن: ۱۸.

۳- كنز الفوائد: ج ۱ ص ۱۵۰ عن يونس بن يعقوب، بحار الأنوار: ج ۷ ص ۳۵۵ ح ۲۱.

ص: ۵۹

۴ / ۳ پاداش کسی که مسجد را بزرگ بدارد**۴ / ۴ نکوهش کسی که مسجد را بزرگ ندارد**

۴ / ۳ پاداش کسی که مسجد را بزرگ بدارد امام علی علیه السلام: هر که مسجدی را حرمت نهد، در روز ملاقات با خدا، او را خندان و شادمان دیدار می‌کند، در حالی که کارنامه اش را به دست راست او داده است.

۴ / ۴ نکوهش کسی که مسجد را بزرگ ندارد امام صادق علیه السلام به یونس بن یعقوب: ملعون است، ملعون کسی که مسجد را حرمت نهد! ای یونس! آیا می‌دانی چرا خداوند، حقّ مسجدها را بزرگ قرار داده و این آیه را فرو فرستاده است که: «مساجد، از آن خدایند. پس کسی را با خدا نخوانید»؟ [زیرا] یهودیان و مسیحیان، هر گاه وارد عبادتگاه‌های خود می‌شدند، به خدای متعال شرک می‌ورزیدند. از این رو، خدای سبحان، به پیامبرش فرمان داد تا در مساجد، خدا را یگانه بشمارد و او را پرستش کند.

ص: ۶۰

الفصل الخامس : عماره المسجد المعنویہ ۵ / اعمارہ المسجد بالحضور فیہا الكتاب «إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مَنْ ءَامَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَءَاتَى الزَّكَاةَ وَلَمْ يَحْشَ إِلَّا اللَّهَ فَعَسَىٰ أُولَٰئِكَ أَنْ يَكُونُوا مِنَ الْمُتَهْتِدِينَ» . (۱)

الحديث رسول الله صلى الله عليه وآله : إِذَا رَأَيْتُمُ الرَّجُلَ يَتَعَاذُ الْمَسْجِدَ فَاشْهَدُوا لَهُ بِالْإِيمَانِ ، قَالَ اللَّهُ تَعَالَى : «إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسْجِدَ اللَّهِ مَنْ ءَامَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ» . (۲)

الإمام علي عليه السلام : عَلَّمَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ إِذَا لَبِسْتُ ثَوْبًا جَدِيدًا أَنْ أَقُولَ : الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي كَسَانِي مِنَ اللَّبَاسِ مَا أَتَجَمَّلُ بِهِ فِي النَّاسِ ، اللَّهُمَّ اجْعَلْهَا ثِيَابَ بَرَكَهٍ أَسْعَى فِيهَا لِمَرْضَاتِكَ ، وَأَعْمُرْ فِيهَا مَسَاجِدَكَ . (۳)

۱- التوبه: ۱۸ .

۲- سنن الترمذی: ج ۵ ص ۲۷۷ ح ۳۰۹۳ ، سنن ابن ماجه: ج ۱ ص ۲۶۳ ح ۸۰۲ ، سنن الدارمی: ج ۱ ص ۲۹۵ ح ۱۲۰۳۲ ، مسند ابن حنبل: ج ۴ ص ۱۳۷ ح ۱۱۶۵۱ ، صحيح ابن حبان: ج ۵ ص ۶ ح ۱۷۲۱ ، المستدرک علی الصحیحین: ج ۱ ص ۳۳۲ ح ۷۷۰ ، صحيح ابن خزيمة: ج ۲ ص ۳۷۹ ح ۱۵۰۲ ، السنن الكبرى: ج ۳ ص ۹۳ ح ۴۹۸۸ کلها عن أبي سعيد الخدري ؛ عوالي اللآلی: ج ۲ ص ۳۲ ح ۷۹ من دون الآیه .

۳- الكافي: ج ۶ ص ۴۵۸ ح ۲ عن السكوني عن الإمام الصادق عليه السلام ، الأملی للصدوق: ص ۳۳۸ ح ۳۹۸ عن السكوني عن الإمام الصادق عن آبائه عليهم السلام وفيه «الرياش» بدل «اللباس» ، الجعفریات: ص ۲۲۴ عن إسماعيل عن أبيه الإمام الكاظم عن آبائه عليهم السلام ، روضه الواعظین: ص ۳۳۸ وفيه «الرياش» بدل «اللباس» .

فصل پنجم: آبادانی معنوی مسجد**۵ / ۱ آباد کردن مسجد، به حضور در آن است**

فصل پنجم: آبادانی معنوی مسجد ۵ / ۱ آباد کردن مسجد، به حضور در آن استقرآن «تنها کسی که به خدا و روز رستاخیز، ایمان آورده است، مساجد خدا را آباد می کند، و نماز بر پا می دارد و زکات می پردازد، و جز از خدا نمی ترسد. امید است که چنین گروهی از هدایت یافتگان باشند».

حدیث پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هرگاه دیدید که مردی پیوسته به مسجد می رود، به ایمان او گواهی دهید. خداوند متعال فرمود: «تنها کسی که به خدا و روز رستاخیز، ایمان آورده است، مساجد خدا را آباد می کند».

امام علی علیه السلام: پیامبر خدا به من آموخت که هرگاه جامه نویی بر تن کردم، بگویم: «سپاس، خدایی را که لباسی به من پوشاند که در میان مردم با آن، خود را بیارایم. پروردگارا! جامه ای بابرکت قرارش ده تا در آن برای رضایت تو بکوشم و به آباد ساختن مسجدهایت پردازم».

ص: ۶۲

رسول الله صلى الله عليه و آله :اللَّهُمَّ هَذَا شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أَنْزَلْتَ فِيهِ الْقُرْآنَ ، هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَى وَالْفُرْقَانِ ، أَمَرْنَا فِيهِ بِإِعْمَارِهِ الْمَسَاجِدِ وَالِدُّعَاءِ وَالصَّيَامِ وَالْقِيَامِ ، وَضَمِنْتَ لَنَا فِيهِ الْإِجَابَةَ . (۱)

مكارم الأخلاق عن أبي ذرٍّ :دَخَلْتُ ذَاتَ يَوْمٍ فِي صَدْرِ نَهَارِهِ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ ... فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ بِأَبَى أَنْتَ وَأُمِّي أَوْصَيْتَنِي بِوَصِيَّتِهِ يَنْفَعُنِي اللَّهُ بِهَا ، فَقَالَ : ... يَا أَبَا ذَرٍّ ، مَنْ أَجَابَ دَاعِيَ اللَّهِ وَأَحْسَنَ عِمَارَةَ مَسَاجِدِ اللَّهِ ، كَانَ ثَوَابُهُ مِنَ اللَّهِ الْجَنَّةَ . فَقُلْتُ : بِأَبَى أَنْتَ وَأُمِّي يَا رَسُولَ اللَّهِ ، كَيْفَ تُعَمَّرُ مَسَاجِدُ اللَّهِ ؟ قَالَ : لَا تُرْفَعُ فِيهَا الْأَصْوَاتُ ، وَلَا يُخَاضُ فِيهَا بِالْبَاطِلِ ، وَلَا يُشْتَرَى فِيهَا وَلَا يُبَاعُ ، وَاتْرُكِ اللَّغْوَ مَا دُمْتَ فِيهَا ، فَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَلَا تَلُومَنَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَّا نَفْسَكَ . (۲)

رسول الله صلى الله عليه و آله :لَا يَزَالُ الْمَلَائِكَةُ تُصَلِّي عَلَى أَحَدِكُمْ مَا كَانَ فِي الْمَسْجِدِ ، وَتَقُولُ : اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَهُ ، اللَّهُمَّ ارْحَمْهُ . (۳)

عنه صلى الله عليه و آله :إِنَّ أَحَدَكُمْ لَا يَزَالُ فِي صَلَاةٍ مَا دَامَ فِي الْمَسْجِدِ حَتَّى يَخْرُجَ مِنْهُ . (۴)

۱- البلد الأمين: ص ۱۹۸ ، بحار الأنوار: ج ۹۸ ص ۷۸ ح ۲ .

۲- مكارم الأخلاق: ج ۲ ص ۳۶۳ ۳۷۴ ح ۲۶۶۱ ، تنبيه الخواطر: ج ۲ ص ۶۱ ، أعلام الدّين: ص ۱۹۸ ، بحار الأنوار: ج ۷۷ ص ۸۵ ح ۳ .

۳- المصنّف لعبد الرزّاق: ج ۱ ص ۵۸۰ ح ۲۲۱۰ عن أبي هريره ، كنز العمال: ج ۷ ص ۳۲۴ ح ۱۹۰۸۴ .

۴- مسند ابن حنبل: ج ۴ ص ۸۶ ح ۱۱۳۸۵ و ص ۱۰۹ ح ۱۱۵۱۲ كلاهما عن مولى لأبي سعيد الخدرى ، كنز العمال: ج ۷ ص ۵۰۷ ح ۱۹۹۹۳ .

ص: ۶۳

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : پروردگارا! این ، ماه رمضان است که در آن ، قرآن را برای هدایت مردم همراه با نشانه های روشن هدایت و وسیله تشخیص حق از باطل ، فرو فرستادی . در آن ، ما را به آباد کردن مسجدها و دعا و روزه و نماز ، فرمان دادی و اجابت را برایمان تضمین فرمودی .

مکارم الأخلاق به نقل از ابو ذر : در نیم روزی حضور پیامبر خدا رفتم . . . گفتم : ای پیامبر خدا! پدر و مادرم فدایت! به من سفارشی فرما که خداوند ، مرا بدان سود بخشد . . . فرمود : «هر که به فراخوان خدا ، پاسخ مثبت دهد و آبادانی مسجدهای خدا را نیکو به انجام رساند ، پاداش او از سوی خدا ، بهشت خواهد بود» . گفتم : پدر و مادرم فدایتان ، ای پیامبر خدا! مسجدهای خدا چگونه آباد می شوند ؟ فرمود : «در آنها صداها بلند نمی گردند ، در بیهودگی غوطه ور نمی شوند و خرید و فروش ، صورت نمی پذیرد . پیوسته در مسجد ، [کارهای] بیهوده را رها ساز . پس اگر چنین نکردی ، در روز رستاخیز ، جز خویشتن را ملامت مکن» .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : بر هر یک از شما ، تا زمانی که در مسجد است ، همواره فرشتگان درود می فرستند و می گویند : خداوندا! او را ببخشا . خداوندا! مورد رحمت خویش قرارش ده .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : هر یک از شما ، زمانی که در مسجد است ، تا وقت بیرون رفتن از آن ، پیوسته در نماز است .

ص: ۶۴

عنه صلى الله عليه و آله: جُلُوسُ الْمُؤْمِنِ فِي الْمَسْجِدِ رِبَاطُهُ (۱). (۲)

عنه صلى الله عليه و آله: خَمْسٌ مِنَ الْعِبَادَةِ: قَلُّهُ الطَّعْمُ، وَالْقُعُودُ فِي الْمَسَاجِدِ ... (۳)

عنه صلى الله عليه و آله فِي وَصِيَّتِهِ لِأَبِي ذَرٍّ: يَا أَبَا ذَرٍّ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يُعْطِيكَ مَا دُمْتَ جَالِسًا فِي الْمَسْجِدِ بِكُلِّ نَفْسٍ تَنْفَسَتْ فِيهِ دَرَجَةٌ فِي الْجَنَّةِ، وَتُصَلِّيَ عَلَيْكَ الْمَلَائِكَةُ، وَبُكِّتُ لَكَ بِكُلِّ نَفْسٍ تَنْفَسَتْ فِيهِ عَشْرُ حَسَنَاتٍ، وَيُمْحَى عَنْكَ عَشْرُ سَيِّئَاتٍ. (۴)

عنه صلى الله عليه و آله: الْجُلُوسُ فِي الْمَسْجِدِ لِانْتِظَارِ الصَّلَاةِ عِبَادَةٌ. (۵)

عنه صلى الله عليه و آله: الْقَاعِدُ فِي الْمَسْجِدِ يَنْتَظِرُ الصَّلَاةَ كَالْقَانِتِ، وَيُكْتَبُ مِنَ الْمُصَلِّينَ حَتَّى يَرْجَعَ إِلَى بَيْتِهِ. (۶)

عنه صلى الله عليه و آله: لَا يَزَالُ الْعَبْدُ فِي صَلَاةٍ، مَا كَانَ فِي الْمَسْجِدِ يَنْتَظِرُ الصَّلَاةَ. (۷)

الإمام الصادق عليه السلام: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: الْجُلُوسُ فِي الْمَسْجِدِ لِانْتِظَارِ (۸) الصَّلَاةِ عِبَادَةٌ مَا لَمْ يُحْدِثْ، قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا يُحْدِثُ؟ قَالَ: الْإِغْتِيَابُ. (۹)

۱- الرِّبَاطُ: الإقامه على جهاد العدو بالحرب، وارتباط الخيل وإعدادها، فشبه به ما ذكر من الأفعال الصالحة والعبادة (النهايه: ج ۲ ص ۱۸۵ «ربط»).

۲- مسند الشهاب: ج ۱ ص ۷۵ ح ۶۸ عن موسى بن إبراهيم المروزي عن الإمام الكاظم عن آبائه عليهم السلام، الفردوس: ج ۳ ص ۸۷ ح ۴۲۴۶ عن الإمام علي عليه السلام عنه صلى الله عليه و آله، كنز العمال: ج ۱۵ ص ۳۰۵ ح ۴۱۱۳۲؛ مشكاة الأنوار: ص ۳۵۸ ح ۱۱۶۰ عن الإمام الصادق عليه السلام.

۳- الفردوس: ج ۲ ص ۱۹۵ ح ۲۹۶۹ عن أبي هريره، كنز العمال: ج ۱۵ ص ۸۸۰ ح ۴۳۴۹۳.

۴- مكارم الأخلاق: ج ۲ ص ۳۷۴ ح ۲۶۶۱ عن أبي ذر، بحار الأنوار: ج ۷۷ ص ۸۵ ح ۳.

۵- دعائم الإسلام: ج ۱ ص ۱۴۸ عن الإمام الصادق عليه السلام؛ الفردوس: ج ۲ ص ۱۲۴ ح ۲۶۴۵ عن أسامه بن زيد، كنز العمال: ج ۷ ص ۶۵۱ ح ۲۰۷۴۳.

۶- مسند ابن حنبل: ج ۶ ص ۱۵۰ ح ۱۷۴۶۶، مسند أبي يعلى: ج ۲ ص ۳۰۸ ح ۱۷۴۱، الزهد لابن المبارك: ص ۱۳۹ ح ۴۱۰، تاريخ بغداد: ج ۲ ص ۲۲۹ كلها عن عقبه بن عامر، كنز العمال: ج ۷ ص ۵۶۸ ح ۲۰۲۹۵.

۷- صحيح البخاري: ج ۱ ص ۷۶ ح ۱۷۴ عن أبي هريره، سنن النسائي: ج ۲ ص ۵۶، مسند ابن حنبل: ج ۸ ص ۴۲۸ ح ۲۲۸۷۵، صحيح ابن حبان: ج ۵ ص ۴۷ ح ۱۷۵۱، المعجم الكبير: ج ۶ ص ۲۰۳ ح ۶۰۱۱ و ۶۰۱۲ كلها عن سهل الساعدي، كنز العمال: ج ۷ ص ۶۵۰ ح ۲۰۷۳۵.

۸- في المصدر: «انتظار»، والتصويب من المصادر الأخرى.

۹- الكافي: ج ۲ ص ۳۵۷ ح ۱، الأمالي للصدوق: ص ۵۰۶ ح ۶۹۸ كلاهما عن السكوني، تحف العقول: ص ۴۷، كشف الريه:

ص ۱۱ ، الجعفریات: ص ۳۳ عن إسماعیل عن أبيه الإمام الكاظم عن آبائه عليهم السلام ، روضه الواعظین: ص ۵۱۵ ، بحار الأنوار:
ج ۷۵ ص ۲۴۹ ح ۱۷ .

ص: ۶۵

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله :نشستن مؤمن در مسجد ، به منزله آمادگی مداوم او برای نبرد با دشمن است .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله :پنج چیز ، از عبادت است : کم خوردن ، نشستن در مسجدها

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله در سفارش ایشان به ابو ذر :ای ابو ذر! تا زمانی که در مسجد نشسته ای ، خدای متعال برای هر نفسی که می کشی ، درجه ای در بهشت ارزانی ات می کند و فرشتگان ، بر تو درود می فرستند و برابر هر نفسی که می کشی ، ده نیکی نوشته می شود و ده بدی از تو پاک می گردد .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله :نشستن در مسجد به انتظار نماز ، عبادت است .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله :آن که در مسجد به انتظار نماز نشسته ، گویی در فرمان برداری است و تا زمانی که به خانه اش باز گردد ، در شمار نماز گزاران نوشته می شود .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله :بنده ، تا زمانی که در مسجد انتظار نماز را می کشد ، پیوسته در نماز است .

امام صادق علیه السلام :پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود : «به انتظار نماز در مسجد نشستن ، عبادت است تا زمانی که ناروایی پدید نیابد» . گفته شد : ای پیامبر خدا! چه ناروایی ؟ فرمود : «غیبت کردن» .

ص: ۶۶

رسول الله صلى الله عليه وآله: ما منكم من رجل يخرج من بيته متطهراً فيصلي مع المسلمين الصلاة، ثم يجلس في المجلس ينتظر الصلاة الأخرى، إن الملائكة تقول (۱): اللهم اغفر له، اللهم ارحمه. (۲)

تهذيب الأحكام عن عثمان بن مظعون: قلت لرسول الله صلى الله عليه وآله يا رسول الله، أردت أن أسألك عن أشياء، فقال: وما هي يا عثمان؟ قال: قلت: إني أردت أن أترهب. (۳) قال: لا تفعل يا عثمان، فإن ترهب أمي القعود في المساجد، وانتظار الصلاة بعد الصلاة. (۴)

رسول الله صلى الله عليه وآله: سبغة في ظل عرش الله عز وجل يوم لا ظل إلا ظله: ... ورجل خرج من المسجد وفي يده أن يرجع إليه. (۵)

۱- هكذا في المصدر، والظاهر أن الصواب: «إلا والملائكة تقول» كما في المستدرک وصحيح ابن خزيمة والأمالی، أو: «إلا أن الملائكة تقول» كما في السنن الكبرى وكنز العمال.

۲- مسند ابن حنبل: ج ۴ ص ۷ ح ۱۰۹۹۴، صحيح ابن حبان: ج ۲ ص ۱۲۸ ح ۴۰۲، المستدرک على الصحيحين: ج ۱ ص ۳۰۵ ح ۶۸۹، صحيح ابن خزيمة: ج ۱ ص ۱۸۵ ح ۳۵۷، السنن الكبرى: ج ۲ ص ۲۶ ح ۲۲۶۵، مسند أبي يعلى: ج ۲ ص ۱۲۱ ح ۱۳۵۰، مسند عبد بن حميد: ص ۳۰۳ ح ۹۸۴ كلها عن أبي سعيد الخدري، كنز العمال: ج ۱۵ ص ۸۳۶ ح ۴۳۳۲۵؛ الأمالی للصدوق: ص ۴۰۰ ح ۵۱۶ عن أبي سعيد الخدري، بحار الأنوار: ج ۸۰ ص ۳۰۱ ح ۲.

۳- الرهبة: الخوف، كانوا يترهبون بالتخلي من أشغال الدنيا وترك ملاذها والزهد فيها، والعزلة عن أهلها وتعمد مشاقها، فنفاها النبي صلى الله عليه وآله ونهى المسلمين عنها (النهاية: ج ۲ ص ۲۸۰ «رهب»).

۴- تهذيب الأحكام: ج ۴ ص ۱۹۰ ح ۵۴۱، بحار الأنوار: ج ۸۳ ص ۳۸۱؛ شرح السنه: ج ۲ ص ۱۲۵ ح ۴۸۵ عن سعد بن مسعود، مشكاة المصابيح: ج ۱ ص ۲۲۵ ح ۷۲۴ كلاهما نحوه.

۵- الخصال: ص ۳۴۳ ح ۸ عن ابن عباس، بحار الأنوار: ج ۷۴ ص ۳۵۳ ح ۲۸.

ص: ۶۷

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: مردی از شما نیست که پاکیزه از خانه اش بیرون رود و آن گاه با مسلمانان نماز بگذارد و سپس در جایگاه خود به انتظار نماز دیگر بنشیند، مگر آن که فرشتگان می گویند: خدایا! او را ببخشا. خداوند! او را رحمت فرما.

تهذیب الأحکام به نقل از عثمان بن مظعون: به پیامبر خدا گفتم: ای پیامبر خدا! بر آنم تا چیزهایی را از شما بپرسم. فرمود: «ای عثمان! آنها چیستند؟». گفتم: می خواهم به رهبانیت، رو آورم (ترک دنیا کنم). فرمود: «ای عثمان! چنین مکن؛ زیرا رهبانیت اُمّت من، نشستن در مسجدها و انتظار کشیدن نمازی در پی نماز دیگر است».

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هفت گروه، در سایه عرش خدای عز و جل هستند، آن روز که هیچ سایه ای بجز سایه او وجود ندارد: ... و کسی که از مسجد خارج شود و نیتش آن باشد که دوباره بدان باز گردد.

ص: ۶۸

الإمام على عليه السلام: إنَّ المسجدَ ليشكو الخرابَ إلى ربِّه ، وإنَّه ليتبشَّشُ (۱) بالرجلِ من عمَّارِهِ إذا غابَ عنه ثمَّ قَدِمَ ، كما يتبشَّشُ أحدُكم بغائبِهِ إذا قَدِمَ عليه . (۲)

عنه عليه السلام: الجلسه في المسجد خير لي من الجلسه في الجنه ؛ فإنَّ الجنه فيها رضا نفسى والجامع فيه رضا ربى . (۳)

عنه عليه السلام: الجلوس في المسجد من بعد طلوع الفجر إلى حين طلوع الشمس للاشتغال بذكر الله سبحانه ، أسرع في تيسير الرزق من الضرب في أقطار الأرض . (۴)

عنه عليه السلام : لا يستوى من يعمر المساجد ومن يبيت راکعاً وساجداً يدأب فيها قائماً وقاعداً ومن يكره هكذا مُعائداً ومن يرى عن الغبار حائداً (۵)

الإمام الحسن عليه السلام: أهل المسجد زوار الله ، وحق على المزمور التحفه لزياره . (۶)

عنه عليه السلام: ثلاثه في جوار الله تعالى : رجل دخل المسجد لا يدخله إلا لله ، فهو ضيف الله تعالى حتى يرجع ، ورجل زار أخاه المسلم لا يزوره إلا لله ، فهو من زوار الله تعالى حتى يرجع من عنده ، ورجل خرج حاجاً أو معتمراً لا يخرج إلا لله تعالى ، فهو من وفد الله تعالى حتى يرجع إلى أهله . (۷)

۱- البش : فرح الصديق بالصدق والالطف فيالمسأله والإقبال عليه (النهايه: ج ۱ ص ۱۳۰ «بشش»).

۲- دعائم الإسلام: ج ۱ ص ۱۴۸ ، بحار الأنوار: ج ۸۳ ص ۳۸۰ ح ۴۸ .

۳- إرشاد القلوب: ص ۲۱۸ ، عدّه الداعى: ص ۱۹۴ ، بحار الأنوار: ج ۸۳ ص ۳۶۲ ح ۱۶ .

۴- غرر الحكم: ح ۲۱۲۷ ، الخصال: ص ۶۱۲ ح ۱۰ عن أبى بصير ومحمّد بن مسلم عن الإمام الصادق عن آبائه عليهم السلام ، تحف العقول: ص ۱۰۱ وليس فيهما «الاشتغال بذكر الله سبحانه» و فيهما «طلب» بدل «تيسير» ، بحار الأنوار: ج ۱۰ ص ۹۰ ح ۱ .

۵- الديوان المنسوب إلى الإمام على عليه السلام : ص ۲۱۸ ، بحار الأنوار: ج ۲۰ ص ۲۴۳ .

۶- إرشاد القلوب: ص ۷۷ .

۷- تنبيه الغافلين : ص ۳۰۳ ح ۴۲۸ .

ص: ۶۹

امام علی علیه السلام: مسجد، از ویرانی خود نزد پروردگارش زبان به شکایت می‌گشاید و از دیدن آباد کننده اش که مدتی از او دور بوده و اکنون باز گشته، شاد می‌شود، همان‌گونه که هر یک از شما از رسیدن کسی که از او دور بوده، شادمان می‌گردد.

امام علی علیه السلام: نشستن در مسجد نزد من، از نشستن در بهشت، نیکوتر است؛ زیرا در بهشت، خشنودی من فراهم است و در مسجد، خشنودی پروردگار من.

امام علی علیه السلام: نشستن در مسجد، پس از سپیده دم تا برآمدن آفتاب برای پرداختن به یاد خدای سبحان، بیش از جستجوی روزی در همه سوی زمین، مایه گشایش روزی است.

امام علی علیه السلام: هرگز کسی که مساجد را آباد می‌سازد و در آنها با رکوع و سجود، شب را به سر می‌آورد، با کسی که به گونه‌ای ستیزه جویانه باز می‌گردد و خود را از گرد و غبار مسجد، دور نگه می‌دارد، برابر نیست.

امام حسن علیه السلام: اهل مسجد، دیدار کنندگان خدایند و بر دیدار شونده است که به دیدار کننده اش هدیه بدهد.

امام حسن علیه السلام: سه کس در همسایگی خدای متعال اند: کسی که تنها برای خدا وارد مسجد شود، که چنین کسی تا زمان بازگشت، میهمان خدای متعال است؛ و کسی که فقط برای خدا به دیدار برادر مسلمانش برود، که چنین فردی تا وقت بازگشت از نزد او، از دیدار کنندگان خدای متعال است؛ و کسی که تنها برای خدا ره سپار حج یا عمره شود، که چنین فردی تا زمان بازگشت نزد خانواده اش، از باریافتگان نزد خداوند است.

ص: ۷۰

الإمام الصادق عليه السلام: إِنَّ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ اسْتَقْبَلَهُ مَوْلَى لَهُ فِي لَيْلِهِ بَارِدَةٍ ، وَعَلَيْهِ جُبَّةٌ خَزٌّ وَمِطْرَفٌ خَزٌّ وَعِمَامَةٌ خَزٌّ وَهُوَ مُتَغَلِّفٌ بِالْغَالِيَةِ (۱) ، فَقَالَ لَهُ : جُعِلْتُ فِدَاكَ ، فِي مِثْلِ هَذِهِ السَّاعَةِ عَلَى هَذِهِ الْهَيْبَةِ إِلَى أَيْنَ ؟ قَالَ : فَقَالَ : إِلَى مَسْجِدِ جَدِّي رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ ، أَخْطَبُ الْحَوْرَ الْعَيْنَ إِلَى اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ . (۲)

الإمام الباقر عليه السلام: إِذَا قُمْتَ إِلَى صَلَاتِكَ فَقُلْ : ... اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِنْ زُؤَارِ بَيْتِكَ ، وَعُمَّارِ مَسَاجِدِكَ . (۳)

الإمام الصادق عليه السلام: أَحْضَرُوا مَعَكُمْ مَسَاجِدَكُمْ . (۴)

۵ / ۲ فضل الخروج إلى المسجد رسول الله صلى الله عليه وآله: مَنْ خَطَا إِلَى الْمَسْجِدِ خُطْوَةً كَانَ لَهُ بِهَا أَجْرٌ . (۵)

عنه صلى الله عليه وآله: مَنْ خَرَجَ مِنْ بَيْتِهِ إِلَى الْمَسْجِدِ ، كُتِبَ لَهُ بِكُلِّ خُطْوَةٍ يَخْطُوهَا عَشْرُ حَسَنَاتٍ . (۶)

۱- الغاليه: نوع من الطيب مُرَكَّب من مسك وعنبر ودُهْن ، والتغلف بها: التلطُّخ (النهايه: ج ۳ ص ۳۸۳ «غلا»).

۲- الكافي: ج ۶ ص ۵۱۷ ح ۵ ، بحار الأنوار: ج ۴۶ ص ۵۹ ح ۱۳ .

۳- الكافي: ج ۳ ص ۴۴۵ ح ۱۲ ، تهذيب الأحكام: ج ۲ ص ۱۲۳ ح ۴۶۷ وفيه «زؤارك» بدل «زؤار بيتك» وكلاهما عن زراره ، بحار الأنوار: ج ۸۷ ص ۱۸۸ ح ۵ ، وراجع: كتاب من لا يحضره الفقيه: ج ۱ ص ۲۴۰ ومكارم الأخلاق: ج ۲ ص ۶۱ ح ۲۱۴۷ .

۴- الكافي: ج ۲ ص ۶۳۵ ح ۳ عن حبيب الخثعمي ، مشكاة الأنوار: ص ۳۳۳ ح ۱۰۵۵ ، وسائل الشيعه: ج ۸ ص ۳۹۹ ح ۴ .

۵- كنز العمال: ج ۷ ص ۵۷۶ ح ۲۰۳۲۷ نقلًا عن سمويه وسعيد بن منصور عن جابر .

۶- مسند ابن حنبل: ج ۶ ص ۱۵۰ ح ۱۷۴۶۶ ، مسند أبي يعلى: ج ۲ ص ۳۰۸ ح ۱۷۴۱ ، الزهد لابن المبارك: ص ۱۳۹ ح ۴۱۰ ، تاريخ بغداد: ج ۲ ص ۲۲۹ كلها عن عقبه بن عامر ، كنز العمال: ج ۷ ص ۵۶۸ ح ۲۰۲۹۵ .

ص: ۷۱

۵ / ۲ فضیلت روانه شدن به سوی مسجد

امام صادق علیه السلام: خدمتکار علی بن الحسین (زین العابدین) علیه السلام، ایشان را در شبی سرد، ملاقات کرد، در حالی که جامه و ردا و عمامه ای از خز پوشیده و خود را با عطری، خوش بو کرده بود. گفت: فدایت شوم! در چنین ساعتی و با این وضع، ره سپار کجایی؟ امام علیه السلام فرمود: «به مسجد جدم پیامبر خدا می روم تا از خدای عز و جل حوریان را خواستگاری کنم».

امام باقر علیه السلام: هر گاه برای نمازت ره سپار شدی، بگو: «... خداوندا! مرا از زیارت کنندگان خانه ات و آبادگران مسجدهایت قرار ده».

امام صادق علیه السلام: همراه کسان خود، در مسجد حاضر شوید.

۵ / ۲ فضیلت روانه شدن به سوی مسجد پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هر که گامی به سوی مسجد بردارد، در برابر آن، پاداشی خواهد داشت.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هر که از خانه اش ره سپار مسجد شود، در برابر هر گامی که برمی دارد، ده حسنه برایش نوشته می شود.

ص: ٧٢

عنه صلى الله عليه وآله: مَنْ مَشَى إِلَى مَسْجِدٍ مِنْ مَسَاجِدِ اللَّهِ، فَلَهُ بِكُلِّ خُطْوَةٍ خَطَاها حَتَّى يَرْجِعَ إِلَى مَنْزِلِهِ عَشْرُ حَسَنَاتٍ، وَيُمحى عَنْهُ عَشْرُ سَيِّئَاتٍ، وَرُفِعَ لَهُ عَشْرُ دَرَجَاتٍ. (١)

عنه صلى الله عليه وآله: حِينَ يَخْرُجُ الرَّجُلُ مِنْ بَيْتِهِ إِلَى مَسْجِدِهِ؛ فَرَجُلٌ تَكْتَبُ حَسَنَةً وَرَجُلٌ تَمْحُو سَيِّئَةً. (٢)

عنه صلى الله عليه وآله: ثَلَاثَةٌ كُلُّهُمْ ضَامِنٌ عَلَى اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ... رَجُلٌ رَاحَ إِلَى الْمَسْجِدِ فَهُوَ ضَامِنٌ عَلَى اللَّهِ حَتَّى يَتَوَفَّاهُ فَيَدْخُلَهُ الْجَنَّةَ، أَوْ يَزِدَّهُ بِمَا نَالَ مِنْ أَجْرٍ وَغَنِيمَةٍ. (٣)

عنه صلى الله عليه وآله: إِجَابَةُ الْمُؤَدِّنِ رَحْمَةً، وَثَوَابُهُ الْجَنَّةُ، وَمَنْ لَمْ يُجِبْ خَاصِمَتَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ. فَطُوبَى لِمَنْ أَجَابَ دَاعِيَ اللَّهِ وَمَشَى إِلَى الْمَسْجِدِ، وَلَا يُجِيبُهُ وَلَا يَمْشَى إِلَى الْمَسْجِدِ إِلَّا مُؤْمِنٌ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ. (٤)

عنه صلى الله عليه وآله: الْمَشَى إِلَى الْمَسْجِدِ طَاعَةٌ لِلَّهِ وَطَاعَةٌ لِرَسُولِهِ، وَمَنْ أَطَاعَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أَدْخَلَهُ الْجَنَّةَ مَعَ الصَّادِقِينَ وَالشُّهَدَاءِ، وَكَانَ فِي الْجَنَّةِ رَفِيقَ دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ، وَلَهُ مِثْلُ ثَوَابِ دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ. (٥)

١- ثواب الأعمال: ص ٣٤٣ ح ١ عن أبي هريره وعبد الله بن عباس، بحار الأنوار: ج ٨٣ ص ٣٦٨ ح ٢٥.

٢- سنن النسائي: ج ٢ ص ٤٢، مسند ابن حنبل: ج ٣ ص ٢٠٣ ح ٨٢٦٤، المستدرک علی الصحیحین: ج ١ ص ٣٣٨ ح ٧٨٩، السنن الكبرى: ج ٣ ص ٨٨ ح ٤٩٦٨ کلها عن أبي هريره، كنز العمال: ج ٧ ص ٥٦٨ ح ٢٠٢٩٧.

٣- سنن أبي داوود: ج ٣ ص ٧ ح ٢٤٩٤، المستدرک علی الصحیحین: ج ٢ ص ٨٣ ح ٢٤٠٠، السنن الكبرى: ج ٩ ص ٢٨٠ ح ١٨٥٣٨، عمل اليوم والليلة: ص ٦٢ ح ١٦١ کلها عن أبي أمامه الباهلي، كنز العمال: ج ١٥ ص ٨٤٣ ح ٤٣٣٥١، وراجع: صحيح ابن حبان: ج ٢ ص ٢٥٢ ح ٤٩٩ والمعجم الكبير: ج ٨ ص ١٠٠ ح ٧٤٩١ وحليه الأولياء: ج ٩ ص ٢٥١.

٤- جامع الأخبار: ص ١٧٢ ح ٤٠٨، بحار الأنوار: ج ٨٤ ص ١٥٤ ح ٤٩.

٥- جامع الأخبار: ص ١٧٢ ح ٤٠٧، بحار الأنوار: ج ٨٤ ص ١٥٤ ح ٤٩.

ص: ۷۳

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: برای کسی که روانه مسجدی از مسجدهای خدا شود، در برابر هر گامی که تا زمان بازگشت به خانه اش برمی دارد، ده حسنه خواهد بود و نیز ده بدی از او پاک می شود و ده درجه، بالا برده می شود.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هنگامی که شخص از خانه اش به سوی مسجد، گام بیرون می نهد، یک پا حسنه ای را می نویسد و پای دیگر، گناهی را می زداید.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: سه تن هستند که خداوند عز و جل، ضامن همه آنهاست: . . . کسی که روانه مسجد شود، خدا ضامن است تا وی را دریابد و وارد بهشت گرداند پاداش و بهره ای دریافت کرده است، او را باز گرداند.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: پاسخ به ندای اذان گو، [مایه] رحمت و پاداش آن، بهشت است، و هر کس به او پاسخ ندهد، در روز رستاخیز، با وی ستیز خواهم کرد. خوشا بر آن که فراخوان خدا را لبیک گوید و روانه مسجد شود! و چنین نخواهد کرد، جز مؤمنی از جرگه بهشتیان.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: گام برداشتن به سوی مسجد، فرمان بردن از خدا و فرستاده اوست. هر کس از خدا و فرستاده اش فرمان برد، خداوند، او را با صدیقان و شهیدان، وارد بهشت می کند و در بهشت، همدم داوود علیه السلام است و پاداشی همانند داوود علیه السلام خواهد داشت.

ص: ٧٤

عنه صلى الله عليه و آله: الْغُدُوُّ وَالرَّوَاخُ إِلَى الْمَسَاجِدِ مِنَ الْجِهَادِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ . (١)

عنه صلى الله عليه و آله: مَنْ لَمْ يَزْغُدُوهُ وَرَوَّاحَهُ إِلَى الْمَسَاجِدِ مِنْ سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَقَدْ قَصَرَ عَمَلُهُ . (٢)

عنه صلى الله عليه و آله: مَنْ عَدَا إِلَى الْمَسْجِدِ وَرَاحَ ، أَعَدَّ اللَّهُ لَهُ نُزْلَهُ (٣) مِنَ الْجَنَّةِ كُلَّمَا عَدَا أَوْ رَاحَ . (٤)

عنه صلى الله عليه و آله: مَشِيكَ إِلَى الْمَسْجِدِ وَرُجُوعَكَ إِلَى بَيْتِكَ فِي الْأَجْرِ سَوَاءٌ . (٥)

عنه صلى الله عليه و آله: مَا مِنْ عَبْدٍ يَغْدُو وَيَرُوحُ إِلَى الْمَسْجِدِ وَيُؤْتِرُهُ عَلَى مَا سِوَاهُ إِلَّا وَلَّهُ عِنْدَ اللَّهِ نُزْلٌ يُعِدُّهُ لَهُ فِي الْجَنَّةِ ، كُلَّمَا عَدَا أَوْ رَاحَ ، كَمَا لَوْ أَنَّ أَحَدَكُمْ زَارَهُ مَنْ يُحِبُّ زِيَارَتَهُ إِلَّا اجْتَهَدَ لَهُ فِي كَرَامَتِهِ . (٦)

عنه صلى الله عليه و آله: أَلَا وَمَنْ مَشَى إِلَى مَسْجِدٍ يَطْلُبُ فِيهِ الْجَمَاعَةَ كَانَ لَهُ بِكُلِّ خُطْوَةٍ سَبْعُونَ أَلْفَ حَسَنَةٍ ، وَيُرْفَعُ لَهُ مِنَ الدَّرَجَاتِ مِثْلُ ذَلِكَ . (٧)

- ١- المعجم الكبير: ج ٨ ص ١٧٨ ح ٧٧٣٩ ، تاريخ دمشق: ج ١٤ ص ٣٢٩ ح ٣٦٠١ ، الفردوس: ج ٣ ص ١٠٩ ح ٤٣٠٣ كلها عن أبي أمامه ، كنز العمال: ج ٧ ص ٦٤٨ ح ٢٠٧٢٢ نقلاً عن ابن النجار عن ابن عباس .
- ٢- موضح أو هام الجمع والتفريق: ج ١ ص ٣٥٩ ح ٢٠٥ عن أم الدرداء ، كنز العمال: ج ٧ ص ٥٦٩ ح ٢٠٣٠١ نقلاً عن الديلمي وفيه «من الجهاد» بدل «من سبيل الله أو في سبيل الله» .
- ٣- التَّنَزُّلُ فِي الْأَصْلِ: قَرَى الضَّيْفَ ، وَفِيهِ: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ نُزْلَ الشُّهَدَاءِ» ، يُرِيدُ مَا لِلشُّهَدَاءِ عِنْدَ اللَّهِ مِنَ الْأَجْرِ وَالثَّوَابِ (النهاية: ج ٥ ص ٤٣ «نَزَلَ») .
- ٤- صحيح البخارى: ج ١ ص ٢٣٥ ح ٦٣١ ، صحيح مسلم: ج ١ ص ٤٦٣ ح ٢٨٥ ، مسند ابن حنبل: ج ٣ ص ٥٨٣ ح ١٠٦١٣ ، صحيح ابن حبان: ج ٥ ص ٣٨٥ ح ٢٠٣٧ ، صحيح ابن خزيمة: ج ٢ ص ٣٧٦ ح ١٤٩٦ ، السنن الكبرى: ج ٣ ص ٨٨ ح ٤٩٧٠ ، حليه الأولياء: ج ٣ ص ٢٢٩ كلها عن أبي هريره ، كنز العمال: ج ٧ ص ٥٥٧ ح ٢٠٢٣٨ .
- ٥- الزهد لابن المبارك (الملحقات): ص ٣ ح ١٠ عن يحيى بن يحيى الغسياني ، كنز العمال: ج ١٦ ص ٢٧٢ ح ٤٤٤١٢ ؛ بحار الأنوار: ج ٨٩ ص ٢١٣ ح ٥٧ نقلاً عن الشهيد الثاني في رساله الجمع .
- ٦- كنز العمال: ج ٧ ص ٥٦٩ ح ٢٠٣٠٠ نقلاً عن ابن زنجويه وابن لال عن أبي هريره .
- ٧- كتاب من لا يحضره الفقيه: ج ٤ ص ١٧ ح ٤٩٦٨ ، الأمالي للصدوق: ص ٥١٧ ح ٧٠٧ كلاهما عن الحسين بن زيد عن الإمام الصادق عن آبائه عليهم السلام ، روضه الواعظين: ص ٣٦٩ ، بحار الأنوار: ج ٧٦ ص ٣٣٦ ح ١ .

ص: ۷۵

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: ره سپار مسجد شدن در هر صبح و شام، بخشی از پیکار در راه خداست.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: کسی که رفتن خود به سوی مساجد را در هر صبح و شام، کاری در راه خدا نبیند، بی تردید، عمل او دچار کاستی است.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: کسی که صبح و شام روانه مسجد می شود، هر بار خداوند، وسایل پذیرایی بهشتی خود را برایش مهیا می سازد.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: گام برداشتن تو به سوی مسجد و بازگشتت به خانه، در پاداش مساوی اند.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: برای هر بنده ای که صبح و شام به مسجد برود و آن را بر سایر چیزها ترجیح دهد، در نزد خدا، وسایل پذیرایی از بهشت است که هر بار، آن را برایش آماده می کند، همچنان که هر یک از شما، اگر کسی را که دیدارش را دوست دارد، ملاقات کند، در پذیرایی او خواهد کوشید.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: آگاه باشید که هر کس برای [نماز] جماعت، ره سپار مسجدی شود، برابر هر گامی، هفتاد هزار نیکی برای او خواهد بود و به همین مقدار نیز بر درجات او افزوده می شود.

ص: ٧٦

عنه صلى الله عليه و آله: خَصَلَاتٌ سِتُّ ، مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَمُوتُ فِي وَاحِدَةٍ مِنْهُنَّ إِلَّا كَانَ ضَامِنًا عَلَى اللَّهِ أَنْ يُدْخِلَهُ الْجَنَّةَ : ... وَرَجُلٌ تَوَضَّأَ فَأَحْسَنَ الْوُضُوءَ ثُمَّ خَرَجَ إِلَى مَسْجِدٍ لِصَلَاتِهِ ، فَإِنْ مَاتَ فِي وَجْهِهِ كَانَ ضَامِنًا عَلَى اللَّهِ (١)

عنه صلى الله عليه و آله: مَنْ تَطَهَّرَ فِي بَيْتِهِ ثُمَّ مَشَى إِلَى بَيْتٍ مِنْ بُيُوتِ اللَّهِ لِيَقْضِيَ فَرِيضَةً مِنْ فَرَائِضِ اللَّهِ ، كَانَتْ خُطْوَتَاهُ إِحْدَاهُمَا تَحُطُّ خَطِيئَةً وَالْأُخْرَى تَرْفَعُ دَرَجَةً . (٢)

عنه صلى الله عليه و آله: إِذَا تَوَضَّأَ أَحَدُكُمْ فَأَحْسَنَ وُضُوءَهُ ، ثُمَّ خَرَجَ إِلَى الصَّلَاةِ لَا يَنْزِعُهُ إِلَى الْمَسْجِدِ إِلَّا الصَّلَاةَ ، لَمْ تَزَلْ رِجْلُهُ الْيَسْرَى إِلَّا تَمَحَوَ عَنْهُ سَيِّئُهُ وَتَكْتَبُ لَهُ الْيَمْنَى حَسَنَةً حَتَّى يَدْخُلَ الْمَسْجِدَ . (٣)

عنه صلى الله عليه و آله: إِنْ أَحَدَكُمْ إِذَا تَوَضَّأَ فَأَحْسَنَ ، وَأَتَى الْمَسْجِدَ لَا يُرِيدُ إِلَّا الصَّلَاةَ ، لَمْ يَخْطُ خُطْوَةً إِلَّا رَفَعَهُ اللَّهُ بِهَا دَرَجَةً وَحَطَّ عَنْهُ خَطِيئَةً حَتَّى يَدْخُلَ الْمَسْجِدَ ، وَإِذَا دَخَلَ الْمَسْجِدَ كَانَ فِي صَلَاةٍ مَا كَانَتْ تَحْبِسُهُ . (٤)

الإمام زين العابدين عليه السلام: الْمَسَاجِدُ بُيُوتُ اللَّهِ ، فَمَنْ سَعَى إِلَيْهَا فَقَدْ سَعَى إِلَى اللَّهِ وَقَصَدَ إِلَيْهِ . (٥)

١- المعجم الأوسط: ج ٤ ص ١٤٣ ح ٣٨٢٢ عن عائشه ، كنز العمال: ج ١٥ ص ٨٩٤ ح ٤٣٥٣٦ ؛ الدعوات: ص ٢٢٧ ح ٦٣١ ، بحار الأنوار: ج ٨٣ ص ٣٧٢ ح ٣٦ .

٢- صحيح مسلم: ج ١ ص ٤٦٢ ح ٢٨٢ ، السنن الكبرى: ج ٣ ص ٨٧ ح ٤٩٦٧ كلاهما عن أبي هريره ، كنز العمال: ج ٧ ص ٢٩٧ ح ١٨٩٦٠ .

٣- المستدرک علی الصحیحین: ج ١ ص ٣٣٨ ح ٧٩٠ ، المعجم الكبير: ج ١٢ ص ٢٧٢ ح ١٣٣٢٨ كلاهما عن ابن عمر ، كنز العمال: ج ٩ ص ٢٨٧ ح ٢٦٠٤١ نقلاً عن البيهقي في شعب الإيمان وراجع: السنن الكبرى: ج ٣ ص ٩٨ ح ٥٠١١ .

٤- صحيح البخارى: ج ١ ص ١٨١ ح ٤٦٥ عن أبي هريره .

٥- كتاب من لا يحضره الفقيه: ج ١ ص ١٩٩ ح ٦٠٣ ، التوحيد: ص ١٧٧ ح ٨ ، علل الشرائع: ص ١٣٣ ح ١ ، الأمالى للصدوق: ص ٥٤٤ ح ٧٢٧ كلها عن زيد بن علي بن الحسين عليهما السلام ، بحار الأنوار: ج ١٨ ص ٣٤٩ ح ٦٠ .

ص: ۷۷

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: شش ویژگی است که هیچ مسلمانی با یکی از آنها نمی‌میرد، مگر آن که بر خداست تا او را وارد بهشت کند: ... کسی که به نیکویی وضو سازد و سپس برای نمازش روانه مسجدی شود. پس اگر در این راه در گذرد، خداوند، ضامن اوست.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هر که در خانه اش خود را پاکیزه سازد، سپس روانه خانه ای از خانه های خدا گردد تا واجبی از واجب های خدا را به جا آورد، یکی از گام هایش بدی ای را [از او] محو می کند و دیگری، [او را] درجه ای بالا می برد.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هر گاه یکی از شما به خوبی وضو سازد، سپس برای نماز خارج شود، در حالی که چیزی جز نماز او را به سوی مسجد نکشانده باشد، تا وارد شدن به مسجد، پیوسته، گام چپش بدی را از او می زداید و گام راستش برای وی نیکی می نویسد.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هنگامی که یکی از شما به خوبی وضو سازد و تنها برای نماز، آهنگ مسجد کند تا زمان داخل شدن به مسجد، گامی بر نمی‌دارد، جز آن که خداوند، او را درجه ای بالا- می برد و خطایی از او فرو می ریزد، و هنگامی که وارد مسجد می شود، تا زمانی که نماز پای بندش کرده، در نماز است.

امام زین العابدین علیه السلام: مساجد، خانه های خدایند. هر کس به سوی آنها بشتابد، به سوی خدا شتافته و آهنگ او کرده است.

ص: ٧٨

- الإمام الصادق عليه السلام: مَنْ مَشَى إِلَى الْمَسْجِدِ لَمْ يَضَعْ رِجْلًا عَلَى رَطْبٍ وَلَا يَابِسٍ إِلَّا سَبَّحَتْ لَهُ الْأَرْضُ إِلَى الْأَرْضِ السَّابِعَةِ . (١)
- ٥ / ٣ فضل السَّبِقِ إِلَى الْمَسْجِدِ رسول الله صلى الله عليه و آله : «السَّابِقُونَ السَّابِقُونَ * أَوْلَيْكَ الْمُقَرَّبُونَ» (٢) : أَوَّلُ مَنِ يَهْجُرُ (٣) إِلَى الْمَسْجِدِ ، وَآخِرُ مَنْ يَخْرُجُ مِنْهُ . (٤)
- الإمام الباقر عليه السلام: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ لِجَبْرِئِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ : يَا جَبْرِئِيلُ ، أَيُّ الْبِقَاعِ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ؟ قَالَ : الْمَسَاجِدُ ، وَأَحَبُّ أَهْلِهَا إِلَى اللَّهِ أَوْلَاهُمْ دُخُولًا وَآخِرُهُمْ خُرُوجًا مِنْهَا . (٥)
- رسول الله صلى الله عليه و آله فى وَصِيَّتِهِ لِأَبِي ذَرٍّ : يَا أبا ذَرٍّ ، طُوبَى لِأَصْحَابِ الْأَلْوِيَةِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، يَحْمِلُونَهَا فَيَسْبِقُونَ النَّاسَ إِلَى الْجَنَّةِ ، إِلَّا وَهُمْ السَّابِقُونَ إِلَى الْمَسَاجِدِ بِالْأَسْحَارِ وَغَيْرِهَا . (٦)

- ١- تهذيب الأحكام : ج ٣ ص ٢٥٥ ح ٧٠٦ ، كتاب من لا يحضره الفقيه: ج ١ ص ٢٣٣ ح ٧٠١ نحوه ، ثواب الأعمال: ص ٤٦ ح ١ عن محمد بن مروان ، مكارم الأخلاق: ج ٢ ص ٦٠ ح ٢١٤٤ ، بحار الأنوار: ج ٨٤ ص ١٣ ح ٩١ .
- ٢- الوقعه : ١٠ و ١١ .
- ٣- التَّهْجِيرُ : التَّبْكَيرُ إِلَى كُلِّ شَيْءٍ وَالْمَبَادِرَةُ إِلَيْهِ (النهاية : ج ٥ ص ٢٤٦ «هجر»).
- ٤- الفردوس: ج ٢ ص ٣٤٨ ح ٣٥٧٤ عن ابن عباس ، الدرر المنتورة: ج ٨ ص ٦ نقلًا عن أبي نعيم والبيهقى ، وفيه «يدخل» بدل «يهجر» .
- ٥- الكافي: ج ٣ ص ٤٨٩ ح ١٤ ، الأمالى للطوسى: ص ١٤٥ ح ٢٣٧ كلاهما عن جابر ، كتاب من لا يحضره الفقيه : ج ٣ ص ١٩٩ ح ٣٧٥١ عن الإمام علي عليه السلام ، معانى الأخبار: ص ١٦٨ عن مفضل بن سعيد وكلاهما نحوه ، بحار الأنوار: ج ٨٤ ص ٤ ح ٧٦ ؛ كنز العمال: ج ٧ ص ٦٥٢ ح ٢٠٧٤٧ عن الرافعى عن عثمان بن صهيب عن أبيه وراجع: المستدرک على الصحيحين : ج ١ ص ١٦٧ ح ٣٠٦ .
- ٦- الأمالى للطوسى: ص ٥٢٩ ح ١١٦٢ ، مكارم الأخلاق: ج ٢ ص ٣٦٦ ح ٢٦٦١ ، تنبيه الخواطر : ج ٢ ص ٥٤ ، أعلام الدين: ص ١٩٢ كلها عن أبى ذرٍّ ، بحار الأنوار: ج ٧٧ ص ٧٨ ح ٣ .

ص: ۷۹

۵ / ۳ فضیلت پیشی گرفتن به سوی مسجد

امام صادق علیه السلام: هر که ره سپار مسجد شود، بر تر و خشکی گام نمی نهد، جز آن که هفت طبقه زمین برای او تسبیح می کنند.

۵ / ۳ فضیلت پیشی گرفتن به سوی مسجد پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: «پیش گامان [به سوی طاعت، که] پیش گامان [به سوی بهشت اند]، همانان، مقربان [درگاه خدا] هستند»: نخستین کسی که روانه مسجد می شود و آخرین کسی که از آن، خارج می گردد.

امام باقر علیه السلام: پیامبر صلی الله علیه و آله به جبرئیل فرمود: «ای جبرئیل! کدام مکان نزد خداوند عز و جل محبوب تر است؟» گفت: مساجد، و دوست داشتنی ترین مسجیدیان در پیشگاه خدا، کسی است که پیش از همه وارد می شود و پس از همه بیرون می رود.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله در سفارش ایشان به ابو ذر: ای ابو ذر! خوشا بر پرچمداران روز رستاخیز! آن را بر دوش می کشند و از مردم به سوی بهشت، پیشی می گیرند. آگاه باشید که آنان، پیش گامان به سوی مسجدها در سحرگاهان و زمان های دیگرند.

ص: ٨٠

٥ / ٤ فضلٌ مُلَازَمَهُ الْمَسْجِدِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: مَنْ كَانَ الْقُرْآنُ حَدِيثَهُ وَالْمَسْجِدُ بَيْتَهُ ، بَنَى اللَّهُ لَهُ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ . (١)

عنه صلى الله عليه و آله في بيان ما رأى في ليلة المعراج مما كتبت على بعض أبواب الجنة: مَنْ أَرَادَ أَنْ يَرَى مَوْضِعَهُ فِي الْجَنَّةِ فَلْيَسْكُنْ فِي الْمَسَاجِدِ . (٢)

عنه صلى الله عليه و آله: كُونُوا فِي الدُّنْيَا أَضْيَافًا ، وَأَتَّخِذُوا الْمَسَاجِدَ بُيُوتًا . (٣)

عنه صلى الله عليه و آله: سَبِعَهُ يُظْلَهُمُ اللَّهُ فِي ظِلِّهِ يَوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلُّهُ ... رَجُلٌ كَانَ قَلْبُهُ مُعَلَّقًا بِالْمَسْجِدِ إِذَا خَرَجَ مِنْهُ ، حَتَّى يَعُودَ إِلَيْهِ . (٤)

١- تهذيب الأحكام: ج ٣ ص ٢٥٥ ح ٧٠٧ عن السكوني عن الإمام الصادق عن أبيه عليهما السلام ، ثواب الأعمال: ص ٤٧ ح ١ ،
الأمالي للصدوق: ص ٥٩١ ح ٨١٩ كلاهما عن السكوني عن الإمام الصادق عن آبائه عليهم السلام ، الجعفریات: ص ٣١ عن
إسماعيل عن أبيه الإمام الكاظم عن آبائه عليهم السلام ، روضه الواعظين: ص ٣٧٠ ، دعائم الإسلام: ج ١ ص ١٤٨ ، بحار الأنوار: ج
٨٣ ص ٣٨٥ ح ٦٢ .

٢- الفضائل: ص ١٢٩ عن ابن مسعود .

٣- كنز الفوائد: ج ١ ص ٣٤٤ ، أعلام الدين: ص ١٤٦ ، بحار الأنوار: ج ٧٣ ص ٨١ ح ٤٣ .

٤- سنن الترمذی: ج ٤ ص ٥٩٨ ح ٢٣٩١ عن أبي هريره أو عن أبي سعيد الخدری ، الموطأ: ج ٢ ص ٩٥٢ ح ١٤ ، السنن الكبرى: ج
١٠ ص ١٤٩ ح ٩١ ، تاريخ دمشق: ج ٢٢ ص ٢٢٦ ح ٤٩٢٧ ، صحيح البخاری: ج ١ ص ٢٣٤ ح ٦٢٩ ، صحيح مسلم: ج ٢ ص ٧١٥ ح
١٠٣١ ، سنن النسائی: ج ٨ ص ٢٢٢ ، مسند ابن حنبل: ج ٣ ص ٤٤٠ ح ٩٦٧١ كلها عن أبي هريره وليس في الأربعة الأخيره «إذا خرج
منه حتى يعود إليه» ، كنز العیال: ج ١٥ ص ٩٠٤ ح ٤٣٥٦١ ؛ الخصال: ص ٣٤٣ ح ٧ عن أبي هريره ، عوالی الآلی: ج ٢ ص ٧١ ح
١٨٧ ، بحار الأنوار: ج ٢٦ ص ٢٦١ ح ٤١ .

ص: ۸۱

۵ / ۴ فضیلت اهل مسجد بودن

۴ / ۵ فضیلت اهل مسجد بودنیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هر کس که قرآن، سخنش باشد و مسجد، خانه اش، خداوند در بهشت، خانه ای برایش بر پا می کند.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله در بیان آنچه که در شب معراج، بر برخی از درهای بهشت، نوشته دید: هر کس می خواهد جایگاه خویش را در بهشت ببیند، در مسجدها سُکنا گزیند.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: در دنیا، میهمان باشید و مسجدها را خانه بگزینید.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هفت گروه اند که خدای عز و جل، آن روز که هیچ سایه ای جز سایه او نیست، آنان را در زیر سایه خود، جای خواهد داد: . . . کسی که چون از مسجد بیرون رود، دل بسته مسجد است تا به سوی آن باز گردد.

ص: ٨٢

عنه صلى الله عليه و آله: الِاتِّكَاءُ فِي الْمَسْجِدِ رَهْبَانِيَّةَ الْعَرَبِ ، إِنَّ الْمُؤْمِنَ مَجْلِسُهُ مَسْجِدُهُ وَصَوْمَعَتُهُ بَيْتُهُ (١) . (٢)

عنه صلى الله عليه و آله: إِنَّ الشَّيْطَانَ ذَنْبُ الْإِنْسَانِ كَذَنْبِ الْغَنَمِ ؛ يَأْخُذُ الشَّاهَ الْقَاصِيَةَ وَالنَّاحِيَةَ ، فَإِيَّاكُمْ وَالشُّعَابَ ، وَعَلَيْكُمْ بِالْجَمَاعَةِ وَالْعَامَّةِ وَالْمَسْجِدِ . (٣)

عنه صلى الله عليه و آله: تَبَادَلُوا السَّلَامَ ، وَلِيَرَاكُمْ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فِي الْمَسَاجِدِ . (٤)

عنه صلى الله عليه و آله: الْمَسْجِدُ بَيْتٌ كُلُّ تَقَى ، وَقَدْ ضَمَّنَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لِمَنْ كَانَ الْمَسَاجِدُ يُبَوِّئُهُ ، الرُّوحَ وَالرَّحْمَةَ وَالْجَوَازَ عَلَى الصُّرَاطِ . (٥)

عنه صلى الله عليه و آله: مَا تَوَطَّنَ رَجُلٌ مُسْلِمٌ الْمَسَاجِدَ لِلصَّلَاةِ وَالذِّكْرِ ، إِلَّا تَبَشَّشَ اللَّهُ لَهُ كَمَا يَتَبَشَّشُ أَهْلُ الْغَائِبِ بِغَائِبِهِمْ إِذَا قَدِمَ عَلَيْهِمْ . (٦)

١- الكافي: ج ٢ ص ٦٦٢ ح ١ عن السكوني عن الإمام الصادق عليه السلام ، تهذيب الأحكام: ج ٣ ص ٢٤٩ ح ٦٨٤ عن إسماعيل بن أبي عبد الله عن أبيه عليه السلام عنه صلى الله عليه و آله ، مشكاة الأنوار: ص ٣٥٨ ح ١١٦٢ عن الإمام الصادق عليه السلام عنه صلى الله عليه و آله ، النوادر للراوندي: ص ١٦٤ ح ٢٤٨ ، دعائم الإسلام: ج ١ ص ١٤٨ عن الإمام علي عليه السلام وفيه: «الجلوس» بدل «الائتداء» ، بحار الأنوار: ج ٨٣ ص ٣٨٠ ح ٤٩ .

٢- روى العلامة المجلسي هذه الرواية في بحار الأنوار بما نقله دعائم الإسلام وهذا نصه: «الجلوس في المسجد رهبانية العرب . . .» ثم هو بعد أن أشار الى ما نقلناه آنفاً من الكافي وتهذيب الأحكام بين الائتداء في المسجد بما يلي: الظاهر أنه ذمٌ للاتكاء ، فإنَّ الرهبانية في هذه الأمة مذمومة أى ينبغي أن يكون اتكاءه في بيته لأنه صومعته و محل استراحته ، و يُحتمل أن يكون مدحاً و يكون المراد الائتداء لانتظار الصلاة بلا- نوم ، فالمراد بالصومعه محل النوم ، و على ما فى الدعائم الأخير متعين (بحار الانوار: ج ٨٣ ص ٣٨١) .

٣- مسند ابن حنبل: ج ٨ ص ٢٣٨ ح ٢٢٠٩٠ ، المعجم الكبير: ج ٢٠ ص ١٦٤ ح ٣٤٤ كلاهما عن معاذ بن جبل ، كنز العمال: ج ١ ص ٢٠٦ ح ١٠٢٦ .

٤- الفردوس: ج ٢ ص ٤٥ ح ٢٢٦٤ عن ثوبان .

٥- المعجم الكبير: ج ٦ ص ٢٥٥ ح ٦١٤٣ عن سلمان ، حليه الأولياء: ج ١ ص ٢١٤ ، تاريخ دمشق: ج ٤٧ ص ١٥٣ كلاهما عن أبي الدرداء ، كنز العمال: ج ٧ ص ٥٨٠ ح ٢٠٣٤٩ .

٦- سنن ابن ماجه: ج ١ ص ٢٦٢ ح ٨٠٠ ، المستدرک على الصحيحين: ج ١ ص ٣٣٢ ح ٧٧١ كلاهما عن أبي هريره ، كنز العمال: ج ٧ ص ٦٤٩ ح ٢٠٧٢٥ .

ص: ۸۳

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: تکیه دادن (۱) در مسجد، رهبانیت عرب (مسلمانان) است. همانا نشستگاه مؤمن، مسجد او و استراحتگاهش خانه اوست.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: شیطان، گرگِ انسان است، همچون گرگِ گوسفند که دور مانده و جدا شده از گله را شکار می‌کند. پس، از تفرقه بپرهیزید و با اجتماع و عموم مردم و مسجد باشید.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: میان خود، سلام را ردّ و بدل کنید، و باید که خداوند عز و جل، شما را در مساجد ببیند.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: مسجد، سرای هر پروا پیشه‌ای است و خداوند عز و جل، راحتی و رحمت و گذشتن از صراط را برای کسانی که مساجد خانه‌هایشان باشد، تضمین کرده است.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هیچ مسلمانی مساجد را برای نماز و یاد خدا، کاشانه خود قرار نمی‌دهد، مگر آن که خداوند، شادمان می‌شود، همچون شادمانی بستگان مسافر دور مانده از جمع، در زمان بازگشت به میان آنان.

۱- .علّامه مجلسی، این روایت را در کتاب بحار الأنوار، مطابق نقل کتاب دعائم الإسلام و با تعبیر زیر، حکایت کرده است: «نشستن در مسجد، رهبانیت عرب است...». آن گاه، پس از اشاره به آنچه از الکافی و تهذیب الأحکام نقل کرده ایم، تعبیر «تکیه دادن» را چنین توضیح داده است: ظاهراً مقصود روایت، نکوهش تکیه دادن و کم دادن در مسجد است؛ چه این که آن را مصداق رهبانیتی دانسته که در میان امت اسلامی، کاری نکوهیده است. این احتمال هم هست که حدیث، تکیه دادن در مسجد را ستوده باشد. در این صورت، مقصود روایت، تکیه دادن بدون خوابیدن و با هدف انتظار کشیدن برای نماز است. البته بر پایه عبارت کتاب دعائم الإسلام، احتمال اخیر، تنها وجه صحیح خواهد بود.

ص: ٨٤

عنه صلى الله عليه و آله: مَنْ أَلِفَ الْمَسْجِدَ أَلِفَهُ اللَّهُ . (١)

عنه صلى الله عليه و آله: إِنَّ لِلْمَسَاجِدِ أَوْلَادًا ؛ الْمَلَائِكَةُ جُلَسَاؤُهُمْ ، إِذَا غَابُوا افْتَقَدُوهُمْ ، وَإِنْ مَرَضُوا عَادُوهُمْ ، وَإِنْ كَانُوا فِي حَاجَةٍ أَعَانُوهُمْ . (٢)

الإمام علي عليه السلام في ذكر حديث معراج النبي صلى الله عليه و آله: قَالَ اللَّهُ تَعَالَى : ... يَا أَحْمَدُ ، لَيْسَ كُلُّ مَنْ قَالَ : «أُحِبُّ اللَّهَ» أَحَبَّنِي ، حَتَّى ... يَتَّخِذَ الْمَسْجِدَ بَيْتًا . (٣)

عنه عليه السلام: طُوبَى لِلرَّغِيْبِينَ فِي الْآخِرَةِ الزَّاهِدِينَ فِي الدُّنْيَا ، أُولَئِكَ قَوْمٌ اتَّخَذُوا مَسَاجِدَ اللَّهِ بَسَاطًا ، وَتُرَابَهَا فِرَاشًا ، وَمَاءَهَا طَهُورًا ، وَالْقُرْآنَ شِعَارًا ، وَالِدُعَاءَ دِنَارًا ، ثُمَّ قَبَضُوا الدُّنْيَا عَلَى مِنْهَاجِ عَيْسَى عَلَيْهِ السَّلَام . (٤)

الإمام زين العابدين عليه السلام: قَالَ مُوسَى بْنُ عِمْرَانَ عَلَيْهِ السَّلَام : يَا رَبِّ ، مَنْ أَهْلَكَ الَّذِينَ تُظَلُّهُمْ فِي ظِلِّ عَرْشِكَ يَوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلُّكَ ؟ قَالَ : فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِ : الطَّاهِرَةُ قُلُوبُهُمْ ، وَالتَّوْبَةُ أَيْدِيهِمْ ... الَّذِينَ يَأْوُونَ إِلَى مَسَاجِدِي ، كَمَا تَأْوِي النُّسُورُ إِلَى أَوْكَارِهَا . (٥)

١- المعجم الأوسط: ج ٦ ص ٢٦٩ ح ٦٣٨٣ عن أبي سعيد الخدري ، ربيع الأبرار: ج ١ ص ٣٠٥ ، كنز العمال: ج ٧ ص ٦٤٩ ح ٢٠٧٢٧ ؛ عوالي اللآلي : ج ٢ ص ٣٢ ح ٧٨ .

٢- المجازات النبوية: ص ٣٦٩ ح ٣٣٢ ، قال الشريف الرضي رحمه الله : وهذه استعاره ، كأنه عليه الصلاة والسلام شبه المقيمين في المساجد ، والملازمين لها والمنقطعين إليها بالأوتاد المضروبه فيها ، وذلك من التمثيلات العجيبه الواقعه موقعها والمقرطسه غرضها ، ويقال: فلان وتد المسجد ، و حمامه المسجد ، إذا طالت ملازمته له ، وانقطاعه إليه وتشبيبه بالوتد في الملازمه أبلغ من تشبيبه بالحمامه ، لأن الحمامه تنتقل وتزول ، والوتد مقيم لا يريم . بحار الأنوار : ج ٨٣ ص ٣٧٣ ح ٣٨ ؛ مسند ابن حنبل: ج ٣ ص ٣٩٩ ح ٩٤٢٤ عن أبي هريره ، كنز العمال: ج ٧ ص ٥٨٠ ح ٢٠٣٥٠ نقلًا عن ابن النجار عن أبي هريره .

٣- إرشاد القلوب: ص ١٩٩ ٢٠٥ ، بحار الأنوار: ج ٧٧ ص ٣٠ ح ٦ .

٤- مستدرک الوسائل: ج ١٢ ص ٥١ ح ١٣٤٨٨ نقلًا عن القطب الراوندي في لب اللباب .

٥- المحاسن: ج ١ ص ٧٩ ح ٤٥ عن عبد الله بن ميمون القداح ، مشكاة الأنوار: ص ٢٥٣ ح ٧٤٨ كلاهما عن الإمام الصادق عن أبيه عليهما السلام ، بحار الأنوار: ج ١٣ ص ٣٥١ ح ٤٢ ؛ تاريخ دمشق: ج ٦١ ص ١٤٠ عن عطاء بن يسار نحوه .

ص: ۸۵

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله هر که با مسجد اُنس گیرد ، خداوند با وی اُنس می گیرد .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله برای مسجدها میخ هایی است (۱) که فرشتگان ، همنشین آنهایند . هر گاه غایب شوند ، آنان را می جویند و اگر بیمار شوند ، به عیادتشان می روند و اگر نیازی داشته باشند ، یاری شان می کنند .

امام علی علیه السلام در بیان حدیث معراج پیامبر صلی الله علیه و آله :خدای متعال فرمود : «...ای احمد! چنین نیست که هر کس بگوید : خدا را دوست دارم ، مرا دوست داشته باشد تا آن که ... مسجد را خانه [ی خود] بگزیند» .

امام علی علیه السلام :خوشا به حال آنان که به آخرت گرویده اند و از دنیا روی گردان اند! آنها کسانی هستند که مسجدهای خدا را فرش ، خاکش را بستر ، آبش را وسیله پاکیزگی ، قرآن را جامه زیرین و دعا را جامه رویین [خویش] ساخته اند و به شیوه عیسی علیه السلام دنیا را پذیرفته اند .

امام زین العابدین علیه السلام :موسی بن عمران علیه السلام گفت : پروردگارا! اهل تو که در روزی که سایه ای جز سایه تو نیست ، آنان را زیر سایه خود می بری ، کیان اند ؟ خداوند به او وحی کرد : « کسانی که پاک دل و خاکسارند ... آنها که چونان مأوا گزیدن عقاب ها در آشیانه هایشان ، مساجد مرا کاشانه [ی خود] برمی گزینند .

۱- .سید رضی ، در باره این حدیث می گوید : عبارت یاد شده ، استعاره است . گویی پیامبر صلی الله علیه و آله کسانی را که ملازم مسجندند ، به میخ های کوبیده شده در مسجد ، تشبیه کرده است و این ، از تمثیل های شگفت آوری است که در جای دقیق خود به کار رفته و به خوبی ، هدف را نشانه گرفته است . البته در باره کسی که همدم و ملازم مسجد است ، دو واژه «میخ مسجد» و «کبوتر مسجد» به کار می رود ، لیکن تعبیر کردن به میخ ، بلیغ تر است ؛ زیرا کبوتر پرواز می کند و جا به جا می شود ، لیکن میخ ، همواره پا بر جاست .

ص: ٨٦

الإمام الصادق عليه السلام: المروءة مروءتان: مروءة في الحضر ومروءة في السفر، فأما التي في الحضر فتلاوة القرآن ولزوم المساجد .
... (١)

الإمام الكاظم عليه السلام: إن المسيح قال للحواريين: ... اتخذوا مساجد ربكم سجوناً لأجسادكم وجباهكم . (٢)

٥ / ٥ ثواب كثرة الخطى إلى المسجد تنبيه الخواطر: قال [رسول الله] صلى الله عليه وآله: أذلُّكم على ما يمحو الله منها خطايا ويذهب بها الذنوب؟ قلنا: بلى يا رسول الله، فقال: إسباغ الوضوء في المكروهات، وكثرة الخطى إلى المساجد، وانتظار الصلاة بعد الصلاة . (٣)

المعجم الكبير عن زيد بن ثابت: كنتُ أمشي مع رسول الله صلى الله عليه وآله فقارب بين الخطى، فقال: أتدرى لِمَ مشيتُ بك هذه المشية؟ قلتُ: لا! قال: لتكثر خطانا في المشي إلى الصلاة . (٤)

رسول الله صلى الله عليه وآله: الأبعد فالأبعد من المسجد، أعظم أجراً . (٥)

٩ . ١- كتاب من لا يحضره الفقيه: ج ٢ ص ٢٩٤ ح ٢٤٩٨، معاني الأخبار: ص ٢٥٨ ح ٨ عن الهيثم بن عبد الله النهدي عن أبيه، الأمالي للطوسي: ص ٣٠١ ح ٥٩٤ عن أبي قتاده القمي، الأمالي للصدوق: ص ٦٤٦ ح ٨٧٥ عن أبان الأحمر، بحار الأنوار: ج ٧٩ ص ٣٠٠ ح ٩ .

٢- تحف العقول: ص ٣٩٣، بحار الأنوار: ج ١ ص ١٤٦ ح ٣٠ .

٣- تنبيه الخواطر: ج ١ ص ٥، روضه الواعظين: ص ٣٦٦؛ صحيح مسلم: ج ١ ص ٢١٩ ح ٤١، سنن الترمذي: ج ١ ص ٧٣ ح ٥١، سنن النسائي: ج ١ ص ٨٩، مسند ابن حنبل: ج ٣ ص ١٩ ح ٧٢١٣ والأربعة الأخيره عن أبي هريره نحوه، كنز العمال: ج ٩ ص ٢٨٨ ح ٢٦٠٤٣ .

٤- المعجم الكبير: ج ٥ ص ١١٨ ح ٤٨٠٠، كنز العمال: ج ٧ ص ٥٧٦ ح ٢٠٣٢٤ .

٥- سنن أبي داود: ج ١ ص ١٥٢ ح ٥٥٦، سنن ابن ماجه: ج ١ ص ٢٥٧ ح ٧٨٢، مسند ابن حنبل: ج ٣ ص ٢٦٥ ح ٨٦٢٦، المستدرک علی الصحیحین: ج ١ ص ٣٢٦ ح ٧٥٢ کلها عن أبي هريره، كنز العمال: ج ٧ ص ٥٥٩ ح ٢٠٢٤٦ .

۵ / ۵ پاداش بسیار گام برداشتن به سوی مساجد

امام صادق علیه السلام: مردانگی در وطن و مردانگی در سفر. و امّیا مردانگی در وطن، تلاوت قرآن است و پیوستگی [با] مساجد.

امام کاظم علیه السلام: مسیح علیه السلام به حواریان گفت: «... پرستشگاه‌های پروردگارتان را زندان بدن‌ها و پیشانی‌های خود، قرار دهید».

۵ / ۵ پاداش بسیار گام برداشتن به سوی مساجد تنبیه الخواطر: [پیامبر خدا] فرمود: «آیا شما را به آنچه که خدا با آن، خطاها را پاک می‌کند و گناهان را می‌زداید، ره نمایم؟». گفتیم: چرا، ای پیامبر خدا! پس فرمود: «کامل به جا آوردن وضو در موقعیت‌های سخت و بسیار گام برداشتن به سوی مساجد و بعد از نماز، انتظار کشیدن برای نماز [دیگر]».

المعجم الکبیر به نقل از زید بن ثابت: با پیامبر خدا قدم می‌زدم. گام‌هایش را کوتاه برمی‌داشت. فرمود: «می‌دانی چرا با تو این‌گونه قدم می‌زنم؟». گفتم: نه. فرمود: «برای این که تعداد گام‌هایمان به سوی نماز، بیشتر شوند».

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هر که از مسجد دورتر باشد، [وقتی به مسجد می‌رود] پاداش بیشتری خواهد داشت.

ص: ٨٨

عنه صلى الله عليه و آله: أعظم الناس أجرا في الصلاة أبعدهم فأبعدهم ممشي . (١)

صحيح مسلم عن جابر بن عبدالله: كانت ديارنا نائية عن المسجد، فأردنا أن نبيع بيوتنا فنقترب من المسجد، فنهانا رسول الله صلى الله عليه و آله فقال: إن لكم بكل خطوة درجة . (٢)

٥ / ٦ ثواب الإدلاج إلى المسجد رسول الله صلى الله عليه و آله في الحديث القدسي: قال الله تبارك وتعالى: ... ألا بشر المشائين في الظلمات إلى المساجد بالنور الساطع يوم القيامة . (٣)

عنه صلى الله عليه و آله: بشر المدلين (٤) إلى المساجد في الظلم بمنابر من نور يوم القيامة، يفزع الناس ولا يفزعون . (٥)

عنه صلى الله عليه و آله: من مشى في ظلمه الليل إلى المساجد، آتاه الله نورا يوم القيامة . (٦)

عنه صلى الله عليه و آله: المشاؤون إلى المساجد في الظلم، أولئك الخواصون في رحمته الله . (٧)

١- صحيح البخارى: ج ١ ص ٢٣٣ ح ٦٢٣، صحيح مسلم: ج ١ ص ٤٦٠ ح ٢٧٧، صحيح ابن خزيمة: ج ٢ ص ٣٧٨ ح ١٥٠١، السنن الكبرى: ج ٣ ص ٩٠ ح ٤٩٧٨ كلها عن أبي موسى، كنز العمال: ج ٧ ص ٥٥٥ ح ٢٠٢٢٧ .

٢- صحيح مسلم: ج ١ ص ٤٦١ ح ٢٧٩، كنز العمال: ج ٧ ص ٥٥٩ ح ٢٠٢٤٥ .

٣- ثواب الأعمال: ص ٤٧ ح ٢ عن عبد الله بن جعفر عن أبيه عليه السلام، المحاسن: ج ١ ص ١١٩ ح ١٢٤ عن عبد الله بن جعفر عن أبيه عن جدّه عليهما السلام و ص ٤٥ ح ١ عن كليب الصيداوى عن الإمام الصادق عليه السلام نقلاً عن التوراه، كتاب من لا يحضره الفقيه: ج ١ ص ٢٣٩ ح ٧٢٠، مكارم الأخلاق: ج ٢ ص ٦٠ ح ٢١٤٥ كلاهما مروياً عن التوراه من دون إسناد إلى أحد من أهل البيت عليهم السلام، بحار الأنوار: ج ٨٤ ص ١٤ ح ٩٢ .

٤- أذليج بالتخفيف: إذا سار من أول الليل، وأذليج: إذا سار من آخره (النهاية: ج ٢ ص ١٢٩ «دلج»).

٥- المعجم الكبير: ج ٨ ص ١٤٢ ح ٧٦٣٣ عن أبي أمامه، مسند الشاميين: ج ٢ ص ١٢٣ ح ١٠٣٣، كنز العمال: ج ٧ ص ٥٦٦ ح ٢٠٢٨٥ .

٦- صحيح ابن حبان: ج ٥ ص ٣٩٤ ح ٢٠٤٦، المصنّف لابن أبي شيبة: ج ٢ ص ١٥٦ ح ١، حليه الأولياء: ج ٢ ص ١٢، تاريخ دمشق: ج ١١ ص ٢٨٨ كلها عن أبي الدرداء، كنز العمال: ج ٧ ص ٥٦٦ ح ٢٠٢٨٨ .

٧- سنن ابن ماجه: ج ١ ص ٢٥٦ ح ٧٧٩، تاريخ دمشق: ج ١٧ ص ٤٥٦ ح ٤١٥٥ كلاهما عن أبي هريره، كنز العمال: ج ٧ ص ٥٥٧ ح ٢٠٢٣٦ .

ص: ۸۹

۵ / ۶ پاداش شبانه به مسجد رفتن

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: پُرپاداش ترین مردم در نماز، کسی است که [نسبت به مسجد] دورتر باشد.

صحیح مسلم به نقل از جابر بن عبدالله: محلّه های ما از مسجد، دور بود. خواستیم که خانه هایمان را بفروشیم و به مسجد، نزدیک شویم؛ اما پیامبر خدا ما را باز داشت و فرمود: «برای هر گامی که بر می دارید، برایتان درجه ای است».

۵ / ۶ پاداش شبانه به مسجد رفتن پیامبر خدا صلی الله علیه و آله در بیان سخن خداوند: خداوند تبارک و تعالی می فرماید: «هان! راهیان همیشگی مسجدها در تاریکی ها را به نور تابنده روز رستاخیز، مژده ده».

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: آنان را که در تاریکی شب، ره سپار مسجد می شوند، به جایگاه هایی از نور در روز رستاخیز، بشارت ده. مردم، می هراسند و آنان، هراسی به دل راه نمی دهند.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هر که در تاریکی شب، به سوی مسجدها روانه شود، خداوند در روز رستاخیز، نوری به وی ارزانی می کند.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: آنان که همواره در تاریکی ها به سوی مسجدها ره سپارند، فرو رفته در ژرفای رحمت خداوندند.

ص: ٩٠

عنه صلى الله عليه و آله: بَشَّرَ الْمَشَائِينَ فِي الظُّلَمِ إِلَى الْمَسَاجِدِ بِالنُّورِ النَّامِّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ . (١)

الأصول الستة عشر عن محمد بن المنكدر: رَأَيْتُ أبا جَعْفَرَ مُحَمَّدَ بْنَ عَلِيٍّ فِي لَيْلِهِ ظُلْمَاءَ شَدِيدِهِ الظُّلْمَةِ ، وَهُوَ يَمْشِي إِلَى الْمَسْجِدِ ، [و] (٢) إِنِّي أَسْرَعْتُ فَدَفَعْتُ إِلَيْهِ وَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ ، فَرَدَّ عَلَيَّ السَّلَامَ ثُمَّ قَالَ لِي : يَا مُحَمَّدُ بْنَ الْمُنْكَدِرِ ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : بَشَّرَ الْمَشَائِينَ إِلَى الْمَسْجِدِ فِي ظُلْمِ اللَّيْلِ بِنُورٍ ساطِعٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ . (٣)

٥ / ٧ أَفْضَلُ الصَّلَاةِ فِي الْمَسْجِدِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : مَنْ صَلَّى الْمَغْرِبَ وَصَلَاةَ الْعِشَاءِ الْآخِرَةَ وَصَلَاةَ الْغَدَاةِ فِي الْمَسْجِدِ فِي جَمَاعَةٍ ، فَكَأَنَّمَا أَحْيَا اللَّيْلَ كُلَّهُ . (٤)

عنه صلى الله عليه و آله: صَلَاةُ الرَّجُلِ فِي بَيْتِهِ بِصَلَاةٍ ، وَصَلَاتُهُ فِي مَسْجِدِ الْقَبَائِلِ بِخَمْسٍ وَعِشْرِينَ صَلَاةً ، وَصَلَاتُهُ فِي الْمَسْجِدِ الَّذِي يُجْمَعُ (٥) فِيهِ بِخَمْسِمِائَةٍ صَلَاةٍ ، وَصَلَاتُهُ فِي الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى بِخَمْسِينَ أَلْفَ صَلَاةٍ ، وَصَلَاتُهُ فِي مَسْجِدِي بِخَمْسِينَ أَلْفَ صَلَاةٍ ، وَصَلَاتُهُ فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ بِمِائَةِ أَلْفِ صَلَاةٍ . (٦)

١- .سنن أبي داود: ج ١ ص ١٥٤ ح ٥٦١ ، سنن الترمذي: ج ١ ص ٤٣٥ ح ٢٢٣ ، السنن الكبرى: ج ٣ ص ٩٠ ح ٤٩٧٧ كلها عن بريده ، سنن ابن ماجه: ج ١ ص ٢٥٦ ح ٧٨١ ، المستدرک علی الصحیحین: ج ١ ص ٣٣٢ ح ٧٦٩ كلاهما عن أنس ، كنز العمال: ج ٧ ص ٥٥٧ ح ٢٠٢٣٥ .

٢- .أثبتنا الواو من بحار الأنوار .

٣- .الأصول الستة عشر: ص ١٩٠ ح ١٥٦ ، بحار الأنوار: ج ٨٣ ص ٣٨٢ ح ٥٢ ؛ المعجم الكبير: ج ٥ ص ٨٦ ح ٤٦٦٢ ، مسند الشهاب: ج ١ ص ٤٤٠ ح ٧٥٤ كلاهما عن زيد بن حارثة وفيهما ذيله من «قال رسول الله صلى الله عليه و آله: بَشَّرَ الْمَشَائِينَ ...» .

٤- .معاني الأخبار: ص ٢٥١ ح ١ ، الأمالي للصدوق: ص ٤٠٧ ح ٥٢٥ كلاهما عن أبي بصير عن الإمام الصادق عن آبائه عليهم السلام ، روضه الواعظين: ص ٤٠٦ ، بحار الأنوار: ج ٦٩ ص ٣٦٩ ح ٩ .

٥- .يُجْمَعُونَ: أَيْ يُصَلُّونَ صَلَاةَ الْجُمُعَةِ (النهاية: ج ١ ص ٢٩٧ «جمع»).

٦- .سنن ابن ماجه: ج ١ ص ٤٥٣ ح ١٤١٣ ، المعجم الأوسط: ج ٧ ص ١١٢ ح ٧٠٠٨ ، تاريخ دمشق: ج ٢ ص ٢٤٣ ح ٤٧٩ كلاهما نحوه وكلها عن أنس بن مالك ، كنز العمال: ج ٧ ص ٥٥٤ ح ٢٠٢٢٣ .

۵ / ۷ فضیلت نماز خواندن در مسجد

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هماره ، ره سپاران در تاریکی به سوی مسجدها را به نور کامل در روز رستاخیز ، بشارت ده .

الأصول الستة عشر به نقل از محمّد بن مُنکدر: در شبی بسیار تاریک ، امام باقر علیه السلام را در حال رفتن به مسجد ، مشاهده کردم . شتابان ، خود را به او رساندم و سلام کردم . پاسخم را داد و سپس فرمود : «ای محمّد بن مُنکدر ! پیامبر خدا فرمود : کسانی را که پیوسته در تاریکی های شب ، روانه مسجد می شوند ، به نور تابنده روز رستاخیز ، مژده ده .»

۵ / ۷ فضیلت نماز خواندن در مسجد پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هر کس نماز مغرب و عشا و نماز صبح را در مسجد ، به جماعت بخواند ، گویا تمام آن شب را زنده داشته است .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: نماز آدمی در خانه اش ، معادل یک نماز است و در مسجد محلّه ، برابر با بیست و پنج نماز است و در مسجد جامع ، برابر با پانصد نماز است و در مسجد الأقصی ، برابر با پنجاه هزار نماز است و در مسجد من ، برابر با پنجاه هزار نماز است و در مسجد الحرام ، برابر با یکصد هزار نماز است .

ص: ٩٢

الإمام على عليه السلام: صَلَّى فِي بَيْتِ الْمَقْدِسِ أَلْفَ صَلَاةٍ، وَصَلَاةً فِي الْمَسْجِدِ الْأَعْظَمِ مِنْهُ صَلَاةً، وَصَلَاةً فِي مَسْجِدِ الْقَبِيلَةِ خَمْسَ وَعِشْرُونَ صَلَاةً، وَصَلَاةً فِي مَسْجِدِ السُّوقِ اثْنَتَا عَشْرَةَ صَلَاةً، وَصَلَاةً الرَّجُلِ فِي بَيْتِهِ وَحَدَهُ صَلَاةً وَاحِدَةً. (١)

الإمام الصادق عليه السلام: عَلَيْكُمْ بِالصَّلَاةِ فِي الْمَسَاجِدِ. (٢)

عنه عليه السلام فيما يَتَّبِعِي فِعْلُهُ فِي الْمَسَاجِدِ: أَكْثَرُوا فِيهَا مِنَ الصَّلَاةِ وَالِدُّعَاءِ، وَصَلُّوا مِنَ الْمَسَاجِدِ فِي بَقَاعٍ مُخْتَلَفَةٍ، فَإِنَّ كُلَّ بُقْعَةٍ تَشْهَدُ لِلْمُصَلِّيِ عَلَيْهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ. (٣)

عنه عليه السلام: صَلَاةُ الرَّجُلِ فِي مَنْزِلِهِ جَمَاعَةً تَعْدِلُ أَرْبَعًا وَعِشْرِينَ صَلَاةً، وَصَلَاةُ الرَّجُلِ جَمَاعَةً فِي الْمَسْجِدِ تَعْدِلُ ثَمَانِيًا وَأَرْبَعِينَ صَلَاةً مُضَاعَفَةً فِي الْمَسْجِدِ، وَإِنَّ الرَّكْعَةَ فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ أَلْفُ رَكْعَةٍ فِي سِوَاهُ فِي الْمَسَاجِدِ، وَإِنَّ الصَّلَاةَ فِي الْمَسْجِدِ فَرْدًا بِأَرْبَعٍ وَعِشْرِينَ صَلَاةً. (٤)

٥ / ٨ صَلَاةُ النَّبِيِّ فِي الْمَسْجِدِ بَعْدَ الْقُدُومِ مِنَ السَّفَرِ صَحِيحُ الْبُخَارِيِّ عَنْ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ إِذَا قَدِمَ مِنْ سَفَرٍ بَدَأَ بِالْمَسْجِدِ فَصَلَّى فِيهِ. (٥)

- ١- تهذيب الأحكام: ج ٣ ص ٢٥٣ ح ٦٩٨ عن السكوني عن الإمام الصادق عن أبيه عليهم السلام، كتاب من لا يحضره الفقيه: ج ١ ص ٢٣٣ ح ٧٠٢ نحوه وفيه «مئة ألف صلاة» بدل «مئة صلاة»، فلاح السائل: ص ١٨٢ ح ٩٠ عن السكوني عن الإمام الصادق عن آباءه عنه عليهم السلام، روضه الواعظين: ص ٣٧٠، بحار الأنوار: ج ٨٤ ص ١٥ ح ٩٥.
- ٢- الكافي: ج ٢ ص ٦٣٥ ح ١، الأمل للمفيد: ص ١٨٦ ح ١٢ كلاهما عن مرزم، بحار الأنوار: ج ٧٤ ص ١٦٢ ح ٢٤.
- ٣- الأمل للصدوق: ص ٤٤٠ ح ٥٨٤ عن مرزم بن حكيم، روضه الواعظين: ص ٣٦٩، بحار الأنوار: ج ٨٣ ص ٣٨٤ ح ٥٩.
- ٤- الأمل للطوسي: ص ٦٩٦ ح ١٤٨٦ عن رزيق، بحار الأنوار: ج ٨٣ ص ٣٦٧ ح ٢٤.
- ٥- صحيح البخاري: ج ١ ص ١٧٠، صحيح مسلم: ج ٤ ص ٢١٢٣ ح ٥٣، سنن أبي داود: ج ٣ ص ٨٨ ح ٢٧٧٣، سنن النسائي: ج ٢ ص ٥٤ وفي الثلاثة الأخيره «فرع فيه ركعتين» بدل «فصل في»، مسند ابن حنبل: ج ٥ ص ٣٤٨ ح ١٥٧٧٢ وفيه «فسبح فيه ركعتين» بدل «فصل في»، كتر العمال: ج ٧ ص ٩٩ ح ١٨١٥٢.

۵ / ۸ نماز پیامبر در مسجد پس از بازگشت از سفر

امام علی علیه السلام: یک نماز در بیت المقدس ، [برابر با] یک هزار نماز است و یک نماز در مسجد جامع ، [برابر با] یکصد نماز است و یک نماز در مسجد محله ، [برابر با] بیست و پنج نماز است و یک نماز در مسجد بازار ، [برابر با] دوازده نماز است و نماز گزاردن به تنهایی و در خانه ، یک نماز به شمار می آید .

امام صادق علیه السلام: بر شما باد نماز خواندن در مساجد !

امام صادق علیه السلام در بیان آنچه که انجام دادنش در مساجد ، سزاوار است: در مساجد ، بسیار نماز بگزارید و دعا کنید و در میان مسجدها ، این جا و آن جا به نماز بایستید ؛ زیرا در روز رستاخیز ، هر مکانی برای نماز گزار بر خود ، گواهی می دهد .

امام صادق علیه السلام: نماز آدمی در خانه اش به جماعت ، برابر با بیست و چهار نماز است و نمازش در مسجد به جماعت ، برابر با چهل و هشت نماز است ؛ یعنی نماز در مسجد ، دو چندان است . همچنین یک رکعت [نماز گزاردن] در مسجد الحرام ، برابر با هزار رکعت در دیگر مساجد است و نماز گزاردن به تنهایی در مسجد ، برابر با بیست و چهار نماز است .

۵ / ۸ نماز پیامبر در مسجد پس از بازگشت از سفر صحیح البخاری به نقل از کعب بن مالک: پیامبر صلی الله علیه و آله هر گاه از سفری باز می گشت ، نخست به مسجد می رفت و در آن ، نماز می گزارد .

ص: ۹۴

سنن أبی داوود عن ابن عمر: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ حِينَ أَقْبَلَ مِنْ حَجَّتِهِ، دَخَلَ الْمَدِينَةَ فَأَنَاحَ عَلَى بَابِ مَسْجِدِهِ، ثُمَّ دَخَلَهُ فَرَكَعَ فِيهِ رَكَعَتَيْنِ، ثُمَّ انْصَرَفَ إِلَى بَيْتِهِ. (۱)

صحيح البخارى عن جابر بن عبد الله: كُنْتُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ فِي سَفَرٍ، فَلَمَّا قَدِمْنَا الْمَدِينَةَ، قَالَ لِي: أَدْخُلِ الْمَسْجِدَ فَصَلِّ رَكَعَتَيْنِ. (۲)

صحيح البخارى عن كعب: إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ كَانَ إِذَا قَدِمَ مِنْ سَفَرٍ ضُحًى، دَخَلَ الْمَسْجِدَ فَصَلَّى رَكَعَتَيْنِ قَبْلَ أَنْ يَجْلِسَ. (۳)

۵ / ۹ فضلُ الذِّكْرِ وَالِدُعَاءِ فِي الْمَسْجِدِ خَاصَّةً لِطَلَبِ الْحَاجِّهِمْسِنْدِ ابْنِ حَنْبَلٍ عَنِ أَبِي سَعِيدِ الْخَدْرِيِّ عَنِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ يَقُولُ الرَّبُّ عَزَّ وَجَلَّ: سَيَعْلَمُ أَهْلُ الْجَمْعِ الْيَوْمَ مَنْ أَهْلُ الْكَرَمِ؟ فَقِيلَ: وَمَنْ أَهْلُ الْكَرَمِ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: أَهْلُ الذِّكْرِ فِي الْمَسَاجِدِ. (۴)

سنن النسائي عن ابن عباس عن جوهر بن جويريه بنت الحارث: إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ مَرَّ عَلَيْهَا وَهِيَ فِي الْمَسْجِدِ تَدْعُو، ثُمَّ مَرَّ بِهَا قَرِيبًا مِنْ نِصْفِ النَّهَارِ، فَقَالَ لَهَا: مَا زِلْتِ عَلَى حَالِكِكِ! قَالَتْ: نَعَمْ، قَالَ: أَلَا أَعْلَمُكَ؟ يَعْنِي كَلِمَاتٍ تَقُولِينَ هُنَّ: سُبْحَانَ اللَّهِ عَدَدَ خَلْقِهِ سُبْحَانَ اللَّهِ عَدَدَ خَلْقِهِ سُبْحَانَ اللَّهِ عَدَدَ خَلْقِهِ، سُبْحَانَ اللَّهِ رِضًا نَفْسِهِ سُبْحَانَ اللَّهِ رِضًا نَفْسِهِ سُبْحَانَ اللَّهِ رِضًا نَفْسِهِ، سُبْحَانَ اللَّهِ زِنَةَ عَرْشِهِ سُبْحَانَ اللَّهِ زِنَةَ عَرْشِهِ سُبْحَانَ اللَّهِ زِنَةَ عَرْشِهِ، سُبْحَانَ اللَّهِ مِدَادَ كَلِمَاتِهِ سُبْحَانَ اللَّهِ مِدَادَ كَلِمَاتِهِ سُبْحَانَ اللَّهِ مِدَادَ كَلِمَاتِهِ. (۵)

- ۱- سنن أبی داوود: ج ۳ ص ۹۱ ح ۲۷۸۲، مسند ابن حنبل: ج ۲ ص ۴۸۵ ح ۶۱۴۰.
- ۲- صحيح البخارى: ج ۳ ص ۱۱۲۲ ح ۲۹۲۱، السنن الكبرى: ج ۹ ص ۲۹۵ ح ۱۸۵۸۹.
- ۳- صحيح البخارى: ج ۳ ص ۱۱۲۳ ح ۲۹۲۲.
- ۴- مسند ابن حنبل: ج ۴ ص ۱۵۱ ح ۱۱۷۲۲، صحيح ابن حبان: ج ۳ ص ۹۸ ح ۸۱۶، شعب الإيمان: ج ۱ ص ۴۰۱ ح ۵۳۵، مسند أبی يعلى: ج ۲ ص ۱۳۸ ح ۱۳۹۹ کلها عن أبی سعيد الخدری، کنز العمال: ج ۱ ص ۴۴۷ ح ۱۹۳۱.
- ۵- مِدادُ کَلِمَاتِهِ: أَى مِثْلَ عِدَدِهَا، وَقِيلَ: قَدْرُ مَا يُوَازِيهَا فِي الْكُثْرَةِ (النَّهَائِيَّةُ: ج ۴ ص ۳۰۷ «مدد»).
- ۶- سنن النسائي: ج ۳ ص ۷۷، السنن الكبرى للنسائي: ج ۱ ص ۴۰۲ ح ۱۲۷۵، مسند ابن حنبل: ج ۱ ص ۳۹۹ ح ۲۷۴۹۱، صحيح ابن حبان: ج ۳ ص ۱۱۳ ح ۸۳۲ كلاهما نحوه، كنز العمال: ج ۲ ص ۱۹۳ ح ۳۷۰۹.

۵ / ۹ فضیلت ذکر و دعا در مسجد ، بویژه برای حاجتخواهی

سنن أبی داوود به نقل از ابن عمر: پیامبر خدا ، هنگامی که از حج باز گشت ، وارد مدینه شد و شتر خود را مقابل در مسجدش بر زمین خواباند . سپس وارد مسجد شد و در آن ، دو رکعت نماز گزارد و سپس ره سپار خانه اش شد .

صحیح البخاری به نقل از جابر بن عبد الله: با پیامبر صلی الله علیه و آله در سفری بودم . هنگامی که وارد مدینه شدیم ، به من فرمود: «داخل مسجد شو و دو رکعت ، نماز بخوان» .

صحیح البخاری به نقل از کعب: پیامبر صلی الله علیه و آله هنگامی که بامدادان از سفر باز می گشت ، وارد مسجد می شد و پیش از آن که بنشیند ، دو رکعت نماز می گزارد .

۵ / ۹ فضیلت ذکر و دعا در مسجد ، بویژه برای حاجت خواهی مسند ابن حنبل به نقل از ابو سعید خُدَری: پیامبر خدا فرمود: « پروردگار عز و جل می فرماید: به زودی ، اهل محشر در می یابند چه کسی شایسته بزرگواری است » . گفته شد: چه کسی شایسته بزرگواری است ، ای پیامبر خدا؟ فرمود: «ذکر گویان در مساجد» .

سنن النسائی به نقل از ابن عبّاس ، از جویریة دختر حارث: پیامبر صلی الله علیه و آله بر جویریة ، که در مسجد در حال دعا بود ، گذشت . سپس دوباره در وسط روز بر او گذشت و به او فرمود: «همچنان در همان حال هستی؟» . آن زن گفت: آری . پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: آیا [جملا-تی که آنها را در این حال بر زبان آوری] ، به تو نیاموزم؟ [بگو:] « منزه است خداوند ، به شمار آفریدگانش! منزه است خداوند ، به شمار آفریدگانش! منزه است خداوند ، آن اندازه که خود می پسندد! منزه است خداوند ، آن اندازه که خود می پسندد! منزه است خداوند ، آن اندازه که خود می پسندد! منزه است خداوند ، به سنگینی عرشش! منزه است خداوند ، به سنگینی عرشش! منزه است خداوند ، به سنگینی عرشش! منزه است خداوند ، به گستردگی کلماتش! منزه است خداوند ، به گستردگی کلماتش! منزه است خداوند ، به گستردگی کلماتش! منزه است خداوند ، به گستردگی کلماتش! » .

ص: ۹۶

الإمام الصادق عليه السلام: جاء رجلٌ إلى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ فَقَالَ: مَنْ خَيْرُ أَهْلِ الْمَسْجِدِ؟ فَقَالَ: أَكْثَرُهُمْ لِلَّهِ ذِكْرًا. (۱)

تاریخ بغداد عن جابر بن عبد الله عن رسول الله صلى الله عليه وآله: المساجد سوقٌ من أسواق الآخرة، من دخلها كان ضيف الله، قراءه (۲) المغفرة، وتحيته الكرامة، فعليكم بالرباح. فقيل: يا رسول الله، وما الرباح؟ قال: الدعاء، والرغبة إلى الله تعالى. (۳)

سنن أبي داود عن أبي سعيد الخدري: دخل رسول الله صلى الله عليه وآله ذات يوم المسجد فإذا هو برجلٍ من الأنصارٍ يقال له أبو أمامة، فقال: يا أبا أمامة، ما لي أراك جالساً في المسجد في غير وقت الصلاة؟ قال: همومٌ لزممتني وديونٌ يا رسول الله، قال: أفلا أعلمك كلاماً إذا أنت قلتُهُ أذهب الله عزوجل همك وقضى عنك دينك؟ قال: قلت: بلى يا رسول الله. قال: قل إذا أصبحت وإذا أمسيت: اللهم إني أعوذ بك من الهم والحزن، وأعوذ بك من العجز والكسل، وأعوذ بك من الجبن والبخل، وأعوذ بك من غلبه الدين وقهر الرجال. قال: ففعلت ذلك، فأذهب الله عزوجل همي، وقضى عني ديني. (۴)

۱- الكافي: ج ۲ ص ۴۹۹ ح ۱، عده الداعي: ص ۲۳۴ كلاهما عن ابن القداح، بحار الأنوار: ج ۹۳ ص ۱۶۱ ح ۴۲.

۲- قرئت الضيف: أحسنتُ إليه (الصحاح: ج ۶ ص ۲۴۶۱ «قرا»).

۳- تاريخ بغداد: ج ۹ ص ۲۰۸، كنز العمال: ج ۷ ص ۵۸۰ ح ۲۰۳۴۸؛ الأمالى للطوسى: ص ۱۳۹ ح ۲۲۶ عن أبي هريره نحوه.

۴- سنن أبي داود: ج ۲ ص ۹۳ ح ۱۵۵۵، تهذيب الكمال: ج ۲۳ ص ۱۰۶ الرقم ۴۶۹۰.

ص: ۹۷

امام صادق علیه السلام: مردی نزد پیامبر صلی الله علیه و آله آمد و گفت: بهترین اهل مسجد، کیست؟ فرمود: «کسی که بیشتر خدا را یاد کند».

تاریخ بغداد به نقل از جابر بن عبد الله: پیامبر خدا فرمود: «مسجدها، بازاری از بازارهای آخرت اند. هر کس وارد آن شود، میهمان خداست. پذیرایی آن (مسجد)، آمرزش است و درودش [به کسی که وارد آن می شود،] ارجمند داشتن است. پس برای سود جستن، بکوشید». گفته شد: ای پیامبر خدا! چه چیزی سودبخش است؟ فرمود: «دعا و اشتیاق داشتن به خدای متعال».

سنن أبی داوود به نقل از ابوسعید خُدری: روزی پیامبر خدا وارد مسجد شد و به مردی از انصار به نام ابو امامه برخورد. به وی فرمود: «ای ابو امامه! چه شده که در غیر وقت نماز، در مسجد نشسته ای؟». گفت: غصه ها و قرض هایی که گریبانم را گرفته است، ای پیامبر خدا! فرمود: «آیا به تو سخنی نیاموزم که اگر بگویی، خداوند عز و جل، غصه را از تو دور می سازد و بدهی تو را می پردازد؟». ابو امامه می گوید که گفتم: آری، ای پیامبر خدا. پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: «هر صبح و شام بگو: خداوندا! من از غم و اندوه، از ناتوانی و سستی، و از بُردلی و تنگ چشمی، و از غالب شدن قرض و سلطه مردم بر خود، به تو پناه می برم». ابو امامه می گوید: آن چنان کردم و خدای عز و جل، غم و غصه مرا از میان برد و قرض مرا پرداخت کرد.

ص: ۹۸

الدعوات: رُوِيَ أَنَّ زَيْنَ الْعَابِدِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ مَرَّ بِرَجُلٍ وَهُوَ قَاعِدٌ عَلَى بَابِ رَجُلٍ ، فَقَالَ لَهُ : مَا يَقْعُدُكَ عَلَى بَابِ هَذَا الْمُتَرَفِّ الْجَبَّارِ؟ فَقَالَ : الْبَلَاءُ ، قَالَ : قُمْ فَأَرْشِدْكَ إِلَى بَابِ خَيْرٍ مِنْ بَابِهِ ، وَ إِلَى رَبِّ خَيْرٍ لَكَ مِنْهُ . فَأَخَذَ بِيَدِهِ حَتَّى انْتَهَى بِهِ إِلَى الْمَسْجِدِ مَسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آله ثُمَّ قَالَ : اسْتَقْبِلِ الْقِبْلَةَ وَ صِلْ رَكَعَتَيْنِ ، ثُمَّ ارْفَعْ يَدَيْكَ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فَأْتِنِ عَلَى اللَّهِ ، وَ صِلْ عَلَى رَسُولِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آله ، ثُمَّ ادْعُ بِأَخْرِ الْحَشْرِ ، وَسِتِّ آيَاتٍ مِنْ أَوَّلِ الْحَدِيدِ ، وَ بِالْأَيْتَيْنِ اللَّتَيْنِ فِي آلِ عِمْرَانَ ، (۱) ثُمَّ سَلِ اللَّهَ سُبْحَانَهُ ، فَإِنَّكَ لَا تَسْأَلُ شَيْئًا إِلَّا أَعْطَاكَ . (۲)

الإمام الصادق عليه السلام: كَانَ أَبِي إِذَا طَلَبَ الْحَاجَةَ طَلَبَهَا عِنْدَ زَوَالِ الشَّمْسِ ، فَإِذَا أَرَادَ ذَلِكَ قَدَّمَ شَيْئًا فَتَصَدَّقَ بِهِ ، وَ شَمَّ شَيْئًا مِنْ طَيْبٍ ، وَ رَاحَ إِلَى الْمَسْجِدِ وَدَعَا فِي حَاجَتِهِ بِمَا شَاءَ اللَّهُ . (۳)

۱- قال العلامة المجلسي قدس سره معلقاً: ولعلها آية «شهد الله» وآية المُلْك (بحار الأنوار: ج ۹۲ ص ۲۷۲) .

۲- الدعوات: ص ۵۵ ح ۱۳۸ ، بحار الأنوار: ج ۹۲ ص ۲۷۱ ح ۲۲ .

۳- الكافي: ج ۲ ص ۴۷۷ ح ۷ ، مكارم الأخلاق: ج ۲ ص ۱۴ ح ۲۰۲۰ ، عدّه الداعي: ص ۴۸ كلّها عن معاوية بن عمّار ، بحار الأنوار: ج ۸۳ ص ۳۶۱ ح ۱۵ .

ص: ۹۹

الدعوات: روایت شده که امام زین العابدین علیه السلام از کنار مردی گذشت که بر در خانه شخص دیگری نشسته بود . به او فرمود: «چه چیز تو را بر در خانه این مرد نازپرورده ستمگر ، نشانده است؟». گفت: گرفتاری . امام فرمود: «برخیز که اکنون ، تو را به دری راه نمایی کنم که از در خانه او بهتر است ، و به پروردگاری که برای تو از او نیکوتر است». آن گاه ، دستش را گرفت تا به مسجد [پیامبر صلی الله علیه و آله] رسید و فرمود: «رو به سوی قبله کن و دو رکعت نماز بگذار . سپس دستانت را به درگاه خدای عز و جل بالا ببر و او را ثنا بگو و بر فرستاده اش درود بفرست و با آیات پایانی سوره حشر و شش آیه آغازین سوره حدید و دو آیه سوره آل عمران ، (۱) خدا را بخوان و از خدای سبحان ، حاجت بخواه که تو چیزی درخواست نمی کنی ، جز آن که بی تردید ، به تو عطا خواهد کرد» .

امام صادق علیه السلام: پدرم [امام باقر علیه السلام] هر گاه می خواست حاجتی را بخواهد ، آن را هنگام زوال خورشید می خواست . در آن هنگام ، ابتدا چیزی صدقه می داد و بوی خوشی را استعمال می کرد و به مسجد می رفت و هر حاجتی داشت ، از خدا می خواست .

۱- .علامه مجلسی ، در ذیل این حدیث گفته است: شاید مقصود از دو آیه یاد شده از سوره آل عمران ، آیه «شَهَدَ اللَّهُ . . .» (آیه ۱۸) و آیه مُلْكُ (آیه ۲۶) باشد .

ص: ۱۰۰

عنه عليه السلام: عَرَضْتُ [لِي] (۱) إِلَى رَبِّي حَاجَةً فَهَجَّرْتُ (۲) فِيهَا إِلَى الْمَسْجِدِ ، وَكَذَلِكَ أَفْعَلُ إِذَا عَرَضْتُ بِي الْحَاجَةَ . (۳)

عنه عليه السلام لِمَسْمَعٍ: يَا مَسْمَعُ ، مَا يَمْنَعُ أَحَدَكُمْ إِذَا دَخَلَ عَلَيْهِ غَمٌّ مِنْ غُمُومِ الدُّنْيَا أَنْ يَتَوَضَّأَ ، ثُمَّ يَدْخُلَ مَسْجِدَهُ وَيَرْكَعَ رَكَعَتَيْنِ فَيَدْعُو اللَّهَ فِيهِمَا؟ أَمَا سَمِعْتَ اللَّهَ يَقُولُ: «وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ» (۴) . (۵)

عنه عليه السلام: إِنَّ أَحَدَكُمْ إِذَا مَرَضَ دَعَا الطَّيِّبَ وَاعْتَبَاهُ ، وَإِذَا كَانَ لَهُ حَاجَةٌ إِلَى سُلْطَانٍ رَشَا الْبُيُوتَ وَاعْتَبَاهُ ، وَ لَوْ أَنَّ أَحَدَكُمْ إِذَا فَدَحَهُ (۶) أَمْرٌ فَرَّغَ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى ، فَتَطَهَّرَ وَتَصَدَّقَ بِصَدَقَةٍ قَلَّتْ أَوْ كَثُرَتْ ، ثُمَّ دَخَلَ الْمَسْجِدَ فَصَلَّى رَكَعَتَيْنِ ، فَحَمِدَ اللَّهَ وَ أَثْنَى عَلَيْهِ ، وَصَلَّى عَلَى النَّبِيِّ وَ أَهْلِ بَيْتِهِ ، ثُمَّ قَالَ: «اللَّهُمَّ إِنِّ عَافَيْتَنِي مِنْ مَرَضِي ، أَوْ رَدَدْتَنِي مِنْ سَفَرِي ، أَوْ عَافَيْتَنِي مِمَّا أَخَافُ مِنْ كَذَا وَكَذَا» إِلَّا آتَاهُ اللَّهُ ذَلِكَ ، وَ هِيَ الْيَمِينُ الْوَاجِبَةُ ، وَ مَا جَعَلَ اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ فِي الشُّكْرِ . (۷)

۱- ما بين المعقوفين ليس في المصدر ، وأثبتناه من المصادر الأخرى .

۲- التهجر: السير في الهاجرة وهو نصف النهار عند زوال الشمس (لسان العرب: ج ۵ ص ۲۵۴ «هجر»).

۳- تفسير العياشي: ج ۲ ص ۲۹ ح ۸۲ ، رجال الكشي: ج ۲ ص ۴۹۷ الرقم ۴۱۸ كلاهما عن داوود بن فرقد ، بحار الأنوار: ج ۴۷ ص ۳۴۷ ح ۴۴ .

۴- البقره: ۴۵ .

۵- تفسير العياشي: ج ۱ ص ۴۳ ح ۳۹ عن مسمع ، بحار الأنوار: ج ۹۱ ص ۳۴۸ ح ۱۰ .

۶- فدحهُ: أثقلهُ (النهاية: ج ۳ ص ۴۱۹ «فدح»).

۷- تهذيب الأحكام: ج ۳ ص ۱۸۲ ح ۴۱۵ ، كتاب من لا يحضره الفقيه: ج ۱ ص ۵۵۷ ح ۱۵۴۴ ، مصباح المتهجد: ص ۵۳۰ كلها عن سماعه بن مهران ، المقنعه: ص ۲۲۰ وليس فيه ذيله من «وهي اليمين...» وكلاهما نحوه ، بحار الأنوار: ج ۹۱ ص ۳۵۱ ح ۱۲ .

ص: ۱۰۱

امام صادق علیه السلام: مرا حاجت به پروردگارم افتاد . پس در نیمه روز به مسجد رفتم ، و هرگاه حاجتی داشته باشم ، این گونه عمل می کنم .

امام صادق علیه السلام به مِسْمَع: ای مِسْمَع! چه چیز ، هر یک از شما را باز می دارد که چون غمی از غم های دنیا بر او وارد می گردد ، وضو بگیرد ، سپس به مسجد بیاید و دو رکعت نماز بگذارد و در آن ، خدا را بخواند؟ آیا نشنیده ای که خداوند می فرماید : «از شکیبایی و نماز ، مدد جوید»؟ .

امام صادق علیه السلام: آن چنان که هر یک از شما ، هنگام بیماری نزد پزشک می رود و مبلغی به وی می پردازد و نیز در حال نیاز به زمامدار ، به دربان پیشکشی می دهد ، اگر در زمان گرفتاری ، به خدای متعال پناه ببرد و وضو سازد و کم یا بیش صدقه دهد و سپس وارد مسجد شود و دو رکعت نماز بگذارد و حمد و ثنای الهی را به جای آورد و بر پیامبر و اهل بیتش درود بفرستد و بگوید : «خدایا! از بیماری ام تن درستی و از سفرم ، بازگشت و از آنچه از آن ترسانم ، مرا سلامت عطا فرما» ، خدای متعال ، حاجتش را برمی آورد . این ، سوگند واجب خداوند است که با شکرگزاری بنده ، تحقق می پذیرد .

ص: ۱۰۲

۵ / ۱۰ أَفْضَلُ الْإِعْتِكَافِ فِي الْمَسْجِدِ الْكِتَابِ «وَلَا تُبَشِّرُوهُمْ وَأَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسْجِدِ تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَقْرُبُوهَا كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ» . (۱)

الحدیث‌الامام الصادق علیه السلام: لَا اِعْتِكَافَ اِلَّا بِصَوْمٍ فِي الْمَسْجِدِ الْجَامِعِ . (۲)

عنه عليه السلام: إِنَّ عَلِيًّا صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ كَانَ يَقُولُ: لَا أَرَى الْإِعْتِكَافَ إِلَّا فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ أَوْ مَسْجِدِ الرَّسُولِ أَوْ مَسْجِدِ جَامِعٍ ، وَ لَا يَتَّبِعِي لِلْمُعْتَكِفِ أَنْ يَخْرُجَ مِنَ الْمَسْجِدِ إِلَّا لِحَاجَةٍ لَا بُدَّ مِنْهَا . (۳)

عنه عليه السلام: لَا يَصْلُحُ الْعُكُوفُ فِي غَيْرِهَا يَعْنِي غَيْرَ مَكَّةَ إِلَّا أَنْ يَكُونَ فِي مَسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ أَوْ فِي مَسْجِدٍ مِنْ مَسَاجِدِ الْجَمَاعَةِ . (۴)

۵ / ۱۱ أَفْضَلُ التَّعْلِيمِ وَالتَّعَلُّمِ فِي الْمَسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ: مَنْ غَدَا إِلَى الْمَسْجِدِ لَا يُرِيدُ إِلَّا لِيَتَعَلَّمَ خَيْرًا أَوْ لِيُعَلِّمَهُ ، كَانَ لَهُ أَجْرٌ مُعْتَمِرٍ تَامَ الْعُمْرَ ، وَمَنْ رَاحَ إِلَى الْمَسْجِدِ لَا يُرِيدُ إِلَّا لِيَتَعَلَّمَ خَيْرًا أَوْ لِيُعَلِّمَهُ ، فَلَهُ أَجْرٌ حَاجٌّ تَامَ الْحَجَّ . (۵)

۱- البقره: ۱۸۷ .

۲- الكافي: ج ۴ ص ۱۷۶ ح ۳ ، كتاب من لا يحضره الفقيه: ج ۲ ص ۱۸۴ ح ۲۰۸۶ كلاهما عن الحلبي ، وسائل الشيعة: ج ۷ ص ۴۰۰ ح ۱۴۰۶۶ .

۳- الكافي: ج ۴ ص ۱۷۶ ح ۲ ، تهذيب الأحكام: ج ۴ ص ۲۹۱ ح ۸۸۴ ، كتاب من لا يحضره الفقيه: ج ۲ ص ۱۸۵ ح ۲۰۹۱ وليس فيه «إِنَّ عَلِيًّا صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ كَانَ يَقُولُ» وَكَلَّهَا عَنْ دَاوُودَ بْنِ سَرْحَانَ ، وَرِوَايَةَ الشَّيْخِ: ج ۷ ص ۴۰۲ ح ۱۴۰۷۵ .

۴- تهذيب الأحكام: ج ۴ ص ۲۹۳ ح ۸۹۱ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَنَانَ ، وَرِوَايَةَ الشَّيْخِ: ج ۷ ص ۴۰۱ ح ۱۴۰۶۸ .

۵- منيه المريد: ص ۱۰۶ ، بحار الأنوار: ج ۱ ص ۱۸۵ ح ۱۰۵ ؛ المستدرک علی الصحیحین: ج ۱ ص ۱۶۹ ح ۳۱۱ ، الآداب: ص ۵۲۴ ح ۱۱۸۵ كلاهما عن أبي أمامه ، كنز العمال: ج ۱۰ ص ۱۶۶ ح ۲۸۸۵۹ وراجع: المعجم الكبير: ج ۸ ص ۹۴ ح ۷۴۷۳ ومسند الشاميين: ج ۱ ص ۲۳۸ ح ۴۲۳ وتاريخ دمشق: ج ۱۶ ص ۴۵۶ ح ۴۰۱۲ .

ص: ۱۰۳

۵ / ۱۰ فضیلت اعتکاف در مسجد**۵ / ۱۱ فضیلت آموختن و آموزش دادن در مسجد**

۵ / ۱۰ فضیلت اعتکاف در مسجد قرآن «در حالی که در مساجد به اعتکاف پرداخته اید، با زنان آمیزش نکنید. این، حدود الهی است. پس به آن نزدیک نشوید. خداوند، این چنین، آیات خود را برای مردم روشن می‌سازد، باشد که پروا پیشه کنند».

حدیث امام صادق علیه السلام: هیچ اعتکافی صحیح نیست، جز همراه با روزه گرفتن در مسجد جامع.

امام صادق علیه السلام: امام علی که دروذهای خدا بر او باد می‌فرمود: «اعتکاف را مگر در مسجد الحرام یا مسجد پیامبر صلی الله علیه و آله و یا مسجد جامع، صحیح نمی‌بینم. نیز شایسته نیست که معتکف از مسجد بیرون برود، جز برای نیازی که او را ناگزیر ساخته باشد».

امام صادق علیه السلام: اعتکاف در غیر مکه، شایسته نیست، مگر در مسجد پیامبر خدا و یا در مسجدی از مساجد جامع.

۵ / ۱۱ فضیلت آموختن و آموزش دادن در مسجد پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: کسی که صبحگاهان، روانه مسجد شود، تنها بدین خاطر که خیری را فرا گیرد یا آموزش دهد، پاداش کسی را دارد که عمره کاملی را به جا آورده است، و کسی که شبانگاه، روانه مسجد شود، تنها با این هدف که خیری را فرا گیرد یا آموزش دهد، اجر کسی را دارد که حج کاملی را به جا آورده است.

ص: ۱۰۴

عنه صلى الله عليه وآله: مَنْ جَاءَ مَسْجِدِي هَذَا لَمْ يَأْتِهِ إِلَّا لِخَيْرٍ يَتَعَلَّمُهُ أَوْ يُعَلِّمُهُ فَهُوَ بِمَنْزِلَةِ الْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ، وَمَنْ جَاءَ لِغَيْرِ ذَلِكَ فَهُوَ بِمَنْزِلَةِ الرَّجُلِ يَنْظُرُ إِلَى مَتَاعٍ غَيْرِهِ . (۱)

عنه صلى الله عليه وآله: مَا اجْتَمَعَ قَوْمٌ فِي بَيْتٍ مِنْ بُيُوتِ اللَّهِ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَيَتَدَارَسُونَهُ بَيْنَهُمْ ، إِلَّا نَزَلَتْ عَلَيْهِمُ السَّكِينَةُ ، وَغَشِيَتْهُمْ الرَّحْمَةُ ، وَحَفَّتْهُمْ الْمَلَائِكَةُ ، وَذَكَرَهُمُ اللَّهُ فِيمَنْ عِنْدَهُ . (۲)

سنن ابن ماجه عن عبدالله بن عمرو: خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ ذَاتَ يَوْمٍ مِنْ بَعْضِ حُجْرِهِ ، فَدَخَلَ الْمَسْجِدَ ، فَإِذَا هُوَ بِحَلَقَتَيْنِ ؛ إِحْدَاهُمَا يَقْرَأُونَ الْقُرْآنَ وَيَدْعُونَ اللَّهَ ، وَالأُخْرَى يَتَعَلَّمُونَ وَيُعَلِّمُونَ . فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : كُلُّ عَلَى خَيْرٍ ، هَؤُلَاءِ يَقْرَأُونَ الْقُرْآنَ وَيَدْعُونَ اللَّهَ ، فَإِنْ شَاءَ أَعْطَاهُمْ وَإِنْ شَاءَ مَنَعَهُمْ . وَهَؤُلَاءِ يَتَعَلَّمُونَ وَيُعَلِّمُونَ ، وَإِنَّمَا بُعِثْتُ مُعَلِّمًا . فَجَلَسَ مَعَهُمْ . (۳)

۱- سنن ابن ماجه: ج ۱ ص ۸۲ ح ۲۲۷ ، مسند ابن حنبل: ج ۳ ص ۳۹۸ ح ۹۴۱۹ ، المستدرک علی الصحیحین: ج ۱ ص ۱۶۹ ح ۳۰۹ کلها عن أبي هريره ، المعجم الكبير: ج ۶ ص ۱۷۵ ح ۵۹۱۱ ، حليه الأولياء: ج ۳ ص ۲۵۴ كلاهما عن سهل بن سعد نحوه ، كنز العمال: ج ۱۰ ص ۱۴۸ ح ۲۸۷۵۸ .

۲- صحیح مسلم: ج ۴ ص ۲۰۷۴ ح ۳۸ ، سنن أبي داود: ج ۲ ص ۷۱ ح ۱۴۵۵ ، سنن الترمذی: ج ۵ ص ۱۹۵ ح ۲۹۴۵ نحوه ، سنن ابن ماجه: ج ۱ ص ۸۲ ح ۲۲۵ ، مسند ابن حنبل: ج ۳ ص ۵۷ ح ۷۴۳۱ ، تاریخ بغداد: ج ۱۲ ص ۱۱۴ کلها عن أبي هريره ، كنز العمال: ج ۱ ص ۵۴۴ ح ۲۴۳۶ وراجع: عوالی اللآلی: ج ۱ ص ۳۷۵ ح ۹۷ .

۳- سنن ابن ماجه: ج ۱ ص ۸۳ ح ۲۲۹ ، سنن الدارمی: ج ۱ ص ۱۰۵ ح ۳۵۵ ، مسند الطیالسی: ص ۲۹۸ ح ۲۲۵۱ ، جامع بیان العلم وفضله: ج ۱ ص ۵۰ کلها نحوه ، كنز العمال: ج ۱۰ ص ۱۴۷ ح ۲۸۷۵۱ .

ص: ۱۰۵

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هر کس به این مسجد من در آید، تنها به این خاطر که خیری را بیاموزد یا آموزش دهد، همچون مجاهد در راه خداست، و هر که به قصد دیگری بیاید، همانند کسی است که به کالای شخص دیگری چشم دوخته است.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هر گروهی که در خانه‌ای از خانه‌های خدا، گرد هم بیایند و قرآن تلاوت کنند و آن را به یکدیگر بیاموزند، آرامش بر آنان فرود می‌آید و رحمت خدا، بر آنان سایه می‌افکند و فرشتگان، آنها را در بر می‌گیرند و خداوند، در میان کسانی که نزد اویند، از آنان یاد می‌کند.

سنن ابن ماجه به نقل از عبد الله بن عمرو: روزی پیامبر خدا، از یکی از اتاق‌های [خانه] خود خارج شد و وارد مسجد گردید. در مسجد، دو دسته از مردم را دید: دسته نخست، قرآن تلاوت می‌کردند و خدا را می‌خواندند، و دسته دیگر، می‌آموختند و آموزش می‌دادند. پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: «هر دو دسته، بر [کار] خیر هستند. اینان، قرآن تلاوت می‌کنند و خدا را می‌خوانند. اگر بخواهد، عطایشان می‌کند و اگر بخواهد، از آن بازشان می‌دارد؛ و آن دسته دیگر، فرا می‌گیرند و به دیگران می‌آموزند. همانا من، معلّم برانگیخته شده‌ام». آن گاه، با آن دسته نشست.

ص: ١٠٦

کتاب العظمه عن ابن عباس: دَخَلَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَنَحْنُ فِي الْمَسْجِدِ حَلَقٌ حَلَقٌ، فَقَالَ لَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: فِيمَ أَنْتُمْ؟ قُلْنَا: نَتَفَكَّرُ فِي الشَّمْسِ كَيْفَ طَلَعَتْ وَكَيْفَ غَرَبَتْ. قَالَ: أَحْسَبْتُمْ، كُونُوا هَكَذَا؛ تَفَكَّرُوا فِي الْمَخْلُوقِ وَلَا تَفَكَّرُوا فِي الْخَالِقِ، فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ حَلَقَ مَا شَاءَ لِمَا شَاءَ... (١)

سنن أبي داوود عن عقبه بن عامر الجهني: خَرَجَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَنَحْنُ فِي الصُّفَّةِ، (٢) فَقَالَ: أَيُّكُمْ يُحِبُّ أَنْ يَغْدُوَ إِلَى بُطْحَانَ (٣) أَوِ الْعَقِيقِ فَيَأْخُذَ نَاقَتَيْنِ كَوْمَاوِينَ (٤) زَهْرَاوِينَ بَغِيرِ إِثْمٍ بِاللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَلَا يَقْطَعِ رَحِمًا؟ قَالُوا: كُلُّنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: فَلَأَنْ يَغْدُوَ أَحَدُكُمْ كُلِّ يَوْمٍ إِلَى الْمَسْجِدِ فَيَتَعَلَّمَ آيَتَيْنِ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ خَيْرٌ لَهُ مِنْ نَاقَتَيْنِ، وَإِنْ ثَلَاثٌ فَثَلَاثٌ مِثْلُ أَعْدَادِهِنَّ مِنَ الْإِبِلِ. (٥)

الكافي عن سعيد بن المسيب: كَانَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَعْظُمُ النَّاسَ وَيُرْهِدُهُمْ فِي الدُّنْيَا، وَيُرْغَبُهُمْ فِي أَعْمَالِ الْآخِرَةِ بِهَذَا الْكَلَامِ فِي كُلِّ جُمُعَةٍ فِي مَسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَحُفِظَ عَنْهُ وَكُتِبَ، كَانَ يَقُولُ: ... (٦)

١- كتاب العظمه: ج ٤ ص ١٤٩٠ ح ٩٨٢؛ بحار الأنوار: ج ٥٧ ص ٣٤٨ ح ٤٤.

٢- الصُّفَّةُ: سقيفه في مسجد رسول الله صلى الله عليه وآله كانت مسكن الغرباء والفقراء (مجمع البحرين: ج ٢ ص ١٠٣٦ «صف»)

٣- بطحان: واد بالمدينة، وهو أحد أوديتها الثلاثة: العقيق وبتحان وقناه (معجم البلدان: ج ١ ص ٤٤٦).

٤- ناقه كوما: أي مشرفة السنام عاليته (النهاية: ج ٤ ص ٢١١ «كوم»).

٥- سنن أبي داوود: ج ٢ ص ٧١ ح ١٤٥٦، صحيح مسلم: ج ١ ص ٥٥٢ ح ٢٥١، مسند ابن حنبل: ج ٦ ص ١٤٠ ح ١٧٤١٣

كلاهما نحوه، كنز العمال: ج ١ ص ٥١٩ ح ٢٣٢٤؛ الأمل للطوسي: ص ٣٥٧ ح ٧٤١، بحار الأنوار: ج ٩٢ ص ١٨٦ ح ٤.

٦- الكافي: ج ٨ ص ٧٢ ح ٢٩، الأمل للصدوق: ص ٥٩٣ ح ٨٢٢، أعلام الدين: ص ٢٢٣ وليس فيه «أعمال»، بحار الأنوار: ج ٦ ص ٢٢٣ ح ٢٤.

ص: ۱۰۷

کتاب العظمه به نقل از ابن عباس: پیامبر خدا، در حالی که ما حلقه حلقه در مسجد نشسته بودیم، بر ما وارد شد و فرمود: «به چه کاری مشغولید؟». گفتیم: در خورشید و چگونگی طلوع و غروب آن می‌اندیشیم. فرمود: «آفرین بر شما! این گونه باشید. در آفریده، اندیشه کنید و در باره [حقیقت و ذات] آفریننده، نیندیشید که خداوند عز و جل، هر چیزی را برای آنچه خواسته، آفریده است».

سنن أبی داوود به نقل از عقبه بن عامر جُهَنی: پیامبر خدا، نزد ما که در صُیْفَه (۱) نشسته بودیم، آمد و فرمود: «کدام یک از شما دوست دارد که به منطقه بَطْحان یا عقیق برود و دو ماده شتر بزرگ کوهان سفید به دست آورد، بدون آن که خدای عز و جل را نافرمانی کند یا پیوند خویشاوندی را قطع نماید؟». گفتند: همه ما، ای پیامبر خدا! پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: «هر یک از شما اگر هر روز به مسجد بیاید و دو آیه از کتاب خدای عز و جل یاد بگیرد، برایش از دو ماده شتر، بهتر است، و اگر سه آیه یاد بگیرد، از سه شتر، و به هر اندازه که یاد بگیرد، از همان تعداد شتر، بهتر است».

الکافی به نقل از سعید بن مسیب: امام زین العابدین علیه السلام، هر جمعه، مردم را در مسجد پیامبر خدا موعظه می‌کرد و به زهد در دنیا، فرا می‌خواند و به کارهای آخرت، تشویق می‌نمود. شنوندگان نیز آن را به خاطر می‌سپردند و می‌نوشتند.

۱- صُیْفَه، به جایی در مسجد پیامبر صلی الله علیه و آله گفته می‌شد که محلّ زندگی موقت فقیران مدینه بوده که در پی مهاجرت به این شهر، توان فراهم کردن مسکن و امکانات زندگی برای خود را نداشتند. این مکان، به دستور پیامبر خدا ایجاد شده بود.

ص: ١٠٨

٥ / ١٢ فضلُ الفَرَعِ إِلَى الْمَسْجِدِ مسند ابن حنبل عن محمود بن لبيد: كَسَيْتِ الشَّمْسُ يَوْمَ مَاتَ إِبْرَاهِيمُ ابْنُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ ، فَقَالُوا : كَسَيْتِ الشَّمْسُ لِمَوْتِ إِبْرَاهِيمَ ! فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ آيَاتَانِ مِنَ آيَاتِ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ ، أَلَا وَإِنَّهُمَا لَا يَنْكَسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ ، فَإِذَا رَأَيْتُمُوهُمَا كَذَلِكَ فَافْزَعُوا إِلَى الْمَسَاجِدِ . (١)

الإمام الباقر عليه السلام: إِنَّ الزَّلَازِلَ وَالكُسُوفِينَ وَالرِّيَّاحَ الهَائِلَةَ مِنْ عِلَامَاتِ السَّاعَةِ ، فَإِذَا رَأَيْتُمْ شَيْئًا مِنْ ذَلِكَ فَتَذَكَّرُوا قِيَامَ الْقِيَامَةِ ، وَافْزَعُوا إِلَى مَسَاجِدِكُمْ . (٢)

علل الشرائع عن معاوية بن عمار: قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ : الصَّاعِقَةُ لِأُتْصِبُ الْمُؤْمِنَ . فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ : فَإِنَّا قَدْ رَأَيْنَا فَلَانًا يُصَلِّي فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ فَأَصَابَتْهُ! فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ : إِنَّهُ كَانَ يَرْمِي حِمَامَ الْحَرَمِ . (٣)

٥ / ١٣ أذْمُ الخُرُوجِ مِنَ الْمَسْجِدِ بَعْدَ الْأَذَانِ رسول الله صلى الله عليه وآله: مَنْ سَمِعَ النِّدَاءَ فِي الْمَسْجِدِ ، فَخَرَجَ مِنْ غَيْرِ عِلَّةٍ فَهُوَ مُنَافِقٌ ، إِلَّا أَنْ يُرِيدَ الرَّجُوعَ إِلَيْهِ . (٤)

١- مسند ابن حنبل: ج ٩ ص ١٦٠ ح ٢٣٦٩١ ، الطبقات الكبرى: ج ١ ص ١٤٢ نحوه ، كنز العمالي: ج ٧ ص ٨٢٥ ح ٢١٥٦٣ ؛ مسكن الفؤاد: ص ٩٤ نحوه ، بحار الأنوار: ج ٩١ ص ١٦٣ ح ١٥ .

٢- الأمل للصدوق: ص ٥٥١ ح ٧٣٥ عن محمد بن عماره عن أبيه عن الإمام الصادق عليه السلام ، روضه الواعظين: ص ٥٣١ وفيه «الساعة» بدل «القيامة» ، بحار الأنوار: ج ٩١ ص ١٤٧ ح ٤ .

٣- علل الشرائع: ص ٤٦٢ ح ٦ ، بحار الأنوار: ج ٥٩ ص ٣٧٦ ح ٧ .

٤- تهذيب الأحكام: ج ٣ ص ٢٦٢ ح ٧٤٠ عن الإمام الصادق عن آبائه عليهم السلام ، الأمل للصدوق: ص ٥٩١ ح ٨٢٠ عن السكوني عن الإمام الصادق عن آبائه عليهم السلام عنه صلى الله عليه وآله ، الجعفریات: ص ٤٢ عن الإمام الكاظم عن آبائه عن الإمام علي عليهم السلام ، دعائم الإسلام: ج ١ ص ١٤٧ عن الإمام علي عليه السلام بزياده «أو يكون على غير طهاره فيخرج يتطهر» في آخره ، بحار الأنوار: ج ٨٤ ص ١٦١ ح ٦٥ .

ص: ۱۰۹

۵ / ۱۲ فضیلت پناه بردن به مسجد**۵ / ۱۳ نکوهش بیرون رفتن از مسجد پس از اذان**

۵ / ۱۲ فضیلت پناه بردن به مسجد مسند ابن حنبل به نقل از محمود بن لیید: روزی که ابراهیم پسر پیامبر خدا درگذشت ، خورشید گرفت و مردم گفتند : خورشید ، به خاطر مرگ ابراهیم ، گرفته است . پیامبر خدا فرمود : «خورشید و ماه ، دو نشانه از نشانه های خداوندند . بدانید که آن دو ، نه برای مرگ کسی می گیرند ، و نه برای زندگی کسی . پس هر گاه آن دو را در حال گرفتگی دیدید ، به مسجدها پناه ببرید» .

امام باقر علیه السلام : زلزله و خورشید گرفتگی و ماه گرفتگی و بادهای ترسناک ، همه از نشانه های ساعت (رستاخیز) است . پس هر گاه یکی از اینها را دیدید ، روز رستاخیز رابه یاد آورید و به مسجدهایتان پناه ببرید .

علل الشرائع به نقل از معاویه بن عمّار : امام صادق علیه السلام فرمود : «صاعقه ، به مؤمن برخورد نمی کند» . مردی به ایشان گفت : اما ما کسی را دیدیم که در مسجد الحرام ، نماز می خواند و صاعقه به او برخورد کرد . امام صادق علیه السلام فرمود : «او به سوی کبوتران حرم ، تیر پرتاب می کرد» .

۵ / ۱۳ نکوهش بیرون رفتن از مسجد پس از اذان رسول الله صلی الله علیه و آله : هر کس صدای اذان را در مسجد بشنود و بی جهت خارج گردد ، منافق است ، مگر این که بخواهد دوباره به مسجد باز گردد .

ص: ۱۱۰

الإمام الصادق عليه السلام ليونس بن يعقوب: يا يونس! قل لهم: يا مؤلفه! قد رأيت ما تصنعون، إذا سمعتم الأذان أخذتم نعالكم وخرجتم من المسجد. (۱)

۵ / ۱۴ اذم هجر المسجد الإمام الصادق عليه السلام: قال رسول الله صلى الله عليه وآله: لا صلاة لمن لا يصلي في المسجد مع المسلمين إلا من عليه. وقال رسول الله صلى الله عليه وآله: لا غيبة إلا لمن صلى في بيته ورغب عن جماعتنا، ومن رغب عن جماعه المسلمين وجب على المسلمين غيبته وسقطت بينهم عدالته ووجب هجرته، وإذا رفع إلى إمام المسلمين أذره وحرره، فإن حصر جماعه المسلمين وإلا أحرق عليه بيته، ومن لزم جماعتهم حرمت عليهم غيبته، وثبتت عدالته بينهم. (۲)

رسول الله صلى الله عليه وآله: الغزباء في الدنيا أربعة: قرآن في جوف ظالم، ومسجد في نادي قوم لا يصيرون فيه، ومصحف في بيت لا يقرأ فيه، ورجل صالح مع قوم سوء. (۳)

عنه صلى الله عليه وآله: يجيء يوم القيامة ثلاثة يشكون إلى الله عز وجل: المصحف، والمسجد، والعترة. يقول المصحف: يا رب حرقوني ومزقوني، ويقول المسجد: يا رب عطلوني وضيعوني، وتقول العترة: يا رب قتلونا وطردونا وشرردونا. (۴)

- ۱- رجال الكشي: ج ۲ ص ۶۸۶ الرقم ۷۲۸ عن يونس بن يعقوب، بحار الأنوار: ج ۸۳ ص ۳۷۲ ح ۳۵.
- ۲- تهذيب الأحكام: ج ۶ ص ۲۴۱ ح ۵۹۶ عن ابن أبي يعفور، بحار الأنوار: ج ۸۸ ص ۵.
- ۳- الفردوس: ج ۳ ص ۱۰۸ ح ۴۳۰۱ عن أبي هريره، كنز العمال: ج ۱ ص ۶۱۶ ح ۲۸۴۵.
- ۴- الخصال: ص ۱۷۵ ح ۲۳۲ عن جابر، بحار الأنوار: ج ۷ ص ۲۲۲ ح ۱۳۷؛ الفردوس: ج ۵ ص ۴۹۹ ح ۸۸۸۰ عن جابر، كنز العمال: ج ۱۱ ص ۱۹۳ ح ۳۱۱۹۰ نقلاً عن ابن حنبل والطبراني عن أبي أمامه.

۵ / ۱۴ نکوهش و گذاشتن مسجد

امام صادق علیه السلام به یونس بن یعقوب: ای یونس! به آنان بگو: «ای دلجویی شدگان! (۱) دیدم که چگونه رفتار می کنید. هنگامی که صدای اذان به گوشتان می خورد، کفش هایتان را برداشته، از مسجد خارج می شوید.»

۵ / ۱۴ نکوهش و گذاشتن مسجد امام صادق علیه السلام: پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: «نماز کسی که در مسجد با مسلمانان نماز نخواند، پذیرفته نیست، مگر با عذر موجه». نیز پیامبر خدا فرمود: «غیبت کسی که در خانه اش نماز بخواند و از جماعت ما دوری کند، رواست. کسی که از جماعت مسلمانان، روی بگرداند، غیبت کردن و انتقاد از او، بر مسلمانان لازم و عدالتش ساقط و راندنش واجب است، و زمانی که او را نزد رهبر مسلمانان ببرند، وی را هشدار دهد و بر حذرش بدارد. پس اگر در جماعت مسلمانان حضور یابد، [در امان است] و در غیر این صورت، خانه اش را بسوزاند. اما کسی که به جماعت مسلمانان پیوندد، غیبت کردن از او حرام و عدالتش ثابت است.»

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: غریبان در دنیا، چهار چیزند: قرآن در سینه فرد ستم پیشه، مسجدی که در میان مردمی است که در آن نماز نمی گزارند، و قرآنی که در خانه ای است که آن را تلاوت نمی کنند، و انسان درستی که در میان جمعیتی بدکردار.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: سه تن، در روز رستاخیز به درگاه خداوند عز و جل شکایت می برند: قرآن و مسجد و اهل بیت. قرآن می گوید: «پروردگارا! مرا سوزاندند و پاره پاره کردند» و مسجد می گوید: «پروردگارا! رهایم کردند و تباه ساختند». و اهل بیت می گویند: «پروردگارا! ما را کشتند و دور ساختند و تبعیدمان کردند».

۱- واژه «مؤلفه» (که در متن حدیث آمده) و عبارت کامل آن «المؤلفه قلوبهم» است، به کسانی گفته می شده که، پیامبر خدا به دستور خداوند، با کمک های مالی، زمینه گرایش آنان به اسلام را تقویت کرد. در حقیقت، با هدف فراهم آوردن بستر مناسب برای هدایت این دسته از غیر مسلمانان، با پرداخت مبالغی، از آنان دلجویی به عمل می آمد. این تعبیر، گاه به صورت کنایه، در باره مسلمانانی نیز که دچار ضعف بینش و معرفت هستند، به کار می رود. م.

ص: ١١٢

عنه صلى الله عليه و آله: إِنَّ لِلْمُنَافِقِينَ عِلَامَاتٍ يُعْرَفُونَ بِهَا ... لَا يَقْرَبُونَ الْمَسَاجِدَ إِلَّا هَجْرًا ، (١) وَلَا يَأْتُونَ الصَّلَاةَ إِلَّا دُبْرًا (٢) ... (٣)

عنه صلى الله عليه و آله: لَا صَلَاةَ لِجَارِ الْمَسْجِدِ إِلَّا فِي مَسْجِدِهِ . (٤)

دعائم الإسلام: رُوِينَا عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ آبَائِهِ عَنْ عَلِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَّهُ قَالَ: لَا صَلَاةَ لِجَارِ الْمَسْجِدِ إِلَّا فِي الْمَسْجِدِ إِلَّا أَنْ يَكُونَ لَهُ عُذْرٌ أَوْ بِهِ عِلَّةٌ، فَقِيلَ لَهُ: وَمَنْ جَارُ الْمَسْجِدِ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ؟ قَالَ: مَنْ سَمِعَ النِّدَاءَ . (٥)

الإمام علي عليه السلام: لَا صَلَاةَ لِمَنْ لَمْ يَشْهَدْ الصَّلَاةَ الْمَكْتُوبَاتِ مِنْ جِيرَانِ الْمَسْجِدِ، إِذَا كَانَ فَارِغًا صَاحِحًا . (٦)

الإمام الصادق عليه السلام: رُفِعَ إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ بِالْكُوفَةِ أَنَّ قَوْمًا مِنْ جِيرَانِ الْمَسْجِدِ لَا يَشْهَدُونَ الصَّلَاةَ جَمَاعَةً فِي الْمَسْجِدِ، فَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: لِيَحْضُرُنَّ مَعَنَا صَلَاتَنَا جَمَاعَةً، أَوْ لِيَتَحَوَّلَنَّ عَنَّا، وَ لَا يُجَاوِرُونَا وَ لَا نَجَاوِرُهُمْ . (٧)

١- الهَجْرُ: ضِدُّ الْوَصْلِ هَجَرْتُ الشَّيْءَ هَجْرًا: إِذَا تَرَكْتَهُ وَأَغْفَلْتَهُ (النهاية: ج ٥ ص ٢٤٥ «هجر»).

٢- قال ابن الأثير في النهاية: ومنه الحديث «... رجل أتى الصلاة دباراً»؛ أي بعدما يفوت وقتها، وقيل: دبار جمع دُبْر (النهاية: ج ٢ ص ٩٧ «دبر»).

٣- مسند ابن حنبل: ج ٣ ص ١٤٧ ح ٧٩٣١، كنز العمال: ج ١ ص ١٧٠ ح ٨٦٢ نقلًا عن شُعْبِ الْإِيمَانِ وَكِلَاهِمَا عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ .

٤- تهذيب الأحكام: ج ٣ ص ٦ ذيل ح ١٦، عوالي اللآلي: ج ١ ص ٣٠٦؛ السنن الكبرى: ج ٣ ص ٨١ ح ٤٩٤٥ عن أبي هريره وفيه «في المسجد» بدل «في مسجده»، كنز العمال: ج ٧ ص ٦٥٠ ح ٢٠٧٣٧ .

٥- دعائم الإسلام: ج ١ ص ١٤٨، بحار الأنوار: ج ٨٣ ص ٣٧٩ ح ٤٧؛ السنن الكبرى: ج ٣ ص ٨١ ح ٤٩٤٣، المصنّف لابن أبي شيبة: ج ١ ص ٣٨٠ ح ٨، المصنّف لعبد الرزاق: ج ١ ص ٤٩٧ ح ١٩١٥ كلّها عن أبي حيان عن أبيه عن الإمام علي عليه السلام نحوه، كنز العمال: ج ٨ ص ٢٥٤ ح ٢٢٨٠٠ .

٦- تهذيب الأحكام: ج ٣ ص ٢٦١ ح ٧٣٥ عن طلحه بن زيد عن الإمام الصادق عن أبيه عليهما السلام، قرب الإسناد: ص ١٤٥ ح ٥٢٣ عن أبي البختری عن الإمام الصادق عن أبيه عنه عليهم السلام نحوه، بحار الأنوار: ج ٨٣ ص ٣٥٤ ح ٧ .

٧- الأمالي للطوسي: ص ٦٩٦ ح ١٤٨٤ عن رزيق، بحار الأنوار: ج ٨٨ ص ١٣ ح ٢٥ .

ص: ۱۱۳

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: برای منافقان، نشانه‌هایی است که بدانها شناخته می‌شوند: . . . جز از سر بی‌اعتنایی [و وا نهادن]، به مساجد نزدیک نمی‌شوند، و مگر دیرنگام، به سراغ نماز نمی‌روند.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: نماز همسایه مسجد، جز در مسجدش [پذیرفته شده] نیست.

دعائم الإسلام: از امام صادق علیه السلام، از پدرانش، از امام علی علیه السلام برایمان روایت شده که ایشان فرمود: «برای همسایه مسجد، جز در مسجد، نماز [پذیرفته شده‌ای] نیست، مگر عذر و یا بیماری‌ای داشته باشد». به ایشان گفتند: همسایه مسجد کیست، ای امیر مؤمنان؟ فرمود: «هر کس که صدای اذان را می‌شنود».

امام علی علیه السلام: برای آن دسته از همسایگان مسجد که در حال آسودگی و تن‌درستی، در نمازهای واجب حاضر نمی‌شوند، نماز [پذیرفته شده‌ای] نیست.

امام صادق علیه السلام: به امیر مؤمنان در کوفه خبر دادند که گروهی از همسایگان مسجد، در نماز جماعت، حاضر نمی‌شوند. فرمود: «باید با ما در نماز جماعت، حاضر شوند و یا تغییر مکان دهند و از همسایگی ما، چشم‌پوشند و ما نیز همسایه آنان نباشیم».

ص: ١١٤

الإمام الحسن عليه السلام: الْغَفْلَةُ تَرْكُكَ الْمَسْجِدِ ، وَطَاعَتُكَ الْمُفْسِدَ . (١)

الإمام الصادق عليه السلام: ثَلَاثَةٌ يَشْكُونَ إِلَى اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ : مَسْجِدٌ خَرَابٌ لَا يُصَلِّي فِيهِ أَهْلُهُ ، وَعَالَمٌ بَيْنَ جُهَاِلٍ ، وَمُصْحَفٌ مُعَلَّقٌ قَدْ وَقَعَ عَلَيْهِ الْغُبَارُ لَا يُقْرَأُ فِيهِ . (٢)

عنه عليه السلام: شَكَتِ الْمَسَاجِدُ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى الَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَهَا مِنْ جِيرَانِهَا ، فَأَوْحَى اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ إِلَيْهَا : وَعِزَّتِي وَجَلَالِي لَا قَبِلْتُ لَهُمْ صَلَاةً وَاحِدَةً ، وَلَا أَظْهَرْتُ لَهُمْ فِي النَّاسِ عَدَالَةً ، وَلَا نَالْتَهُمْ رَحْمَتِي ، وَلَا جَاوَرُونِي فِي جَنَّتِي . (٣)

عنه عليه السلام: الصَّلَاةُ فِي مَنْزِلِكَ فَرْدًا هَبَاءً مَثُورًا لَا يَصْعَدُ مِنْهُ إِلَى اللَّهِ شَيْءٌ ، وَمَنْ صَلَّى فِي بَيْتِهِ جَمَاعَةً رَغِبَهُ عَنِ الْمَسْجِدِ فَلَا صَلَاةَ لَهُ وَلَا لِمَنْ صَلَّى مَعَهُ ، إِلَّا مِنْ عِلَّةٍ تَمْنَعُ مِنَ الْمَسْجِدِ . (٤)

- ١- العُدَدُ الْقَوِيَّةُ: ص ٥٣ ح ٦٤ ، بحار الأنوار: ج ٧٨ ص ١١٥ ح ١٠ ؛ المعجم الكبير: ج ٣ ص ٦٩ ح ٢٦٨٨ ، تاريخ دمشق: ج ١٣ ص ٢٥٦ ح ٣٢٦٩ ، البدايه والنهايه: ج ٨ ص ٤٠ كلها عن الحارث الأعور ، كنز العمال: ج ١٦ ص ٢١٦ ح ٤٤٢٣٧ .
- ٢- الكافي: ج ٢ ص ٦١٣ ح ٣ ، الخصال: ص ١٤٢ ح ١٦٣ ، عده الداعي: ص ٢٧٢ ، جامع الأخبار: ص ١٧٩ ح ٤٣٧ وليس فيه «وعالم بين ...» ، روضه الواعظين: ص ٣٦٨ ، بحار الأنوار: ج ٢ ص ٤١ ح ٤ .
- ٣- الأمالي للطوسي: ص ٦٩٦ ح ١٤٨٥ عن رزيق ، بحار الأنوار: ج ٨٣ ص ٣٤٨ ح ١ .
- ٤- الأمالي للطوسي : ص ٦٩٦ ح ١٤٨٦ عن رزيق ، بحار الأنوار: ج ٨٣ ص ٣٦٧ ح ٢٤ .

ص: ۱۱۵

امام حسن علیه السلام: غفلت، آن است که مسجد را وا گذاری و از فساد کننده، فرمان ببری .

امام صادق علیه السلام: سه چیزند که به خداوند عز و جل شکایت می برند: مسجد خراب شده ای که مردمش در آن نماز نمی گزارند، و فرد دانا در میان نادانان، و قرآنی که رها شده و غبار گرفته و تلاوت نمی شود .

امام صادق علیه السلام: مساجد، نزد خدای متعال، از همسایگانی که در آنها حضور نمی یابند، شکایت بردند و خدای عز و جل به آنها چنین وحی فرمود: «به عزّت و جلالم سوگند، هیچ نمازی را از آنها نمی پذیرم، و هیچ گاه، عدالتی را از ایشان در میان مردم، آشکار نمی سازم، و رحمتم شامل حالشان نمی شود و آنان در بهشتم همسایه من نمی گردند» .

امام صادق علیه السلام: نماز گزاردن به تنهایی در خانه، به غباری پراکنده می ماند که چیزی از آن، به سوی خداوند بالا نمی رود . کسی هم که به منظور روی گردانی از مسجد، نماز جماعت را در خانه بخواند، نماز خودش و آنان که به او اقتدا کرده اند، پذیرفته نیست، مگر آن که علتی موجب حضور نیافتن در مسجد شده باشد .

ص: ١١٦

الفصل السادس : حضور النساء في المسجد ٦ / ١ صلاة النساء مع النبي في المسجد الإمام علي عليه السلام : كان النساء يصلين مع النبي صلى الله عليه وآله ، فكان يؤمرن ألا يرفعن رؤوسهن قبل الرجال لضيق الأزر (١) . (٢)

٦ / ٢ لا ينبغي منع النساء من الحضور في المسجد رسول الله صلى الله عليه وآله لا تمنعوا النساء حطوظهن من المساجد إذا استأذنوكم (٣) . (٤)

- ١- الأزر : جمع إزار ، وهو ما يؤثر به ويشد في الوسط (مجمع البحرين : ج ٣ ص ٤٣ «أزر») .
- ٢- كتاب من لا يحضره الفقيه : ج ١ ص ٣٩٦ ح ١١٧٦ ، علل الشرائع : ص ٣٤٤ ح ١ عن عبد الله بن ميمون عن الإمام الصادق عن أبيه عليهما السلام نحوه ، قرب الإسناد : ص ١٨ ح ٦٠ عن حماد عن الإمام الصادق عن أبيه عنه عليهم السلام ، بحار الأنوار : ج ٨٨ ص ٤٢ ح ٣ وراجع : مكارم الأخلاق : ج ١ ص ٢١٣ ح ٦٣٢ .
- ٣- «إذا استأذنوكم» هكذا وقع في أكثر الأصول : استأذنوكم . وفي بعضها : استأذنكم . وهذا ظاهر (هامش المصدر) .
- ٤- صحيح مسلم : ج ٤ ص ٣٢٨ ح ١٤٠ ، مسند ابن حنبل : ج ٢ ص ٣٩٩ ح ٥٦٤٤ ، التاريخ الكبير : ج ٢ ص ١٠٧ الرقم ١٨٥٤ وليس فيه «إذا استأذنوكم» ، المعجم الكبير : ج ١٢ ص ٢٥٢ ح ١٣٢٥٢ كلها عن ابن عمر ، كنز العمال : ج ١٦ ص ٤١٣ ح ٤٥١٧٢ .

ص: ۱۱۷

فصل ششم : حضور زنان در مسجد**۶ / ۱ نماز خواندن زنان با پیامبر صلی الله علیه و آله در مسجد****۶ / ۲ ناشایست بودن ممنوعیت حضور زنان در مسجد**

فصل ششم : حضور زنان در مسجد ۶ / ۱ نماز خواندن زنان با پیامبر در مسجد امام علی علیه السلام : زنان ، با پیامبر صلی الله علیه و آله نماز می خواندند . به آنان دستور داده شده بود که به دلیل تنگی و کوتاهی جامه های مردان ، پیش از آنان سر از سجده برندارند .

۶ / ۲ ناشایست بودن ممنوعیت حضور زنان در مسجد پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : هر گاه زنان [برای رفتن به مسجد] از شما اجازه طلبیدند ، آنان را از بهره ای که از مساجد دارند ، محروم نسازید .

ص: ۱۱۸

عنه صلى الله عليه وآله: إِذَا اسْتَأْذَنْتِ امْرَأَةٌ أَحَدَكُمْ إِلَى الْمَسْجِدِ ، فَلَا يَمْنَعُهَا . (۱)

عنه صلى الله عليه وآله: لَا تَمْنَعُوا نِسَاءَكُمْ الْمَسَاجِدَ ، وَيُؤْتِهِنَّ خَيْرَ لَهْنٍ . (۲)

سنن أبى داوود عن مجاهد: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: «إِذْذَنُوا لِلنِّسَاءِ إِلَى الْمَسَاجِدِ بِاللَّيْلِ». فَقَالَ ابْنُ لَهٍّ: وَاللَّهِ لَا نَأْذُنُ لَهُنَّ فَيَتَّخِذْنَهُ دَغَلًا (۳)، وَاللَّهِ لَا نَأْذُنُ لَهُنَّ! قَالَ: فَسَيَّبَهُ وَغَضِبَ وَقَالَ: أَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: «إِذْذَنُوا لَهُنَّ» وَتَقُولُ: لَا نَأْذُنُ لَهُنَّ! (۴)

۶ / ۳ ما يَبْغَى لِلنِّسَاءِ فِي الدَّهَابِ إِلَى الْمَسْجِدِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: لَا تَمْنَعُوا إِمَاءَ اللَّهِ مَسَاجِدَ اللَّهِ ، وَلَكِنْ لِيُخْرِجَنَّ وَهِنَّ تَفِلَاتٍ (۵) . (۶)

۱- صحیح البخاری: ج ۵ ص ۲۰۰۷ ح ۴۹۴۰، صحیح مسلم: ج ۱ ص ۳۲۶ ح ۱۳۴، سنن النسائی: ج ۲ ص ۴۲ کلها عن سالم عن أبيه، مسند ابن حنبل: ج ۲ ص ۲۱۲ ح ۴۵۲۲، سنن الدارمی: ج ۱ ص ۱۲۴ ح ۴۴۸ کلاهما عن ابن عمر وکلها نحوه، کنز العمال: ج ۱۶ ص ۴۱۳ ح ۴۵۱۷۰؛ عوالی اللالی: ج ۱ ص ۱۳۶ ح ۳۵ نحوه.

۲- سنن أبى داوود: ج ۱ ص ۱۵۵ ح ۵۶۷، مسند ابن حنبل: ج ۲ ص ۳۶۸ ح ۵۴۶۹، المستدرک علی الصحیحین: ج ۱ ص ۳۲۷ ح ۷۵۵، صحیح ابن خزیمه: ج ۳ ص ۹۳ ح ۱۶۸۴، السنن الکبری: ج ۳ ص ۱۸۷ ح ۵۳۵۹ کلها عن ابن عمر، کنز العمال: ج ۱۶ ص ۴۱۴ ح ۴۵۱۷۴.

۳- دَغَلًا: أی یخدعون به الناس (النهایه: ج ۲ ص ۱۲۳ «دغل»).

۴- سنن أبى داوود: ج ۱ ص ۱۵۵ ح ۵۶۸، سنن الترمذی: ج ۲ ص ۴۵۹ ح ۵۷۰، مسند ابن حنبل: ج ۲ ص ۳۰۸ ح ۵۱۰۱، المصنّف لعبد الرزاق: ج ۳ ص ۱۴۷ ح ۵۱۰۸، المعجم الکبیر: ج ۱۲ ص ۳۰۴ ح ۱۳۴۷۱ کلها نحوه، کنز العمال: ج ۱۶ ص ۴۱۳ ح ۴۵۱۶۹.

۵- تَفِلَاتٍ: أی تارکاتٌ للطیب (النهایه: ج ۱ ص ۱۹۱ «تفل»).

۶- سنن أبى داوود: ج ۱ ص ۱۵۵ ح ۵۶۵، سنن الدارمی: ج ۱ ص ۳۱۱ ح ۱۲۵۶، مسند ابن حنبل: ج ۳ ص ۴۳۷ ح ۹۶۵۱ کلاهما نحوه وکلها عن أبى هريره، کنز العمال: ج ۱۶ ص ۴۱۴ ح ۴۵۱۷۵.

۶ / ۳ آنچه برای زنان در رفتن به مسجد ، شایسته است

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله هر گاه همسر یکی از شما برای رفتن به مسجد ، اجازه خواست ، وی را باز ندارد .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : زنان خود را از [رفتن به] مسجدها بازندارید ، هر چند خانه های آنان ، برایشان نیکوتر است .

سنن أبی داوود به نقل از مجاهد : عبد الله بن عمر گفت : پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود : «به زنان خود ، شب هنگام برای رفتن به مسجد ، رخصت دهید» . یکی از پسرانش گفت : به خدا سوگند ، رخصت نمی دهیم که آن را دست مایه فریبکاری قرار دهند ! به خدا سوگند ، رخصت نمی دهیم ! پس او را دشنام داد و خشمگینانه گفت : می گویم که پیامبر خدا فرمود : «به زنان خود ، اجازه دهید» و تو می گویی اجازه نمی دهیم؟!

۶ / ۳ آنچه برای زنان در رفتن به مسجد ، شایسته است پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : کنیزان خدا (زنان) را از مسجدهای خدا ، باز ندارید . البته باید بدون استعمال بوی خوش ، از خانه خارج شوند .

ص: ۱۲۰

عنه صلى الله عليه و آله: أَيُّمَا امْرَأَةٍ تَطَيَّبَتْ ، ثُمَّ خَرَجَتْ إِلَى الْمَسْجِدِ ، لَمْ تُقْبَلْ لَهَا صَلَاةٌ حَتَّى تَغْتَسِلَ . (۱)

عنه صلى الله عليه و آله لِبَعْضِ النِّسَاءِ : إِذَا خَرَجَتْ إِحْدَاكُنَّ إِلَى الْعِشَاءِ فَلَا تَمَسَّ طَيِّبًا . (۲)

سنن أبی داوود عن حمزه بن أبی أسید الأنصاری عن أبيه : أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ يَقُولُ وَهُوَ خَارِجٌ مِنَ الْمَسْجِدِ ، فَاخْتَلَطَ الرَّجَالُ مَعَ النِّسَاءِ فِي الطَّرِيقِ ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ لِلنِّسَاءِ : اسْتَأْخِرْنَ ؛ فَإِنَّهُ لَيْسَ لَكُنَّ أَنْ تَحْقُقْنَ الطَّرِيقَ (۳) ، عَلَيْكُنَّ بِحَافَاتِ الطَّرِيقِ . (۴)

- ۱- سنن ابن ماجه : ج ۲ ص ۱۳۲۶ ح ۴۰۰۲ ، مسند ابن حنبل : ج ۳ ص ۱۵۶ ح ۷۹۶۴ عن أبي هريره ، المنتخب من مسند عبد بن حميد : ص ۴۲۵ ح ۱۴۶۱ كلاهما نحوه ، كنز العمال : ج ۱۶ ص ۳۹۲ ح ۴۵۰۶۷ .
- ۲- مسند ابن حنبل : ج ۱۰ ص ۲۹۶ ح ۲۷۱۱۵ ، سنن النسائي : ج ۸ ص ۱۹۰ ، المصنّف لعبد الرزاق : ج ۴ ص ۳۷۲ ح ۸۱۱۲ كلاهما نحوه ، كنز العمال : ج ۱۶ ص ۴۱۵ ح ۴۵۱۸۲ .
- ۳- يَحْقُقْنَ الطَّرِيقُ : هُوَ أَنْ يَرْكِبْنَ حُقُّهَا ، وَهُوَ وَسَطُهَا (النهايه : ج ۱ ص ۴۱۵ «حقق»).
- ۴- سنن أبی داوود : ج ۴ ص ۳۶۹ ح ۵۲۷۲ ، المعجم الكبير : ج ۱۹ ص ۲۶۱ ح ۵۸۰ ، تفسير ابن كثير : ج ۶ ص ۵۳ ، كنز العمال : ج ۱۶ ص ۳۸۸ ح ۴۵۰۳۶ .

ص: ۱۲۱

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هر زنی که خود را خوش بو نماید و به مسجد در آید ، نمازش پذیرفته نیست تا هنگامی که خود را شستشو دهد [و بوی عطر را از تن خود بزداید].

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله به یکی از زنان: هر گاه یکی از شما بخواهد برای [نماز] عشا از خانه خارج شود ، نباید خود را خوش بو سازد .

سنن أبی داوود به نقل از حمزه بن ابی أسید انصاری ، از پدرش: نوبی از پیامبر خدا زمانی که خارج از مسجد بود و مردان و زنان ، در طول مسیر ، در هم آمیخته بودند ، شنید که به زنان می فرمود : «درنگ و رزید ! سزاوار نیست که از وسط جاده حرکت کنید ؛ بلکه کناره های راه را برگزینید» .

ص: ۱۲۲

الفصل السابع : خدمه المسجد ۷ / أفضل خِدْمَةِ الْمَسْجِدِ الْكِتَابُ «وَعَهْدُنَا إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ أَنْ طَهِّرَا بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْعَاكِفِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ». (۱)

«إِذْ قَالَتِ امْرَأَتُ عِمْرَانَ رَبِّ إِنِّي نَذَرْتُ لَكَ مَا فِي بَطْنِي مُحَرَّرًا فَتَقَبَّلْ مِنِّي إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ». (۲)

الحدیث رسول الله صلى الله عليه و آله : إِنَّ اللَّهَ عَزَّوَجَلَّ إِذَا أَحَبَّ عَبْدًا جَعَلَهُ قِيَمَ مَسْجِدٍ . (۳)

۷ / ۲ اسراج المسجِد رسول الله صلى الله عليه و آله : مَنْ أَسْرَجَ فِي مَسْجِدٍ مِنْ مَسَاجِدِ اللَّهِ سَرَّاجًا ، لَمْ تَزَلِ الْمَلَائِكَةُ وَحَمَلَهُ الْعَرْشُ يَسْتَغْفِرُونَ لَهُ مَا دَامَ فِي الْمَسْجِدِ ضَوْءٌ مِنْ ذَلِكَ السَّرَاجِ . (۴)

۱- .البقره : ۱۲۵ .

۲- .آل عمران : ۳۵ .

۳- .الفردوس : ج ۱ ص ۱۶۲ ح ۵۹۸ عن ابن عباس ، كنز العمال : ج ۷ ص ۶۵۳ ح ۲۰۷۵۰ نقلًا عن ابن النجار .

۴- .تهذيب الأحكام: ج ۳ ص ۲۶۱ ح ۷۳۳ ، ثواب الأعمال : ص ۴۹ كلاهما عن أنس ، كتاب من لا يحضره الفقيه : ج ۱ ص ۲۳۷ ح ۷۱۶ ، المحاسن : ج ۱ ص ۱۲۹ ح ۱۵۱ ، بحار الأنوار : ج ۸۴ ص ۱۵ ح ۹۴ ؛ ربيع الأبرار : ج ۱ ص ۱۷۳ ، الدر المنثور : ج ۴ ص ۱۴۴ نقلًا عن الترغيب والترهيب وكلاهما عن أنس .

ص: ۱۲۳

فصل هفتم : خدمت به مسجد**۱ / ۷ فضیلت خدمت به مسجد****۲ / ۷ روشن کردن مسجد**

فصل هفتم : خدمت به مسجد ۷ / ۱ فضیلت خدمت به مسجد قرآن «و به ابراهیم و اسماعیل سپردیم که : «خانه مرا برای کسانی که برای طواف و اعتکاف و نماز می آیند ، پاکیزه سازید» .

«آن هنگام که زن عمران گفت: « پروردگارا! نذر کرده ام که آنچه در شکم دارم [از کار دنیایی] آزاد بوده ، تنها در خدمت تو باشد. از من بپذیر که تو شنوا و دانایی» .

حدیث پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : همانا خدای عز و جل ، هر گاه بنده ای را دوست بدارد ، او را برآورنده نیازهای مسجدی قرار می دهد .

۲ / ۷ روشن کردن مسجد پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : هر که در مسجدی از مسجدهای خدا چراغی بیفروزد ، تا زمانی که نوری از آن چراغ در مسجد هست ، پیوسته فرشتگان و حاملان عرش ، برای وی آمرزش می طلبند .

ص: ۱۲۴

عنه صلى الله عليه و آله: مَنْ عَلَّقَ فِي مَسْجِدِ قِنْدِيلاً، صَلَّى عَلَيْهِ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ مَا دَامَ ذَلِكَ الْقِنْدِيلُ يَقْدُ . (۱)

عنه صلى الله عليه و آله: مَنْ أَدْخَلَ لَيْلَهُ وَاحِدَةً سَرَاجاً فِي الْمَسْجِدِ، غَفَرَ اللَّهُ لَهُ ذُنُوبَ سَبْعِينَ سَنَةً، وَكُتِبَ لَهُ عِبَادَةٌ سَنَةٍ، وَلَهُ عِنْدَ اللَّهِ تَعَالَى مَدِينَةٌ، فَإِنْ زَادَ عَلَى لَيْلِهِ وَاحِدَةً فَلَهُ بِكُلِّ لَيْلَةٍ يَزِيدُ ثَوَابَ نَبِيٍّ، فَإِذَا تَمَّ عَشْرُ لَيَالٍ لَا يَصِفُ الْوَاصِ فَوْنَ مَا لَهُ عِنْدَ اللَّهِ مِنَ الثَّوَابِ، فَإِذَا تَمَّ الشَّهْرُ حَرَّمَ اللَّهُ جَسَدَهُ عَلَى النَّارِ . (۲)

أسد الغابه عن أبي هند: حَمَلُ تَمِيمٍ مَعَهُ مِنَ الشَّامِ إِلَى الْمَدِينَةِ قِنَادِيلَ وَزَيْتًا، فَلَمَّا انْتَهَى إِلَى الْمَدِينَةِ وَافَقَ ذَلِكَ لَيْلَةَ الْجُمُعَةِ، فَأَمَرَ غُلَامًا لَهُ يُقَالُ لَهُ: أَبُو الْبَرَادِ، فَعَلَّقَ الْقِنَادِيلَ وَجَعَلَ فِيهَا الْمَاءَ وَالزَّيْتَ، فَلَمَّا غُرِبَتِ الشَّمْسُ أَسْرَجَهَا وَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ إِلَى الْمَسْجِدِ فَإِذَا هُوَ يَزْهَرُ، فَقَالَ: مَنْ فَعَلَ هَذَا؟ فَقَالُوا: تَمِيمٌ. فَقَالَ: نَوَّرَ الْإِسْلَامَ نَوَّرَ اللَّهُ عَلَيْكَ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ . (۳)

۷ / ۳ تنظیف المسجد رسول الله صلى الله عليه و آله في بيان ما رأى في ليله المعراج مما كتبت على بعض أبواب الجنبه: مَنْ أَحَبَّ أَلَا تَأْكُلَهُ الدِّيدَانُ تَحْتَ الْأَرْضِ فَلْيَكُنْ مِنَ الْمَسَاجِدِ . (۴)

۱- .مسند الشاميين: ج ۲ ص ۲۷۴ ح ۱۳۲۷ عن دفين عن الإمام علي عليه السلام، كنز العمال: ج ۷ ص ۶۵۶ ح ۲۰۷۶۸ نقلاً عن ابن النجار عن معاذ نحوه .

۲- .جامع الأخبار: ص ۱۸۰ ح ۴۴۰، بحار الأنوار: ج ۸۳ ص ۳۷۷ ح ۴۵ .

۳- .أسد الغابه: ج ۶ ص ۲۵ الرقم ۵۷۱۹، الإصابه: ج ۷ ص ۳۰ الرقم ۹۶۰۹ .

۴- .الفضائل: ص ۱۲۹ عن عبد الله بن مسعود، بحار الأنوار: ج ۸ ص ۱۴۵ ح ۶۷ .

ص: ۱۲۵

۷ / ۳ نظافت مسجد

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله هر که در مسجدی چراغی بیاویزد، تا زمانی که آن چراغ نورافشانی می کند، هفتاد هزار فرشته بر او درود می فرستند.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله هر کس یک شب چراغی را به درون مسجد ببرد (آن را از تاریکی در آورد)، خداوند از گناهان هفتاد ساله او در می گذرد و عبادت یک سال را برایش می نویسد برای او در نزد خدا شهری خواهد بود، و اگر بر آن یک شب بیفزاید، به ازای هر شب افزوده شده، پاداش پیامبری را خواهد داشت. پس اگر ده شب را کامل کند، توصیف کنندگان، توصیف پاداشی را که او در نزد خدا دارد، نمی توانند کرد، و اگر یک ماه بگذرد، خداوند کالبد او را بر آتش، حرام می گرداند.

أُشِیدَ الغابه به نقل از ابو هند: تمیم، با خود چراغ ها و روغنی از شام به مدینه آورد. روز جمعه بود که به مدینه رسید. به خدمتکاری که نامش ابوالبراد بود، دستور داد تا چراغ ها را بیاویزد و آب و روغن در آنها بریزد. چون خورشید غروب کرد، آنها را روشن کرد. پیامبر خدا، هنگامی به سوی مسجد آمد که آن می درخشید. فرمود: «چه کسی چنین کرده است؟». گفتند: تمیم. فرمود: «اسلام را نورانی کردی. خداوند، در دنیا و آخرت، تو را نورانی گرداند!».

۷ / ۳ نظافت مسجد پیامبر خدا صلی الله علیه و آله در بیان آنچه در شب معراج، بر برخی از درهای بهشت، نوشته دید: هر کس دوست دارد خوراک کرم های زیر خاک نشود، مسجدها را نظافت کند.

ص: ١٢٦

عنه صلى الله عليه وآله: يا عَلِيُّ، أعطِ الحورَ العينَ مُهورَهُنَّ: إماطة الأذى عن الطريق، وإخراج القمامة (١) من المسجد، فذلك مهْرُ الحورِ العينِ. (٢)

عنه صلى الله عليه وآله: إبتوا المساجد وأخرجوا القمامة منها... وإخراج القمامة منها مُهورُ الحورِ العينِ. (٣)

الإمام عليّ عليه السلام: أمرَ رسولُ الله صلى الله عليه وآله أن تُبنى المساجدُ، وأن تُطَيَّبَ وتُطَهَّرَ، وأن تُجَعَلَ على أبوابها المطاهرُ. (٤)

رسول الله صلى الله عليه وآله: مَنْ كَنَّسَ الْمَسْجِدَ يَوْمَ الْخَمِيسِ وَلَيْلَةَ الْجُمُعَةِ، فَأَخْرَجَ مِنْهُ مِنَ التُّرَابِ مَا يُدْرُ فِي الْعَيْنِ، غَفَرَ اللَّهُ لَهُ. (٥)

عنه صلى الله عليه وآله: مَنْ قَمَّ مَسْجِدًا كَتَبَ اللَّهُ لَهُ عِتْقَ رَقَبَةٍ، وَمَنْ أَخْرَجَ مِنْهُ مَا يُقْدَى عَيْنًا كَتَبَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ لَهُ كِفْلَيْنِ مِنْ رَحْمَتِهِ. (٦)

١- قَمَّتِ الْبَيْتَ: أَي كَسَّنَتْهُ، وَالْقَمَامَةُ: الْكُنَاسَةُ (النهاية: ج ٤ ص ١١٠ «قمم»).

٢- الفردوس: ج ٥ ص ٣٢٨ ح ٨٣٣٥ عن الإمام عليّ عليه السلام، تفسير القرطبي: ج ١٦ ص ١٥٣ عن أبي قرصافه وفيه من: «إخراج القمامة...»، كنز العمال: ج ١٦ ص ٢٢٩ ح ٤٤٢٦٨.

٣- المعجم الكبير: ج ٣ ص ١٩ ح ٢٥٢١، تاريخ دمشق: ج ٥ ص ١١٠ ح ١٢٠٤ كلاهما عن أبي قرصافه، كنز العمال: ج ٧ ص ٦٥٥ ح ٢٠٧٦٦.

٤- مسند زيد: ص ١٥٤ عن زيد بن عليّ عن آبائه عليهم السلام.

٥- تهذيب الأحكام: ج ٣ ص ٢٥٤ ح ٧٠٣، ثواب الأعمال: ص ٥١ ح ١ كلاهما عن الإمام الكاظم عليه السلام، كتاب من لا يحضره الفقيه: ج ١ ص ٢٣٣ ح ٧٠٠، الأمالي للصدوق: ص ٥٩١ ح ٨١٨ عن الإمام الكاظم عن آبائه عليهم السلام عنه صلى الله عليه وآله، بحار الأنوار: ج ٨٣ ص ٣٨٥ ح ٦١.

٦- الأمالي للصدوق: ص ٢٤٦ ح ٢٦٣ عن سلام بن غانم عن الإمام الصادق عن آبائه عليهم السلام، المحاسن: ج ١ ص ١٢٩ ح ١٥٠ عن الإمام الصادق عليه السلام عنه صلى الله عليه وآله، روضه الواعظين: ص ٣٦٩، بحار الأنوار: ج ٨٣ ص ٣٨٣ ح ٥٦.

ص: ۱۲۷

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله به علی علیه السلام: ای علی! مهریه حوریان بهشتی را بپرداز: برطرف کردن مانع از سر راه و بیرون بردن خاکروبه از مسجد، مهریه حوریان بهشتی است.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: مسجدها را بسازید و خاکروبه را از آنها خارج سازید... که زُفتن خاکروبه از آنها، مهریه حوریان بهشتی است.

امام علی علیه السلام: پیامبر خدا فرمان داد تا مسجدها ساخته شوند و خوش بو و پاکیزه گردند و در کنار در هر یک، وضو خانه قرار داده شود.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هر کس در روز پنج شنبه و شب جمعه، مسجد را نظافت کند و گرد و خاکی را که در چشم می رود، پروبند، خداوند او را می آمرزد.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هر کس مسجدی را جارو کند، خداوند برای او، ثواب آزاد کردن بنده ای را می نویسد، و هر کس از مسجد به اندازه خاشاکی که به چشم می رود، بیرون ببرد، خدای عز و جل، وی را از رحمتش دوچندان برخوردار می گرداند.

ص: ١٢٨

عنه صلى الله عليه و آله: مَنْ أَخْرَجَ أَدَىَّ مِنَ الْمَسْجِدِ ، بَنَى اللَّهُ لَهُ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ . (١)

عنه صلى الله عليه و آله: إِنَّ الَّذِينَ يَلْتَقِطُونَ الْقَذَى مِنَ الْمَسْجِدِ ، هُمْ الَّذِينَ يَلْتَقِطُونَ الْيَاسَمِينَ فِي الْجَنَّةِ . (٢)

عنه صلى الله عليه و آله: عُرِضَتْ عَلَيَّ أُجُورُ أُمَّتِي ، حَتَّى الْقَذَاةُ يُخْرِجُهَا الرَّجُلُ مِنَ الْمَسْجِدِ . (٣)

صحيح البخارى عن أبى هريره: إِنَّ رَجُلًا أَسْوَدَ أَوْ امْرَأَةً سَوْدَاءَ كَانَ يَقُمُّ الْمَسْجِدَ فَمَاتَ ، فَسَأَلَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آله عَنْهُ ، فَقَالُوا: مَاتَ ، قَالَ: أَفَلَا كُنْتُمْ أَذْنُتُمُونِي (٤) بِهِ؟ دُلُونِي عَلَى قَبْرِهِ أَوْ قَالَ قَبْرَهَا فَأَتَى قَبْرَهَا فَصَلَّى عَلَيْهَا . (٥)

الإمام الصادق عليه السلام: إِنَّ الْجَنَّةَ وَالْحُورَ لَتَشْتَاقُ إِلَى مَنْ يَكْسَحُ الْمَسَاجِدَ وَيَأْخُذُ مِنْهَا (٦) الْقَذَى . (٧)

٧ / ٤ تجميرُ المسجدِ رسول الله صلى الله عليه و آله فى بيانِ آدابِ المسجدِ: جَمَرُوهَا (٨) فى الجُمُعِ . (٩)

- ١- سنن ابن ماجه: ج ١ ص ٢٥٠ ح ٧٥٧ ، تهذيب الكمال: ص ١٧ ح ١٥٤ ، تفسير القرطبي: ج ١٢ ص ٢٦٦ كلها عن أبى سعيد الخدرى ، كنز العمال: ج ٧ ص ٦٤٩ ح ٢٠٧٢٦ .
- ٢- أخبار مکه للفاكهى: ج ٢ ص ١٢٨ ح ١٢٨٧ .
- ٣- أخبار مکه للفاكهى: ج ٢ ص ١٢٩ ح ١٢٨٩ عن أنس .
- ٤- أذنتُ بالشىء: عَلِمْتُ بِهِ (المصباح المنير: ص ١٠ «أذنت»).
- ٥- صحيح البخارى: ج ١ ص ١٧٥ ح ٤٤٦ ، صحيح مسلم: ج ٢ ص ٦٥٩ ح ٧١ ، سنن أبى داود: ج ٣ ص ٢١١ ح ٣٢٠٣ ، مسند ابن حنبل: ج ٣ ص ٢٦٩ ح ٨٦٤٢ ، السنن الكبرى: ج ٤ ص ٧٧ ح ٧٠١٢ كلها نحوه .
- ٦- فى المصدر: «عنها» ، والتصويب من بحار الأنوار .
- ٧- الأصول الستة عشر: ص ٢٠٥ ح ١٨٩ عن زيد النرسى عن الإمام الكاظم عليه السلام ، بحار الأنوار: ج ٨٣ ص ٣٨٢ ح ٥٢ .
- ٨- جَمَرْتُ الثَّوْبَ: إِذَا بَخَّرْتَهُ بِالطَّيْبِ (النهاية: ج ١ ص ٢٩٣ «جمر»).
- ٩- سنن ابن ماجه: ج ١ ص ٢٤٧ ح ٧٥٠ عن وائله بن الأسقع ، السنن الكبرى: ج ١٠ ص ١٧٧ ح ٢٠٢٦٨ ، تاريخ دمشق: ج ٤٧ ص ٢٢٥ ح ١٠١٩٥ كلاهما عن وائله وأبى الدرداء وأبى أمامه وفيهما «اجمروها» بدل «جمروها» ، المصنّف لعبد الرزاق: ج ١ ص ٤٤٢ ح ١٧٢٦ ، المعجم الكبير: ج ٢٠ ص ١٧٣ ح ٣٦٩ كلاهما عن معاذ بن جبل ، كنز العمال: ج ٧ ص ٦٧٠ ح ٢٠٨٣٤ .

ص: ۱۲۹

۷ / ۴ خوش بو کردن مسجد

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هر کس چیزی را که موجب آزار است، از مسجد بیرون برد، خداوند، خانه ای در بهشت برایش بنا می کند.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: کسانی که مسجد را غبارروبی می کنند، همانهایی هستند که در بهشت، گل یاسمن می چینند.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: پاداش کارهای نیک اتمم، حتی خار و خاشاکی که شخصی از مسجد بیرون می برد، بر من عرضه شده است.

صحیح البخاری به نقل از ابو هریره: مرد سیاه پوست یا زن سیاه پوستی که مسجد را نظافت می کرد، در گذشت. پیامبر صلی الله علیه و آله از [حال] او جو یا شد. گفتند: در گذشته است. فرمود: «چرا مرا خبر نکردید؟ قبرش را نشانم دهید». پس بر قبر وی حضور یافت و بر او نماز گزارد.

امام صادق علیه السلام: بهشت و حوریان، مشتاق کسی هستند که مسجدها را جارو و غبارروبی کند.

۷ / ۴ خوش بو کردن مسجد پیامبر خدا صلی الله علیه و آله در بیان آداب مسجد: در روزهای جمعه، آنها را خوش بو سازید.

ص: ۱۳۰

عنه صلى الله عليه و آله: أَجْمَرُوهَا [الْمَسَاجِدَ] فِي كُلِّ سَبْعَةِ أَيَّامٍ . (۱)

عنه صلى الله عليه و آله: تُحَفُّهُ الْمَلَائِكَةُ تَجْمِيرُ الْمَسَاجِدِ . (۲)

-
- ۱- الجعفریّات: ص ۵۱، النوادر للراوندى: ص ۲۴۱ ح ۴۹۵ كلاهما عن الإمام الكاظم عن آبائه عليهم السلام، جامع الأحاديث للقمي: ص ۷۰، دعائم الإسلام: ج ۱ ص ۱۴۹ عن الإمام علي عليه السلام، بحار الأنوار: ج ۸۳ ص ۳۴۹ ح ۲.
- ۲- كنز العمال: ج ۷ ص ۶۵۸ ح ۲۰۷۸۱ نقلاً عن أبي الشيخ عن سمره.

ص: ۱۳۱

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هر هفته، مسجدها را با بوی خوش، بخور دهید.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هدیه فرشتگان، خوش بو کردن مسجدهاست.

ص: ۱۳۲

الفصل الثامن: أحكام المسجد وآدابها ما يُستحبُّ ۸ / الإخلاص رسول الله صلى الله عليه وآله: مَنْ أَتَى الْمَسْجِدَ لِشَيْءٍ فَهُوَ حُطُّهُ . (۱)

عنه صلى الله عليه وآله: لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يَتَبَاهَى النَّاسُ فِي الْمَسَاجِدِ . (۲)

۸ / ۱۲ الطَّهَارَهر رسول الله صلى الله عليه وآله: قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: ... أَلَا طُوبَى لِعَبْدٍ تَوَضَّأَ فِي بَيْتِهِ ثُمَّ زَارَنِي فِي بَيْتِي . (۳)

-
- ۱- سنن أبي داود: ج ۱ ص ۱۲۸ ح ۴۷۲ ، السنن الكبرى: ج ۲ ص ۶۲۶ ح ۴۳۴۲ ، حليه الأولياء: ج ۵ ص ۱۵۹ ، تاريخ دمشق: ج ۵۴ ص ۲۰۰ كلها عن أبي هريره ، كنز العمال: ج ۷ ص ۶۵۲ ح ۲۰۷۴۶ .
 - ۲- سنن أبي داود: ج ۱ ص ۱۲۳ ح ۴۴۹ ، سنن ابن ماجه: ج ۱ ص ۲۴۴ ح ۷۳۹ ، سنن الدارمي: ج ۱ ص ۳۴۹ ح ۱۳۸۰ ، مسند ابن حنبل: ج ۴ ص ۲۹۱ ح ۱۲۴۷۵ كلها عن أنس ، كنز العمال: ج ۱۴ ص ۲۲۲ ح ۳۸۴۸۴ .
 - ۳- ثواب الأعمال: ص ۴۷ ح ۲ عن عبد الله بن جعفر عن أبيه ، المحاسن: ج ۱ ص ۱۱۹ ح ۱۲۴ عن عبد الله بن جعفر عن أبيه عن جدّه عليهم السلام ، مكارم الأخلاق: ج ۲ ص ۶۰ ح ۲۱۴۶ ، عوالي اللآلى: ج ۱ ص ۳۵۱ ح ۵ ، بحار الأنوار: ج ۸۴ ص ۱۴ ح ۹۲ .

ص: ۱۳۳

فصل هشتم : احکام و آداب مسجد**الف آنچه مستحب است****۸ / ۱ اخلاص****۸ / ۲ پاکیزگی**

فصل هشتم : احکام و آداب مسجد الف آنچه مستحب است ۸ / ۱ اخلاص پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : هر که برای چیزی به مسجد برود ، همان ، بهره او می شود .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : رستاخیز نمی شود تا آن که مردم در مسجدها به یکدیگر ، فخر بفروشند .

۸ / ۲ پاکیزگی پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : خداوند تبارک و تعالی فرمود : « . . . هان ! خوشا بر بنده ای که در خانه اش وضو بسازد ، سپس مرا در خانه ام دیدار کند! » .

ص: ۱۳۴

عنه صلى الله عليه و آله : لا تدخل المساجد إلّا بالطهاره ، ومن دخل مسجدا بغير الطهاره فالمسجد خصمه . (۱)

الإمام الصادق عليه السلام : عليكم بإتيان المساجد فإنها بيوت الله في الأرض ، ومن أتاها متطهرا طهره الله من ذنوبه ، وكتب من زواره . (۲)

۸ / ۳ تعاهد النعلرسول الله صلى الله عليه و آله : تعاهدوا (۳) نعالكم عند أبواب المساجد . (۴)

عنه صلى الله عليه و آله : من أراد أن يدخل المسجد فنظر في أسفل خفيه أو نعليه ، تقول الملائكة : طبت وطابت لك الجنة ، أدخل بسلام . (۵)

۸ / ۱۴ الاستعاذه عند الدخول والخروج رسول الله صلى الله عليه و آله : إذا دخل العبد المسجد وقال : «أعوذ بالله من الشيطان الرجيم» ، قال الشيطان الرجيم : «كسرت ظهري» ، وكتب الله له بها عبادة سنة . وإذا خرج من المسجد قال مثل ذلك ، كتب الله له بكل شعرة على بدنه مئة حسنة ، ورفع الله له مئة درجة . (۶)

۱- .جامع الأخبار: ص ۱۷۹ ح ۴۳۳ ، بحار الأنوار: ج ۸۳ ص ۳۷۷ ح ۴۵ وليس فيه ذيله من «من دخل ...» .

۲- .الأمالي للصدوق: ص ۴۴۰ ح ۵۸۴ عن مرزم بن حكيم ، روضه الواعظين: ص ۳۶۹ ، بحار الأنوار: ج ۸۳ ص ۳۸۴ ح ۵۹ .

۳- .تعهد الشيء وتعاهدته : تفقده (لسان العرب : ج ۳ ص ۳۱۳ «عهد») .

۴- .تهذيب الأحكام: ج ۳ ص ۲۵۶ ح ۷۰۹ عن عبد الله بن ميمون القداح عن الإمام الصادق عن أبيه عليهما السلام ، مكارم الأخلاق: ج ۱ ص ۲۶۹ ح ۸۱۱ ، بحار الأنوار: ج ۸۳ ص ۳۶۷ ح ۲۳ ؛ المصنّف لعبد الرزاق: ج ۱ ص ۳۸۸ ح ۱۵۱۵ عن عطاء ، تاريخ بغداد: ج ۵ ص ۲۷۸ ، كنز العمال: ج ۷ ص ۶۶۳ ح ۲۰۷۹۹ نقلاً عن المعجم الكبير وكلاهما عن ابن عمر .

۵- .حليه الأولياء: ج ۵ ص ۲۰۴ ، تاريخ أصبهان: ج ۱ ص ۲۲۶ الرقم ۳۴۴ ، تاريخ دمشق: ج ۳۶ ص ۳۹۳ كلها عن عقبه بن عامر ، كنز العمال: ج ۷ ص ۶۶۵ ح ۲۰۸۰۹ .

۶- .جامع الأخبار: ص ۱۷۶ ح ۴۱۸ ، بحار الأنوار: ج ۸۴ ص ۲۶ ح ۱۹ .

ص: ۱۳۵

۸ / ۳ واریسی کردن کفش**۸ / ۴ به خدا پناه بردن ، هنگام ورود و خروج**

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: جز پاکیزه ، وارد مسجدها مشو ، که هر کس ناپاک به مسجدی در آید ، مسجد با او در ستیز است .

امام صادق علیه السلام: به مسجدها در آید که خانه های خداوند در زمین اند ، و هر کس پاکیزه وارد آنها شود ، خداوند ، او را از گناهانش پاک می کند و نامش در زُمره دیدار کنندگان خداوند ، نوشته می شود .

۸ / ۳ واریسی کردن کفش پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: نزدیک درهای مساجد ، کفش های خود را واریسی کنید .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: کسی که می خواهد وارد مسجد شود ، چنانچه زیر پاپوش یا کفش خود را واریسی کند ، فرشتگان می گویند: «نیکو شدی . بهشت ، گوارای تو باد ! به سلامت ، وارد شو» .

۸ / ۴ به خدا پناه بردن ، هنگام ورود و خروج پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هرگاه بنده ، داخل مسجد شود و بگوید: «به خدا پناه می برم از شیطان رانده شده!» ، شیطان رانده شده می گوید: «کمرم شکست» و خداوند به خاطر این کار برای آن گوینده ، عبادت یک سال را می نویسد ، و هرگاه از مسجد خارج شود و همانند آن را بر زبان آورد ، خداوند برایش در برابر هر مویی که در بدن اوست ، صد نیکی می نویسد و صد درجه ، بالایش می برد .

ص: ۱۳۶

عنه صلى الله عليه و آله : إِنَّ أَحَدَكُمْ إِذَا أَرَادَ أَنْ يَخْرُجَ مِنَ الْمَسْجِدِ تَدَاعَتْ جُنُودُ إِبْلِيسَ وَأَجَلَبَتْ ، وَاجْتَمَعَتْ كَمَا تَجْتَمِعُ النَّحْلُ عَلَى يَعْسُوبِهَا (۱) ، فَإِذَا قَامَ أَحَدُكُمْ عَلَى بَابِ الْمَسْجِدِ فَلْيَقُلْ : «اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ إِبْلِيسَ وَجُنُودِهِ» ، فَإِنَّهُ إِذَا قَالَهَا لَمْ يَضُرَّهُ . (۲)

عنه صلى الله عليه و آله : إِذَا دَخَلَ أَحَدُكُمْ الْمَسْجِدَ فَلْيَسَلِّمْ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ ... وَإِذَا خَرَجَ فَلْيَسَلِّمْ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَلْيَقُلْ : اللَّهُمَّ أَعِزَّنِي مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ . (۳)

سنن أبى داوود عن عبد الله بن عمرو عن النبي صلى الله عليه و آله : إِنَّهُ كَانَ إِذَا دَخَلَ الْمَسْجِدَ قَالَ : أَعُوذُ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ ، وَبِوَجْهِهِ الْكَرِيمِ ، وَسُلْطَانِهِ الْقَدِيمِ ، مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ... (۴)

۸ / ۱۵ الدُّعَاءُ عِنْدَ الدُّخُولِ وَالْخُرُوجِ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : إِذَا دَخَلَ أَحَدُكُمْ الْمَسْجِدَ فَلْيَسَلِّمْ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ ، ثُمَّ لِيَقُلْ : «اللَّهُمَّ افْتَحْ لِي أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ» ، فَإِذَا خَرَجَ فَلْيَقُلْ : «اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ» . (۵)

- ۱- .اليعسوب : ملك النحل ، ومنه قيل للسيد : يعسوب قومه (الصحيح : ج ۱ ص ۱۸۱ «عسب»).
- ۲- .عمل اليوم والليله لابن السنى: ص ۵۹ ح ۱۵۵ عن أبى أمامه ، كنز العمال: ج ۷ ص ۶۶۰ ح ۲۰۷۸۶ .
- ۳- .عمل اليوم والليله لابن السنى: ص ۳۵ ح ۸۶ عن أبى هريره ، الأذكار للنووى: ص ۳۷ عن أبى حميد أو أبى أسيد .
- ۴- .سنن أبى داوود: ج ۱ ص ۱۲۷ ح ۴۶۶ ، تفسير القرطبي: ج ۱۲ ص ۲۷۳ ، الأذكار للنووى: ص ۳۷ .
- ۵- .سنن أبى داوود: ج ۱ ص ۱۲۶ ح ۴۶۵ ، سنن الدارمى: ج ۱ ص ۳۴۵ ح ۱۳۶۶ ، السنن الكبرى: ج ۲ ص ۶۱۹ ح ۴۳۱۹ كَلِّهَا عَنْ أَبِي حَمِيدٍ أَوْ أَبِي أُسَيْدِ الْأَنْصَارِيِّ ، سنن ابن ماجه: ج ۱ ص ۲۵۴ ح ۷۷۲ عن أبى حميد الساعدى ، كنز العمال: ج ۷ ص ۶۵۷ ح ۲۰۷۷۳ ؛ تهذيب الأحكام: ج ۳ ص ۲۶۳ ح ۷۴۵ عن عبد الله بن الحسن ، الأمالى للطوسى: ص ۵۹۶ ح ۱۲۳۷ عن الإمام على عليه السلام وكلاهما نحوه ، بحار الأنوار: ج ۸۴ ص ۲۶ ح ۲۰ .

ص: ۱۳۷

۸ / ۵ دعا کردن هنگام ورود و خروج

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: وقتی هر یک از شما می خواهد از مسجد بیرون رود ، لشکر ابلیس ، یکدیگر را فرا می خوانند و مانند جمع شدن زنبورها بر گرد ملکه ، از هر سو گرد هم آمده ، اجتماع می کنند ؛ اما هنگامی که یکی از شما بر در مسجد بایستد و بگوید : «خداوندا! از ابلیس و لشکر او به تو پناه می برم» ، با این گفته ، به وی (گوینده) ، زیانی نمی رسد .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : هر یک از شما که وارد مسجد می شود ، بر پیامبر صلی الله علیه و آله سلام کند . . . و چون بیرون می رود ، بر پیامبر صلی الله علیه و آله سلام کرده ، بگوید : «خداوندا! مرا از شیطان رانده شده ، پناه ده» .

سنن أبی داوود به نقل از عبد الله بن عمرو ، در بیان چگونگی وارد شدن پیامبر صلی الله علیه و آله به مسجد : ایشان ، چون داخل مسجد می شد ، می گفت : «پناه می برم به خدای بزرگ و به چهره بزرگوارش و سلطه ازلی اش ، از شیطان رانده شده!» .

۸ / ۵ دعا کردن هنگام ورود و خروج پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : هر یک از شما که وارد مسجد می شود ، بر پیامبر صلی الله علیه و آله سلام کند و بگوید : «خداوندا! درهای رحمت را به رویم بگشا» ، و زمانی که بیرون می رود ، بگوید : «خداوندا! از تو از فضلت درخواست می کنم» .

ص: ١٣٨

فاطمه علیها السلام: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ إِذَا دَخَلَ الْمَسْجِدَ يَقُولُ: «بِسْمِ اللَّهِ وَالسَّلَامِ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي ذُنُوبِي وَافْتَحْ لِي أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ»، وَإِذَا خَرَجَ قَالَ: «بِسْمِ اللَّهِ، وَالسَّلَامِ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي ذُنُوبِي وَافْتَحْ لِي أَبْوَابَ فَضْلِكَ». (١)

رسول الله صلى الله عليه وآله: إِذَا دَخَلَ أَحَدُكُمْ الْمَسْجِدَ فَلْيَسَلِّمْ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ، وَلْيَقُلْ: «اللَّهُمَّ افْتَحْ لِي أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ»، وَإِذَا خَرَجَ فَلْيَسَلِّمْ عَلَى النَّبِيِّ، وَلْيَقُلْ: «اللَّهُمَّ اعْصِمْنِي مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ». (٢)

عنه صلى الله عليه وآله: إِذَا دَخَلَ أَحَدُكُمْ الْمَسْجِدَ فَلْيَصِلْ عَلَى النَّبِيِّ، وَلْيَقُلْ: اللَّهُمَّ أَجْرِنِي مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ. (٣)

عنه صلى الله عليه وآله: إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ الْمَكْتُوبَةَ وَخَرَجَ مِنَ الْمَسْجِدِ، فَلْيَقِفْ بِيَابِ الْمَسْجِدِ ثُمَّ لْيَقُلْ: اللَّهُمَّ دَعَوْتِي فَأَجِبْ دَعْوَتِي، وَصَلِّئْتُ مَكْتُوبَتِيكَ، وَانْتَشَرْتُ فِي أَرْضِكَ كَمَا أَمَرْتَنِي، فَأَسْأَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ الْعَمَلِ بِطَاعَتِكَ، وَاجْتِنَابِ سَيِّئِ خَطِيئَتِكَ، وَالْكَفَافِ مِنَ الرِّزْقِ بِرَحْمَتِكَ. (٤)

دعائم الإسلام عن علي عليه السلام أَنَّهُ كَانَ إِذَا دَخَلَ الْمَسْجِدَ قَالَ: بِسْمِ اللَّهِ وَبِاللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ. السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ. (٥)

١- سنن ابن ماجه: ج ١ ص ٢٥٣ ح ٧٧١، سنن الترمذی: ج ٢ ص ١٢٨ ح ٣١٤، مسند ابن حنبل: ج ١٠ ص ١٥٩ ح ٢٦٤٧٩، كنز العمال: ج ٧ ص ٦١ ح ١٧٩٦٢؛ الأمالی للطوسی: ص ٤٠١ ح ٨٩٤، دلائل الإمامه: ص ٧٥ ح ١٤، بحار الأنوار: ج ٨٤ ص ٢٣ ح ١٤

٢- سنن ابن ماجه: ج ١ ص ٢٥٤ ح ٧٧٣، صحيح ابن حبان: ج ٥ ص ٣٩٥ ح ٢٠٤٧، صحيح ابن خزيمة: ج ١ ص ٢٣١ ح ٤٥٢، السنن الكبرى: ج ٢ ص ٦٢٠ ح ٤٣٢١ كلها عن أبي هريره وفيها «أجرني» بدل «أعصمني»، كنز العمال: ج ٧ ص ٦٥٩ ح ٢٠٧٨٣.

٣- المستدرک علی الصحیحین: ج ١ ص ٣٢٥ ح ٧٤٧ عن أبي هريره.

٤- الكافي: ج ٣ ص ٣٠٩ ح ٤ عن أبي حفص العطار، فلاح السائل: ص ٣٦٦ ح ٢٤٤ عن أبي جعفر العطار وكلاهما عن الإمام الصادق عليه السلام، مكارم الأخلاق: ج ٢ ص ٧٢ ح ٢١٧٥، مصباح المتهجد: ص ٨٢ ح ١٣٤ كلاهما من دون إسناد إليه صلى الله عليه وآله، بحار الأنوار: ج ٨٤ ص ٢٢ ح ٩.

٥- دعائم الإسلام: ج ١ ص ١٥٠، مسند زيد: ص ١٥٤ عن زيد بن علي عن أبيه عن جدّه عليهم السلام، بحار الأنوار: ج ٨٤ ص ٢٣ ح ١٢.

ص: ۱۳۹

فاطمه علیهاالسلام: پیامبر خدا، هرگاه وارد مسجد می شد، می گفت: «به نام خدا و سلام بر پیامبر خدا. خداوندا! گناهانم را ببخشا و درهای رحمت را به رویم بگشا»، و هنگامی که خارج می شد، می گفت: «خداوندا! گناهانم را ببخشا و درهای فضلت را به رویم باز کن».

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هر یک از شما که وارد مسجد می شود، بر پیامبر درود بفرستد و بگوید: «خداوندا! درهای رحمت را به رویم بگشا»، و هنگامی که بیرون می رود، بر پیامبر صلی الله علیه و آله درود بفرستد و بگوید: «خداوندا! مرا از شیطان رانده شده، حفظ کن».

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هرگاه یکی از شما وارد مسجد می شود، بر پیامبر درود بفرستد و بگوید: «خداوندا! مرا از شیطان رانده شده، پناه ده».

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هرگاه یکی از شما نماز واجب را به جا آورد و از مسجد خارج شد، کنار در مسجد بایستد و بگوید: «خداوندا! دعوتم کردی، دعوتت را پاسخ گفتم و نماز واجب را به جا آوردم و چنان که فرمان دادی، در زمینت پراکنده شدم. پس، از فضلت فرمان برداری از تو و پرهیز از ناخشنودی ات را درخواست می کنم، و نیز به رحمت تو، روزی به قدر نیاز را».

دعائم الإسلام در بیان چگونگی ورود امام علی علیه السلام به مسجد: هرگاه وی وارد مسجد می شد، می گفت: «به نام خدا و از او یاری می جویم. ای پیامبر! سلام و رحمت خدا و برکت های او نثار تو باد! سلام بر ما و بر بندگان شایسته خدا باد!».

ص: ١٤٠

تنبيه الغافلين: رُوِيَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَّهُ كَانَ إِذَا أَرَادَ أَنْ يَتَوَضَّأَ تَغَيَّرَ لَوْنُهُ، فَسُئِلَ عَنْ ذَلِكَ، فَقَالَ: إِنِّي أُرِيدُ الْقِيَامَ بَيْنَ يَدَيِ الْمَلِكِ الْجَبَّارِ. وَكَانَ إِذَا أَتَى بَابَ الْمَسْجِدِ رَفَعَ رَأْسَهُ وَيَقُولُ: «إِلَهِي، عَبْدُكَ بِبَابِكَ، يَا مُحْسِنُ قَدْ أَتَاكَ الْمُسِيءُ، وَقَدْ أَمَرْتَ الْمُحْسِنَ مِنَّا أَنْ يَتَجَاوَزَ عَنِ الْمُسِيءِ، فَأَنْتَ الْمُحْسِنُ وَأَنَا الْمُسِيءُ، فَتَجَاوَزَ عَنِّي قَبِيحٌ مَا عِنْدِي بِجَمِيلٍ مَا عِنْدَكَ يَا كَرِيمٌ» ثُمَّ دَخَلَ الْمَسْجِدَ. (١)

الإمام الصادق عليه السلام: إِذَا دَخَلْتَ الْمَسْجِدَ فَاحْمَدِ اللَّهَ وَأَثْنِ عَلَيْهِ، وَصَلِّ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ. (٢)

عنه عليه السلام: إِذَا دَخَلْتَ الْمَسْجِدَ فَصَلِّ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ، وَإِذَا خَرَجْتَ فَافْعَلْ ذَلِكَ. (٣)

عنه عليه السلام: مَنْ أَسْبَغَ وُضوءَهُ فِي بَيْتِهِ، وَتَمَشَّطَ وَتَطَيَّبَ، ثُمَّ مَشَى مِنْ بَيْتِهِ غَيْرَ مُسْتَعْجِلٍ وَعَلَيْهِ السَّكِينَةُ وَالْوَقَارُ إِلَى مُصَلَّاهُ رَغْبَةً فِي جَمَاعَةِ الْمُسْلِمِينَ، لَمْ يَرْفَعْ قَدَمًا وَ لَمْ يَضَعْ أُخْرَى إِلَّا كُتِبَتْ لَهُ حَسَنَةٌ، وَ مُحِيتَ عَنْهُ سَيِّئَةٌ، وَ رُفِعَتْ لَهُ دَرَجَةٌ؛ فَإِذَا دَخَلَ الْمَسْجِدَ قَالَ: بِسْمِ اللَّهِ وَ بِاللَّهِ، وَ عَلَى مِلَّةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ، وَ مِنَ اللَّهِ وَ إِلَى اللَّهِ، وَ مَا شَاءَ اللَّهُ وَ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ، اللَّهُمَّ افْتِحْ لِي أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ وَ مَغْفِرَتِكَ، وَ أَغْلِقْ عَنِّي أَبْوَابَ سَيِّئَاتِكَ وَ غَضَبِكَ، اللَّهُمَّ مِنْكَ الرُّوحُ (٤) وَ الْفَرْجُ، اللَّهُمَّ إِلَيْكَ عُذْوِي وَ رَوَاحِي، وَ بِفِنَائِكَ أَنْخْتُ أَبْتَغِي رَحْمَتَكَ وَ رِضْوَانِكَ وَ أَتَجَنَّبُ سَيِّئَاتِكَ، اللَّهُمَّ أَسْأَلُكَ الرِّيحَ وَ الزَّوْحَ وَ الزَّوْحَةَ وَ الْفَرْجَ. ثُمَّ قَالَ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَتَوَجَّهُ إِلَيْكَ بِمُحَمَّدٍ وَ عَلِيِّ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ، وَ اجْعَلْنِي مِنْ أَوْجِهٍ مَنْ تَوَجَّهَ إِلَيْكَ بِهِمَا، وَ أَقْرَبَ مَنْ تَقَرَّبَ إِلَيْكَ بِهِمَا، وَ قَرَّبْنِي بِهِمَا مِنْكَ زُلْفَى (٥)، وَ لِاتِّبَاعِ دُنِي عَنْكَ، آمِينَ يَا رَبَّ الْعَالَمِينَ. ثُمَّ افْتَتَحَ الصَّلَاةَ مَعَ إِمَامِ جَمَاعَةٍ، إِلَّا وَجِبَتْ لَهُ مِنَ اللَّهِ الْمَغْفِرَةُ وَ الْجَنَّةُ، مِنْ قَبْلِ أَنْ يُسَلَّمَ الْإِمَامُ. (٦)

١- تنبيه الغافلين: ص ٥٣٩ ح ٨٧١.

٢- تهذيب الأحكام: ج ٢ ص ٦٥ ح ٢٣٣ عن أبي بصير، المزار للمفيد: ص ٧٥، مصباح المتهجد: ص ٧٤٠ ح ٨٣١ كلاهما نحوه من دون إسنادٍ إلى المعصوم، بحار الأنوار: ج ٩٩ ص ١٩٠ ح ٥ نقلًا عن الهداية.

٣- الكافي: ج ٣ ص ٣٠٩ ح ٢ عن عبد الله بن سنان، تهذيب الأحكام: ج ٦ ص ٧ ح ١٢، كامل الزيارات: ص ٥١ ح ٢٨ كلاهما عن معاوية بن عمَّار، بحار الأنوار: ج ٨٤ ص ٢١ ح ٨.

٤- الرُّوحُ: بفتح الراء الراحه والإستراحه والحياه الدائمه، وَبِضْمِهِ: الرحمه (مجمع البحرين: ج ٢ ص ٧٤٢ «روح»).

٥- الزُّلْفَى: القُربى والمنزله (مجمع البحرين: ج ٢ ص ٧٧٨ «زلف»).

٦- الأصول الستة عشر: ص ١٩١ ح ١٥٩ عن زيد النرسي عن الإمام الكاظم عليه السلام، بحار الأنوار: ج ٨٨ ص ٩٨ ح ٦٨.

ص: ۱۴۱

تنبيه الغافلین: درباره امام حسن علیه السلام روایت شده که هنگام وضو گرفتن، رنگ رخسارش تغییر می‌یافت. سببش را جویا شدند. فرمود: «می‌خواهم در پیشگاه پادشاهی چیره دست بایستم». هر گاه به در مسجد می‌رسید، سرش را بلند می‌کرد و می‌گفت: «خداوندا! بنده ات بر درگاه تو ایستاده است. ای نیکوکار! این بدکردار به حضورت آمده است، در حالی که به نیکوکار از میان ما فرمان داده ای تا از بدکردار درگذرد. تو نیکوکاری و من، بدکردارم. پس به زیبایی آنچه در نزد توست، از زشتی آنچه در نزد من است، در گذر، ای بخشنده!». سپس وارد مسجد می‌شد.

امام صادق علیه السلام: هر گاه وارد مسجد شدی، سپاس خدا را به جای آور و او را ثنا بگو و بر پیامبر صلی الله علیه و آله درود بفرست.

امام صادق علیه السلام: هر گاه وارد مسجد شدی، بر پیامبر صلی الله علیه و آله درود فرست، و هنگام خارج شدن نیز چنین کن.

امام صادق علیه السلام: هر کس در خانه اش نیکو وضو بگیرد و مویش را شانه کند و خود را خوش بو سازد، سپس از خانه اش با آرامش و وقار، خارج شود و از روی رغبت برای شرکت در جماعت مسلمانان، به مصلاً برود، قدمی بر نمی‌دارد و بر زمین نمی‌گذارد، مگر آن که حسنه ای برایش نوشته می‌شود و گناهی از وی پاک می‌گردد و درجه ای بالا برده می‌شود. و هر گاه درون مسجد برود و بگوید «به نام خدا و با یاری جستن از خدا و بر دین پیامبر خدا، و از سوی خدا و به سوی خدا، و آنچه خدا بخواهد که هیچ نیرویی جز نیروی خدا نیست. خداوندا! درهای رحمت و آمرزشت را به رویم بگشا و درهای ناخشنودی و خشم را بر من فرو بند. خداوندا! آرامش و گشایش، از توست. خداوندا! روز و شبم به سوی تو در چرخش است و من، به امید برخورداری از رحمت و خشنودی تو، و دور ماندن از ناخشنودی تو، در پیشگاهت زانو بر زمین زده ام. خداوندا! از تو آرامش و آسایش و گشایش می‌طلبم» و سپس بگوید «خداوندا! من به مدد محمد و علی، امیر مؤمنان، به تو روی آورده ام. پس مرا از آبرومندترین کسانی قرار ده که به وسیله آن دو به تو رو آورده اند و در زمره نزدیک ترین کسانی به شمار آور که به سبب آن دو به تو تقرّب جسته اند و مرا به خاطر آن دو، به خود نزدیک فرما و از خود، دور مساز. آمین، ای پروردگار جهانیان!»، آن گاه با امام جماعت، نماز را آغاز کند، پیش از این که امام، نماز را به پایان ببرد، خدا او را می‌آمرزد و بهشت را بر وی حتمی می‌گرداند.

ص: ۱۴۲

تهذیب الأحکام عن سِماعه: قَالَتْ فَاطِمَةُ سَلَامَ اللَّهِ عَلَيْهَا: إِذَا دَخَلْتَ الْمَسْجِدَ فَقُلِي: «بِسْمِ اللَّهِ وَالسَّلَامِ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ، إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ، وَالسَّلَامُ عَلَيْهِمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، رَبِّ اغْفِرْ لِي ذُنُوبِي وَافْتَحْ لِي أَبْوَابَ فَضْلِكَ»، وَإِذَا خَرَجْتَ فَقُلِي مِثْلَ ذَلِكَ. (۱)

۸ / ۶ تقدیم الیمنی عند الدخول والیسری عند الخروج المعجم الكبير عن ابن عباس: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ ... إِذَا دَخَلَ الْمَسْجِدَ أَدْخَلَ رِجْلَهُ الْيَمْنَى. (۲)

-
- ۱- تهذیب الأحکام: ج ۳ ص ۲۶۳ ح ۷۴۴، الأمالی للطوسی: ص ۴۰۱ ح ۸۹۴، دلائل الإمامه: ص ۷۵ ح ۱۴، كشف الغمّة: ج ۲ ص ۲۰۷ کلها عن فاطمه الزهراء عليها السلام، وكلها نحوه، بحار الأنوار: ج ۸۴ ص ۲۱ ح ۸.
- ۲- المعجم الكبير: ج ۱۰ ص ۳۱۵ ح ۱۰۷۶۶، مسند أبي يعلى: ج ۳ ص ۱۰۳ ح ۲۶۰۴، تاريخ دمشق: ج ۴ ص ۶۱، تفسير القرطبي: ج ۱۹ ص ۲۲، كنز العمال: ج ۷ ص ۱۲۴ ح ۱۸۳۰۱.

ص: ۱۴۳

۸ / ۶ پیش نهادن پای راست ، هنگام ورود و پای چپ ، هنگام خروج

تهذیب الأحكام به نقل از سَمَاعَه: فاطمه سلام الله علیها فرمود: «هر گاه وارد مسجد شدی ، بگو: به نام خدا . و سلام بر پیامبر خدا باد! همانا خدا و فرشتگانش بر محمد و خاندان محمد ، درود می فرستند . سلام و رحمت خداوند و برکت های او بر آنان باد ! پروردگارا! گناهانم را ببخش و درهای فضلت را به رویم بگشا . هنگام خارج شدن نیز همین را بگو» .

۸ / ۶ پیش نهادن پای راست ، هنگام ورود و پای چپ ، هنگام خروج المعجم الکبیر به نقل از ابن عباس: پیامبر خدا . . . هر گاه وارد مسجد می شد ، [نخست] پای راست خود را داخل می کرد .

ص: ۱۴۴

رسول الله صلى الله عليه وآله: إِذَا دَخَلَ الْمُؤْمِنُ فِي الْمَسْجِدِ وَوَضَعَ رِجْلَهُ الْيُمْنَى، قَالَتِ الْمَلَائِكَةُ: «غَفَرَ اللَّهُ لَكَ»، وَإِذَا خَرَجَ فَوَضَعَ رِجْلَهُ الْيُسْرَى، قَالَتِ الْمَلَائِكَةُ: «حَفِظَكَ اللَّهُ»، وَقَضَى لَكَ الْحَوَائِجَ، وَجَعَلَ مَكَافَأَتَكَ الْجَنَّةَ». (۱)

الكافي عن يونس عنهم عليهم السلام: الْفَضْلُ فِي دُخُولِ الْمَسْجِدِ أَنْ تَبْدَأَ بِرِجْلِكَ الْيُمْنَى إِذَا دَخَلْتَ، وَبِالْيُسْرَى إِذَا خَرَجْتَ. (۲)

۸ / ۷ صَلَاةُ التَّجِيهِ الْخِصَالِ عَنْ أَبِي ذَرٍّ: دَخَلْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَهُوَ جَالِسٌ فِي الْمَسْجِدِ وَحَدَّهُ، فَأَعْتَمْتُ خَلْوَتَهُ، فَقَالَ لِي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: يَا أَبَا ذَرٍّ، لِلْمَسْجِدِ تَحِيَّةٌ، قُلْتُ: وَمَا تَحِيَّتُهُ؟ قَالَ: رَكَعَتَانِ تَرَكَهُمَا. (۳)

مسند ابن حنبل عن أبي ذرٍّ: أَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَهُوَ فِي الْمَسْجِدِ فَجَلَسْتُ، فَقَالَ: يَا أَبَا ذَرٍّ هَلْ صَلَّيْتَ؟ قُلْتُ: لَا. قَالَ: قُمْ فَصَلِّ، قَالَ: فُقِّمْتُ فَصَلَّيْتُ ثُمَّ جَلَسْتُ. (۴)

رسول الله صلى الله عليه وآله: إِذَا دَخَلَ أَحَدُكُمْ الْمَسْجِدَ فَلْيُرْكَعْ رَكَعَتَيْنِ قَبْلَ أَنْ يَجْلِسَ. (۵)

۱- جامع الأخبار: ص ۱۷۶ ح ۴۱۹، بحار الأنوار: ج ۸۴ ص ۲۶ ح ۱۹.

۲- الكافي: ج ۳ ص ۳۰۸ ح ۱، بحار الأنوار: ج ۸۴ ص ۲۱ ح ۸.

۳- الخصال: ص ۵۲۳ ح ۱۳، معاني الأخبار: ص ۳۳۳ ح ۱، الأمالى للطوسى: ص ۵۳۹ ح ۱۱۶۳، أعلام الدين: ص ۲۰۴، بحار الأنوار: ج ۸۴ ص ۱۹ ح ۲؛ المستدرک على الصحيحين: ج ۲ ص ۶۵۲ ح ۴۱۶۶، صحيح ابن حبان: ج ۲ ص ۷۶ ح ۳۶۱، حليه الأولياء: ج ۱ ص ۱۶۶، كنز العمال: ج ۱۶ ص ۱۳۱ ح ۴۴۱۵۸.

۴- مسند ابن حنبل: ج ۸ ص ۱۳۰ ح ۲۱۶۰۲، المصنّف لابن أبى شيبة: ج ۱ ص ۳۷۵ ح ۵، كنز العمال: ج ۸ ص ۳۲۰ ح ۲۳۱۰۳.

۵- صحيح البخارى: ج ۱ ص ۱۷۰ ح ۴۳۳، صحيح مسلم: ج ۱ ص ۴۹۵ ح ۶۹، سنن النسائى: ج ۲ ص ۵۳، مسند ابن حنبل: ج ۸ ص ۳۷۲ ح ۲۲۶۴۱، كنها عن أبى قتاده، كنز العمال: ج ۷ ص ۶۵۸ ح ۲۰۷۷۶.

ص: ۱۴۵

۸ / ۷ نماز تحیت

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هر گاه مؤمن وارد مسجد شود و پای راست خود را بگذارد، فرشتگان می گویند: «خداوند، تو را ببخشاید!». و هنگامی که خارج شود و پای چپ خود را بگذارد، فرشتگان می گویند: «خداوند، تو را محفوظ بدارد و نیازهایت را بر آورد و پاداشت را بهشت قرار دهد!».

الکافی به نقل از یونس، از معصومان علیهم السلام: فضیلت، این است که در هنگام وارد شدن به مسجد با پای راست و زمان خارج شدن، با پای چپ آغاز کنی.

۸ / ۷ نماز تحیت الخصال به نقل از ابو ذر: حضور پیامبر خدا رسیدم، در حالی که تنها در مسجد نشسته بود. تنهایی او را غنیمت شمردم. به من فرمود: «ای ابو ذر! برای مسجد، سلامی است». گفتم: سلام او چیست؟ فرمود: «دو رکعت نماز که آن را به جا آوری».

مسند ابن حنبل به نقل از ابو ذر: نزد پیامبر خدا که در مسجد بود، رفتم و نشستم. پس فرمود: «ای ابو ذر! نماز خواندی؟». گفتم: خیر. فرمود: «برخیز و نماز بگذار». پس برخاستم، نماز خواندم و سپس نشستم.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هر گاه یکی از شما وارد مسجد می شود، پیش از این که بنشیند، دو رکعت نماز بگذارد.

ص: ١٤٦

عنه صلى الله عليه و آله: إِذَا دَخَلَ أَحَدُكُمْ الْمَسْجِدَ فَلَا يَجْلِسَ حَتَّى يَرْكَعَ رَكَعَتَيْنِ . (١)

صحيح ابن خزيمة عن أبي قتاده: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: أَعْطُوا الْمَسَاجِدَ حَقَّهَا، قِيلَ: وَمَا حَقُّهَا؟ قَالَ: رَكَعَتَانِ قَبْلَ أَنْ تَجْلِسَ . (٢)

الإمام على عليه السلام: مِنْ حَقِّ الْمَسْجِدِ إِذَا دَخَلْتَهُ أَنْ تُصَلِّيَ فِيهِ رَكَعَتَيْنِ، وَمِنْ حَقِّ الرَّكَعَتَيْنِ أَنْ تَقْرَأَ فِيهِمَا بِأَمِّ الْقُرْآنِ . (٣)

٨ / ٨ اسْتِقْبَالَ الْقِبْلَةِ عِنْدَ الْجُلُوسِ لِلْإِمَامِ عَلِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: مَنْ الشُّنَّةُ إِذَا جَلَسْتَ فِي الْمَسْجِدِ، أَنْ تَسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةَ . (٤)

٨ / ٩ عَدَمُ التَّعْجِيلِ لِلْخُرُوجِ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: عَشْرُونَ خَصْلَةً تَوَرَّثَ الْفَقْرُ: ... تَعْجِيلُ الْخُرُوجِ مِنَ الْمَسْجِدِ . (٥)

٨ / ١٠ الصَّلَاةُ فِي أَقْرَبِ الْمَسَاجِدِ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: لِيُصَلَّ أَحَدُكُمْ فِي مَسْجِدِهِ وَلَا يَتَّبِعِ الْمَسَاجِدَ . (٦)

١- صحيح مسلم: ج ١ ص ٤٩٥ ح ٧٠، مسند ابن حنبل: ج ٨ ص ٣٦٠ ح ٢٢٥٩٢، صحيح ابن حبان: ج ٦ ص ٢٤٢ ح ٢٤٩٥، المعجم الأوسط: ج ٤ ص ٣٢٢ ح ٤٣٢٥ كلها عن أبي قتاده، سنن ابن ماجه: ج ١ ص ٣٢٣ ح ١٠١٢، صحيح ابن خزيمة: ج ٢ ص ٢٨٣ ح ١٣٢٥ كلاهما عن أبي هريره، كنز العمال: ج ٧ ص ٦٥٨ ح ٢٠٧٧٦ نقلاً عن شعب الإيمان .

٢- صحيح ابن خزيمة: ج ٣ ص ١٦٢ ح ١٨٢٤، المصنّف لابن أبي شيبة: ج ١ ص ٣٧٥ ح ٤، الفردوس: ج ١ ص ١٠٥ ح ٣٥٣ كلها عن أبي قتاده، كنز العمال: ج ٧ ص ٦٥٧ ح ٢٠٧٧٤ .

٣- دعائم الإسلام: ج ١ ص ١٥٠، بحار الأنوار: ج ٨٤ ص ٢٣ ح ١٢ .

٤- دعائم الإسلام: ج ١ ص ١٤٨، بحار الأنوار: ج ٨٣ ص ٣٨٠ ح ٤٨ .

٥- جامع الأخبار: ص ٣٤٣ ح ٩٥١، بحار الأنوار: ج ٧٦ ص ٣١٥ ح ٢ .

٦- المعجم الكبير: ج ١٢ ص ٢٨٣ ح ١٣٣٧٣، المعجم الأوسط: ج ٥ ص ٢٣٢ ح ٥١٧٦ كلاهما عن ابن عمر، كنز العمال: ج ٧ ص ٦٥٩ ح ٢٠٧٨٢ .

ص: ۱۴۷

۸ / ۸ به سوی قبله نشستن

۸ / ۹ با عجله بیرون رفتن

۸ / ۱۰ نماز خواندن در نزدیک ترین مسجدها

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هر گاه یکی از شما وارد مسجد می شود، ننشیند تا آن که دو رکعت نماز بگذارد.

صحیح ابن خُزَیمه به نقل از ابو قتاده: پیامبر خدا فرمود: «حَقَّ مسجدها را ادا کنید». گفته شد: حَقَّ آنها چیست؟ فرمود: «دو رکعت نماز، پیش از آن که بنشینی».

امام علی علیه السلام: از جمله حقوق مسجد، این است که هر گاه بدان پا نهادی، دو رکعت نماز بگذاری، و از جمله حقوق آن دو رکعت، این است که در آنها «أَمَّ القرآن (سوره حمد)» را بخوانی.

۸ / ۸ به سوی قبله نشستامام علی علیه السلام: از جمله سنّت ها این است که نشستنت در مسجد، رو به قبله باشد.

۸ / ۹ با عجله بیرون رفتنپیامبر خدا صلی الله علیه و آله: بیست ویژگی، مایه فقر است: . . . عجله برای بیرون رفتن از مسجد.

۸ / ۱۰ نماز خواندن در نزدیک ترین مسجدهاپیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هر یک از شما در مسجد [محلّ سکونت] خود نماز بگذارد و مساجد را جستجو [و گزینش] نکند.

ص: ١٤٨

٨ / ١١ تِلْكَ الْخِصَالُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: لِلدَّخْلِ فِي الْمَسْجِدِ عَشْرُ خِصَالٍ: أَوَّلُهَا أَنْ يَتَعَاهَدَ خُفْيَهُ أَوْ نَعْلَيْهِ ، وَأَنْ يَبْدَأَ بِرِجْلِهِ الْيُمْنَى ، وَإِذَا دَخَلَ يَقُولُ: «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ، بِسْمِ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ ، اللَّهُمَّ افْتِحْ لَنَا أَبْوَابَ فَضْلِكَ وَأَبْوَابَ رَحْمَتِكَ إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ» ، وَأَنْ يُسَلِّمَ عَلَى أَهْلِ الْمَسْجِدِ ، وَأَنْ يَقُولَ إِذَا لَمْ يَكُنْ فِي الْمَسْجِدِ أَحَدٌ: «السَّلَامُ عَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ» ، وَأَلَّا يَمُرَّ بَيْنَ يَدَيْ الْمُصَلِّي ، وَأَلَّا يَدْخُلَ إِلَّا بِوُضوءٍ ، وَأَلَّا يَعْمَلَ فِيهِ بَعْمَلِ الدُّنْيَا ، وَأَلَّا يَتَكَلَّمَ بِكَلَامِ الدُّنْيَا ، وَأَلَّا يَخْرُجَ حَتَّى يُصَلِّيَ رَكَعَتَيْنِ ، وَأَنْ يَقُولَ إِذَا قَامَ لِيَخْرُجَ: سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ . (١)

جامع الأخبار: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ إِذَا دَخَلَ الْمَسْجِدَ يَضَعُ رِجْلَهُ الْيُمْنَى وَيَقُولُ: «بِسْمِ اللَّهِ وَعَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْتُ ، وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ» ، وَإِذَا خَرَجَ يَضَعُ رِجْلَهُ الْيُسْرَى وَيَقُولُ: «بِسْمِ اللَّهِ ، أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ» . ثُمَّ قَالَ: يَا عَلِيُّ ، مَنْ دَخَلَ الْمَسْجِدَ وَقَالَ كَمَا قُلْتُ ، تَقَبَّلَ اللَّهُ [صَلَاتَهُ] (٢) وَكَتَبَ لَهُ بِكُلِّ رَكَعَةٍ صِدْقًا فَضَّلَ مِنْهُ رَكَعَةٍ ، فَإِذَا خَرَجَ وَقَالَ مِثْلَ مَا قُلْتُ ، غَفَرَ اللَّهُ لَهُ الدُّنُوبَ ، وَرَفَعَ لَهُ بِكُلِّ قَدَمٍ دَرَجَةً ، وَكَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِكُلِّ قَدَمٍ مِنْهُ حَسَنَةً . (٣)

١- المواعظ العددية: ص ٣٧١ .

٢- ما بين المعقوفين أثبتناه من بحار الأنوار .

٣- جامع الأخبار: ص ١٧٥ ح ٤١٧ ، بحار الأنوار: ج ٨٤ ص ٢٦ ح ١٩ .

ص: ۱۴۹

۸ / ۱۱ این ویژگی ها

۸ / ۱۱ این ویژگی های پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : کسی که وارد مسجد می شود ، باید ده ویژگی داشته باشد : نخست آن که کفش و پاپوش خود را واریسی کند ؛ و این که با پای راست آغاز کند ؛ و هنگامی که وارد شد ، بگوید : «به نام خداوند مهرگستر مهربان . به نام خدا ، و ستایش ، ویژه اوست . و درود بر پیامبر خدا و فرشتگان ! خداوند! درهای فضل و درهای رحمت را به رویم بگشا ، که همانا تو بسیار بخشنده ای» ؛ و این که بر حاضران در مسجد ، سلام کند و اگر کسی در مسجد نبود ، بگوید : «سلام بر بندگان شایسته خدا ! گواهی می دهم که خدایی جز الله نیست و گواهی می دهم که محمد ، بنده و فرستاده اوست» ؛ و این که از جلوی نمازگزاری نگذرد ؛ و بی وضو وارد نشود ؛ و کار دنیایی در آن نکند ؛ و سخن دنیایی به زبان نیاورد ؛ و تا دو رکعت نماز نگزارده ، بیرون نرود ؛ و این که هنگام بیرون رفتن بگوید : «پروردگارا! تو پاکی و من ، تو را می ستایم . گواهی می دهم که خدایی جز تو نیست . از تو آمرزش می طلبم و به سوی تو باز می گردم» .

جامع الأخبار : پیامبر خدا ، هنگام ورود به مسجد ، نخست پای راستش را می گذاشت و می گفت : «به نام خدا و با توکل بر خدا . هیچ نیرو و قدرتی ، جز به خواست خداوند نیست» . و هنگام خارج شدن ، نخست پای چپش را می گذاشت و می گفت : «به نام خدا . پناه می برم به خدا ، از شیطان رانده شده!» . سپس فرمود : «ای علی! هر که به مسجد در آید و آنچه را گفتم ، بگوید ، خداوند [نمازش را] می پذیرد و برای او در برابر هر رکعتی که نماز گزارده ، فضیلت صد رکعت را می نویسد . پس اگر زمان بیرون رفتن نیز مانند آنچه گفتم ، بگوید ، خداوند ، گناهانش را می بخشاید و در برابر هر گامی او را ، درجه ای بالا می برد ، و نیز در برابر هر گام ، صد نیکی برایش می نویسد» .

ص: ١٥٠

الإمام الباقر عليه السلام: إذا دخلت المسجد وأنت تريد أن تجلس فلا تدخله إلا طاهرا، وإذا دخلت فاستقبل القبلة، ثم ادع الله وأسأله، وسلم حين تدخله، واحمد الله وصل على النبي صلى الله عليه وآله. (١)

مصباح الشريعة فيما نسبته إلى الإمام الصادق عليه السلام: إذا بلغت باب المسجد، فأعلم أنك قصدت باب بيت ملك عظيم، لا يطأ بساطه إلا المطهرون، ولا يؤذن لمجالسته إلا الصديقون، وهب القدوم إلى بساط خدومه الملك هيبه الملك فإنك على خطر عظيم إن غفلت. وأعلم أنه قادر على ما يشاء من العدل والفضل معك وبك، فإن عطف عليك برحمته وفضله قبل منك يسير الطاعة وأجزل لك عليها ثوبا كثيرا، وإن طابك باستحقاقه الصدق والإخلاص عدلا بك حجبك ورد طاعتك وإن كثرت، وهو فعال لما يريد. واعترف بعجزك وقصورك وتقصيرك وفقرك بين يديه، فإنك قد توجهت للعبادة لله والموانسه به، وأعرض أسرارك عليه، وليعلم (٢) أنه لا يخفى عليه أسرار الخلائق أجمعين وعلايتهم. وكأفقر عباده بين يديه، وأخل قلبك عن كل شاغل يحجبك عن ربك، فإنه لا يقبل إلا الأظهر والأخلص. وانظر من أي ديوان يخرج اسمك، فإن دقت من حلاوه مناجاته ولذيد مخاطباته، وشربت بكأس رحمته وكراماته من حسن إقباله وإجابته، فقد صيرحت لخدمته، فادخل فلك الإذن والأمان، وأل فقف وقوف مضطر قد انقطع عنه الحيل، وقصير عنه الأمل، وقصير الأجل، فإذا علم الله عز وجل من قلبك صدق الالتجاء إليه، نظر إليك بعين الرأفة والرحمه واللطف ووفقتك لما يحب ويرضى، فإنه كريم يحب الكرامة لعباده المضطرين إليه، المحترقين على بابيه بطلب مرضاته، قال الله تعالى: «أمن يجيب المضطر إذا دعاه» (٣). (٤)

- ١- تهذيب الأحكام: ج ٣ ص ٢٦٣ ح ٧٤٣، الأصول الستة عشر: ص ٢٢٨ ح ٢٥١ عن جابر الجعفي عن الإمام الصادق عليه السلام، بحار الأنوار: ج ٨٤ ص ٢١ ح ٧.
- ٢- في بحار الأنوار: «ولتعلم».
- ٣- النمل: ٦٢.
- ٤- مصباح الشريعة: ص ٨٦، بحار الأنوار: ج ٨٣ ص ٣٧٣ ح ٤٠.

ص: ۱۵۱

امام باقر علیه السلام: هر گاه به قصد این که بنشینم، وارد مسجد شدم، جز پاکیزه، وارد مشو. و هنگامی که وارد شدم، رو به قبله بایست. سپس خدا را بخوان و از او بخواه. و زمان وارد شدن، سلام کن و خدا را سپاس گو و بر پیامبر صلی الله علیه و آله درود بفرست.

مصباح الشریعه در آنچه به امام صادق علیه السلام نسبت داده است: هنگامی که به در مسجد رسیدی، بدان که تو آهنگ در خانه بزرگ پادشاهی را کرده‌ای که بر فرش او، جز پاکیزه شدگان گام نمی‌زنند و برای همنشینی با او، جز آنان که رفتارشان، گفتارشان را تصدیق می‌کند، رخصت داده نمی‌شوند. از قدم گذاردن به عرصه خدمت‌گزاری به پادشاه، ترسان باش، همان گونه که از خود پادشاه ترسانی؛ چه این که اگر غفلت کنی، در معرض خطر بزرگی خواهی بود. و بدان که او می‌تواند، به عدل یا به فضل، هر آن گونه که بخواهد، با تو رفتار نماید. پس اگر از سر رحمت و فزون بخشی خود با تو سر کند، فرمانبری ناچیز تو را می‌پذیرد و در برابرش به تو پاداشی بس بزرگ، عطا می‌کند، و اگر در رفتاری عادلانه با تو، فراخور استحقاق خود، از تو راستی و اخلاص بخواهد، در پس پرده پذیرش، تو را و او می‌نهد و اطاعت را مردود می‌سازد، که او هر چه بخواهد، می‌تواند انجام دهد. به ناتوانی و کوتاهی و تقصیر و نیز به فقر خود در پیشگاه او، اعتراف کن؛ زیرا تو به بندگی او و انس یافتن با وی، روی آورده‌ای. رازهایت را به حضورش عرضه کن و بدان که پنهان و آشکار هیچ یک از بندگان، بر او پوشیده نیست. همچون نیازمندترین بندگانش، در حضور او باش و خود را از هر دل مشغولی‌ای که پرده‌ای میان تو و پروردگارت باشد، تهی ساز؛ زیرا او جز پاک‌ترین و خالص‌ترین را نمی‌پذیرد. و بنگر که نام تو از کدام دفتر بیرون می‌آید. پس اگر از شیرینی مناجات با او و لذت گفتگو با وی، چیزی چشیدی و از جام رحمت و کرامت هایش که از نیکو روی کردن و اجابت کردنش سرچشمه می‌گیرد، شربتی نوشیدی، برای خدمت‌گزاری به او شایستگی یافته‌ای. پس داخل شو که رخصت و امان یافته‌ای، و در غیر حالت یاد شده، همچون ناگزیر بیچاره ناامید که مرگش فرا رسیده، همان جا درنگ کن، که اگر خدای عز و جل دریابد که تو از سر راستی به او پناه آورده‌ای، به دیده مهربانی و رحمت و لطف به تو خواهد نگرست و در راه آنچه دوست می‌دارد و می‌پسندد، موفقیت خواهد کرد؛ زیرا او ارجمندی است که ارج نهادن به بندگانی را که درماندگان پیشگاهش و دل سوختگان درگاهش در راه جلب خشنودی اویند، دوست دارد. خدای متعال می‌فرماید: «یا کیست که به درمانده، آن گاه که وی را می‌خواند، پاسخ دهد؟».

ص: ١٥٢

ب ما يُكْرَهُ ٨ / ١٢ جَعَلَ الْمَسْجِدَ طَرِيقًا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: لَا تَتَّخِذُوا الْمَسَاجِدَ طُرُقًا إِلَّا لِذِكْرِ أَوْ صَلَاةٍ. (١)

عنه صلى الله عليه و آله: لَا تَجْعَلُوا الْمَسَاجِدَ طُرُقًا حَتَّى تُصَلُّوا فِيهَا رَكَعَتَيْنِ. (٢)

مستدرک الوسائل: رُوِيَ أَنَّ مِنْ الْجَفَاءِ أَنْ تَمُرَّ بِالْمَسْجِدِ وَلَا تُصَلِّيَ فِيهِ. (٣)

رسول الله صلى الله عليه و آله: إِنَّ مِنْ أَشْرَاطِ السَّاعَةِ أَنْ يَمُرَّ الرَّجُلُ فِي الْمَسْجِدِ لَا يُصَلِّيَ فِيهِ رَكَعَتَيْنِ. (٤)

-
- ١- المعجم الكبير: ج ١٢ ص ٢٤٢ ح ١٣٢١٩ ، المعجم الأوسط: ج ١ ص ١٤ ح ٣١ ، تاريخ دمشق: ج ٤١ ص ٤٥٦ كلها عن سالم عن أبيه ؛ مستدرک الوسائل: ج ٣ ص ٤٣٣ ح ٣٩٣٧ نقلاً عن القطب الراوندى فى لبّ اللباب وليس فيه: «إلا لذكر أو صلاة» .
 - ٢- كتاب من لا يحضره الفقيه: ج ٤ ص ٤ ح ٤٩٦٨ ، الأمالى للصدوق: ص ٥٠٩ ح ٧٠٧ ، مكارم الأخلاق: ج ٢ ص ٣٠٦ ح ٢٦٥٥ ، تنبيه الخواطر: ج ٢ ص ٢٥٦ كلها عن الحسين بن زيد عن الإمام الصادق عن آبائه عليهم السلام ، بحار الأنوار: ج ٧٦ ص ٣٢٨ ح ١ .
 - ٣- مستدرک الوسائل: ج ٣ ص ٤٣٣ ح ٣٩٣٧ نقلاً عن القطب الراوندى فى لبّ اللباب .
 - ٤- صحيح ابن خزيمة: ج ٢ ص ٢٨٤ ح ١٣٢٦ ، المعجم الكبير: ج ٩ ص ٢٩٧ ح ٩٤٨٩ كلاهما عن عبد الله بن مسعود ، كنز العمال: ج ٩ ص ١٢٩ ح ٢٥٣٣٥ .

ص: ۱۵۳

ب آنچه مکروه است**۸ / ۱۲ گذرگاه کردن مسجد**

ب آنچه مکروه است ۸ / ۱۲ گذرگاه کردن مسجد پیامبر خدا صلی الله علیه و آله :مسجدها را گذرگاه قرار ندهید ، جز برای ذکری یا نمازی .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله :مسجدها را گذرگاه قرار ندهید ، مگر آن که دو رکعت نماز در آن بگزارید .

مستدرک الوسائل :روایت شده که از جمله جفاکاری این است که از مسجد بگذری و در آن ، نمازی نگزاری .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله :از نشانه های رستاخیز ، این است که کسی از مسجد بگذرد و در آن ، دو رکعت نماز نگزارد .

ص: ۱۵۴

عنه صلى الله عليه و آله: مِنْ اقْتِرَابِ السَّيِّعَةِ إِذَا رَأَيْتُمُ النَّاسَ ... اتَّخَذُوا الْقُرْآنَ مَزَامِيرَ ، وَاتَّخَذُوا جُلُودَ السَّبَاعِ صَفَا (۱) ، وَالْمَسَاجِدَ طُرُقًا . (۲)

۸ / ۱۳ رَفَعَ الصَّوْتُ فِي الْمَسْجِدِ الْإِمَامَ عَلِيَّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: إِذَا عَمِلْتَ أُمَّتِي خَمْسَ عَشْرَةَ حَصْلَةً حَلَّ بِهَا الْبَلَاءُ ، قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا هِيَ؟ قَالَ: إِذَا ... ارْتَفَعَتِ الْأَصْوَاتُ فِي الْمَسَاجِدِ . (۳)

۸ / ۱۴ حَدِيثُ الدُّنْيَا فِي الْمَسْجِدِ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: يَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ يَتَحَلَّقُونَ فِي مَسَاجِدِهِمْ لَيْسَ هِمَّتُهُمْ إِلَّا الدُّنْيَا ، لَيْسَ لِلَّهِ فِيهِمْ حَاجَةٌ فَلَا تُجَالِسُوهُمْ . (۴)

عنه صلى الله عليه و آله: يَأْتِي فِي آخِرِ الزَّمَانِ أَنْاسٌ مِنْ أُمَّتِي يَأْتُونَ الْمَسَاجِدَ يَقْعِدُونَ فِيهَا حَلْقًا ، ذَكَرَهُمُ الدُّنْيَا وَحُبُّ الدُّنْيَا ، لَا تُجَالِسُوهُمْ فَلَيْسَ لِلَّهِ بِهِمْ حَاجَةٌ . (۵)

۱- الصُّفْفُ: ما يلبس تحت الدرع يوم الحرب (تاج العروس: ج ۱۲ ص ۳۲۵ «صف»).

۲- كنز العمال: ج ۱۴ ص ۵۷۳ ح ۳۹۶۳۹ نقلاً عن أبي الشيخ في الفتن والديلمي عن مكحول عن الإمام علي عليه السلام .

۳- الخصال: ص ۵۰۰ ح ۱ عن محمد بن الحنفية ، الأمالى للطوسى: ص ۵۱۶ ح ۱۱۲۸ عن يحيى بن سعيد الأنصارى عن الإمام الباقر عن آبائه عليهم السلام ، تحف العقول: ص ۵۳ ، مشكاة الأنوار: ص ۱۶۳ ح ۴۲۳ ، بحار الأنوار: ج ۶ ص ۳۰۴ ح ۴ ؛ سنن الترمذى: ج ۴ ص ۴۹۴ ح ۲۲۱۰ عن عمر بن علي عن الإمام علي عليه السلام ، كنز العمال: ج ۱۴ ص ۵۵۶ ح ۳۹۵۸۹ .

۴- المستدرک علی الصحیحین: ج ۴ ص ۳۵۹ ح ۷۹۱۶ عن أنس ، صحیح ابن حبان: ج ۱۵ ص ۱۶۳ ح ۶۷۶۱ عن عبد الله ، المصنّف لابن أبي شيبة: ج ۸ ص ۲۶۸ ح ۱۲۴ عن الحسن البصرى ، المعجم الكبير: ج ۱۰ ص ۱۹۹ ح ۱۰۴۵۲ عن عبد الله بن مسعود وكلّها نحوه ، كنز العمال: ج ۱۱ ص ۱۹۲ ح ۳۱۱۸۴ .

۵- جامع الأخبار: ص ۱۷۹ ح ۴۳۵ ، تنبيه الخواطر: ج ۱ ص ۶۹ ، إرشاد القلوب: ص ۱۸۶ ، بحار الأنوار: ج ۸۳ ص ۳۶۸ ح ۲۷؛ ربيع الأبرار: ج ۱ ص ۳۰۵ ، تفسير القرطبي: ج ۱۲ ص ۲۷۷ عن مالك بن دينار .

ص: ۱۵۵

۸ / ۱۳ بلند کردن صدا در مسجد**۸ / ۱۴ سخن گفتن از دنیا در مسجد**

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: از نشانه های نزدیک شدن رستاخیز ، آن است که ببینید مردم . . . قرآن را با ساز و آواز می خوانند و پوست درندگان را تن پوش ساخته اند و مسجدها را گذرگاه قرار داده اند .

۸ / ۱۳ بلند کردن صدا در مسجد امام علی علیه السلام: پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: «هر گاه امت من به پانزده ویژگی عمل کند ، بلا بر او فرود می آید». گفته شد: ای پیامبر خدا! آنها چیست؟ فرمود: «هنگامی که . . . صداها در مساجد ، بلند شوند» .

۸ / ۱۴ سخن گفتن از دنیا در مسجد پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: روزگاری بر مردم فرا خواهد رسید که در مسجدهایشان گِرد هم می آیند ، در حالی که جز دنیا غمی ندارند . خدا را به اینان ، نیازی نیست . بنا بر این با آنان ، همنشین نشوید .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: در آخر زمان ، از امت من مردمی پدیدار گردند که در مساجد ، گِرد هم می آیند که ذکرشان دنیا و دوستی دنیاست . با آنها همنشینی نکنید که خدا را بدیشان ، حاجتی نیست .

ص: ۱۵۶

- عنه صلى الله عليه وآله: الْحَدِيثُ لِلْبَغِيِّ (۱) فِي الْمَسْجِدِ ، يَأْكُلُ الْحَسَنَاتِ كَمَا تَأْكُلُ الْبَهِيمَةُ الْحَشِيشَ . (۲)
- عنه صلى الله عليه وآله: كُلُّ كَلَامٍ فِي الْمَسْجِدِ لَعْنٌ ، إِلَّا الْقُرْآنَ وَذَكَرَ اللَّهَ عَزَّوَجَلَّ وَمَسْأَلَهُ عَنِ الْخَيْرِ أَوْ إِعْطَاءَهُ . (۳)
- الإمام الصادق عليه السلام: إِنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ رَأَى قَاصًّا فِي الْمَسْجِدِ فَضَرَبَهُ بِالذَّرَّةِ (۴) وَطَرَدَهُ . ۵
- ۸ / ۱۵ انشاد الضَّالِّهِ فِي الْمَسْجِدِ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: مَنْ نَشَدَ ضَالًّا فِي الْمَسْجِدِ فَقُولُوا: لَا أَدَاهَا اللَّهُ عَلَيْكَ . (۵)
- عنه صلى الله عليه وآله: مَنْ سَمِعَ رَجُلًا يَنْشُدُ ضَالًّا فِي الْمَسْجِدِ فَلْيَقُلْ: لَا رَدَّهَا اللَّهُ إِلَيْكَ ، فَإِنَّ الْمَسَاجِدَ لَمْ تُبْنَ لِهَذَا . (۶)

۱- في بحار الأنوار: «لَحْدِيثُ الْبَغِيِّ» بدل «الْحَدِيثُ لِلْبَغِيِّ»، وهو الأنسب .

۲- جامع الأخبار: ص ۱۷۹ ح ۴۳۲ ، بحار الأنوار: ج ۸۳ ص ۳۷۷ ح ۴۵ .

۳- الفردوس: ج ۳ ص ۲۵۸ ح ۴۷۶۴ عن أبي هريره ، كنز العمال: ج ۷ ص ۶۷۱ ح ۲۰۸۴۰ .

۴- الذَّرَّةُ: السَّوْطُ (المصباح المنير: ص ۱۹۲ «در»).

۵- تاريخ المدينة: ج ۱ ص ۳۱ عن يزيد بن خصيفه ومحمد بن عبد الرحمن بن ثوبان ، المعجم الكبير: ج ۱۷ ص ۱۸۱ ح ۴۸۰ عن

عصمه ، تفسير القرطبي: ج ۱۹ ص ۲۲ من دون إسنادٍ إليه صلى الله عليه وآله وكلاهما نحوه ، كنز العمال: ج ۷ ص ۶۷۱ ح ۲۰۸۴۴ .

۶- صحيح مسلم: ج ۱ ص ۳۹۷ ح ۷۹ ، سنن أبي داود: ج ۱ ص ۱۲۸ ح ۴۷۳ ، مسند ابن حنبل: ج ۳ ص ۲۶۰ ح ۸۵۹۶ ، السنن

الكبرى: ج ۲ ص ۶۲۶ ح ۴۳۴۳ ، تاريخ المدينة: ج ۱ ص ۲۹ وفيهما: «لا أَدَاهَا اللَّهُ إِلَيْكَ» بدل «لا رَدَّهَا...» كُلُّهَا عن أبي هريره ، كنز

العمال: ج ۷ ص ۶۶۶ ح ۲۰۸۱۸ ، الطرائف: ص ۲۲۳ ح ۳۲۷ عن أبي هريره .

ص: ۱۵۷

۸ / ۱۵ جستجو کردن گم شده در مسجد

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: سخن گفتن به ستم [و ناحق] در مسجد؛ نیکی ها را می خورد، آن گونه که چارپا، علف خشکیده را می خورد.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هر سخنی در مسجد، بیهوده است، جز [قرائت] قرآن و ذکر خداوند عز و جل و از خیر پرسیدن یا خیر رساندن.

امام صادق علیه السلام: امیر مؤمنان علیه السلام، کسی را در مسجد در حال افسانه گویی دید. او را با شلاق زد و بیرونش کرد.

۸ / ۱۵ جستجو کردن گم شده در مسجد پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: به هر کس که گم شده ای را در مسجد بجوید، بگویید: «خداوند، آن را به تو برنگرداند!».

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هر که شنید کسی گم شده ای را در مسجد جستجو می کند، بگوید: «خداوند، آن را به تو بازنگرداند!»؛ زیرا مسجدها برای این کار، ساخته نشده اند.

ص: ۱۵۸

عنه صلى الله عليه و آله وقد سمع رجلاً ينشد ضالته في المسجد: قولوا له: لا رد الله عليك ضالتك، فإنها لغير هذا بيئت. (۱)

صحيح مسلم عن سلمان بن بريدة عن أبيه: إن رجلاً نشد في المسجد، فقال: من دعا إلى الجمال الأحمر؟ فقال النبي صلى الله عليه و آله: لا وجدت، إنما بيئت المساجد لما بيئت له. (۲)

۸ / ۱۶ إنشاد الأشعار الباطلة في المسجد رسول الله صلى الله عليه و آله: من سمعتموه ينشد الشعر في المساجد، فقولوا: فض الله فاك، إنما نصبت المساجد للقرآن. (۴)

نکته: ما سیأتی من الأحادیث يدل على تقرير النبي وأهل بيته عليهم السلام على إنشاد الشعر في المسجد، ولهذا قيد جمع غفير من الفقهاء في أحكام المسجد، كراهه إنشاد الأشعار بالأشعار الباطلة.

المعجم الكبير عن جابر بن سمره: جالست النبي صلى الله عليه و آله أكثر من مئة مرة في المسجد، يجلس أصحابه يتناشدون الشعر. (۵)

- ۱- کتاب من لا يحضره الفقيه: ج ۱ ص ۲۳۷ ح ۷۱۴، علل الشرائع: ص ۳۱۹ ح ۱ عن محمد بن أحمد بإسناده رفعه، بحار الأنوار: ج ۸۳ ص ۳۶۲؛ المصنف لعبد الرزاق: ج ۱ ص ۴۴۰ ح ۱۷۲۲ نحوه، كنز العمال: ج ۷ ص ۶۷۱ ح ۲۰۸۴۲.
- ۲- صحيح مسلم: ج ۱ ص ۳۹۷ ح ۸۰، سنن ابن ماجه: ج ۱ ص ۲۵۲ ح ۷۶۵، مسند ابن حنبل: ج ۹ ص ۳۱ ح ۲۳۱۰۶ نحوه، صحيح ابن حبان: ج ۴ ص ۵۳۰ ح ۱۶۵۲، كنز العمال: ج ۷ ص ۶۶۶ ح ۲۰۸۱۹؛ الطرائف: ص ۲۲۳ ح ۳۲۶.
- ۳- لا يفضض الله فاك: أي لا يسقط أسنانك، وتقديره: لا يكسر الله أسنان فيك (النهاية: ج ۳ ص ۴۵۳ «فضض»).
- ۴- الكافي: ج ۳ ص ۳۶۹ ح ۵ عن جعفر بن إبراهيم عن الإمام زين العابدين عليه السلام، تهذيب الأحكام: ج ۳ ص ۲۵۹ ح ۷۲۵، بحار الأنوار: ج ۸۳ ص ۳۶۳.
- ۵- المعجم الكبير: ج ۲ ص ۲۳۷ ح ۱۹۹۰، كنز العمال: ج ۳ ص ۸۵۸ ح ۸۹۵۳ وفيه «يجلس مع أصحابه» بدل «يجلس أصحابه».

ص: ۱۵۹

۸ / ۱۶ خواندن شعرهای بیهوده در مسجد

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله زمانی که شنید کسی ، گم شده ای را در مسجد ، جستجو می کند : به وی بگوئید : خدا ، گم شده ات را به تو بازنگرداند! ؛ چه این که مسجدها برای کار دیگری ساخته شده اند .

صحیح مسلم به نقل از سلمان بن بُریده ، از پدرش : مردی در مسجد ، بانگ برآورد و گفت : چه کسی شتر سرخ موی گم شده ام را یافته است؟ پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود : «[امیدوارم] به آن دست نیابی ؛ زیرا مساجد برای کار دیگری ساخته شده اند» .

۸ / ۱۶ خواندن شعرهای بیهوده در مسجد پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : هر گاه شنیدید کسی در مساجد ، شعر می خواند ، بگوئید : «خداوند ، دندان هایت را فرو ریزاند!» . مسجدها ، تنها برای [خواندن] قرآن بر پا شده اند .

نکته : بر خلاف حدیث پیشین و برخی نظایر آن ، روایات زیر از تأیید پیامبر صلی الله علیه و آله و اهل بیت علیهم السلام نسبت به شعرخواندن در مسجد ، حکایت دارند . از این روست که بسیاری از فقیهان ، کراهت شعرخوانی در مسجد را ناظر به اشعار ناشایست و باطل دانسته اند .

المعجم الکبیر به نقل از جابر بن سَمُرَه : بیش از صد بار در مجلس پیامبر صلی الله علیه و آله در مسجد شرکت کردم که ایشان در جمع یارانش می نشست و آنان برای یکدیگر ، شعر می خواندند .

ص: ۱۶۰

سنن الترمذی عن عروه عن عائشه: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ يَصْعُقُ لِحَسَّانٍ مِثْرًا فِي الْمَسْجِدِ يَقُومُ عَلَيْهِ قَائِمًا يُفَاخِرُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ أَوْ قَالَ: يُنَافِحُ (۱) عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ. وَيَقُولُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: إِنَّ اللَّهَ يُؤَيِّدُ حَسَّانَ بِرُوحِ الْقُدْسِ، مَا يُفَاخِرُ أَوْ يُنَافِحُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (۲).

تاریخ دمشق عن سعید بن المسيب: بَيْنَمَا حَسَّانُ بْنُ ثَابِتٍ يُنْشِدُ الشُّعْرَ فِي مَسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ، فَجَاءَ عُمَرُ فَقَالَ: يَا حَسَّانُ! أَتُنْشِدُ فِي مَسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ الشُّعْرَ؟ قَالَ: قَدْ أَنْشَدْتُ وَفِيهِ مَنْ هُوَ خَيْرٌ مِنْكَ! قَالَ: صَدَقْتَ. وَأَنْصِرَ رَفَّ. (۳)

تاریخ دمشق عن نائل بن طفیل بن عمرو الدوسی: إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ قَعِدَ فِي مَسْجِدِهِ مُنْصِرِفَهُ مِنَ الْأَبْطَلِ، فَقَدِمَ عَلَيْهِ خِفَافٌ بْنُ نَضْلَةَ بْنِ عُمَرَ بْنِ بَهْدَلَةَ التَّفَفِيُّ، فَأَنْشَدَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: كَمْ قَدْ تَحَطَّمَتِ الْقُلُوصُ (۴) فِي الدُّجَى فِي مَهْمِهِ قَفْرٍ (۵) مِنَ الْفَلَوَاتِ... فَاسْتَحْسَنَهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَقَالَ: إِنَّ مِنَ الْبَيَانِ لَسِحْرًا، وَإِنَّ مِنَ الشُّعْرِ كَالْحِكْمِ (۶).

- ۱- نَافِحٌ: أَي دَافِعٌ (النَّهَائِيَّة: ج ۵ ص ۸۹ «نَفْح»).
- ۲- سنن الترمذی: ج ۵ ص ۱۳۸ ح ۲۷۴۶، سنن أبي داود: ج ۴ ص ۳۰۵ ح ۵۰۱۵، مسند ابن حنبل: ج ۹ ص ۳۴۶ ح ۲۴۴۹۱، المستدرک علی الصحیحین: ج ۳ ص ۵۵۵ ح ۶۰۵۸ کلها نحوه.
- ۳- تاریخ دمشق: ج ۱۲ ص ۳۸۵، کنز العمال: ج ۱۳ ص ۳۳۵ ح ۳۶۹۴۶ وراجع: الغدير: ج ۲ ص ۱۰۸.
- ۴- الْقُلُوصُ: النَّاقَةُ الشَّابَّةُ (النَّهَائِيَّة: ج ۴ ص ۱۰۰ «قَلْص»).
- ۵- الْمَهْمَةُ: الْمَفَازَةُ وَالْبَرِّيَّةُ الْقَفْرُ (النَّهَائِيَّة: ج ۴ ص ۳۷۶ «مهمه»).
- ۶- تاریخ دمشق: ج ۳ ص ۴۵۵ ح ۷۷۲، کنز العمال: ج ۳ ص ۸۵۹ ح ۸۹۵۶ وفيه «لِحِكْمَةٌ» بدل «كَالْحِكْمِ».

ص: ۱۶۱

سنن الترمذی به نقل از عروه ، از عایشه : پیامبر خدا ، برای حَسَّان در مسجد ، منبری می گذاشت و او بر روی آن می ایستاد و به پیامبر صلی الله علیه و آله ، مباحث می کرد و یا از پیامبر خدا ، دفاع می نمود و ایشان می فرمود : «خداوند ، حَسَّان را تا وقتی که به پیامبر خدا مباحث می ورزد یا از او دفاع می کند ، با روح القُدس ، یاری می فرماید» .

تاریخ دمشق به نقل از سعید بن مسیب : زمانی حَسَّان بن ثابت ، در مسجد شعر می خواند که عمر از راه رسید و گفت : ای حَسَّان! آیا در مسجد پیامبر خدا ، شعر می خوانی؟! وی در پاسخ گفت : در گذشته ، شعر خواندم ، در حالی که بهتر از تو (پیامبر صلی الله علیه و آله) در مسجد بود! گفت : راست گفتی . و رد شد .

تاریخ دمشق به نقل از نائل بن طفیل بن عمرو دوسی : پیامبر صلی الله علیه و آله در مسجد خود نشست که پناهگاه او از [شنیدن] سخنان بیهوده بود و خفاف بن نضله بن عمر بن بهدله ثقفی به حضور ایشان آمد و این اشعار را خواند : چه قدر شتران جوان ره پیما در تاریکی در بیابان های بی آب و علف ، ناتوان و رنجور شدند پیامبر خدا ، این ابیات را نیکو شمرد و فرمود : «همانا برخی بیان ها افسون اند و برخی شعرها ، حکمت» .

ص: ۱۶۲

تاریخ دمشق عن یحیی بن سعید: إِنَّ عَبْدِ اللَّهِ بْنَ أَنَسٍ حَدَّثَنِي عَنْ أُمِّهِ وَهِيَ ابْنَةُ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ خَرَجَ عَلَى كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ فِي مَسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ يُنْشِدُ ، فَلَمَّا رَأَاهُ كَانَتْهُ الْقَمْرُ ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : مَا كُنْتُمْ عَلَيْهِ؟ قَالَ كَعْبٌ : كُنْتُ أَنْشِدُ ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : فَأَنْشِدْنِي حَتَّى مَرَّ بِقَوْلِهِ : نُقَاتِلُ عَنْ جِذْمِنَا (۱) كُلَّ قُحْمِهِ (۲) فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : لَا تَقُلْ : نُقَاتِلُ عَنْ جِذْمِنَا ، وَقُلْ : عَنْ دِينِنَا . (۳)

المناقب لابن شهر آشوب: قَدِمَ أَعْرَابِيٌّ الْمَدِينَةَ فَسَأَلَ عَنْ أَكْرَمِ النَّاسِ بِهَا ، فَدُلَّ عَلَى الْحَسَنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ ، فَدَخَلَ الْمَسْجِدَ فَوَجَدَهُ مُصَلِّيًا ، فَوَقَفَ بِإِزَائِهِ وَأَنْشَأَ : لَمْ يَخِبِ الْآنَ مَنْ رَجَاكَ وَمَنْ حَرَّكَكَ مِنْ دُونَ بَابِكَ الْحَلَقَةَ أَنْتَ جَوَادٌ وَأَنْتَ مُعْتَمِدٌ أَبُوكَ قَدْ كَانَ قَاتِلَ الْفَسِيْقَةِ لَوْلَا الَّذِي كَانَ مِنْ أَوْلِيَاكُمْ كَانَتْ عَلَيْنَا الْجَحِيمُ مُنْطَبِقَةً قَالَ : فَسَلِّمْ الْحَسَنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَقَالَ : يَا قَبْتَرُ ، هَلْ بَقِيَ شَيْءٌ مِنْ مَالِ الْحِجَازِ؟ قَالَ : نَعَمْ أَرْبَعَةُ آلَافٍ دِينَارٍ . فَقَالَ : هَاتِيهَا ، قَدْ جَاءَ مَنْ هُوَ أَحَقُّ بِهَا مِنَّا . ثُمَّ نَزَعَ بُرْدِيَهُ وَلَفَّ الدَّنَانِيرَ فِيهِمَا وَأَخْرَجَ يَدَهُ مِنْ شِقِّ الْبَابِ حَيَاءً مِنَ الْأَعْرَابِيِّ ، وَأَنْشَأَ : خُذْهَا فَإِنِّي إِلَيْكَ مُعْتَذِرٌ وَعَلِمَ بِأَنِّي عَلَيْكَ ذُو شَفَقَةٍ ... (۴)

۱- الجِذْمُ: الأَصْلُ ، الأَهْلُ وَالْعَشِيرَةُ (النهاية: ج ۱ ص ۲۵۲ «جذم»).

۲- الْقُحْمَةُ: الأُمُورُ الْعَظِيمَةُ الشَّاقَّةُ (النهاية: ج ۴ ص ۱۹ «قحم»).

۳- تاریخ دمشق: ج ۵۰ ص ۱۹۱ ح ۱۰۶۴۲ ، السیره النبویه لابن هشام: ج ۳ ص ۱۴۳ نحوه ، كنز العمال: ج ۳ ص ۸۶۶ ح ۸۹۷۳ نقلًا عن ابن جریر .

۴- المناقب لابن شهر آشوب: ج ۴ ص ۶۵ ، بحار الأنوار: ج ۴۴ ص ۱۹۰ ح ۲ .

ص: ۱۶۳

تاریخ دمشق به نقل از یحیی بن سعید: عبد الله بن اُنیس، از مادرش، یعنی دختر کعب بن مالک، حکایت کرد که پیامبر خدا، در مسجد خود بر کعب بن مالک وارد شد، در حالی که وی، شعر می خواند. هنگامی که پیامبر صلی الله علیه و آله او را دید، همچون ماه [تابان و گشاده رو] بود. پیامبر خدا فرمود: «به چه کاری مشغول بودید؟». کعب گفت: شعر می خواندم. پیامبر خدا فرمود: «برای من هم بخوان». تا آن که به این بیت رسید: در حمایت از خاندان خود با همه مشکلات طاقت فرسا می ستیزیم. پیامبر خدا فرمود: «نگو: در حمایت از خاندان خود؛ بلکه بگو: در حمایت از دین خود».

المناقب، ابن شهر آشوب: بیابان نشینی به مدینه آمد و سراغ ارجمندترین فرد مدینه را گرفت. امام حسین علیه السلام را به وی معرفی کردند. داخل مسجد شد و او را در حال نماز یافت. در برابرش ایستاد و چنین سرود: اکنون نومید نشد کسی که به تو امید بست و نیز هر کس که حلقه در خانه ات را به حرکت در آورد. تو بخشنده ای و تو مورد اعتمادی. پدر تو کُشنده نابه کاران بود. اگر نبودند پیشینیان شما، جهنم، ما را در خود گرفته بود. امام حسین علیه السلام نماز را به پایان برد و فرمود: «ای قنبر! آیا از مال حجاز، چیزی باقی مانده است؟». گفت: آری! چهار هزار درهم. فرمود: «آن را بیاور؛ چه این که کسی از راه رسیده که از ما بدان سزاوارتر است». آن گاه، روپوش خود را از تن در آورد و دینارها را در آن پیچید و با خجالت از مرد بیابان نشین، دستش را از شکاف در بیرون برد و چنین سرود: این را بگیر که از تو عذرخواهم و بدان که من نسبت به تو مهربانم.

ص: ۱۶۴

۱۷ / ۸ النَّوْمُ فِي الْمَسْجِدِ مِنْ غَيْرِ ضَرُورِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ قَوْمُوا ، لَا تَرْقُدُوا فِي الْمَسْجِدِ . (۱)

تاریخ المدینه عن جابر: جاء النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَنَحْنُ مُضْطَجِعُونَ فِي الْمَسْجِدِ ، فِي يَدِهِ عَسِيْبٌ (۲) رَطْبٌ ، فَضَرَبَنَا ، فَقَالَ : تَرْقُدُونَ فِي الْمَسْجِدِ وَلَا يُرْقَدُ !؟ . (۳)

سنن الدارمی عن أبي ذرٍّ: أتاني نبيُّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَأَنَا نَائِمٌ فِي الْمَسْجِدِ ، فَضَرَبَنِي بِرِجْلِهِ ، قَالَ : أَلَا أُرَاكَ نَائِمًا فِيهِ؟ قُلْتُ : يَا نَبِيَّ اللَّهِ غَلَبَتْنِي عَيْنِي . (۴)

رسول الله صلى الله عليه و آله : مَنْ نَامَ فِي الْمَسْجِدِ بِغَيْرِ عَذْرِ ، إِبْتِلَاءَ اللَّهِ بِدَاءٍ لَا زَوَالَ لَهُ . (۵)

عنه صلى الله عليه و آله : إِذَا نَعَسَ أَحَدُكُمْ فِي الْمَسْجِدِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ فَلْيَتَحَوَّلْ مِنْ مَجْلِسِهِ ذَلِكَ إِلَى غَيْرِهِ . (۶)

۱- المصنّف لعبد الرزاق: ج ۱ ص ۴۲۲ ح ۱۶۵۵ ، المناقب للكوفي: ج ۲ ص ۴۶۲ ح ۹۵۷ نحوه وكلاهما عن جابر ، كنز العمال: ج ۷ ص ۶۶۳ ح ۲۰۸۰۱ .

۲- عَسِيْبٌ : أى جريده من النخل ، وهى السعفه ممّا لا يثبت عليه خوص (النهايه : ج ۳ ص ۲۳۴ «عسب»).

۳- تاريخ المدینه: ج ۱ ص ۳۷ ، تاريخ دمشق: ج ۴۲ ص ۱۳۹ وفيه «أترقدون فى المسجد؟! إنّه لا- يرقد فيه أحدٌ» ، المناقب للخوارزمي: ص ۱۰۹ ح ۱۱۶ نحوه ، كنز العمال: ج ۸ ص ۳۲۵ ح ۲۳۱۲۶ نقلًا عن المصنّف لعبد الرزاق وفيه «قوموا ، لا ترقدوا فى المسجد» ؛ كشف الغمّه: ج ۱ ص ۱۵۲ وليس فيه «ولا يرقد» ، بحار الأنوار: ج ۳۷ ص ۲۶۰ ح ۱۸ .

۴- سنن الدارمی: ج ۱ ص ۳۴۶ ح ۱۳۷۱ ، مسند ابن حنبل: ج ۸ ص ۸۸ ح ۲۱۴۴۰ ، صحيح ابن حبان: ج ۱۵ ص ۵۲ ح ۶۶۶۸ ، تاريخ دمشق: ج ۱ ص ۱۴۶ ، شرح نهج البلاغه: ج ۳ ص ۵۷ نحوه ، كنز العمال: ج ۵ ص ۷۸۶ ح ۱۴۳۸۴ نقلًا عن ابن جرير .

۵- جامع الأخبار: ص ۱۷۹ ح ۴۳۴ .

۶- عوالى اللآلى: ج ۱ ص ۱۵۸ ح ۱۳۹ ، سنن أبى داود: ج ۱ ص ۲۹۲ ح ۱۱۱۹ ، مسند ابن حنبل: ج ۲ ص ۲۷۰ ح ۴۸۷۵ ، صحيح ابن حبان: ج ۷ ص ۳۲ ح ۲۷۹۲ ، السنن الكبرى: ج ۳ ص ۳۳۶ ح ۵۹۲۵ كلّها عن ابن عمر ، المعجم الكبير: ج ۷ ص ۲۴۷ ح ۷۰۰۴ عن سمره نحوه ، كنز العمال: ج ۷ ص ۷۴۱ ح ۲۱۱۸۹ .

ص: ۱۶۵

۸ / ۱۷ بدون ضرورت در مسجد خوابیدن

۸ / ۱۷ بدون ضرورت در مسجد خوابیدن پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : بر خیزید و در مسجد نخواستید .

تاریخ مدینه به نقل از جابر : پیامبر صلی الله علیه و آله آمد ، در حالی که ما در مسجد ، دراز کشیده بودیم . در دست ایشان ، شاخه ای تر از درخت خرما بود . ما را [با آن] نواخت و فرمود : «در مسجد می خوابید ، حال آن که نباید در آن خوابید؟!» .

سنن الدارمی به نقل از ابو ذر : پیامبر خدا به سراغم آمد ، در حالی که در مسجد به خواب رفته بودم . با پایش مرا نواخت و فرمود : «آیا تو را درون مسجد ، در خواب می بینم؟!» . گفتم : ای پیامبر خدا! دید گانم بر من ، چیره شدند .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : هر کس بدون عذر در مسجد بخوابد ، خداوند ، او را به مرضی ماندگار ، دچار خواهد ساخت .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : هر کس را در روز جمعه در مسجد ، چرت فرا گرفت ، جای نشستن خود را تغییر دهد .

ص: ١٦٦

٨ / ١٨ التَّنُحُّعُ فِي الْمَسْجِدِ الْإِمَامِ عَلِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ عَنِ ... التَّنُحُّعِ (١) فِي الْمَسَاجِدِ . (٢)

رسول الله صلى الله عليه وآله: عُرِضَتْ عَلَيَّ أَعْمَالُ أُمَّتِي حَسَنُهَا وَسَيِّئُهَا ، فَوَجِدْتُ فِي مَحَاسِنِ أَعْمَالِهَا : الْأَذَى يُمَاطُ عَنِ الطَّرِيقِ .
وَوَجِدْتُ فِي مَسَاوِي أَعْمَالِهَا : التُّخَاعَةُ تَكُونُ فِي الْمَسْجِدِ لَا تُدْفَنُ . (٣)

عنه صلى الله عليه وآله: البُزَاقُ (٤) فِي الْمَسْجِدِ خَطِيئَةٌ ، وَكَفَّارَتُهَا دَفْنُهَا . (٥)

عنه صلى الله عليه وآله: إِذَا تَنَخَّمَ أَحَدُكُمْ فِي الْمَسْجِدِ فَلْيُعَيِّبْ نُخَامَتَهُ ، أَنْ تُصِيبَ جِلْدَ مُؤْمِنٍ أَوْ ثَوْبَهُ فَتُؤْذِيَهُ . (٦)

مسند ابن حنبل عن عبد الله بن عمر: صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ فِي الْمَسْجِدِ ، فَرَأَى فِي الْقِبْلَةِ نُخَامَةً ، فَلَمَّا قَضَى صَلَاتَهُ قَالَ :
إِنَّ أَحَدَكُمْ إِذَا صَلَّى فِي الْمَسْجِدِ فَإِنَّهُ يُنَاجِي رَبَّهُ ، وَإِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يَسْتَقْبِلُهُ بِوَجْهِهِ ، فَلَا يَتَنَخَّمَنَّ أَحَدُكُمْ فِي الْقِبْلَةِ وَلَا عَن يَمِينِهِ
، ثُمَّ دَعَا بِعُودٍ فَحَكَّهُ بِهِ . ثُمَّ دَعَا بِخَلْقٍ (٧) فَخَضَّبَهُ . (٨)

١- التُّخَاعَةُ: النُّخَامَةُ ، وَهِيَ مَا يَخْرُجُهُ الْإِنْسَانُ مِنْ حَلْقِهِ مِنْ مَخْرَجِ الْخَاءِ الْمَعْجَمَةِ (مجمع البحرين: ج ٣ ص ١٧٦٢ «نخع»).

٢- كتاب من لا يحضره الفقيه: ج ٤ ص ٤ ح ٤٩٦٨ ، الأمامي للصدوق: ص ٥٠٩ ح ٧٠٧ كلاهما عن الحسين بن زيد عن الإمام الصادق عن آبائه عليهم السلام ، بحار الأنوار: ج ٨٤ ص ١٢ ح ٨٩ .

٣- صحيح مسلم: ج ١ ص ٣٩٠ ح ٥٧ ، سنن ابن ماجه: ج ٢ ص ١٢١٤ ح ٣٦٨٣ ، مسند ابن حنبل: ج ٨ ص ١٣١ ح ٢١٦٠٦ ، صحيح ابن خزيمة: ج ٢ ص ٢٧٦ ح ١٣٠٨ ، السنن الكبرى: ج ٢ ص ٤١٤ ح ٣٥٩٠ ، مسند الطيالسي: ص ٦٥ ح ٤٨٣ كلُّها عن أبي ذرٍّ ، كتر العمال: ج ٧ ص ٦٧٢ ح ٢٠٨٤٦ .

٤- البُزَاقُ: البصاق (الصحيح: ج ٤ ص ١٤٥٠ «بزق»).

٥- صحيح البخاري: ج ١ ص ١٦١ ح ٤٠٥ ، صحيح مسلم: ج ١ ص ٣٩٠ ح ٥٦ وفيه «التفل» بدل «البزاق» ، سنن أبي داود: ج ١ ص ١٢٨ ح ٤٧٥ ، مسند ابن حنبل: ج ٤ ص ٣٦٥ ح ١٢٨٨٩ نحوه ، السنن الكبرى: ج ٢ ص ٤١٣ ح ٣٥٨٨ كلُّها عن أنس ، كتر العمال: ج ٧ ص ٦٦٤ ح ٢٠٨٠٤ ؛ تهذيب الأحكام: ج ٣ ص ٢٥٦ ح ٧١٢ عن الإمام علي عليه السلام .

٦- مسند ابن حنبل: ج ١ ص ٣٧٨ ح ١٥٤٣ ، صحيح ابن خزيمة: ج ٢ ص ٢٧٧ ح ١٣١١ ، المصنّف لابن أبي شيبة: ج ٢ ص ٢٦١ ح ١ ، شُعب الإيمان: ج ٧ ص ٥١٧ ح ١١١٧٩ كلُّها عن سعد بن أبي وقاص ، كتر العمال: ج ٧ ص ٦٦٤ ح ٢٠٨٠٨ .

٧- الخَلُوقُ: وهو طيب معروف مرَّكَبٌ يَتَّخِذُ مِنَ الزَّعْفَرَانِ وَغَيْرِهِ مِنْ أَنْوَاعِ الطَّيِّبِ . (النهاية: ج ٢ ص ٧١ «خلق»).

٨- مسند ابن حنبل: ج ٢ ص ٢٧٥ ح ٤٩٠٨ ، السنن الكبرى: ج ٢ ص ٤١٥ ح ٣٥٩٥ عن أنس نحوه ، المصنّف لعبد الرزاق: ج ١ ص ٤٣٠ ح ١٦٨٢ ، كتر العمال: ج ٨ ص ١٧٤ ح ٢٢٤٣٨ .

ص: ۱۶۷

۸ / ۱۸ آب دهان انداختن در مسجد

۸ / ۱۸ آب دهان انداختن در مسجد امام علی علیه السلام: پیامبر صلی الله علیه و آله ، از . . . آب دهان انداختن در مساجد ، نهی فرمود .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله :خوب و بد کارهای اُمّت بر من عرضه شد . در میان کارهای نیک اُمّت ، برطرف کردن موانع آزار دهنده از گذرگاه ها را یافتم ، و در میان کارهای بدشان ، آب دهان انداختن در مسجد را ، بدون آن که دفن گردد .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله :آب دهان انداختن در مسجد ، کاری خطاست و کفاره آن ، از بین بردن [اثر] آن است .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله :هر گاه کسی در مسجد ، آب دهان بیندازد ، باید [اثر] آن را از بین ببرد ، مبادا به بدن یا لباس کسی برخورد کند و او را بیازارد .

مسند ابن حنبل به نقل از عبدالله بن عمر :پیامبر خدا، در مسجد نماز گزارد و در سمت قبله، آب دهانی را [بر زمین] مشاهده کرد. چون نمازش به پایان رسید، فرمود : «هر یک از شما که به نماز می ایستد ، با پرودگارش مناجات می کند و خداوند تبارک و تعالی روی خود را به سوی وی می کند . پس هیچ یک از شما به سوی قبله و یا جانب راست آن ، آب دهان نیندازد» . آن گاه ، تگّه چوبی خواست و آب دهان را با آن زدود . نیز مایع خوش بویی خواست و با آن ، آن جا را شستشو داد .

ص: ١٦٨

رسول الله صلى الله عليه وآله: إِذَا هَمَّ الْعَبْدُ أَنْ يَبْزُقَ فِي الْمَسْجِدِ اضْطَرَبَتْ أَرْكَانُهُ ، وَأَنْزَوَى كَمَا تَنْزَوَى الْجِلْدَةُ فِي النَّارِ ، فَإِنَّهُ هُوَ ابْتَلَعَهَا أَخْرَجَ مِنْهُ اثْنَيْنِ (١) وَسَبْعِينَ دَاءً ، وَكَتَبَ لَهُ أَلْفَ حَسَنَةٍ . (٢)

عنه صلى الله عليه وآله: إِنَّ الْمَسْجِدَ لَيَنْزَوَى مِنَ النَّخَامَةِ كَمَا تَنْزَوَى الْجِلْدَةُ فِي النَّارِ . (٣)

عنه صلى الله عليه وآله: مَنْ رَدَّ رَيْقَهُ تَعْظِيمًا لِحَقِّ الْمَسْجِدِ ، جُعِلَ رَيْقُهُ صِحَّةً فِي بَدَنِهِ ، وَعُوفِيَ مِنْ بَلْوَى فِي جَسَدِهِ . (٤)

الإمام علي عليه السلام: مَنْ وَقَرَ الْمَسْجِدَ مِنْ نُخَامَتِهِ لَقِيَ اللَّهَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ضَاحِكًا ، قَدْ أُعْطِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ ، وَإِنَّ الْمَسْجِدَ لَيَلْتَوِي مِنَ النَّخَامَةِ كَمَا يَلْتَوِي أَحَدُكُمْ بِالْخَيْرَانِ إِذَا وَقَعَ بِهِ . (٥)

١- في المصدر: «اثنان»، والتصويب من كثر العمال .

٢- الفردوس: ج ١ ص ٢٩١ ح ١١٤٥ عن أنس بن مالك، كثر العمال: ج ٧ ص ٦٦٥ ح ٢٠٨١١ .

٣- المجازات النبوية: ص ٢١١ ح ١٧٣ ، بحار الأنوار: ج ٨٣ ص ٣٦٤ ح ١٩ ؛ المصنف لعبد الرزاق: ج ١ ص ٤٣٣ ح ١٦٩١ ، المصنف لابن أبي شيبة: ج ٢ ص ٢٦٠ ح ٩ ، تاريخ المدينة: ج ١ ص ٢٦ كلفها عن أبي هريره ، كثر العمال: ج ٨ ص ٣١٧ ح ٢٣٠٩٢ .

٤- ثواب الأعمال: ص ٣٥ ح ١ عن طلحة بن زيد عن الإمام الصادق عن الإمام الباقر عليهما السلام ، المحاسن: ج ١ ص ١٢٧ ح ١٤٥ نحوه ، بحار الأنوار: ج ٨٤ ص ١٣ ح ٩٠ .

٥- في المصدر: «فقد»، والتصويب من بحار الأنوار .

٦- دعائم الإسلام: ج ١ ص ١٤٩ ، تهذيب الأحكام: ج ٣ ص ٢٥٦ ح ٧١٣ عن إسماعيل بن مسلم الشعيري عن الإمام الصادق عن آبائه عليهم السلام وليس فيه ذيله من «إن المسجد...» ، بحار الأنوار: ج ٨٣ ص ٣٨١ ح ٥٠ .

ص: ۱۶۹

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هر گاه بنده بخواهد در مسجد، آب دهان بیندازد، پایه های مسجد می لرزد و همچون در هم کشیده شدن پوستی در آتش، در هم کشیده می شود. حال اگر آن را فرو ببرد، هفتاد و دو مرض را از وی بیرون می راند و برایش دو میلیون نیکی می نویسد.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: همانا مسجد، از آب دهان، همچون در هم کشیده شدن پوستی در آتش، در هم کشیده می شود.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هر کس آب دهانش را به خاطر بزرگداشت حق مسجد فرو ببرد، همان آب دهان، مایه سلامت بدن او می شود و از بیماری جسمانی در امان خواهد بود. (۱)

امام علی علیه السلام: هر کس با پرهیز از آب دهان انداختن، مسجد را بزرگ بدارد، در روز رستاخیز، خداوند را خندان دیدار خواهد کرد، در حالی که کارنامه او به دست راستش داده شده است. همانا مسجد، از آب دهان در هم کشیده می شود، همچون در هم کشیده شدن هر یک از شما، هنگامی که بر وی تازیانه زده می شود.

۱- بی تردید، تأکید حدیث بر گزینه فرو بردن خلط و آب دهان، مربوط به مواردی است که امکان خارج کردن آن از دهان با رعایت اصول بهداشتی، آداب اجتماعی و مراعات حرمت مسجد، ممکن نباشد.

ص: ١٧٠

الإمام الصادق عليه السلام: مَنْ تَنَخَّعَ فِي الْمَسْجِدِ ثُمَّ رَدَّهَا فِي جُوفِهِ لَمْ تَمُرَّ بِدَاءٍ فِي جُوفِهِ إِلَّا أُبْرَأَتْهُ . (١)

٨ / ١٩ دُخُولُ الْمَسْجِدِ لِمَنْ أَكَلَ الْمُؤْذِيَا تَصْحِيحُ مُسْلِمٍ عَنْ جَابِرٍ: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ عَنْ أَكْلِ الْبُصْلِ وَالْكَرَاثِ ، فَغَلَبَتْنَا الْحَاجَةُ فَأَكَلْنَا مِنْهَا ، فَقَالَ : مَنْ أَكَلَ مِنْ هَذِهِ الشَّجَرَةِ الْمُؤْتِنَةِ فَلَا يَقْرَبَنَّ مَسْجِدَنَا ؛ فَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ تَأْذَى مِمَّا يَتَأَذَى مِنْهُ الْإِنْسُ . (٢)

الكافي عن محمد بن مسلم عن الإمام الباقر عليه السلام ، قَالَ : سَأَلْتُهُ عَنْ أَكْلِ الثُّومِ ، فَقَالَ : إِنَّمَا نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ عَنْهُ لِرِيحِهِ ، فَقَالَ : مَنْ أَكَلَ هَذِهِ الْبَقْلَةَ الْخَبِيثَةَ فَلَا يَقْرَبُ مَسْجِدَنَا ، فَأَمَّا مَنْ أَكَلَهُ وَلَمْ يَأْتِ الْمَسْجِدَ فَلَا بَأْسَ . (٣)

الإمام الصادق عليه السلام: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : مَنْ أَكَلَ مِنْ هَذَا الطَّعَامِ فَلَا يَدْخُلُ مَسْجِدَنَا . يَعْنِي الثُّومَ ، وَلَمْ يَقُلْ : إِنَّهُ حَرَامٌ . (٤)

١- تهذيب الأحكام: ج ٣ ص ٢٥٦ ح ٧١٤ ، ثواب الأعمال: ص ٣٥ ح ٢ كلاهما عن عبد الله بن سنان ، بحار الأنوار: ج ٨٤ ص ١٣ / ٩٠ .

٢- صحيح مسلم: ج ١ ص ٣٩٤ ح ٧٢ ، مسند ابن حنبل: ج ٥ ص ١٦٩ ح ١٥٠١٨ ، السنن الكبرى: ج ٣ ص ١٠٨ ح ٥٠٥٣ ، كنز العمال: ج ١٥ ص ٢٦٧ ح ٤٠٩١٣؛ الدعوات: ص ١٥٩ ح ٤٣٩ نحوه ، بحار الأنوار: ج ٦٦ ص ٢٥١ ح ١٥ .

٣- الكافي: ج ٦ ص ٣٧٤ ح ١ ، تهذيب الأحكام: ج ٩ ص ٩٦ ح ٤١٩ ، كتاب من لا يحضره الفقيه: ج ٣ ص ٣٥٨ ح ٤٢٦٩ ، علل الشرائع: ص ٥١٩ ح ١ ، بحار الأنوار: ج ٦٦ ص ٢٤٧ ح ٢ ، مسند ابن حنبل: ج ٤ ص ١٢٢ ح ١١٥٨٣ عن أبي سعيد نحوه .

٤- تهذيب الأحكام: ج ٩ ص ٩٦ ح ٤١٨ ، علل الشرائع: ص ٥٢٠ ح ٣ ، المحاسن: ج ٢ ص ٣٣١ ح ٢١٣٢ كلها عن داوود بن فرقد عن الإمام الصادق عليه السلام ، بحار الأنوار: ج ٦٦ ص ٢٥٠ ح ١٣ ؛ صحيح مسلم: ج ١ ص ٣٩٣ ح ٦٨ ، السنن الكبرى: ج ٣ ص ١٠٧ ح ٥٠٥٠ كلاهما عن ابن عمر نحوه .

ص: ۱۷۱

۸ / ۱۹ به مسجد رفتن کسی که خوراک آزار دهنده ای خورده

امام صادق علیه السلام: هر کس در مسجد، دچار خلط و آب دهان شود و آن را فرو ببرد، در شکم او به مرضی بر نمی خورد، مگر آن را بهبود می بخشد.

۸ / ۱۹ به مسجد رفتن کسی که خوراک آزار دهنده ای خورده صحیح مسلم به نقل از جابر: پیامبر خدا، از خوردن پیاز و تَرَه، نهی فرمود؛ امّا زمانی نیازمندی ناگزیرمان ساخت و ما از آنها خوردیم. پس فرمود: «هر کس از این گیاه بد بو خورد، هیچ گاه به مسجد ما نزدیک نشود؛ زیرا فرشتگان از هر چه انسان ها از آن آزرده شوند، آزرده می گردند».

الکافی به نقل از محمد بن مسلم: از امام باقر علیه السلام در باره خوردن سیر پرسیدم. فرمود: «پیامبر خدا صلی الله علیه و آله، تنها به خاطر بویش از آن نهی کرد و فرمود: هر کس از این سبزی بدبو، خورد به مسجد ما نزدیک نشود؛ امّا سیر خوردن کسی که به مسجد نیاید، اشکالی ندارد».

امام صادق علیه السلام: پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: «هر کس از این خوراکی (یعنی سیر) خورد، وارد مسجد ما نشود»؛ لیکن نفرمود: «آن، حرام است».

ص: ١٧٢

سنن أبی داوود عن أبی سعید الخدری: ذُکِرَ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ الثُّومُ وَالبَصَلُ، قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَأَشَدُّ ذَلِكَ كُلَّهُ الثُّومُ، أَفْتَحَرَّمُهُ؟ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: كُلُّهُ، وَمَنْ أَكَلَهُ مِنْكُمْ فَلَا يَقْرَبْ هَذَا الْمَسْجِدَ حَتَّى يَذْهَبَ رِيحُهُ مِنْهُ. (١)

الإمام على عليه السلام: مَنْ أَكَلَ شَيْئًا مِنَ الْمُؤْذِيَاتِ رِيحُهَا فَلَا يَقْرَبَنَّ الْمَسْجِدَ. (٢)

الكافي عن الحسن الزيات: لَمَّا أَنْ قَضَيْتُ نُسُكِي، مَرَرْتُ بِالْمَيْدَانِ، فَسَأَلْتُ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ، فَقَالَ: هُوَ يَبْتِيعُ (٣)، فَأَتَيْتُ يَبْتِيعَ، فَقَالَ لِي: يَا حَسَنُ مَشَيْتَ إِلَى هَاهُنَا؟ قُلْتُ: نَعَمْ جُعِلْتُ فِدَاكَ، كَرِهْتُ أَنْ أُخْرَجَ وَلَا أَرَاكَ. فَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: إِنِّي أَكَلْتُ مِنْ هَذِهِ الْبَقْلَةِ يَعْنِي الثُّومَ فَأَرَدْتُ أَنْ أَتَنَحَّى عَنِ مَسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ. (٤)

٨ / ٢٠ التَّجَارَةُ فِي الْمَسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: إِذَا رَأَيْتُمْ مَنْ يَبْتِيعُ أَوْ يَبْتِاعُ فِي الْمَسْجِدِ، فَقُولُوا: لَا أَرَبِحَ اللَّهُ تِجَارَتَكَ. (٥)

١- سنن أبی داوود: ج ٣ ص ٣٦٠ ح ٣٨٢٣، صحيح ابن خزيمة: ج ٣ ص ٨٥ ح ١٦٦٩، السنن الكبرى: ج ٣ ص ١٠٩ ح ٥٠٥٩، كنز العمال: ج ١٥ ص ٢٦٧ ح ٤٠٩١١.

٢- تهذيب الأحكام: ج ٣ ص ٢٥٥ ح ٧٠٨ عن أبی بصير، الخصال: ص ٦٣٠ ح ١٠ عن أبی بصير ومحمد بن مسلم وكلاهما عن الإمام الصادق عن آبائه عليهم السلام، تحف العقول: ص ١١٩.

٣- يبتع: بين مكة والمدينه، وفيها عيون عذاب غزيره (معجم البلدان: ج ٥ ص ٤٥٠).

٤- الكافي: ج ٦ ص ٣٧٥ ح ٣، المحاسن: ج ٢ ص ٣٣١ ح ٢١٣١، بحار الأنوار: ج ٦٦ ص ٢٥٠ ح ١٢.

٥- سنن الترمذی: ج ٣ ص ٦١١ ح ١٣٢١، سنن الدارمی: ج ١ ص ٣٤٧ ح ١٣٧٣، المستدرک علی الصحیحین: ج ٢ ص ٦٥ ح ٢٣٣٩، صحيح ابن خزيمة: ج ٢ ص ٢٧٤ ح ١٣٠٥، صحيح ابن حبان: ج ٤ ص ٥٢٨ ح ١٦٥٠، السنن الكبرى: ج ٢ ص ٦٢٧ ح ٤٣٤٥ كلها عن أبی هريره، كنز العمال: ج ٧ ص ٦٦٦ ح ٢٠٨١٧.

ص: ۱۷۳

۸ / ۲۰ خرید و فروش در مسجد

سنن ابی داوود به نقل از ابو سعید خُدری: در حضور پیامبر خدا، از سیر و پیاز، سخن به میان آمد. گفته شد: ای پیامبر خدا! بد[بو]ترینشان سیر است. آیا آن را حرام می‌کنی؟ پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: «آن را بخورید؛ لیکن هر کس از شما که آن را خورد، تا زمانی که بویش از [دهان] او نرفته، به این مسجد، نزدیک نشود».

امام علی علیه السلام: هر کس چیزی خورد که بوی آن آزار دهنده است، هرگز به مسجد نزدیک نشود.

الکافی به نقل از حسن زیّات: هنگامی که اعمال حج را به پایان بردم، به مدینه رفتم و از امام باقر علیه السلام جويا شدم. گفتند: در یثیع است. به یثیع آمدم. فرمود: «ای حسن! در پی من به این جا آمدی؟». گفتم: آری، فدایت شوم! خوش نداشتم بدون ملاقات شما، این جا را ترک کنم. امام علیه السلام فرمود: «من از این سبزی (یعنی سیر) خورده بودم، خواستم که از مسجد پیامبر خدا، دور باشم».

۸ / ۲۰ خرید و فروش در مسجد پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هرگاه کسی را در مسجد، در حال خرید و فروش دیدید، بگویید: «خداوند، تجارتت را سودبخش قرار ندهد!».

ص: ۱۷۴

۸ / ۲۱ الصَّلَاةُ عَلَى الْأَمْوَاتِ فِي الْمَسْجِدِ الْكَافِي عَنْ أَبِي بَكْرٍ بِنِ عَيْسَى بْنِ أَحْمَدِ الْعَلَوِيِّ: كُنْتُ فِي الْمَسْجِدِ وَقَدْ جِيءَ بِجِنَازِهِ فَأَرَدْتُ أَنْ أُصَلِّيَ عَلَيْهَا، فَجَاءَ أَبُو الْحَسَنِ الْأَوَّلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَوَضَعَ مِرْفَقَهُ فِي صَدْرِي فَجَعَلَ يَدْفَعُنِي حَتَّى أَخْرَجَنِي (۱) مِنَ الْمَسْجِدِ، فَقَالَ: يَا أَبَا بَكْرٍ، إِنَّ الْجِنَازَةَ لَا يُصَلَّى عَلَيْهَا فِي الْمَسَاجِدِ. (۲)

۸ / ۲۲ إِقَامَةُ الْحُدُودِ فِي الْمَسْجِدِ سَنَنِ ابْنِ مَاجَةَ عَنْ عَمْرٍو بْنِ شَعِيبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ نَهَى عَنْ إِقَامَةِ الْحَدِّ فِي الْمَسَاجِدِ. (۳)

رسول الله صلى الله عليه و آله: لا تُقَامُ الْحُدُودُ فِي الْمَسَاجِدِ. (۴)

۱- فی المصدر: «خرج» وما فی المتن أثبتناه من تهذیب الأحكام، وهو الأنسب.

۲- الكافي: ج ۳ ص ۱۸۲ ح ۱، تهذیب الأحكام: ج ۳ ص ۳۲۶ ح ۱۰۱۶.

۳- سنن ابن ماجه: ج ۲ ص ۸۶۷ ح ۲۶۰۰، كنز العمال: ج ۷ ص ۶۶۹ ح ۲۰۸۳۱ عن ابن عمر؛ دعائم الإسلام: ج ۱ ص ۱۴۹ عن الإمام علي عليه السلام نحوه، بحار الأنوار: ج ۸۳ ص ۳۸۱ ح ۵۱.

۴- سنن الترمذی: ج ۴ ص ۱۹ ح ۱۴۰۱، سنن ابن ماجه: ج ۲ ص ۸۶۷ ح ۲۵۹۹، المستدرک علی الصحیحین: ج ۴ ص ۴۱۰ / ۸۱۰۴، السنن الكبرى: ج ۸ ص ۷۰ ح ۱۵۹۶۶ کلها عن ابن عباس، مسند ابن حنبل: ج ۵ ص ۳۰۱ ح ۱۵۵۷۹ عن حکیم بن حزام، كنز العمال: ج ۷ ص ۶۶۹ ح ۲۰۸۲۹؛ المقنعه: ص ۷۸۳، عوالی اللآلی: ج ۱ ص ۱۸۹ ح ۲۶۸.

ص: ۱۷۵

۸ / ۲۱ نماز بر مُردگان در مسجد**۸ / ۲۲ حد جاری کردن در مسجد**

۸ / ۲۱ نماز بر مُردگان در مسجد الکافی به نقل از ابو بکر بن عیسی بن احمد علوی: در مسجد بودم که جنازه ای آوردند خواستم بر وی نماز بگذارم که امام کاظم علیه السلام آمد. آرنجش را بر سینه ام گذارد و مرا تا جایی که از مسجد خارج سازد، به عقب راند و فرمود: «ای ابو بکر! بر مُردگان، در مسجد نماز خوانده نمی شود».

۸ / ۲۲ حد جاری کردن در مسجد سنن ابن ماجه به نقل از عمرو بن شعیب، از پدرش، از جدّش: پیامبر خدا، از اجرای حد در مساجد، نهی فرمود.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: کیفرها (حدود)، در میان مساجد اجرا نمی شوند.

ص: ١٧٦

٨ / ٢٣ تِلْكَ الْأَعْمَالُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: لَا تُسَلُّ السُّيُوفُ وَلَا تُنْتَزُّ النَّبْلُ فِي الْمَسَاجِدِ ، وَلَا يُحْلَفُ بِاللَّهِ فِي الْمَسْجِدِ ، وَلَا يُمْنَعُ الْقَائِلَةُ (١) فِي الْمَسَاجِدِ مُقِيمًا وَلَا ضَيْفًا ، وَلَا تُبْنَى بِالتَّصَاوِيرِ وَلَا تُزَيَّنُ بِالْقَوَارِيرِ (٢) ، فَإِنَّمَا بُنِيَتْ بِالْأَمَانَةِ وَشُرِّفَتْ بِالْكَرَامَةِ . (٣)

عنه صلى الله عليه و آله : خِصَالٌ لَا تَتَّبَعِي فِي الْمَسْجِدِ : لَا يَتَّخَذُ طَرِيقًا ، وَلَا يُشَهَّرُ فِيهِ سِلَاحٌ ... وَلَا يُضْرَبُ فِيهِ حَدٌّ ، وَلَا يُقْتَصُّ فِيهِ مِنْ أَحَدٍ ، وَلَا يَتَّخَذُ سَوْقًا . (٤)

الإمام على عليه السلام: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ عَنْ أَنْ تُقَامَ الْجِدُودُ فِي الْمَسَاجِدِ ، وَأَنْ يُرْفَعَ فِيهَا الصَّوْتُ ، أَوْ تُنْشَدَ فِيهَا الضَّالَّةُ ، وَأَنْ يُسَلَّ فِيهَا السَّيْفُ ، أَوْ يُرْمَى فِيهَا بِالنَّبْلِ ، أَوْ أَنْ يُبَاعَ فِيهَا أَوْ يُشْتَرَى ، أَوْ يُعْلَقَ فِي الْقِبْلَةِ مِنْهَا سِلَاحٌ ، أَوْ تُبْرَى فِيهَا نَبْلٌ . (٥)

رسول الله صلى الله عليه و آله : جَنَّبُوا مَسَاجِدَكُمْ صِبْيَانَكُمْ وَمَجَانِينَكُمْ وَشِرَاءَكُمْ وَبَيْعَكُمْ . (٦)

الكافي عن محمد بن مسلم عن أحدهما عليهما السلام: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ عَنْ سَلِّ السَّيْفِ فِي الْمَسْجِدِ ، وَعَنْ بَرِي النَّبْلِ فِي الْمَسْجِدِ ، قَالَ : إِنَّمَا بُنِيَ لِغَيْرِ ذَلِكَ . (٧)

١- القيلولة: الاستراحة نصف النهار وإن لم يكن معها نوم ، قال يقييل قيلولته فهو قائل (التهاية: ج ٤ ص ١٣٣ «قيل»).

٢- القاروره: واحده القوارير من الزجاج (الصحاح: ج ٢ ص ٧٨٩ «قر»).

٣- المعجم الكبير: ج ٢ ص ١٣٩ ح ١٥٨٩ عن جبير بن مطعم ، كثر العمال: ج ٧ ص ٦٧٢ ح ٢٠٨٥٠ .

٤- سنن ابن ماجه: ج ١ ص ٢٤٧ ح ٧٤٨ عن ابن عمر ، كثر العمال: ج ٧ ص ٦٦٧ ح ٢٠٨٢٠ .

٥- دعائم الإسلام: ج ١ ص ١٤٩ ، بحار الأنوار: ج ٨٣ ص ٣٨١ ح ٥١ .

٦- تهذيب الأحكام: ج ٣ ص ٢٥٤ ح ٧٠٢ عن عبد الحميد عن الإمام الكاظم عليه السلام ، كتاب من لا يحضره الفقيه: ج ١ ص ٢٣٧

ح ٧١٥ ، الجعفریات: ص ٥١ ، النوادر للراوندي: ص ٢٤١ ح ٤٩٥ كلاهما عن الإمام الكاظم عن آبائه عليهم السلام ، بحار الأنوار: ج

٨٣ ص ٣٤٩ ح ٢ ؛ سنن ابن ماجه: ج ١ ص ٢٤٧ ح ٧٥٠ وفيه «وشراركم» بدل «وشرائككم» ، السنن الكبرى: ج ١٠ ص ١٧٧ ح ٢٠٢٤٨

وليس فيه «وشرائككم وبيعكم» ، المعجم الكبير: ج ٢٢ ص ٥٧ ح ١٣٦ كلهما عن وائل بن الأسقع ، كثر العمال: ج ٧ ص ٦٧٠ ح ٢٠٨٣٤

٧- الكافي: ج ٣ ص ٣٦٩ ح ٨ ، تهذيب الأحكام: ج ٣ ص ٢٥٩ ح ٧٢٤ ، بحار الأنوار: ج ٨٣ ص ٣٥٠ .

ص: ۱۷۷

۸ / ۲۳ مجموعه این کارها

۸ / ۲۳ مجموعه این کارها پیامبر خدا صلی الله علیه و آله در مساجد، شمشیرها [از نیام] بیرون کشیده نمی شوند و تیر، پرتاب نمی شود. در مسجد، به خدا سوگند یاد نمی شود و از استراحت نیم روزی کسی که مقیم یا میهمان است، ممانعت به عمل نمی آید و بناهای نقشدار و آینه کاری شده، ساخته نمی شوند. اصولاً مسجدها بر پایه امنیت بنا شده و با کرامت، شرافت یافته اند. (۱)

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله ویژگی هایی است که سزاوار مسجد نیست: گذرگاه، قرار داده نمی شود و در آن، اسلحه ای از نیام بیرون نمی آید... و در آن، حد جاری نمی گردد و کسی را آن جا قصاص نمی کنند، نیز بازار قرار داده نمی شود.

امام علی علیه السلام: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله، از اجرای حدود (کیفرها) و بلند کردن صدا یا گم شده را جستجو کردن و شمشیر از نیام کشیدن یا تیر انداختن یا خرید و فروش کردن یا آویختن اسلحه در سمت قبله یا تراشیدن تیر در مسجدها، نهی فرمود.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: کودک (۲) و دیوانگانتان و نیز خرید و فروشتان را از مساجد، دور سازید.

الکافی به نقل از محمد بن مسلم: امام باقر (/ امام صادق) علیه السلام فرمود: «پیامبر صلی الله علیه و آله از برهنه کردن شمشیر و نیز از تراشیدن تیر در مسجد، نهی کرد و فرمود: بی تردید، مسجد برای جز این، تأسیس شده است».

۱- در نتیجه، به کارگیری ابزارها و ادوات جنگی در مسجد که با فضای آرامش و امنیت، ناسازگار است. نیز تجمل و پیرایه بندی هایی که با هدف شرافت بخشیدن به مساجد از سوی متولیان امر صورت پذیرد، با روح مسجد، همخوان نیست.

۲- با توجه به حساسیت موضوع حضور کودکان در مسجد که از سال های آغازین شکل گیری شخصیت آنان، می تواند زمینه ساز پیوند عمیق و پایدارشان با عمومی ترین پایگاه دینی گردد، ضرورت دارد که با این موضوع با دقت افزون تری برخورد شود. به نظر می رسد سخن پیامبر صلی الله علیه و آله مبنی بر ممنوعیت ورود کودکان به مسجد، ناظر به کودکانی باشد که به دلیل خردسالی، توان مراعات حرمت مسجد را ندارند و ممکن است موجب آلوده شدن محیط مسجد شوند و یا با بازیگوشی، آرامش اهل مسجد و نمازگزاران را برهم بزنند. در کنار هم قرار گرفتن کودکان و دیوانگان در این حدیث، شاهد روشنی بر این ادعاست.

ص: ١٧٨

سنن أبی داوود عن عمرو بن شعيب عن أبيه عن جدّه: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ نَهَى عَنِ الشَّرَاءِ وَالْبَيْعِ فِي الْمَسْجِدِ ، وَأَنْ تُنْشَدَ فِيهِ ضَالَّةٌ ، وَأَنْ يُنْشَدَ فِيهِ شِعْرٌ . (١)

رسول الله صلى الله عليه وآله: أَوْحَى اللَّهُ إِلَيَّ أَنْ يَا أَخَا الْمُرْسَلِينَ ، يَا أَخَا الْمُنْذِرِينَ ، أَنْذِرَ قَوْمَكَ لَا يَدْخُلُوا بَيْتًا مِنْ بُيُوتِي وَلِأَخِي مِنْ عِبَادِي عِنْدَ أَخِي مِنْهُمْ مَظْلَمَةٌ ، فَإِنِّي أَلْعَنُهُ مَا دَامَ قَائِمًا يُصَيِّمِي بَيْنَ يَدَيَّ حَتَّى يَرُدَّ تِلْكَ الْمَظْلَمَةَ ، فَأَكُونَ سَمِعَهُ الَّذِي يَسْمَعُ بِهِ ، وَأَكُونَ بَصِيرَهُ الَّذِي يُبْصِرُ بِهِ ، وَيَكُونُ مِنْ أَوْلِيَائِي وَأَصْفِيَائِي ، وَيَكُونُ جَارِي مَعَ النَّبِيِّينَ وَالصَّادِقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ فِي الْجَنَّةِ . (٢)

عنه صلى الله عليه وآله: أَوْحَى اللَّهُ تَعَالَى إِلَى نَبِيِّ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ : مَا بَالُ عِبَادِي يَدْخُلُونَ بُيُوتِي يَعْنِي الْمَسَاجِدَ بِقُلُوبٍ غَيْرِ طَاهِرَةٍ ، وَأَيْدٍ غَيْرِ نَقِيَّةٍ ، أَبِي يَغْتَرُونَ؟ أَوْ إِذَا يُخَادِعُونَ؟ وَعِزَّتِي وَجَلَالِي وَعُلُوِّي فِي ارْتِفَاعِي ، لِمَا بَتَلَيْتُهُمْ بِبَلِيَّتِهِ أَنْتَرَكُ الْحَلِيمَ فِيهِمْ حَيْرَانَ ، لَا يَنْجُو مِنْهُمْ إِلَّا مَنْ دَعَا كَدْعَاءِ الْغَرِيقِ . (٣)

الإمام علي عليه السلام: إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى أَوْحَى إِلَى الْمَسِيحِ عِيسَى بْنِ مَرْيَمَ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ : قُلْ لِلْمَلَأِ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ : لَا تَدْخُلُوا بَيْتًا مِنْ بُيُوتِي إِلَّا بِقُلُوبٍ طَاهِرَةٍ ، وَأَبْصَارٍ خَاشِعَةٍ ، وَأَكْفُ نَقِيَّةٍ ، وَقُلْ لَهُمْ : إِنِّي غَيْرُ مُسْتَجِيبٍ لِأَخِي مِنْكُمْ دَعْوَةً وَالْأَخِي مِنْ خَلْقِي قِبَلَهُ مَظْلَمَةٌ . (٤)

- ١- سنن أبی داوود: ج ١ ص ٢٨٣ ح ١٠٧٩ ، سنن ابن ماجه: ج ١ ص ٢٤٧ ح ٧٤٩ ، سنن الترمذی: ج ٢ ص ١٣٩ ح ٣٢٢ ، مسند ابن حنبل: ج ٢ ص ٦٦٧ ح ٧٠١٠ عن عبد الله بن عمرو وكلها نحوه ، كنز العمال: ج ٧ ص ٦٦٩ ح ٢٠٨٣٠ .
- ٢- عدّه الداعی: ص ١٢٩ ، أعلام الدين: ص ١٣٦ نحوه ، تنبيه الخواطر: ج ١ ص ٥٣ كلاهما عن حذيفه ، بحار الأنوار: ج ٨٤ ص ٢٥٧ ح ٥٥؛ تاريخ دمشق: ج ٦٥ ص ٤٤ ح ١٣١٨٢ عن حذيفه نحوه ، كنز العمال: ج ١٥ ص ٩٣٣ ح ٤٣٦٠٠ .
- ٣- حليه الأولياء: ج ٣ ص ٤٨ ، الفردوس: ج ١ ص ١٤٥ ح ٥١٧ كلاهما عن أنس .
- ٤- فلاح السائل: ص ٩٣ ح ٢٨ ، تنبيه الخواطر: ج ٢ ص ٢٤٤ نحوه وكلاهما عن نوف ، فتح الأبواب: ص ٢٩٥ ، بحار الأنوار: ج ٩٣ ص ٣١٩ ح ٢٧ .

ص: ۱۷۹

سنن اُبی داوود به نقل از عمرو بن شعیب ، از پدرش ، از جدّش : پیامبر خدا ، از خرید و فروش در مسجد و این که در آن ، گم شده ای جستجو گردد و یا شعری خوانده شود ، نهی فرمود .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : خداوند به من چنین وحی فرمود : «ای برادر پیامبران و ای برادر بیم دهندگان ! مردم خود را هشدار ده تا زمانی که حقّ یکی از بندگان من بر گردن هر یک از آنهاست ، وی به خانه ای از خانه های من ، وارد نشود که او را که در برابرم به نماز ایستاده ، نفرین می کنم تا هنگامی که آن حق را ادا کند ، که در آن صورت ، خود ، گوش او خواهم شد همان که با آن می شنود و دیده وی خواهم شد همان که با آن می بیند و او از دوستان و برگزیدگانم می گردد و نیز در بهشت ، همراه پیامبران و صدّیقان و شهیدان و صالحان ، همسایه من خواهد بود .»

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : خداوند به پیامبری از پیامبران ، وحی فرمود که : «چه شده است که بندگان با دل های ناپاک و دستانی آلوده ، به خانه های من (مساجد) درمی آیند؟ آیا به من غرّه می شوند؟ یا مرا می فریبند؟ به عزّت و سُکوه و بلندی مقامم سوگند که آنان را به چنان بلایی گرفتار می سازم که شخص بردبار را در آن سرگشته کنم ! از ایشان ، تنها آن کس نجات می یابد که چونان شخص در حال غرق شدن ، دعا کند.»

امام علی علیه السلام : خداوند تبارک و تعالی به مسیح عیسی بن مریم علیه السلام وحی فرمود که : «به اشراف بنی اسرائیل بگو : جز با دل های پاک و دیدگان فروفتاده و دستانی پاکیزه و به ستم نیالوده ، به خانه ای از خانه های من وارد نشوید . و به آنان بگو : بدانید که من ، دعای کسی از شما را که حقّ یکی از آفریدگان من بر گردن اوست ، مستجاب نمی کنم.»

ص: ١٨٠

ج ما یحرّم ٨ / ٢٤ تنجیس المسجِد رسول الله صلی الله علیه و آله : جَنَّبُوا مَسَاجِدَکُمْ النَّجَاسَةَ . (١)

عنه صلی الله علیه و آله : إِنَّ هَذِهِ الْمَسَاجِدَ لَا تَصْلُحُ لِشَيْءٍ مِنْ هَذَا الْبَوْلِ وَلَا الْقَدْرِ . إِنَّمَا هِيَ لِذِكْرِ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ ، وَالصَّلَاةِ ، وَقِرَاءَةِ الْقُرْآنِ . (٢)

٨ / ٢٥ وَقُوفُ الْجُنْبِ وَالْحَائِضِ فِي الْمَسْجِدِ الْكِتَابُ «يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَقْرُبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَرَى حَتَّى تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ وَلَا جُنْبًا إِلَّا غَابِرِي سَبِيلٍ حَتَّى تَغْتَسِلُوا» . (٣)

الحديث للإمام علي عليه السلام في قول الله عز و جل : «وَلَا جُنْبًا إِلَّا غَابِرِي سَبِيلٍ» : هُوَ الْجُنْبُ يَمُرُّ فِي الْمَسْجِدِ مُرُورًا وَلَا يَجْلِسُ فِيهِ . (٤)

١- . وسائل الشيعة: ج ٣ ص ٥٠٤ ح ٦٤١٠ (قال الشيخ الحرّ العاملي رضوان الله تعالى عليه في صدره : روى جماعه من أصحابنا في كتب الاستدلال) .

٢- . صحيح مسلم: ج ١ ص ٢٣٧ ح ١٠٠ ، مسند ابن حنبل: ج ٤ ص ٣٨١ ح ١٢٩٨٣ ، السنن الكبرى: ج ٢ ص ٥٧٨ ح ٤١٤٢ ، تفسير القرطبي: ج ١٢ ص ٢٦٩ كلها عن أنس ، كنز العمال: ج ٧ ص ٦٦١ ح ٢٠٧٩٣ .

٣- . النساء: ٤٣ .

٤- . دعائم الإسلام: ج ١ ص ١٤٩ ، بحار الأنوار: ج ٨٣ ص ٣٨٢ ح ٥١ ؛ سنن الدارمي: ج ١ ص ٢٨٠ ح ١١٥٧ ، المصنّف لابن أبي شيبة: ج ١ ص ١٧١ ح ٣ كلاهما عن أبي عبيده .

ص: ۱۸۱

ج آنچه حرام است**۸ / ۲۴ نجس کردن مسجد****۸ / ۲۵ توقّف جنب و حائض در مسجد**

ج آنچه حرام است ۸ / ۲۴ نجس کردن مسجد پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: مسجدهایتان را از آلودگی، دور بدارید.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: همانا این مسجدها با آلودگی ادرار و مدفوع، تناسبی ندارند. آنها تنها برای یاد خدای عز و جل و نماز و تلاوت قرآن اند.

۸ / ۲۵ توقّف جنب و حائض در مسجد قرآن «ای کسانی که ایمان آورده اید! در حال مستی گرد نماز مگردید تا بدانید که چه می گوید، و نیز در حال جنابت، تا غسل کنید، مگر آن که ره گذر باشید».

حدیث امام علی علیه السلام در باره این سخن خدای عز و جل: «در حال جنابت، [به نماز نایستید]، مگر آن که ره گذر باشید»: مقصود، شخص جنب است که می تواند از مسجد عبور کند، لیکن در آن نمی نشیند.

ص: ۱۸۲

الإمام الباقر عليه السلام في قوله تعالى: «وَلَا جُنُبًا إِلَّا عَابِرِي سَبِيلٍ» ... مَعْنَاهُ: لَا تَقْرَبُوا مَوَاضِعَ الصَّلَاةِ مِنَ الْمَسَاجِدِ وَأَنْتُمْ جُنُبٌ إِلَّا مُجْتَازِينَ. (۱)

علل الشرائع عن زراره ومحمد بن مسلم عن الإمام الباقر عليه السلام: قُلْنَا لَهُ: الْحَائِضُ وَالْجُنُبُ يَدْخُلَانِ الْمَسْجِدَ أَمْ لَا؟ قَالَ الْحَائِضُ وَالْجُنُبُ لَا يَدْخُلَانِ الْمَسْجِدَ إِلَّا مُجْتَازِينَ؛ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يَقُولُ: «وَلَا جُنُبًا إِلَّا عَابِرِي سَبِيلٍ حَتَّى تَغْتَسِلُوا». (۲)

رسول الله صلى الله عليه وآله: إِنَّ الْمَسْجِدَ لَا يَحِلُّ لِجُنُبٍ وَلَا لِحَائِضٍ. (۳)

عنه صلى الله عليه وآله: إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى كَرِهَ لِي سِتَّ خِصَالٍ وَكَرِهْتُهُنَّ لِلْأَوْصِيَاءِ مِنْ وُلْدِي وَأَتْبَاعِهِمْ مِنْ بَعْدِي: ... وَإِتْيَانُ الْمَسَاجِدِ جُنُبًا. (۴)

الإمام الباقر عليه السلام: الْجُنُبُ وَالْحَائِضُ ... يَدْخُلَانِ الْمَسْجِدَ مُجْتَازِينَ، وَلَا يَقْعُدَانِ فِيهِ، وَلَا يَقْرَبَانِ الْمَسْجِدَيْنِ الْحَرَمَيْنِ. (۵)

۱- مجمع البيان: ج ۳ ص ۸۱.

۲- علل الشرائع: ص ۲۸۸ ح ۱، تفسير القمّي: ج ۱ ص ۱۳۹ عن الإمام الصادق عليه السلام، وراجع: كتاب من لا يحضره الفقيه: ج ۱ ص ۸۷ ح ۱۹۱.

۳- سنن ابن ماجه: ج ۱ ص ۲۱۲ ح ۶۴۵، السنن الكبرى: ج ۷ ص ۱۰۴ ح ۱۳۴۰، المعجم الكبير: ج ۲۳ ص ۳۷۴ ح ۸۸۳، المناقب للخوارزمي: ص ۳۲۰ ح ۳۲۵ وكلها نحوه وكلها عن أم سلمه، كنز العمال: ج ۷ ص ۶۶۸ ح ۲۰۸۲۵؛ تحف العقول: ص ۴۳۰ عن الإمام الرضا عليه السلام عنه صلى الله عليه وآله، شرح الأخبار: ج ۲ ص ۱۸۱ ح ۵۲۱، المناقب لابن شهر آشوب: ج ۲ ص ۱۹۴ كلاهما عن أم سلمه نحوه، بحار الأنوار: ج ۳۹ ص ۳۰ ح ۱۱.

۴- كتاب من لا يحضره الفقيه: ج ۱ ص ۱۸۸ ح ۵۷۵، الخصال: ص ۳۲۷ ح ۱۹ عن إسحاق بن عمار عن الإمام الصادق عليه السلام، الأموال للصدوق: ص ۱۱۸ ح ۱۰۴ عن غياث بن إبراهيم عن الإمام الصادق عن آبائه عليهم السلام، المحاسن: ج ۱ ص ۷۳ ح ۳۱ عن سليمان الديلمي عن الإمام الصادق عليه السلام، بحار الأنوار: ج ۷۹ ص ۲۷۷ ح ۱.

۵- تهذيب الأحكام: ج ۱ ص ۳۷۱ ح ۱۱۳۲ عن محمد بن مسلم.

ص: ۱۸۳

امام باقر علیه السلام در باره همان آیه: معنایش آن است که در حال جنابت، جز به صورت گذرا به محل های برپایی نماز، یعنی مسجدها، نزدیک نشوید.

علل الشرائع به نقل از زراره و محمد بن مسلم: به امام باقر علیه السلام گفتیم: آیا حائض و جنب، حق دارند وارد مسجد شوند یا خیر؟ فرمود: «حائض و جنب، جز در حال گذر، نباید وارد مسجد شوند. خداوند تبارک و تعالی می فرماید: «نیز در حال جنابت [به نماز نایستید] تا غسل کنید، مگر آن که ره گذر باشید».

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: مسجد، برای هیچ جنب و حائضی روا نیست.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: خداوند تبارک و تعالی برای من، شش ویژگی را نپسندید. و من نیز پس از خود، آنها را برای جانشینانم که از میان فرزندانم هستند و نیز برای پیروانشان نمی پسندم: ... داخل مسجد شدن در حال جنابت.

امام باقر علیه السلام: جنب و حائض ... در حال گذر می توانند وارد مسجد شوند؛ لیکن در آن ننشینند. و به دو مسجد بسیار با حرمت (مسجد الحرام و مسجد النبی صلی الله علیه و آله) نباید نزدیک شوند.

ص: ۱۸۴

عنه عليه السلام: إذا كان الرَّجُلُ نَائِمًا فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ أَوْ مَسْجِدِ الرَّسُولِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ فَاحْتَلَمَ فَأَصَابَتْهُ جَنَابَةٌ فَلْيَتَيَّمَمْ ، وَلَا يَمُرُّ فِي الْمَسْجِدِ إِلَّا مُتَيَّمًا حَتَّى يَخْرُجَ مِنْهُ ثُمَّ يَغْتَسِلَ ، وَكَذَلِكَ الْحَائِضُ إِذَا أَصَابَهَا الْحَيْضُ تَفَعَّلَ كَذَلِكَ ، وَلَا بَأْسَ أَنْ يَمُرَّ فِي سَائِرِ الْمَسَاجِدِ وَلَا يَجْلِسَ فِيهَا . (۱)

الإمام الصادق عليه السلام: لِلجُنُبِ أَنْ يَمْشِيَ فِي الْمَسَاجِدِ كُلِّهَا ، وَلَا يَجْلِسُ فِيهَا إِلَّا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ وَمَسْجِدَ الرَّسُولِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ . (۲)

۸ / ۲۶ وَضِعَ الْجُنُبِ وَالْحَائِضِ شَيْئًا فِي الْمَسْجِدِ الْكَافِي عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَنَانَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنِ الْجُنُبِ وَالْحَائِضِ يَتَنَاوَلَانِ مِنَ الْمَسْجِدِ الْمَتَاعَ يَكُونُ فِيهِ؟ قَالَ: نَعَمْ ، وَ لَكِنْ لَا يَضَعَانِ فِي الْمَسْجِدِ شَيْئًا . (۳)

الكافي عَنْ زُرَّارَةَ عَنِ الْإِمَامِ الْبَاقِرِ عَلَيْهِ السَّلَامُ ، قَالَ: سَأَلْتُهُ كَيْفَ صَارَتِ الْحَائِضُ تَأْخُذُ مَا فِي الْمَسْجِدِ وَلَا تَضَعُ فِيهِ؟ فَقَالَ: لِأَنَّ الْحَائِضَ تَسْتَطِيعُ أَنْ تَضَعَ مَا فِي يَدَيْهَا فِي غَيْرِهِ ، وَلَا تَسْتَطِيعُ أَنْ تَأْخُذَ مَا فِيهِ إِلَّا مِنْهُ . (۴)

۱- الكافي: ج ۳ ص ۷۳ ح ۱۴ ، تهذيب الأحكام: ج ۱ ص ۴۰۷ ح ۱۲۸۰ كلاهما عن أبي حمزه .

۲- الكافي: ج ۳ ص ۵۰ ح ۳ عن جميل بن درّاج .

۳- الكافي: ج ۳ ص ۵۱ ح ۸ ، تهذيب الأحكام: ج ۱ ص ۱۲۵ ح ۳۳۸ ، عوالي اللآلي: ج ۳ ص ۲۸ ح ۷۴ ، وسائل الشيعة: ج ۱ ص ۴۹۱ ح ۱ .

۴- الكافي: ج ۳ ص ۱۰۶ ح ۱ ، تهذيب الأحكام: ج ۱ ص ۳۹۷ ح ۱۲۳۳ ، وسائل الشيعة: ج ۲ ص ۵۸۳ ح ۱ .

۸ / ۲۶ گذاشتن چیزی در مسجد توسط جنب و حائض

امام باقر علیه السلام: هر گاه مردی در مسجد الحرام و مسجد پیامبر صلی الله علیه و آله بخوابد و در اثر احتلام، جنب گردد، باید تیمم کند و از مسجد، جز با تیمم عبور نکند تا از مسجد، بیرون رود و غسل کند. زن حائض نیز هنگامی که دچار عادت ماهانه می شود، چنین نماید. در دیگر مساجد، بی آن که بنشینند، گذر کردن آن دو، اشکالی ندارد.

امام صادق علیه السلام: شخص جنب، حق دارد در تمامی مسجدها بی آن که در آنها بنشیند گذر کند، مگر در مسجد الحرام و مسجد پیامبر صلی الله علیه و آله.

۸ / ۲۶ گذاشتن چیزی در مسجد توسط جنب و حائض: کافی به نقل از عبد الله بن سنان: از امام صادق علیه السلام پرسیدم: آیا جنب و حائض، می توانند کالای خود را از درون مسجد بردارند؟ فرمود: «آری؛ لیکن نمی توانند چیزی در مسجد بگذارند».

الکافی به نقل از زراره: از امام باقر علیه السلام پرسیدم: چگونه است که زن حائض می تواند آنچه را که در مسجد گذاشته است، بردارد؛ اما نمی تواند چیزی را در آن بگذارد؟ امام علیه السلام فرمود: «زیرا حائض می تواند آنچه دارد، در جایی غیر از مسجد بگذارد؛ اما ناگزیر است آنچه را در مسجد باقی گذارده، از همان جا بردارد».

ص: ۱۸۶

الفصل التاسع : هدم المسجد الكتاب «وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَّهُدِمَتِ صَوَامِعُ وَبِيَعٌ وَصَلَوَاتٌ وَمَسَاجِدُ يُذَكَّرُ فِيهَا اسْمُ اللَّهِ كَثِيرًا» . (۱)

«وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ مَنَعَ مَسْجِدَ اللَّهِ أَنْ يُذَكَّرَ فِيهَا اسْمُهُ وَاسْعَى فِي خَرَابِهَا أُولَئِكَ مَا كَانَ لَهُمْ أَنْ يَدْخُلُوهَا إِلَّا خَائِفِينَ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ» . (۲)

الحديث رسول الله صلى الله عليه وآله في تفسير معنى الولاية: إِنَّ فِي وِلَايَةِ الْوَالِي الْجَائِرِ ... هَدَمَ الْمَسَاجِدِ ، وَتَبْدِيلَ سُمِّيهِ اللَّهُ وَشَرَائِعِهِ . (۳)

۱- الحَجَّ : ۴۰ .

۲- البقره : ۱۱۴ .

۳- تحف العقول : ص ۳۳۲ ، بحار الأنوار : ج ۷۵ ص ۳۴۸ ح ۴۹ .

ص: ۱۸۷

فصل نهم : ویران کردن مسجد

فصل نهم : ویران کردن مسجد قرآن «و اگر خدا ، دفع شرّ بعضی از مردم را به برخی دیگر نکند ، همانا صومعه ها و دیرها و نمازخانه ها و مساجدی که در آن ذکر خدا بسیار می شود ، همه ویران می گردد» .

«از آن کس که نگذارد در مسجدهای خدا نام او را یاد کنند و در ویرانی آنها بکوشد ، چه کسی ستمکارتر است ؟ روا نباشد که اینان ، جز در حال ترس به مسجدها وارد شوند . در دنیا ، خواری و در آخرت ، عذابی بزرگ ، گریبانگیر آنهاست» .

حدیث پیامبر خدا صلی الله علیه و آله در تفسیر معنای ولایت : همانا در حاکمیت یافتن زمامدار ستم پیشه ، ... ویرانی مسجدها و دگرگونی سنت خدا و مقرّرات دین اوست .

ص: ۱۸۸

الفصل العاشر : أفضل المساجد ۱۰ / ۱ المسجد الحرام الكتاب «إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِنَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِلْعَالَمِينَ * فِيهِ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ مَّقَامُ إِبْرَاهِيمَ وَمَنْ دَخَلَهُ كَانَ ءَامِنًا وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ» . (۱)

الحديث رسول الله صلى الله عليه وآله : أعظم المساجد حرمةً ، وأحبها إلى الله وأكرمها على الله تعالى ، المسجد الحرام . (۲)

عنه صلى الله عليه وآله : فضل المسجد الحرام على مسجدي ، كفضل مسجدي على المساجد . (۳)

۱- آل عمران : ۹۶ و ۹۷ .

۲- المستدرک علی الصحیحین : ج ۴ ص ۵۳۱ ح ۸۴۹۰ ، المعجم الكبير : ج ۳ ص ۱۷۴ ح ۳۰۳۵ ، مسند الطيالسی : ص ۱۴۴ ح ۱۰۶۹ ، تفسیر القرطبی : ج ۱۳ ص ۲۳۵ کلها عن أبي سريحة الأنصاري وفيها «خيرها» بدل «أحبها إلى الله» ، كنز العمال : ج ۱۴ ص ۶۲۴ ح ۳۹۷۳۹ ؛ بحار الأنوار : ج ۶ ص ۳۰۰ .

۳- أخبار مكة للأزرقي : ج ۲ ص ۶۴ عن عمرو بن شعيب .

ص: ۱۸۹

فصل دهم : برترین مسجدها**۱۰ / ۱ مسجد الحرام**

فصل دهم : برترین مسجدها ۱۰ / ۱ مسجد الحرام (۱) قرآن «نخستین خانه ای که برای مردم بنا شده ، همان است که در مکه است ؛ خانه ای که برای جهانیان ، مایه برکت و هدایت است . در آن جاست آیات روشن و مقام ابراهیم ، و هر که وارد آن شود ، ایمن است . برای خدا، حج آن خانه ، بر کسانی که قدرت رفتن به آن را داشته باشند ، واجب است . و هر که راه کفر در پیش گیرد، [بداند که] خدا از جهانیان ، بی نیاز است» .

حدیث پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : با حرمت ترین مسجدها و دوست داشتنی ترین آنها نزد خدا و گرامی ترینشان در پیشگاه خدای متعال ، مسجد الحرام است .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : فضیلت مسجد الحرام بر مسجد من ، همچون فضیلت مسجد من بر سایر مسجدهاست .

۱- ر . ک : به عکس های پایانی کتاب .

ص: ۱۹۰

صحيح البخارى عن أبى ذرٍّ قُلْتُ: يا رَسُولَ اللَّهِ! أَيُّ مَسْجِدٍ وُضِعَ فِي الْأَرْضِ أَوْلَى؟ قَالَ: الْمَسْجِدُ الْحَرَامُ. قَالَ: قُلْتُ: ثُمَّ أَيُّ؟ قَالَ: الْمَسْجِدُ الْأَقْصَى. قُلْتُ: كَمْ كَانَ بَيْنَهُمَا؟ قَالَ: أَرْبَعُونَ سَنَةً. (۱)

الكافي عن أبى حمزه الثمالي: قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ: لِأَيِّ شَيْءٍ سَمَّاهُ اللَّهُ الْعَتِيقَ؟ فَقَالَ: إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ بَيْتٍ وَضَعَهُ اللَّهُ عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ إِلَّا لَهُ رَبٌّ وَسَيِّدٌ يَسْكُنُونَهُ، غَيْرَ هَذَا الْبَيْتِ فَإِنَّهُ لَا رَبَّ لَهُ إِلَّا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَهُوَ الْحُرُّ. (۲) ثُمَّ قَالَ: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ خَلَقَهُ قَبْلَ الْأَرْضِ، ثُمَّ خَلَقَ الْأَرْضَ مِنْ بَعْدِهِ فَدَحَاها مِنْ تَحْتِهِ. (۳)

تفسير العياشى عن سلام الحنّاط عن رجل عن الإمام الصادق عليه السلام، قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الْمَسَاجِدِ الَّتِي لَهَا الْفَضْلُ، فَقَالَ: الْمَسْجِدُ الْحَرَامُ وَمَسْجِدُ الرَّسُولِ. (۴)

الكافي عن معاوية بن عمير عن الإمام الصادق عليه السلام قَالَ: إِذَا دَخَلْتَ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ فَادْخُلْهُ حَافِيًا عَلَى السَّكِينَةِ وَالْوَقَارِ وَالْخُشُوعِ، وَقَالَ: وَمَنْ دَخَلَهُ بِخُشُوعٍ غَفَرَ اللَّهُ لَهُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ. قُلْتُ: مَا الْخُشُوعُ؟ قَالَ: السَّكِينَةُ، لَا تَدْخُلْهُ بِتَكْبُرٍ، فَإِذَا انْتَهَيْتَ إِلَى بَابِ الْمَسْجِدِ فَقُمْ، وَقُلْ: السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، بِسْمِ اللَّهِ وَبِاللَّهِ وَمِنَ اللَّهِ وَمَا شَاءَ اللَّهُ، وَالسَّلَامُ عَلَى أَنْبِيَاءِ اللَّهِ وَرُسُلِهِ، وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ، وَالسَّلَامُ عَلَى إِبْرَاهِيمَ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ. فَإِذَا دَخَلْتَ الْمَسْجِدَ فَارْفَعْ يَدَيْكَ وَاسْتَقْبِلِ الْبَيْتَ، وَقُلْ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ فِي مَقَامِي هَذَا فِي أَوَّلِ مَنْاسَتِكَ أَنْ تَقْبَلَ تَوْبَتِي، وَأَنْ تَجَاوِزَ عَنِّي خَطِيئَتِي، وَتَضَعَ عَنِّي وَزْرِي، الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي بَلَّغَنِي بَيْتَهُ الْحَرَامَ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَشْهَدُ أَنَّ هَذَا بَيْتُكَ الْحَرَامَ الَّذِي جَعَلْتَهُ مَثَابَةً لِلنَّاسِ وَأَمْنَا مَبَارَكًا وَهُدًى لِلْعَالَمِينَ، اللَّهُمَّ إِنِّي عَبْدُكَ، وَالْبَلَدُ بِلَدِّكَ، وَالْبَيْتُ بِبَيْتِكَ، جِئْتُ أَطْلُبُ رَحْمَتَكَ، وَأُؤْمِنُ بِطَاعَتِكَ، مُطِيعًا لِأَمْرِكَ رَاضِيًا بِقُدْرِكَ، أَسْأَلُكَ مَسْأَلَةَ الْمُضْطَرِّ إِلَيْكَ الْخَائِفِ لِعُقُوبَتِكَ، اللَّهُمَّ افْتَحْ لِي أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ، وَاسْتَعْمِلْنِي بِطَاعَتِكَ وَمَرْضَاتِكَ. (۵)

۱- صحيح البخارى: ج ۳ ص ۱۲۳۱ ح ۳۱۸۶، صحيح مسلم: ج ۱ ص ۳۷۰ ح ۱، سنن ابن ماجه: ج ۱ ص ۲۴۸ ح ۷۵۳، سنن النسائي: ج ۲ ص ۳۲، مسند ابن حنبل: ج ۸ ص ۱۰۹ ح ۲۱۵۲۴ وفيه «بيت المقدس» بدل «المسجد الأقصى»، السنن الكبرى: ج ۲ ص ۶۰۷ ح ۴۲۶۳، كنز العمال: ج ۱۲ ص ۱۹۹ ح ۳۴۶۵۵.

۲- وقد أخرج الكليني قدس سره في الكافي بعد هذه الرواية مباشرة عن الإمام الباقر عليه السلام قوله: «هو بيت حُرٌّ عتيق من الناس لم يملكه أحد».

۳- الكافي: ج ۴ ص ۱۸۹ ح ۵، علل الشرائع: ص ۳۹۹ ح ۲ نحوه، بحار الأنوار: ج ۹۹ ص ۵۸ ح ۱۳.

۴- تفسير العياشى: ج ۲ ص ۲۷۹ ح ۱۳، بحار الأنوار: ج ۱۰۰ ص ۴۰۵ ح ۶۲.

۵- الكافي: ج ۴ ص ۴۰۱ ح ۱، تهذيب الأحكام: ج ۵ ص ۱۰۰ ح ۳۲۷، وسائل الشيعة: ج ۹ ص ۳۲۱ ح ۱.

ص: ۱۹۱

صحیح البخاری به نقل از ابو ذر: گفتم: ای پیامبر خدا! نخستین مسجد روی زمین، کدام است؟ فرمود: «مسجد الحرام». گفتم: سپس کدام؟ فرمود: «مسجد الأقصی». گفتم: فاصله زمانی میان [ساختن] آن دو چه قدر است؟ فرمود: «چهل سال».

الکافی به نقل از ابو حمزه ثمالی: در مسجد الحرام به امام باقر علیه السلام گفتم: از چه رو، خداوند، مسجد الحرام را «عتیق» نامیده است؟ فرمود: «هر خانه ای را که خداوند بر روی زمین پدید آورد، صاحب و ساکنانی دارد که در آن به سر می برند، جز این خانه که هیچ کس در آن سئیکنا ندارد و آن را صاحبی غیر از خدای عز و جل نیست، و آن، آزاد است». (۱) آن گاه فرمود: «خداوند، آن را قبل از [سایر] آفریده ها پدید آورد و سپس، زمین را خلق کرد و از زیر آن، زمین را گستراند».

تفسیر العیاشی به نقل از سلام حنّاط، از مردی: از امام صادق علیه السلام در باره مسجدهایی که دارای فضیلت هستند، پرسیدم. فرمود: «مسجد الحرام و مسجد پیامبر صلی الله علیه و آله».

الکافی به نقل از معاویه بن عمّار: امام صادق علیه السلام فرمود: «هنگام ورود به مسجد الحرام، پابرنه، با آرامش و وقار و فروتنی وارد شو که هر کس فروتن وارد شود، اگر خدا بخواهد، بخشیده می گردد». گفتم: فروتنی چیست؟ فرمود: «آرامش است. با تکبر، وارد آن مشو. پس هر گاه به در مسجد رسیدی، بایست و بگو: سلام ما و رحمت و برکت های خدا بر تو، ای پیامبر! به نام خدا و با یاری خدا. و [من] از خدا [یم] و آنچه خدا بخواهد. سلام بر پیامبران و فرستادگان خدا! و سلام بر پیامبر خدا! و سلام بر ابراهیم! ستایش، خدا را که پروردگار جهانیان است. پس هر گاه وارد مسجد شدی، دست به سوی آسمان بردار و رو به کعبه کن و بگو: خداوند! من در این جایگاه و در ابتدای مناسک حجّم، از تو می خواهم که توبه ام را قبول کنی و از خطاهایم در گذری و بار گران گناه را از دوشم برداری. ستایش، خداوندی را که مرا به خانه بسیار محترم خود، کعبه، رساند. خداوند! من تو را گواه می گیرم که این جا، خانه بسیار محترم توست که آن را جایگاه اجتماع مردم و محلّی امن و بابرکت و مایه هدایت جهانیان گردانیدی. خداوند! این بنده، بنده توست و این سرزمین، سرزمین توست و این خانه، خانه توست. من، در جستجوی رحمت و به قصد اطاعتت و گوش به فرمانت و خوش دل از تقدیرت آمده ام. همچون درمانده بیمناک از کیفیت، از تو درخواست می کنم. خداوند! درهای رحمت را به رویم بگشا و مرا به راه فرمانبری و خشنودی خود، وا دار».

۱- کلینی، در الکافی، بلافاصله پس از این روایت، به نقل از امام باقر علیه السلام آورده است: «آن خانه، آزاد از مردم است و کسی مالک آن نیست».

ص: ۱۹۲

الإمام الباقر عليه السلام: مَنْ صَلَّى فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ صَلَاةً مَكْتُوبَةً، قَبْلَ اللَّهِ بِهَا مِنْهُ كُلُّ صَلَاةٍ صَلَّاهَا مِنْذُ يَوْمٍ وَجِبَتْ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ، وَكُلُّ صَلَاةٍ يُصَلِّيَهَا إِلَى أَنْ يَمُوتَ. (۱)

۱۰ / ۲ مسجِدُ النَّبِيِّ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: صَلَاةٌ فِي مَسْجِدِي مِثْلُ أَلْفِ صَلَاةٍ فِي غَيْرِهِ، إِلَّا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ فَإِنَّهَا خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ صَلَاةٍ. (۲)

- ۱- کتاب من لا يحضره الفقيه: ج ۱ ص ۲۲۸ ح ۶۸۱ عن أبي حمزة الثمالي، وسائل الشيعة: ج ۳ ص ۵۳۶ ح ۱.
- ۲- تهذيب الأحكام: ج ۶ ص ۱۵ ح ۳۲ عن إسحاق بن عمار، كامل الزيارات: ص ۶۰ ح ۴۰ عن معاوية بن عمار وكلاهما عن الإمام الصادق عليه السلام وفيه «تعديل» بدل «خير»، كتاب من لا يحضره الفقيه: ج ۱ ص ۲۲۸ ح ۶۸۲ نحوه، بحار الأنوار: ج ۹ ص ۲۴۱ ح ۹؛ صحيح مسلم: ج ۲ ص ۱۰۱۲ ح ۵۰۶، سنن الترمذی: ج ۲ ص ۱۴۷ ح ۳۲۵، سنن ابن ماجه: ج ۱ ص ۴۵۰ ح ۱۴۰۴، السنن الكبرى: ج ۵ ص ۴۰۳ ح ۱۰۲۷۶ كلها عن أبي هريره، مسند ابن حنبل: ج ۲ ص ۲۳۲ ح ۴۶۴۶ عن ابن عمر وليس فيها كلها ذيله «فإنها خير من ألف صلاة»، كنز العمال: ج ۱۲ ص ۲۳۴ ح ۳۴۸۱۹.

ص: ۱۹۳

۱۰ / ۲ مسجد پیامبر صلی الله علیه و آله

امام باقر علیه السلام: هر کس نماز واجبی را در مسجد الحرام به جا آورد ، خداوند ، همه نمازهای پیشین او را از زمانی که نماز بر او واجب شده است و هر نمازی را که تا پایان حیاتش خواهد خواند ، می پذیرد .

۱۰ / ۲ مسجد پیامبر (۱) پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : یک نماز در مسجد من ، همچون هزار نماز در سایر مسجدهاست ، جز مسجد الحرام ؛ زیرا نماز در آن ، از هزار نماز نیز برتر است .

۱- ر . ک : به عکس های پایانی کتاب .

ص: ١٩٤

عنه صلى الله عليه و آله: صِيْلَاةٌ فِي مَسْجِدِي تَعْدِلُ عِنْدَ اللَّهِ عَشْرَةَ آلَافِ صَلَاةٍ فِي غَيْرِهِ مِنَ الْمَسَاجِدِ ، إِلَّا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ ، فَإِنَّ الصَّلَاةَ فِيهِ تَعْدِلُ مِثَّةَ أَلْفِ صَلَاةٍ . (١)

كامل الزيارات عن أبي بكر الحضرمي: أَمَرَنِي أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنْ أَكْثِرَ الصَّلَاةَ فِي مَسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ مَا اسْتَطَعْتُ ، وَ قَالَ : إِنَّكَ لَا تَقْدِرُ عَلَيْهِ كُلَّمَا شِئْتَ . (٢)

١٠ / ٣ الْمَسْجِدَ الْأَقْصَى الْكِتَابُ «سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَا الَّذِي بَرَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ» . (٣)

الحديث رسول الله صلى الله عليه و آله: لَمَّا فَرَعَ سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ مِنْ بِنَاءِ بَيْتِ الْمَقْدِسِ ، سَأَلَ اللَّهَ ثَلَاثًا : حُكْمًا يُصَادِفُ حُكْمَهُ ، وَمُلْكًا لَا يَتَّبِعِي لِأَحَدٍ مِنْ بَعْدِهِ ، وَأَلَّا يَأْتِي هَذَا الْمَسْجِدَ أَحَدٌ لَا يُرِيدُ إِلَّا الصَّلَاةَ فِيهِ إِلَّا خَرَجَ مِنْ ذُنُوبِهِ كَيَوْمٍ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ . (٤)

١- ثواب الأعمال : ص ٥٠ ح ١ عن مسعدة بن صدقة عن الإمام الصادق عن آبائه عليهم السلام ، بحار الأنوار : ج ٩٩ ص ٢٤١ ح ٦ ؛ حليه الأولياء : ج ٨ ص ٤٦ ، تاريخ دمشق : ج ٢٦ ص ٢٤٦ ح ٥٥٥٨ كلاهما عن أنس نحوه ، كنز العمال : ج ١٢ ص ١٩٥ ح ٣٤٦٣٣

٢- كامل الزيارات : ص ٤٣ ح ١٠ ، بحار الأنوار : ج ٩٩ ص ٣٨١ ح ٨ .

٣- الإسراء : ١ .

٤- سنن ابن ماجه : ج ١ ص ٤٥١ ح ١٤٠٨ ، سنن النسائي : ج ٢ ص ٣٤ ، مسند ابن حنبل : ج ٢ ص ٥٩٠ ح ٦٦٥٥ ، المستدرک علی الصحیحین : ج ٢ ص ٤٧١ ح ٣٦٢٤ ، تاريخ دمشق : ج ٢٢ ص ٢٩٤ ح ٤٩٤٦ كلاهما عن عبد الله بن عمرو بن العاص وكلها نحوه ، كنز العمال : ج ١١ ص ٤٩٦ ح ٣٢٣٣٣ .

ص: ۱۹۵

۱۰ / ۳ مسجد الأقصی

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: در نزد خداوند، هر نماز در مسجد من، برابر با ده هزار نماز در دیگر مسجدها، جز مسجد الحرام است؛ زیرا نماز در این مسجد، برابر با یکصد هزار نماز است.

کامل الزیارات به نقل از ابو بکر خَضْرَمی: امام صادق علیه السلام به من فرمود: «هر چه بیشتر می توانی، در مسجد پیامبر نماز بگزار». و افزود: «البته هر قدر هم که بخواهی، قادر به انجام دادن آن نیستی (یعنی با توجه به شرافت آن مسجد، هر قدر در آن نماز بخوانی، هنوز نماز بسیاری نخوانده ای)».

۱۰ / ۳ مسجد الأقصی (۱) قرآن «پاک است آن خدایی که بنده خود را شبانه از مسجد الحرام به مسجد الأقصی که گرداگردش را برکت داده ایم، سیر داد، تا بعضی از آیات خود را به او بنماییم. هر آینه، او شنوا و بیناست».

حدیث پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: چون سلیمان بن داوود علیه السلام از ساختن بیت المقدس فارغ شد، سه چیز از خدا درخواست کرد: قدرت قضاوتی که با حکم الهی هماهنگ باشد؛ سلطنتی که پس از وی سزاوار کسی نباشد؛ و نیز پاک شدن از گناه، مانند زمان تولد از مادر برای کسی که تنها به خاطر نماز به این مسجد بیاید.

ص: ١٩٦

سنن ابن ماجه عن ميمونه قُلتُ: يا رسولَ الله! أفتنا في بيتِ المقدسِ؟ قالَ: أرضُ المحشرِ والمنشرِ. ائتوه فصيِّلوا فيه، فإنَّ صيِّلاه فيه كَألفِ صيِّلاه في غيره. قُلتُ: أرايتَ إن لم أستطع أن أتحمَّلَ إليه؟ قالَ: فتهدى له زيتا يسرجُ فيه، فمَن فعَلَ ذلكَ فهو كَمَن أتاهُ. (١)

الإمام عليّ عليه السلام: أربَعَةٌ مِن قُصورِ الجَنَّةِ في الدُّنيا: المَسجِدُ الحَرَامُ، وَمَسجِدُ الرِّسولِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ، وَمَسجِدُ بَيْتِ المقدسِ، وَمَسجِدُ الكوفَةِ. (٢)

١٠ / ٤ مسجِدُ قُبا الكتابُ «لَا تَقُمْ فِيهِ أَبَدًا لَمَسِجِدٍ أُسِّسَ عَلَى التَّقْوَى مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ أَحَقُّ أَنْ تَقُومَ فِيهِ فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَنْ يَتَطَهَّرُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُطَهَّرِينَ». (٣)

- ١- سنن ابن ماجه: ج ١ ص ٤٥١ ح ١٤٠٧، مسند ابن حنبل: ج ١٠ ص ٤٤٨ ح ٢٧٦٩٧، السنن الكبرى: ج ٢ ص ٦١٩ ح ٤٣١٦، المعجم الكبير: ج ٢٥ ص ٣٢ ح ٥٤ كلُّها نحوه، كنز العمال: ج ١٢ ص ٢٨٥ ح ٣٥٠٦١.
- ٢- الأُمالي للطوسي: ص ٣٦٩ ح ٧٨٨ عن عليّ بن عليّ بن رزين أخى دعبل الخزاعى عن الإمام الرضا عن آباءه عليهم السلام، بحار الأنوار: ج ١٠٢ ص ٢٧٠ ح ١.
- ٣- التوبه: ١٠٨.

ص: ۱۹۷

۱۰ / ۴ مسجد قُبا

سنن ابن ماجه به نقل از میمونه : گفتم : ای پیامبر خدا! در باره بیت المقدس نظرت را برایمان بازگو . فرمود : «محلّ حشر و نشر [در روز رستاخیز] است . بدان جا بروید و در آن ، نماز بگزارید ؛ زیرا یک نماز در آن ، همچون یک هزار نماز در دیگر مکان هاست» . گفتم : نظر شما چیست اگر توان سفر به آن جا را نداشته باشم ؟ فرمود : «روغنی را تقدیم او می کنی تا در آن روشن شود ، که هر کس چنین کند ، همچون کسی است که به آن جا رفته است» .

امام علی علیه السلام : چهار مکان ، از قصرهای بهشتی در دنیایند : مسجد الحرام ، مسجد پیامبر صلی الله علیه و آله ، مسجد بیت المقدس ، و مسجد کوفه .

۱۰ / ۴ مسجد قُبا (۱) قرآن «هرگز در آن مسجد (ضرار) [به عبادت] نایست؛ [چرا که] آن ، مسجدی (مسجد قُبا) که از روز نخست ، بر پایه پرهیزگاری بنا شده ، شایسته تر که در آن [به عبادت] بایستی . در آن ، مردانی هستند که دوست دارند پاکیزه باشند ؛ و خداوند ، پاکیزگان را دوست می دارد» .

۱- ر . ک : به عکس های پایانی کتاب .

ص: ۱۹۸

الحديث الكافي عن الحلبي عن الإمام الصادق عليه السلام ، قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الْمَسْجِدِ الَّذِي أُسَّعِلَى التَّقْوَى ؟ قَالَ : مَسْجِدُ قُبَا . (۱)

تفسیر العیاشی عن زرارہ و حمران و محمد بن مسلم عن الإمام الباقر و الإمام الصادق علیہما السلام فی تفسیر ما نزل بِشأنِ مَسْجِدِ قُبَا آی : « ... أَحَقُّ أَنْ تَقُومَ فِيهِ » : یعنی مِنْ مَسْجِدِ النَّفَاقِ . (۲)

رسول الله صلى الله عليه و آله : مَنْ أَتَى مَسْجِدِي مَسْجِدَ قُبَا فَصَلَّى فِيهِ رَكَعَتَيْنِ ، رَجَعَ بِعُمْرِهِ . (۳)

عنه صلى الله عليه و آله : الصَّلَاةُ فِي مَسْجِدِ قُبَا كَعُمْرِهِ . (۴)

عنه صلى الله عليه و آله : مَنْ تَوَضَّأَ فَأَحْسَنَ وَضُوءَهُ ثُمَّ جَاءَ مَسْجِدَ قُبَا فَرَكَعَ فِيهِ أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ ، كَانَ ذَلِكَ كَعَدْلِ عُمْرِهِ . (۵)

صحيح مسلم عن ابن عمر : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ يَأْتِي مَسْجِدَ قُبَا رَاكِبًا وَمَاشِيًا ، فَيُصَلِّي فِيهِ رَكَعَتَيْنِ . (۶)

۱- الكافي : ج ۳ ص ۲۹۶ ح ۲ ، تهذيب الأحكام : ج ۳ ص ۲۶۱ ح ۷۳۶ ، تفسير العیاشی : ج ۲ ص ۱۱۱ ح ۱۳۵ ، بحار الأنوار : ج ۲۱ ص ۲۵۶ ح ۴ .

۲- تفسير العیاشی : ج ۲ ص ۱۱۱ ح ۱۳۶ ، بحار الأنوار : ج ۲۱ ص ۲۵۶ ح ۵ .

۳- كتاب من لا يحضره الفقيه : ج ۱ ص ۲۲۹ ح ۶۸۶ ، كامل الزيارات : ص ۶۶ ح ۵۱ عن الإمام الصادق عليه السلام ، المزار الكبير : ص ۹۸ ، بحار الأنوار : ج ۱۰۰ ص ۲۱۵ ح ۹ .

۴- سنن الترمذی : ج ۲ ص ۱۴۶ ح ۳۲۴ ، سنن ابن ماجه : ج ۱ ص ۴۵۲ ح ۱۴۱۱ ، المستدرک علی الصحیحین : ج ۱ ص ۶۶۲ ح ۱۷۹۲ ، السنن الكبرى : ج ۵ ص ۴۰۸ ح ۱۰۲۹۵ ، المعجم الكبير : ج ۱ ص ۲۱۰ ح ۵۷۰ ، المصنّف لابن أبي شيبه : ج ۲ ص ۲۶۷ ح ۱ ، مسند أبي يعلى : ج ۱۳ ص ۱۱۷ ح ۷۱۷۲ کلّها عن أسيد بن ظهير الأنصاري ، كنز العمال : ج ۱۲ ص ۲۶۳ ح ۳۴۹۶۲ .

۵- المصنّف لابن أبي شيبه : ج ۷ ص ۵۶۵ ح ۲ ، المعجم الكبير : ج ۶ ص ۷۵ ح ۵۵۶۱ ، التاريخ الكبير : ج ۸ ص ۳۷۹ الرقم ۳۳۸۹ كلاهما نحوه ، تاريخ المدينة : ج ۱ ص ۴۱ کلّها عن سهل بن حنيف ، كنز العمال : ج ۱۲ ص ۲۶۴ ح ۳۴۹۶۸ .

۶- صحيح مسلم : ج ۲ ص ۱۰۱۶ ح ۵۱۶ ، صحيح البخاري : ج ۱ ص ۳۹۹ ح ۱۱۳۶ ، سنن النسائي : ج ۲ ص ۳۷ ، مسند ابن حنبل : ج ۲ ص ۳۲۶ ح ۵۲۱۸ ، السنن الكبرى : ج ۵ ص ۴۰۷ ح ۱۰۲۹۳ وليس فيها «فصلی فیہ رکعتین» ، المستدرک علی الصحیحین : ج ۱ ص ۶۶۲ ح ۱۷۹۳ نحوه .

ص: ۱۹۹

حدیث‌الکافی به نقل از حلبی: از امام صادق علیه السلام در باره مسجدی که بر پرهیزگاری بنیان نهاده شده، پرسیدم. فرمود: «آن، مسجد قباست».

تفسیر العیاشی به نقل از زراره و حمّان و محمّد بن مسلم: امام باقر و امام صادق علیهما السلام در تفسیر این آیه نازل شده در باره مسجد قبا که فرموده: «شایسته تر است که در آن [به نماز] بایستی»، فرمودند: «مقصود، [مقایسه مسجد قبا با] مسجد نفاق است.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هر کس به مسجد من، یعنی مسجد قبا بیاید و در آن دو رکعت نماز بگذارد، با [پاداش] یک عمره باز خواهد گشت.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: نماز در مسجد قبا، همانند یک عمره است.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هر کس نیکو وضو بسازد، سپس به مسجد قبا بیاید و در آن، چهار رکعت نماز بگذارد، عمل او به سان یک عمره است.

صحیح مسلم به نقل از ابن عمر: پیامبر خدا، پیاده و سواره، به مسجد قبا می آمد و در آن، دو رکعت نماز می گذارد.

ص: ٢٠٠

١٠ / ٥ مَسْجِدُ الْكُوفَةِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ لَمَّا أُسْرِيَ بِي إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا أَرَانِي مَسْجِدَ كُوفَانَ ، فَقُلْتُ : يَا جِبْرَائِيلُ ، مَا هَذَا؟ قَالَ : مَسْجِدٌ مُبَارَكٌ ، كَثِيرُ الْخَيْرِ عَظِيمِ الْبَرَكَهَةِ ، اخْتَارَهُ اللَّهُ لِأَهْلِهِ ، هُوَ يَشْفَعُ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ . (١)

عنه صلى الله عليه وآله : لَمَّا أُسْرِيَ بِي مَرَرْتُ بِمَوْضِعِ مَسْجِدِ الْكُوفَةِ وَأَنَا عَلَى الْبِرَاقِ وَمَعِيَ جِبْرَائِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ ، فَقَالَ لِي : يَا مُحَمَّدُ ، انزِلْ فَصِيْلٌ فِي هَذَا الْمَكَانِ ، قَالَ : فَتَزَلْتُ فَصِيْلَتِي . فَقُلْتُ : يَا جِبْرَائِيلُ ، أَيُّ شَيْءٍ هَذَا الْمَوْضِعُ؟ قَالَ : يَا مُحَمَّدُ ، هَذِهِ كُوفَانُ ، وَهَذَا مَسْجِدُهَا ، أَمَا أَنَا فَقَدْ رَأَيْتَهَا عِشْرِينَ مَرَّةً خَرَابًا ، وَعِشْرِينَ مَرَّةً عُمُرَانًا ، بَيْنَ كُلِّ مَرَّتَيْنِ خَمْسِمِئَةٍ سَنَةٍ . (٢)

عنه صلى الله عليه وآله : لَمَّا كُنْتُ بِمَسْجِدِ كُوفَانَ يَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ مُحْرِمًا فِي مِائَتَيْنِ ، يَشْهَدُ لِمَنْ صَلَّى فِيهِ رَكَعَتَيْنِ . (٣)

الإمام علي عليه السلام : أَرْبَعَةٌ مَن قُصُورِ الْجَنَّةِ فِي الدُّنْيَا : الْمَسْجِدُ الْحَرَامُ ، وَ الْمَسْجِدُ الرَّسُولِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ ، وَ الْمَسْجِدُ بَيْتِ الْمَقْدِسِ ، وَ الْمَسْجِدُ الْكُوفَةِ . (٤)

عنه عليه السلام : النَّافِلَةُ فِي هَذَا الْمَسْجِدِ تَعْدِلُ عُمْرَةً مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ ، وَالْفَرِيضَةُ فِيهِ تَعْدِلُ حَجَّةً مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ ، وَقَدْ صَلَّى فِيهِ أَلْفُ نَبِيٍّ وَأَلْفُ وَصِيٍّ . (٥)

- ١- المزار الكبير : ص ١٢٦ ح ٧ عن عبد الله بن مسعود ، بحار الأنوار : ج ١٠٠ ص ٣٩٤ ح ٢٧ .
- ٢- كتاب من لا يحضره الفقيه : ج ١ ص ٢٣١ ح ٦٩٥ .
- ٣- المزار الكبير : ص ١٣٠ ح ١٣ عن معاذ بن جبل ، بحار الأنوار : ج ١٠٠ ص ٣٩٦ ح ٣٢ .
- ٤- الأمالى للطوسى : ص ٣٦٩ ح ٧٨٨ عن علي بن علي بن رزين ... أخى دعبل الخزاعى عن الإمام الرضا عن آبائه عليهم السلام ، بحار الأنوار : ج ١٠٢ ص ٢٧٠ ح ١ .
- ٥- تهذيب الأحكام : ج ٦ ص ٣٢ ح ٦١ ، كامل الزيارات : ص ٧٢ ح ٦٢ كلاهما عن الأصمغ بن نباته ، جامع الأخبار : ص ١٧٧ ح ٤٢٥ وزاد فيه «الكوفة» بعد «المسجد» ، روضه الواعظين : ص ٤٤٩ ، بحار الأنوار : ج ١٠٠ ص ٤٠٠ ح ٤٨ .

ص: ۲۰۱

۱۰ / ۵ مسجد کوفه

۱۰ / ۵ مسجد کوفه (۱) پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هنگامی که [در شب معراج] مرا به آسمان دنیا بُردند، مسجد کوفه را نشانم دادند. گفتم: «ای جبرئیل! این چیست؟». گفت: مسجدی بسیار مبارک و پُر خیر و برکت است که خداوند، آن را برای اهل خود برگزیده است و آن مسجد، در روز رستاخیز، برای آنان شفاعت خواهد کرد.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هنگامی که سوار بر بُراق به معراج برده شدم، از محلّ مسجد کوفه گذر کردم. جبرئیل علیه السلام که همراهم بود، به من گفت: ای محمّد! در این مکان، فرود آی و نماز بگذار. من نیز فرود آمدم و نماز خواندم و گفتم: «ای جبرئیل! این مکان کجاست؟». گفت: ای محمّد! این جا کوفه است و این هم مسجد آن است؛ لیکن من، آن را بیست مرتبه خراب و بیست مرتبه آباد یافته‌ام که بین هر بار خرابی و آبادی، پانصد سال فاصله بوده است».

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: گویی مسجد کوفه را می بینم که در روز رستاخیز، در حالی که دو جامه احرام به تن دارد، آمده است و به سود کسی که در او دو رکعت نماز گزارده، گواهی می دهد.

امام علی علیه السلام: چهار مکان، از قصرهای بهشتی در دنیایند: مسجد الحرام، مسجد پیامبر صلی الله علیه و آله، مسجد بیت المقدّس، و مسجد کوفه.

امام علی علیه السلام: نماز مستحب در این مسجد، معادل یک عمره با پیامبر صلی الله علیه و آله و نماز واجب در آن، همسنگ حجّی با پیامبر صلی الله علیه و آله است. هر آینه، هزار پیامبر و هزار جانشین [پیامبر]، در آن به نماز ایستاده اند.

ص: ٢٠٢

عنه عليه السلام في حديث له في فضل مسجد الكوفة: فيه نجر نوح سفينته، وفيه فار التنور، وبه كان بيت نوح ومسجده. (١)

عنه عليه السلام: إن مسجد الكوفة رابع أربع مساجد للمسلمين، ركعتان فيه أحب إلي من عشر فيما سواه. (٢)

كتاب من لا يحضره الفقيه عن الأصمغ بن نباته: بينا نحن ذات يوم حول أمير المؤمنين عليه السلام في مسجد الكوفة، إذ قال: يا أهل الكوفة، لقد حباكم الله عز وجل بما لم يحب به أحد من فضل: مصيلاًكم بيت آدم، وبيت نوح، وبيت إدريس، ومصيلاً إبراهيم الخليل، ومصيلاً أخي الخضر عليهم السلام، ومصلياً، وإن مسجدكم هذا لأحد الأربع المساجد التي اختارها الله عز وجل لأهلها، وكأنني قد أتيت به يوم القيامة في توبين أبيضين يتشبه بالمحرم، ويشفع لأهله ولمن يصلي فيه فلا ترد شفاعة، ولا تذهب الأيام والليالي حتى ينصب الحجر الأسود فيه. وليأتين عليه زمان يكون مصيلاً المهدي من ولدي، ومصلي كل مؤمن، ولا يبقى على الأرض مؤمن إلا كان به أو حن قلبه إليه، فلا تهجروه، وتقربوا إلى الله عز وجل بالصلاة فيه، وارغبوا إليه في قضاء حوائجكم، فلو يعلم الناس ما فيه من البركة لأتوه من أقطار الأرض ولو حبا (٣) على الثلج. (٤)

- ١- تفسير العياشي: ج ٢ ص ١٤٧ ح ٢٤ عن سلمان، بحار الأنوار: ج ١٠٠ ص ٣٨٧ ح ٩. وراجع: كتاب من لا يحضره الفقيه: ج ١ ص ٢٣١ ح ٦٩٣.
- ٢- المزار الكبير: ص ١٢٨ ح ٩ عن الشعبي، بحار الأنوار: ج ١٠٠ ص ٣٩٥ ح ٢٩؛ كنز العمال: ج ٢ ص ٤٣٦ ح ٤٤٣٣ نقلاً عن أبي الشيخ نحوه.
- ٣- الحبو: أن يمشى على يديه وركبتيه أو أسته (النهاية: ج ١ ص ٣٣٦ «حبا»).
- ٤- كتاب من لا يحضره الفقيه: ج ١ ص ٢٣١ ح ٦٩٦، الأمل للصدوق: ص ٢٩٨ ح ٣٣٤، روضه الواعظين: ٣٦٩، بحار الأنوار: ج ١٠٠ ص ٣٨٩ ح ١٤.

ص: ۲۰۳

امام علی علیه السلام در حدیثی در فضیلت مسجد کوفه: در این مسجد، نوح علیه السلام کشتی خود را ساخت و در آن، تنور جوشید، و خانه و مسجد نوح نیز در این جا بود.

امام علی علیه السلام: همانا مسجد کوفه، چهارمین مسجد از مساجد چهارگانه مسلمانان است. نزد من، دو رکعت نماز در آن، از ده رکعت نماز در غیر آن، محبوب تر است.

کتاب من لایحضره الفقیه به نقل از اصْبَغ بن نُباته: روزی پیرامون امیر مؤمنان، در مسجد کوفه نشسته بودیم که فرمود: «ای کوفیان! خداوند، فضیلتی به شما ارزانی داشته که به دیگران نداده است و آن، مصلای شماست که خانه آدم و نوح و ادیس علیهم السلام و محلّ نماز ابراهیم خلیل و برادرم خضر علیهما السلامو نیز نمازگاه من است. این مسجد، از جمله چهار مسجدی است که خداوند عز و جل آنها را برای اهل مسجد، برگزیده است و گویا من، آن را همانند مُحرمی در دو جامه سپید می بینم که در روز رستاخیز، آورده شده است که اهل خود و کسانی را که در آن نماز می گزارند، شفاعت می کند و شفاعتش هم رد نمی شود و روزگاری خواهد آمد که حجر الأسود در آن نصب می شود. بی تردید، زمانی فرا خواهد رسید که آن جا محلّ نماز یکی از فرزندانم، مهدی، و نمازگاه همه مؤمنان شود و هیچ مؤمنی بر روی زمین باقی نمی ماند، مگر این که در آن مسجد است و یا دل بسته اوست. پس آن را وا مگذارید و با نماز خواندن در آن، به خدای عز و جل نزدیک شوید، و برای برآمدن نیازهایتان، بدان رو کنید که اگر مردم برکت آن را بدانند، اگر چه چهار دست و پا بر روی برف و یخ، از هر سو بدان روی می آورند.

ص: ٢٠٤

الإمام الصادق عليه السلام: جاء رَجُلٌ إلى أمير المؤمنين عليه السلام وهو في مسجد الكوفة فقال: السَّلامُ عَلَيْكَ يا أمير المؤمنين وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، فَرَدَّ عَلَيْهِ، فَقَالَ: جُعِلْتُ فِدَاكَ إِنِّي أَرَدْتُ الْمَسْجِدَ الْأَقْصَى، فَأَرَدْتُ أَنْ أُسَلِّمَ عَلَيْكَ وَأُودِّعَكَ. فَقَالَ لَهُ: فَأَيُّ شَيْءٍ أَرَدْتَ بِذَاكَ؟ فَقَالَ: الْفَضْلَ جُعِلْتُ فِدَاكَ. قَالَ: فَبِعَ رَأْسِكَ، وَكُلِّ زَادِكَ، وَصَلِّ فِي هَذَا الْمَسْجِدِ، فَإِنَّ الصَّلَاةَ الْمَكْتُوبَةَ فِيهِ حَجَّةٌ مَبْرُورَةٌ، وَالتَّوَابُ فِيهِ عُمْرَةٌ مَبْرُورَةٌ، وَالْبَرَكَهَ فِيهِ عَلَى اثْنَيْ عَشَرَ مِائًا (١)، يَمِينُهُ يُمْنٌ، وَيَسَارُهُ مَكْرٌ (٢)، وَفِي وَسْطِهِ عَيْنٌ مِنْ دُهْنٍ، وَعَيْنٌ مِنْ لَبْنٍ، وَعَيْنٌ مِنْ مَاءٍ شَرَابٍ لِلْمُؤْمِنِينَ، وَعَيْنٌ مِنْ مَاءٍ طَهْرٍ لِلْمُؤْمِنِينَ، مِنْهُ سَارَتْ سَفِينَةُ نُوحٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ، وَكَانَ فِيهِ نَسْرٌ وَيَعُوثٌ وَيَعُوقٌ، صَالَى فِيهِ سَبْعُونَ نَبِيًّا وَسَبْعُونَ وَصِيًّا أَنَا أَحَدُهُمْ. وَقَالَ (٣) بِيَدِهِ فِي صِدْرِهِ: مَا دَعَا فِيهِ مَكْرُوبٌ بِمَسْأَلَةٍ فِي حَاجَةٍ مِنْ الْحَوَائِجِ، إِلَّا أَجَابَهُ اللَّهُ وَفَرَّجَ عَنْهُ كُرْبَتَهُ. (٤)

- ١- لعل المراد بقوله عليه السلام: البركة منه على اثني عشر ميلاً- ما كان في جهة الغرى إلى حيث انتهت الأميال لبركة قبره عليه السلام، لذا قال: يمينه يمن، إشاره إلى ذلك (بحار الأنوار: ج ١٠٠ ص ٤٠٤).
- ٢- يساره مكر: قيل: كانت السوق إلى جانبه الأيسر، وفيها يقع المكر والخداع (النهاية: ج ٤ ص ٣٤٩ «مكر»).
- ٣- قال بيده: العرب تجعل القول عبارة عن جميع الأفعال، وتطلقه على غير الكلام واللسان؛ فتقول: قال بيده: أي أخذ، وقال برجله؛ أي مشى... وكل ذلك على المجاز والاتساع (النهاية: ج ٤ ص ١٢٤ «قول»).
- ٤- الكافي: ج ٣ ص ٤٩١ ح ٢، كامل الزيارات: ص ٨٠ ح ٧٦ كلاهما عن إسماعيل بن زيد مولى عبد الله بن يحيى الكاهلي، تهذيب الأحكام: ج ٣ ص ٢٥١ ح ٦٨٩ عن عبد الله بن يحيى الكاهلي، بحار الأنوار: ج ١٠٠ ص ٤٠٣ ح ٥٩.

ص: ۲۰۵

امام صادق علیه السلام: امیر مؤمنان، در مسجد کوفه بود که مردی به سراغش آمد و گفت: سلام و رحمت خدا و برکت های او بر تو باد، ای امیر مؤمنان! ایشان، پاسخ سلامش را داد. او گفت: فدایت شوم! قصد مسجد الأقصی کرده ام. خواستم بر تو سلام کنم و با تو وداع نمایم. فرمود: «با این سفر، در پی چه هستی؟». گفت: در کف فضیلت، فدایت شوم! فرمود: «مَرکب سواری خود را بفروش و توشه ات را مصرف کن و در این مسجد، نماز بخوان، که نماز واجب در آن، برابر با حجّی پذیرفته شده است و نماز مستحب در آن، برابر با عمره ای پذیرفته شده است و تا شعاع دوازده میلی آن، برکت خیز است. سمت راستش برکت است و سمت چپش حيله ورزی است. (۱) در میانه آن، چشمه ای از روغن و چشمه ای از شیر و چشمه ای از آب نوشیدنی و چشمه ای از آب پاکیزه برای مؤمنان است. کشتی نوح علیه السلام از آن جا به حرکت در آمد و بت های نَسْر و یَعُوْث و یَعُوْق، در آن قرار داشتند. هفتاد پیامبر و نیز هفتاد جانشین [پیامبر] که من یکی از آنهایم، در آن نماز گزارده است». آن گاه، در حالی که دستش را بر سینه اش گذاشته بود، فرمود: «هیچ گرفتاری نیست که در آن برای درخواست نیازی از نیازهایش دعا کند، مگر آن که خداوند پاسخش را می دهد و گرفتاری اش را برطرف می سازد».

۱- گفته شده که در جانب چپ مسجد کوفه، بازاری بوده که در آن، مکر و حيله می شده است.

ص: ٢٠٦

معجم البلدان عن حَبَّه العُرْنِيّ: كُنْتُ جَالِسًا عِنْدَ عَلِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَأَتَاهُ رَجُلٌ، فَقَالَ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، هَذِهِ رَاحِلَتِي وَزَادِي أُرِيدُ هَذَا السَّبِيلَ أَعْنَى بَيْتِ الْمَقْدِسِ. فَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: كُلُّ زَادِكَ، وَبِعَ رَاحِلَتِكَ، وَعَلَيْكَ بِهَذَا الْمَسْجِدِ يَعْنِي مَسْجِدَ الْكُوفَةِ فَإِنَّهُ أَحَدُ الْمَسَاجِدِ الْأَرْبَعَةِ. رَكَعَتَانِ فِيهِ تَعْدِلَانِ عَشْرًا فِيمَا سِوَاهُ مِنَ الْمَسَاجِدِ. (١)

الإمام الباقر عليه السلام: لَوْ يَعْلَمُ النَّاسُ مَا فِي مَسْجِدِ الْكُوفَةِ، لَأَعْبَدُوا لَهُ الزَّادَ وَالرَّوْحَالَ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ، إِنَّ صَلَاةَ فَرِيضَةٍ فِيهِ تَعْدِلُ حَجَّهَ، وَصَلَاةَ نَافِلَةٍ تَعْدِلُ عُمْرَةً. (٢)

كامل الزيارات عن حنان بن سدير: كُنْتُ عِنْدَ أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ، فَدَخَلَ عَلَيْهِ رَجُلٌ فَسَلَّمَ وَجَلَسَ، فَقَالَ لَهُ أَبُو جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ: مِنْ أَيِّ الْبِلَادِ أَنْتَ؟ قَالَ: فَقَالَ الرَّجُلُ: أَنَا مِنْ أَهْلِ الْكُوفَةِ، وَأَنَا لَكَ مُحِبٌّ مُوَالٍ. قَالَ: فَقَالَ لَهُ أَبُو جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ: أَتَصِلُنِي فِي مَسْجِدِ الْكُوفَةِ كُلَّ صَلَوَاتِكَ؟ قَالَ: فَقَالَ الرَّجُلُ: لَا. فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ: إِنَّكَ لَمَحْرُومٌ مِنَ الْخَيْرِ. (٣)

كامل الزيارات عن أبي عبيدة الحرّاء: قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ: لَا تَدْعُ يَا أَبَا عُبَيْدَةَ الصَّلَاةَ فِي مَسْجِدِ الْكُوفَةِ وَلَوْ أَتَيْتَهُ حَبْوًا، فَإِنَّ الصَّلَاةَ فِيهِ بِسَبْعِينَ صَلَاةً فِي غَيْرِهِ مِنَ الْمَسَاجِدِ. (٤)

١- معجم البلدان: ج ٤ ص ٤٩٢، شرح نهج البلاغه: ج ١٩ ص ١٣٢ مختصرا، كنز العمال: ج ٢ ص ٤٣٦ ح ٤٤٣٢ نقلا عن أبي الشيخ؛ الغارات: ج ٢ ص ٤١٣، المزار الكبير: ص ١٢٧ ح ٨ كلاهما عن حبه العرنى وميثم التمار (الكناني) نحوه، بحار الأنوار: ج ٨٣ ص ٣٥٩ ح ١٢.

٢- تهذيب الأحكام: ج ٦ ص ٣٢ ح ٦٠، المزار للمفيد: ص ٧ ح ١، كامل الزيارات: ص ٧١ ح ٦٠ كلها عن نجم بن حطيم، جامع الأخبار: ص ١٧٧ ح ٤٢٤، بحار الأنوار: ج ٨٣ ص ٣٧٦ ح ٤٥.

٣- كامل الزيارات: ص ٧٧ ح ٧٠، بحار الأنوار: ج ١٠٠ ص ٤٠١ ح ٥٣.

٤- كامل الزيارات: ص ٧٧ ح ٧١، بحار الأنوار: ج ١٠٠ ص ٤٠٠ ح ٥٢.

ص: ۲۰۷

معجم البلدان به نقل از حَبَّه عُرْنِي: نزد علی علیه السلام نشسته بودم. مردی به حضورش آمد و گفت: ای امیر مؤمنان! این، مرکب و توشه من است. عازم این خانه (یعنی بیت المقدس) هستم. فرمود: «توشه ات را مصرف کن و مرکب را بفروش و پایبند این مسجد (یعنی مسجد کوفه) باش؛ زیرا یکی از مساجد چهارگانه است. دو رکعت نماز در آن، برابر با ده رکعت در دیگر مساجد است.»

امام باقر علیه السلام: اگر مردم آنچه را که در مسجد کوفه است، می دانستند، از راه دور برای آن، توشه و مرکب هایی فراهم می ساختند. همانا نماز واجب در آن، برابر با حجی است و نماز مستحب، برابر با عمره ای است.

کامل الزیارات به نقل از حنان بن سیدیر: در حضور امام باقر علیه السلام بودم که مردی وارد شد و سلام کرد و نشست. امام باقر علیه السلام به وی فرمود: «از کدام منطقه ای؟». مرد گفت: من، اهل کوفه ام و دوستدار و علاقه مند به شما. امام باقر علیه السلام به وی فرمود: «آیا همه نمازهایت را در مسجد کوفه به جا می آوری؟». مرد گفت: خیر. امام باقر علیه السلام فرمود: «همانا تو از خیر، محرومی.»

کامل الزیارات به نقل از ابو عبیده حذّاء: امام باقر علیه السلام فرمود: «ای ابو عبیده! نماز در مسجد کوفه را ترک نکن، اگر چه با چهار دست و پا رفتن باشد؛ زیرا نماز در آن، برابر با هفتاد نماز در سایر مسجدهاست.»

ص: ٢٠٨

الإمام الباقر عليه السلام: مَسْجِدُ كُوفَانَ رَوْضَةٌ مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ ، صَيَّلِي فِيهِ أَلْفَ نَبِيٍّ وَسَبْعُونَ نَبِيًّا ، وَمِيْمَنَّتُهُ رَحْمَةٌ ، وَمَيْسَرَتُهُ مَكْرٌ ، فِيهِ عَصَا مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ ، وَشَجَرَةٌ يَقْطِينٌ ، وَخَاتَمُ سُليْمَانَ عَلَيْهِ السَّلَامُ ، وَمِنْهُ فَارَ التَّنُورُ ، وَنُجْرَتِ السَّفِينَةِ ، وَهِيَ صُرَّةُ (١) بَابِلَ ، وَمَجْمَعُ الْأَنْبِيَاءِ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ . (٢)

المزار الكبير عن حماد بن زيد الحارثي: كُنْتُ عِنْدَ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَالْبَيْتُ غَاصٌّ مِنَ الْكُوفِيِّينَ ، فَسَأَلَهُ رَجُلٌ مِنْهُمْ : يَا بَنَ رَسُولِ اللَّهِ ، إِنِّي نَاءٍ عَنِ الْمَسْجِدِ وَلَيْسَ لِي نِيَّةُ الصَّلَاةِ فِيهِ . فَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ : ائْتِهِ ، فَلَوْ يَعْلَمُ النَّاسُ مَا فِيهِ لَأَتَوْهُ وَلَوْ حَبَا . قَالَ : إِنِّي أَشْتَغِلُ . قَالَ : فَأَتَيْتِهِ وَلَا تَدْعُهُ مَا أَمَكَنَّكَ ، وَعَلَيْكَ بِمِيَامِنِهِ مِمَّا يَلِي أَبْوَابَ كِنْدَةَ ، فَإِنَّهُ مَقَامُ إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ ، وَعِنْدَ الْخَامِسَةِ مَقَامُ جَبْرِئِيلَ : وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ ، لَوْ يَعْلَمُ النَّاسُ مِنْ فَضْلِهِ مَا أَعْلَمُوا لَأَزْدَحَمُوا عَلَيْهِ . (٣)

الإمام الصادق عليه السلام: صَلَاةٌ فِي مَسْجِدِ الْكُوفَةِ بِأَلْفِ صَلَاةٍ . (٤)

الكافي عن هارون بن خارجه عن الإمام الصادق عليه السلام ، قَالَ قَالَ لِي : يَا هَارُونَ بْنَ خَارِجَةَ! كَمْ بَيْنَكَ وَبَيْنَ مَسْجِدِ الْكُوفَةِ ، يَكُونُ مِيْلًا؟ قُلْتُ : لَا ، قَالَ : فَتَصِيَّلِي فِيهِ الصَّلَوَاتِ كُلَّهَا؟ قُلْتُ : لَا . فَقَالَ : أَمَا لَوْ كُنْتُ بِحَضْرَتِهِ لَرَجَوْتُ أَلَّا تَفُوتَنِي فِيهِ صِيْلَةٌ ، وَتَدْرِي مَا فَضْلُ ذَلِكَ الْمَوْضِعِ؟ مَا مِنْ عَبْدٍ صَالِحٍ وَلَا نَبِيٍّ إِلَّا وَقَدْ صَيَّلِي فِي مَسْجِدِ كُوفَانَ ، حَتَّى إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ لَمَّا أُسْرِيَ اللَّهُ بِهِ ، قَالَ لَهُ جَبْرِئِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ : تَدْرِي أَيْنَ أَنْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ السَّاعَةَ؟ أَنْتَ مُقَابِلُ مَسْجِدِ كُوفَانَ . قَالَ : فَاسْتَأْذِنَ لِي رَبِّي حَتَّى آتِيَهُ فَأَصِيَّلِي فِيهِ رَكَعَتَيْنِ . فَاسْتَأْذَنَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ ، فَأُذِنَ لَهُ . وَإِنَّ مِيْمَنَّتَهُ لَرَوْضَةٌ مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ ، وَإِنَّ وَسِيْطَةَ لَرَوْضَةٌ مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ ، وَإِنَّ مُؤَخَّرَهُ لَرَوْضَةٌ مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ ، وَإِنَّ الصَّلَاةَ الْمَكْتُوبَةَ فِيهِ لَتَعْدِلُ أَلْفَ صَلَاةٍ ، وَإِنَّ النَّافِلَةَ فِيهِ لَتَعْدِلُ خَمْسِينَ صَلَاةٍ ، وَإِنَّ الْجُلُوسَ فِيهِ بَعِيرٍ تَلَاوَهُ وَلَا ذِكْرٍ لِعِبَادَةٍ ، وَلَوْ عَلِمَ النَّاسُ مَا فِيهِ لَأَتَوْهُ وَلَوْ حَبَا . (٥)

١- هي صره بابل : أي أشرف أجزائها ؛ لأنَّ الصرّه مجمع النقود التي هي أفضل الأموال . وفي روايه العياشي : بالسين ، قال في القاموس : سزه الوادي أفضل مواضعه (بحار الأنوار : ص ١٠٠ ح ٣٨٩) .

٢- الكافي : ج ٣ ص ٤٩٣ ح ٩ ، تهذيب الأحكام : ج ٣ ص ٢٥٢ ح ٦٩١ وفيه «جرت» بدل «نجرت» ، تفسير العياشي : ج ٢ ص ١٤٧ ح ٢٣ مختصرا ، المزار الكبير : ص ١٢٥ ح ٦ كلها عن أبي عبيده ، روضه الواعظين : ص ٤٥٠ وفيه «مكرمه» بدل «مكر» و «بحرت» بدل «نجرت» ، بحار الأنوار : ج ١٠٠ ص ٣٨٩ ح ١٣ .

٣- المزار الكبير : ص ١٢٨ ح ١٠ ، بحار الأنوار : ج ١٠٠ ص ٣٩٥ ح ٣٠ .

٤- تهذيب الأحكام : ج ٦ ص ٣٣ ح ٦٣ ، المزار للمفيد : ص ٩ ح ٤ ، كامل الزيارات : ص ٧٣ ح ٦٤ كلها عن خالد القلانسي ، ثواب الأعمال : ص ٥١ ح ٣ عن المفصل بن عمر ، جامع الأخبار : ص ١٧٨ ح ٤٣٠ وفيهما «تعديل ألف صلاة في غيره من المساجد» ، بحار الأنوار : ج ١٠٠ ص ٣٩٧ ح ٣٦ .

٥- الكافي : ج ٣ ص ٤٩٠ ح ١ ، تهذيب الأحكام : ج ٣ ص ٢٥٠ ح ٦٨٨ ، المحاسن : ج ١ ص ١٢٨ ح ١٤٩ وليس فيه من «وإنَّ الجلوس فيه بغير تلاوه...» ، تفسير العياشي : ج ٢ ص ٢٧٧ ح ٦ ، الغارات : ج ٢ ص ٤١٣ كلاهما نحوه ، بحار الأنوار : ج ١٠٠ ص ٣٩٨ ح ٣٩٨ .

ص: ۲۰۹

امام باقر علیه السلام: مسجد کوفه، باغی از باغ‌های بهشت است. هزار و هفتاد پیامبر در آن نماز خوانده است و سمت راستش رحمت خدا و سمت چپش مکر است. عصای موسی علیه السلام و بوته کدو [که یونس علیه السلام پس از نجات از شکم ماهی در سایه آن آرمید] و انگشتری سلیمان علیه السلام در آن جا بود. در مسجد کوفه بود که آب از تنور جوشید و کشتی [نوح علیه السلام] ساخته شد و آن، مهم‌ترین نقطه بابل و محلّ تجمّع انبیا علیهم السلام است.

المزار الکبیر به نقل از حمّاد بن زید حارثی: نزد امام صادق علیه السلام بودم، در حالی که خانه از مردم کوفه پُر بود. مردی از میان آنان از امام علیه السلام پرسید: ای فرزند پیامبر خدا! من از مسجد [کوفه] دورم و نیت نماز در آن را ندارم. امام علیه السلام فرمود: «آن جا برو که اگر مردم، آنچه را در آن است، می‌دانستند، اگر چه چهار دست و پا، بدان روی می‌آوردند». آن مرد گفت: من، گرفتار کاری هستم. امام علیه السلام فرمود: «بدان مسجد برو و تا آن جا که می‌توانی، آن را ترک مکن. و بر تو باد که به سمت راست مسجد، نزدیک درهای کُنده بروی، که مقام ابراهیم علیه السلام آن جاست، و نیز در کنار [ستون] پنجم مسجد، که مقام جبرئیل علیه السلام است. سوگند به خداوندی که جانم در دست اوست، اگر مردم از فضیلت این مسجد، آنچه را که من می‌دانم، می‌دانستند، در آن ازدحام می‌کردند».

امام صادق علیه السلام: یک نماز در مسجد کوفه، برابر با یک هزار نماز است.

الکافی به نقل از هارون بن خارجه: امام صادق علیه السلام به من فرمود: «ای هارون بن خارجه! فاصله [خانه] تو و مسجد کوفه چه قدر است؟ یک میل هست؟». گفتم: نه. فرمود: «آیا همه نمازهایت را در آن به جا می‌آوری؟». گفتم: نه. فرمود: «اگر من نزدیک آن بودم، امید داشتم که هیچ نمازی در آن از من ترک نشود. می‌دانی فضیلت آن مکان چه قدر است؟ هیچ بنده درستکار و یا پیامبری نیست، جز آن که در مسجد کوفه نماز گزارده است. حتّی پیامبر صلی الله علیه و آله هنگامی که خداوند او را به معراج بُرد، جبرئیل علیه السلام به وی گفت: می‌دانی اکنون کجایی، ای پیامبر خدا؟ تو در برابر مسجد کوفه ای. فرمود: «از پروردگرم برآیم رخصت بگیر تا داخل آن شده، دو رکعت نماز بگزارم». پس، از خداوند اجازه طلبید و خداوند به وی اجازه داد. همانا جانب راست آن، باغی از باغ‌های بهشتی است و میانه آن و نیز آخر آن، باغی از باغ‌های بهشتی است. هر نماز واجب در آن، برابر با یک هزار نماز است و نماز مستحب در آن، برابر با پانصد نماز است. نشستن در آن [حتّی] بدون تلاوت قرآن و ذکر، عبادت است و اگر مردم، فضیلتی را که در آن است، می‌دانستند، اگر چه چهار دست و پا، بدان روی می‌آوردند».

ص: ٢١٠

الكافي عن المفضل بن عمر: كُنْتُ عِنْدَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ بِالْكُوفَةِ أَيَّامَ قَدِيمِ عَلِيِّ أَبِي الْعَبَّاسِ [السَّفَّاحِ]، فَلَمَّا انْتَهَيْنَا إِلَى الْكُنَاسَةِ (١) قَالَ: هَهُنَا صَيْلِبَ عَمِّي زَيْدٌ رَحِمَهُ اللَّهُ، ثُمَّ مَضَى حَتَّى انْتَهَى إِلَى طَاقِ الزِّيَّاتِينَ وَهُوَ آخِرُ السَّرَّاجِينَ، فَنَزَلَ وَقَالَ: انزِلْ فَإِنَّ هَذَا الْمَوْضِعَ كَانَ مَسْجِدَ الْكُوفَةِ الْأَوَّلَ الَّذِي خَطَّهُ آدَمُ عَلَيْهِ السَّلَامُ، وَأَنَا أَكْرَهُ أَنْ أُدْخِلَهُ رَاكِبًا، قَالَ: قُلْتُ: فَمَنْ عَيَّرَهُ عَنْ خَطِّهِ؟ قَالَ: أَمَّا أَوَّلُ ذَلِكَ فَالطُّوفَانُ فِي زَمَنِ نُوحٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ، ثُمَّ عَيَّرَهُ أَصْحَابُ كِسْرَى وَنُعْمَانَ، ثُمَّ عَيَّرَهُ بَعْدُ زِيَادُ بْنُ أَبِي سُفْيَانَ. فَقُلْتُ: وَكَانَتْ الْكُوفَةُ وَمَسْجِدُهَا فِي زَمَنِ نُوحٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ؟ فَقَالَ لِي: نَعَمْ يَا مُفَضَّلُ، وَكَانَ مَنزِلُ نُوحٍ وَقَوْمِهِ فِي قَرِيهِ عَلَى مَنزِلٍ مِنَ الْفِرَاتِ مِمَّا يَلِي غَرْبِي الْكُوفَةِ، قَالَ: وَكَانَ نُوحٌ عَلَيْهِ السَّلَامُ رَجُلًا نَجَارًا فَجَعَلَهُ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ نَبِيًّا وَانْتَجَبَهُ، وَنُوحٌ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَوَّلُ مَنْ عَمِلَ سَفِينَةً تَجْرِي عَلَى ظَهْرِ الْمَاءِ، وَلَبِثَ نُوحٌ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي قَوْمِهِ أَلْفَ سَنَةٍ إِلَّا خَمْسِينَ عَامًا، يَدْعُوهُمْ إِلَى اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ فَيَهْزُؤُونَ بِهِ وَيَسْخَرُونَ مِنْهُ، فَلَمَّا رَأَى ذَلِكَ مِنْهُمْ دَعَا عَلَيْهِمْ، فَقَالَ: «رَبِّ لَا تَذَرْ عَلَيَّ الْأَرْضَ مِنَ الْكَافِرِينَ دِيَارًا * إِنَّكَ إِن تَذَرَهُمْ يُضِلُّوا عِبَادَكَ وَلَا يَلِدُوا إِلَّا فَاجِرًا كَفَّارًا». (٢) فَأَوْحَى اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ إِلَى نُوحٍ: أَنْ اصْنَعْ سَفِينَةً وَأَوْسِعْهَا وَعَجِّلْ عَمَلَهَا، فَعَمِلَ نُوحٌ سَفِينَةً فِي مَسْجِدِ الْكُوفَةِ بِيَدِهِ، فَأَتَى بِالْخَشَبِ مِنْ بُعْدٍ حَتَّى فَرَّغَ مِنْهَا. (٣)

١- الكُنَاسَة: هِيَ مَحَلَّةُ بِالْكُوفَةِ، عِنْدَهَا وَاقِعَ يَوْسُفُ بْنُ عَمْرِ الثَّقَفِيُّ زَيْدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ (مَعْجَمُ الْبُلْدَانِ: ج ٤ ص ٤٨١).

٢- نُوحٌ: ٢٦ و ٢٧.

٣- الكافي: ج ٨ ص ٢٧٩ ح ٤٢١، تفسير العياشي: ج ٢ ص ١٤٤ ح ١٩ نحوه، بحار الأنوار: ج ١٠٠ ص ٣٨٥ ح ٦.

ص: ۲۱۱

الکافی به نقل از مُفَضَّل بن عمر: نزد امام صادق علیه السلام در کوفه بودم، در ایامی که بر ابوالعباس سَفَّاح، وارد شده بود. هنگامی که به محله کُناسه رسیدیم، فرمود: «عمویم زید، این جا به دار آویخته شد». سپس به راه خود ادامه داد تا به راسته روغن فروشان که در انتهای راسته زین سازان بود، رسید. پس خود پیاده شد و فرمود: «پیاده شو. این، مکان سابق مسجد کوفه است؛ همان که آدم علیه السلام آن را رسم کرد و من نمی پسندم که سواره داخل آن شوم». گفتم: چه کسی نقشه آن را تغییر داد؟ فرمود: «نخستین آن، توفان زمان نوح علیه السلام بود. سپس یاران پادشاهان ایران و عرب، و سرانجام، زیاد بن ابی سفیان، آن را تغییر دادند». گفتم: کوفه و مسجد آن، در عصر نوح علیه السلام وجود داشتند؟ فرمود: «آری، ای مفضل! و محل سکونت نوح علیه السلام و قوم او، در روستایی به فاصله یک منزلی در سمت غرب کوفه بود. نوح علیه السلام، مردی نجار بود که خداوند، او را به پیامبری برانگیخت و وی را برگزید. نوح، نخستین کسی است که کشتی ای ساخت که بر آب، روان گردد. نوح، نهصد و پنجاه سال در میان مردم خود، درنگ کرد و آنان را به سوی خداوند عز و جل فرا می خواند؛ لیکن، وی را استهزا کرده، به تمسخر می گرفتند. چون از آنان چنین دید، نفرینشان کرد و گفت: «پروردگارا! هیچ کس از کافران را بر روی زمین، باقی مگذار؛ چرا که اگر آنان را باقی بگذاری، بندگانت را گم راه می کنند و جز زشتکارِ ناسپاس نمی زاینند». پس خداوند به نوح وحی فرمود: کشتی جاداری بساز و در ساختن آن، شتاب کن. آن گاه، نوح به دست خود در مسجد کوفه کشتی ساخت و چوب آن را از راه دور آورد تا آن که از ساختن آن، رهایی یافت».

ص: ٢١٢

الكافي عن المفضل بن عمر عن الإمام الصادق عليه السلام ، قال : قُلْتُ لَهُ : إِنَّ مَسْجِدَ الْكُوفَةِ قَدِيمٌ؟ فَقَالَ : نَعَمْ ، وَهُوَ مُصَيَّلٌ لِأَنْبِيَاءِ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ ، وَلَقَدْ صَيَّلَ فِيهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ حِينَ أُسْرِيَ بِهِ إِلَى السَّمَاءِ ، فَقَالَ لَهُ جَبْرَائِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ : يَا مُحَمَّدُ هَذَا مَسْجِدُ أَبِيكَ آدَمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَمُصَلَّى الْأَنْبِيَاءِ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ ، فَانزَلَ فَصَلَّ فِيهِ ، فَتَزَلَّ فَصَلَّى فِيهِ ، ثُمَّ إِنَّ جَبْرَائِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامَ عَرَّجَ بِهِ إِلَى السَّمَاءِ . (١)

الكافي عن الحسن بن علي بن أبي حمزة عن أبي بصير عن الإمام الصادق عليه السلام ، قال : سَمِعْتُهُ يَقُولُ : نَعَمَ الْمَسْجِدُ مَسْجِدُ الْكُوفَةِ ، صَيَّلَ فِيهِ أَلْفُ نَبِيٍّ وَأَلْفُ وَصِيٍّ ، وَمِنْهُ فَارَ التَّنُورُ ، وَفِيهِ نُجِرَتِ السَّفِينَةُ ، مَيَمَّنَتْهُ رِضْوَانُ اللَّهِ ، وَوَسَّطَهُ رَوْضَةٌ مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ ، وَمَيَسَّرَتْهُ مَكْرًا . فَقُلْتُ لِأَبِي بَصِيرٍ : مَا يَعْنِي بِقَوْلِهِ «مَكْرًا» ؟ قَالَ : يَعْنِي مَنَازِلَ السُّلْطَانِ . (٢)

- ١- الكافي : ج ٨ ص ٢٨١ ح ٤٢١ ، تفسير العياشي : ج ٢ ص ١٤٦ ح ٢١ نحوه ، بحار الأنوار : ج ١٠٠ ص ٣٨٧ ح ٧ .
- ٢- الكافي : ج ٣ ص ٤٩٢ ح ٣ ، كتاب من لا يحضره الفقيه : ج ١ ص ٢٣١ ح ٦٩٣ ، ثواب الأعمال : ص ٥٠ ح ١ ، الغارات : ج ٢ ص ٨٠٣ ، جامع الأخبار : ص ١٧٨ ح ٤٢٩ كلُّها عن أبي بصير وفيها «الشيطان» بدل «السلطان» ، بحار الأنوار : ج ٨٣ ص ٣٧٧ ح ٤٥ .

ص: ۲۱۳

الکافی به نقل از مفضل بن عمر: به امام صادق علیه السلام گفتم: مسجد کوفه، قدیمی است؟ فرمود: «آری؛ و آن، محلّ نماز پیامبران علیهم السلام است. پیامبر خدا نیز هنگامی که به آسمان برده شد، در آن به نماز ایستاد. جبرئیل علیه السلام به او گفت: ای محمّد! این جا مسجد پدرت آدم علیه السلام و نمازگاه پیامبران است. فرود آی و در آن، نماز بگذار. پس فرود آمد و نماز گزارد. سپس جبرئیل، او را به آسمان برد.»

الکافی به نقل از حسن بن علی بن ابی حمزه، از ابو بصیر: از امام صادق علیه السلام شنیدم که می فرمود: «چه خوب مسجدی است، مسجد کوفه! در آن، یک هزار پیامبر و یک هزار جانشین [پیامبر] نماز گزارده اند و در آن جا آب از تنور جوشید و کشتی [نوح] ساخته شد. سمت راستش رضوان الهی است و میانه آن، باغی از باغ های بهشت و سمت چپش مکر است.» به ابو بصیر گفتم: منظور از این سخن که [سمت چپ آن] مکر است، چیست؟ گفت: مقصود، خانه های سلطان (دار الحکومه کوفه) است.

ص: ٢١٤

الإمام الرضا عليه السلام: الصَّلَاةُ فِي مَسْجِدِ الْكُوفَةِ فَرْدًا ، أَفْضَلُ مِنْ سَبْعِينَ صَلَاةً فِي غَيْرِهِ جَمَاعَةً . (١)

عنه عليه السلام: إِنَّ مَسْجِدَ الْكُوفَةِ بَيْتُ نُوحٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ ، لَوْ دَخَلَهُ رَجُلٌ مِنْهُ مَرَّةً لَكَتَبَ اللَّهُ لَهُ مِنْهُ مَغْفِرَةً ، لِأَنَّ فِيهِ إِجَابَةَ دَعْوَةِ نُوحٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ ، حَيْثُ قَالَ : «رَبِّ اغْفِرْ لِي وَ لِي وَلِدَيَّ وَ لِمَنْ دَخَلَ بَيْتِي مُؤْمِنًا» (٢) . (٣)

١٠ / ٦ مَسْجِدُ الشَّهْلَهْتَهْدِيبِ الْأَحْكَامِ عَنْ أَبِي بَكْرِ الْحَضْرَمِيِّ عَنِ الْإِمَامِ الْبَاقِرِ عَلَيْهِ السَّلَامُ ، قَالَ : قُلْتُ لَهُ : أَيُّ الْبِقَاعِ أَفْضَلُ بَعْدَ حَرَمِ اللَّهِ وَ حَرَمِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ ؟ فَقَالَ : الْكُوفَةُ يَا أَبَا بَكْرٍ ، هِيَ الزَّكِيَّةُ الطَّاهِرَةُ ، فِيهَا قُبُورُ النَّبِيِّينَ الْمُرْسَلِينَ وَغَيْرِ الْمُرْسَلِينَ وَ الْأَوْصِيَاءِ الصَّادِقِينَ ، وَ فِيهَا مَسْجِدُ سُهَيْلِ الَّذِي لَمْ يَبْعَثِ اللَّهُ نَبِيًّا إِلَّا وَقَدْ صَلَّى فِيهِ ، وَ فِيهَا يَظْهَرُ عَدْلُ اللَّهِ ، وَ فِيهَا يَكُونُ قَائِمُهُ وَ الْقَوَامُ مِنْ بَعْدِهِ ، وَ هِيَ مَنَازِلُ النَّبِيِّينَ وَ الْأَوْصِيَاءِ وَ الصَّالِحِينَ . (٤)

١- ثواب الأعمال : ص ٥٠ ح ٢ ، كامل الزيارات : ص ٧٨ ح ٧٢ كلاهما عن محمد بن سنان ، بحار الأنوار : ج ١٠٠ ص ٣٩٧ ح ٣٤

٢- الغارات : ج ٢ ص ٨٥٧ ، فرحه الغرى : ص ١٠٤ وليس فيه «إجابته» و كلاهما عن أبي شعيب الخراساني ، بحار الأنوار : ج ١٠٠ ص ٢٦٢ ح ١٤ .

٣- نوح : ٢٨ .

٤- تهذيب الأحكام : ج ٦ ص ٣١ ح ٥٧ ، المزار للمفيد : ص ٥ ح ١ ، كامل الزيارات : ص ٧٦ ح ٦٩ ، روضه الواعظين : ص ٤٤٩ ، بحار الأنوار: ج ١٠٠ ص ٤٤٠ ح ١٧ .

ص: ۲۱۵

۱۰ / ۶ مسجد سَهْلَه

امام رضا علیه السلام: نماز گزاردن به تنهایی در مسجد کوفه ، از هفتاد نماز جماعت در غیر آن ، برتر است .

امام رضا علیه السلام: مسجد کوفه ، خانه نوح علیه السلام است . اگر کسی صد بار وارد آن شود ، خداوند ، یکصد بار آمرزش برایش می نویسد ؛ زیرا دعای نوح علیه السلام است که در باره اش به اجابت رسیده است ، هنگامی که عرضه داشت : «پروردگارا! مرا و پدر و مادرم و هر کس را که باایمان به خانه ام در آید ، ببخشا» .

۱۰ / ۶ مسجد سَهْلَه (۱) تهذیب الأحکام به نقل از ابو بکر خَضْرَمی : به امام باقر علیه السلام گفتم : پس از حرم خدا و حرم پیامبر خدا ، کدام مکان با فضیلت تر است؟ فرمود : «ای ابو بکر ! کوفه که پاک و پاکیزه است و در آن ، قبور پیامبران مُرسل و غیر مُرسل و جانشینان راستین قرار دارد ، و نیز مسجد سُهیل که هر پیامبری را که خدا برانگیخت ، در آن نماز گزارد و در آن ، عدل الهی پدیدار می شود و در آن ، قیام کننده الهی و به پا خاسته های از پی او به سر می برند ، و منزل پیامبران و جانشینان [آنها] و صالحان هم در آن جاست » .

۱- ر . ک : به عکس های پایانی کتاب .

ص: ٢١٦

الإمام الصادق عليه السلام: ما من مكروبٍ يأتي مسجدَ السَّهْلَةِ فيصَلِّي فيه ركعتينِ بين العشاءينِ ويدعو اللهَ تعالى ، إلا فرَّجَ اللهُ كَرْبَهُ .
(١)

عنه عليه السلام: بالكوفةِ مسجدٌ يُقالُ له: مسجدُ السَّهْلَةِ ، لو أنَّ عمى زيدا أتاه فصَلَّى فيه واستجارَ اللهُ لأجارَهُ عشرينَ سنَّةً ، فيه مُناخُ الزَّاكِبِ [الخضر عليه السلام] ، وبيتُ إدريسَ النَّبِيِّ عليه السلام ، وما أتاه مكروبٌ قطُّ فصَلَّى فيه بين العشاءينِ ودعا اللهُ ، إلا فرَّجَ اللهُ كَرْبَتَهُ . (٢)

تهذيب الأحكام عن عبدالرحمن بن كثير عن الإمام الصادق عليه السلام ، قال: سَمِعْتُهُ يَقُولُ لِأَبِي حَمَزَةَ الثَّمَالِيِّ : يا أبا حَمَزَةَ ، هَلْ شَهِدْتَ عَمَى لَيْلَةَ خَرْجٍ؟ قَالَ : نَعَمْ ، قَالَ : فَهَلْ صَدَلْتَنِي فِي مَسْجِدِ سُهَيْلٍ؟ قَالَ : وَأَيْنَ مَسْجِدِ سُهَيْلٍ ، لَعَلَّكَ تَعْنِي مَسْجِدَ السَّهْلَةِ؟ قَالَ : نَعَمْ ، قَالَ : أَمَا إِنَّهُ لَوْ صَلَّى فِيهِ رَكَعَتَيْنِ ، ثُمَّ اسْتَجَارَ بِاللَّهِ لَأَجَارَهُ سَنَةً . فَقَالَ أَبُو حَمَزَةَ : بِأَبِي أَنْتَ وَأُمِّي ، هَذَا مَسْجِدُ السَّهْلَةِ؟ قَالَ : نَعَمْ ، فِيهِ بَيْتُ إِبْرَاهِيمَ الَّذِي كَانَ يَخْرُجُ مِنْهُ إِلَى الْعَمَالِقَةِ (٣) ، وَفِيهِ بَيْتُ إِدْرِيسَ الَّذِي كَانَ يَخِطُّ فِيهِ ، وَفِيهِ صَخْرَةٌ خَضْرَاءُ فِيهَا صُورَةٌ جَمِيعِ النَّبِيِّينَ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ ، وَتَحْتَ الصَّخْرَةِ الطَّيْنَةُ الَّتِي خَلَقَ اللهُ مِنْهَا النَّبِيِّينَ ، وَفِيهِ الْمِعْرَاجُ . ٤

قرب الإسناد عن العلاء بن رزين: قَالَ لِي أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ : تُصَلِّي (٤) فِي الْمَسْجِدِ الَّذِي عِنْدَكُمْ الَّذِي تُسَمُّونَهُ مَسْجِدَ السَّهْلَةِ ، وَنَحْنُ نُسَمِّيهِ مَسْجِدَ الشُّرَى ، قُلْتُ : إِنِّي لَأَصِلُّ فِيهِ جُعَلْتُ فِدَاكَ . قَالَ : إِنَّهُ ؛ فَإِنَّهُ لَمْ يَأْتِهِ مَكْرُوبٌ إِلَّا فَرَّجَ اللهُ كَرْبَتَهُ أَوْ قَالَ : قَضَى حَاجَتَهُ وَفِيهِ زَبْرَجْدَةٌ فِيهَا صُورَةُ كُلِّ نَبِيٍّ وَكُلِّ وَصِيٍّ . (٥)

١- تهذيب الأحكام: ج ٦ ص ٣٨ ح ٧٧ ، المزار للمفيد: ص ١٤ ح ٣ ، المزار الكبير: ص ١٣٤ ح ٥ ، بحار الأنوار: ج ١٠٠ ص ٤٤٠ ح ٢٠ .

٢- الكافي: ج ٣ ص ٤٩٥ ح ٣ ، تهذيب الأحكام: ج ٣ ص ٢٥٢ ح ٦٩٣ بزياده «قيل: من الراكب؟ قال: الخضر عليه السلام» بعد «فيه مناخ الراكب» وكلاهما عن عبد الرحمن بن سعيد الخزاز ، قصص الأنبياء: ص ٨٠ ح ٦٢ عن عمّار اليقظان نحوه ، بحار الأنوار: ج ١٠٠ ص ٤٣٩ ح ١٦ .

٣- العَمَالِقَةُ : الجبابره الذين كانوا بالشام من بقیه قوم عاد (النهايه: ج ٣ ص ٣٠١ «عملق»).

٤- فی المصدر: «نصلی» وما أثبتناه من بحار الأنوار هو الصحيح .

٥- قرب الإسناد: ص ١٥٩ ح ٥٨٢ ، بحار الأنوار: ج ١٠٠ ص ٤٣٧ ح ٩ .

ص: ۲۱۷

امام صادق علیه السلام: هیچ گرفتاری نیست که به مسجد سهله در آید و میان نماز مغرب و عشا، در آن دو رکعت نماز بگزارد و خدا را بخواند، جز آن که خداوند در گرفتاری وی، گشایشی پدید آورد.

امام صادق علیه السلام: در کوفه، مسجدی است که به آن مسجد سهله می گویند. اگر عموم زید به آن جا می آمد و در آن نماز می خواند و به خدا پناه می آورد، خداوند، او را بیست سال پناه می داد. این مسجد، محل بار افکندن آن سوار (خضر علیه السلام) و خانه ادريس پیامبر علیه السلام است و هرگز گرفتاری بدان وارد نمی شود که میان نماز مغرب و عشا به نماز بایستد و خدا را بخواند، مگر آن که خداوند، اندوهش را برطرف می سازد.

تهذيب الأحكام به نقل از عبد الرحمان بن كثير: از امام صادق علیه السلام شنیدم که به ابو حمزه ثمالی می فرمود: «ای ابو حمزه! آیا عموم (زید) را در شبی که قیام کرد، دیدی؟». گفت: آری. فرمود: «آیا در مسجد سهیل، نماز گزارد؟». گفت: مسجد سهیل کجاست؟ شاید مقصود شما مسجد سهله است؟ فرمود: «آری». [سپس] فرمود: «اگر در آن، دو رکعت نماز می گزارد و سپس به خدا پناه می بُرد، یک سال او را پناه می داد». ابو حمزه گفت: پدر و مادرم فدایت باد! این، مسجد سهله است؟ فرمود: «آری». خانه ابراهیم علیه السلام در آن است؛ همان که از او به سوی عمالقه (۱) ره سپار می شد. خانه ادريس علیه السلام نیز که آن جا خياطی می کرد، در آن است و در آن، صخره ای سبزفام وجود دارد که در آن، تصویر همه پیامبران هست و زیر صخره ای خاکی است که خداوند، پیامبران را از آن آفرید و معراج نیز در آن است».

قرب الإسناد به نقل از علاء بن رزین: امام صادق علیه السلام به من فرمود: «آیا در مسجدی که کنارتان است و شما آن را مسجد سهله و ما مسجد شری می نامیم، نماز می خوانی؟». گفتم: آری، فدایتان شوم! در آن، نماز می خوانم. فرمود: «به آن مسجد برو که هیچ گرفتاری به آن جا نمی رود، جز آن که خداوند در گرفتاری اش گشایشی را پدید می آورد (/ جز این که خداوند، حاجتش را برآورده می سازد). در این مسجد، سنگ زبرجدی قرار دارد که تصویر هر پیامبر و جانشینی در آن هست».

۱- زور گویانی از قوم عاد که در شام سکونت داشتند.

ص: ٢١٨

الإمام الصادق عليه السلام: إِذَا دَخَلْتَ الْكُوفَةَ فَائْتِ مَسْجِدَ السَّهْلَةِ ، فَصَلِّ فِيهِ وَاسْأَلِ اللَّهَ حَاجَتَكَ لِدِينِكَ وَدُنْيَاكَ ، فَإِنَّ مَسْجِدَ السَّهْلَةِ بَيْتُ إِدْرِيسَ عَلَيْهِ السَّلَامُ الَّذِي كَانَ يَخِيطُ فِيهِ وَيُصَيِّمُ فِيهِ ، وَمَنْ دَعَا اللَّهَ فِيهِ بِمَا أَحَبَّ قَضَى لَهُ حَوَائِجَهُ ، وَرَفَعَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَكَانًا عَلَيْنَا إِلَى دَرَجَةِ إِدْرِيسَ ، وَأُجِيرَ مِنْ مَكْرُوهِ الدُّنْيَا وَمَكَائِدِ أَعْدَائِهِ . (١)

عنه عليه السلام فى ذكر مسجد السهله: أما إنّه منزلٌ صاحبنا إذا قامَ بأهله . (٢)

قصص الأنبياء عن أبى بصير عن الإمام الصادق عليه السلام: يا أبا مُحَمَّدٍ ، كَأَنِّى أَرَى نُزُولَ الْقَائِمِ فِي مَسْجِدِ السَّهْلَةِ بِأَهْلِهِ وَعِيَالِهِ . قُلْتُ : يَكُونُ مَنَزِلُهُ؟ قَالَ : نَعَمْ ، هُوَ مَنَزِلُ إِدْرِيسَ عَلَيْهِ السَّلَامُ ، وَمَا بَعَثَ اللَّهُ نَبِيًّا إِلَّا وَقَدْ صَيِّمُ فِيهِ ، وَالْمُقِيمُ فِيهِ كَالْمُقِيمِ فِي فُسْطَاطِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ ، وَمَا مِنْ مُؤْمِنٍ وَلَا- مُؤْمِنَةٍ إِلَّا وَقَلْبُهُ يَحِنُّ إِلَيْهِ ، وَمَا مِنْ يَوْمٍ وَلَا- لَيْلَةٍ إِلَّا وَالْمَلَائِكَةُ يَأْوُونَ إِلَى هَذَا الْمَسْجِدِ يَعْبُدُونَ اللَّهَ فِيهِ . يَا أبا مُحَمَّدٍ ، أَمَا إِنِّى لَوُكُنْتُ بِالْقُرْبِ مِنْكُمْ مَا صَيَّيْتُ صِيْلَةَ إِلَّا فِيهِ ، ثُمَّ إِذَا قَامَ قَائِمُنَا انْتَقَمَ اللَّهُ لِرَسُولِهِ وَلَنَا أَجْمَعِينَ . (٣)

١- .قصص الأنبياء : ص ٨٠ ح ٦٤ عن إسماعيل بن مهران ، بحار الأنوار: ج ١٠٠ ص ٤٣٤ ح ١ .

٢- .الكافى : ج ٣ ص ٤٩٥ ح ٢ ، تهذيب الأحكام : ج ٣ ص ٢٥٢ ح ٦٩٢ ، الإرشاد : ج ٢ ص ٣٨٠ ، الغيبة للطوسى : ص ٤٧١ ح ٤٨٨ وفيهما «قدم» بدل «قام» وكلها عن صالح بن أبى الأسود ، المزار الكبير : ص ١٣٤ ح ٤ ، بحار الأنوار: ج ١٠٠ ص ٤٣٩ ح ١٥ .

٣- .قصص الأنبياء : ص ٨٠ ح ٦٣ ، بحار الأنوار: ج ١٠٠ ص ٤٣٥ ح ٣ .

ص: ۲۱۹

امام صادق علیه السلام: هنگامی که وارد کوفه شدی، به مسجد سهله بیا و در آن، نماز بخوان و از خداوند، نیازهای دین و دنیایت را بخواه، که مسجد سهله، خانه ادریس علیه السلام است که در آن، خیطاطی می‌کرد و نماز می‌گزارد. هر کس خدا را در آن به آنچه دوست دارد، بخواند، خداوند حاجاتش را برمی‌آورد و در روز رستاخیز، او را تا جایگاهی رفیع تا رتبه ادریس علیه السلام بالا می‌برد و از رنج دنیا و حيله های دشمنانش در امان نگاه می‌دارد.

امام صادق علیه السلام در باره مسجد سهله: آن مسجد، جایگاه صاحب ماست، هنگامی که با بستگان خود [و یارانش] قیام می‌کند.

قصص الأنبياء به نقل از ابو بصیر: امام صادق علیه السلام فرمود: «ای ابا محمد! گویا هم اکنون، اقامت قائم علیه السلام همراه با اهل و خانواده اش را در مسجد سهله می‌بینم». گفتم: آیا منزلش آن جاست؟ فرمود: «آری. آن جا منزل ادریس علیه السلام است. خداوند، هیچ پیامبری را برنینگیخت، مگر آن که آن جا نماز خواند. کسی که در آن اقامت کند، همانند کسی است که در خیمه پیامبر خدا اقامت کرده باشد. هر مرد و زن مؤمنی دل بسته اوست. و هیچ روز و شبی نیست، جز آن که فرشتگان در این مسجد، مأوا می‌گزینند و در آن به عبادت خدا می‌پردازند. ای ابو محمد! اگر من نزدیک شما بودم، همه نمازهایم را فقط در آن جا می‌خواندم. اگر قائم ما به پا خیزد، خداوند، انتقام پیامبرش و همه ما را [از دشمنان] خواهد گرفت.»

ص: ٢٢٠

١٠ / ٧ مسجد الخيف رسول الله صلى الله عليه وآله: صَلَّى فِي مَسْجِدِ الْخَيْفِ سَبْعُونَ نَبِيًّا ، مِنْهُمْ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَام . (١)

الإمام الباقر عليه السلام: صَلَّى فِي مَسْجِدِ الْخَيْفِ سَبْعِمِئَةِ نَبِيٍّ . (٢)

عنه عليه السلام: مَنْ صَلَّى فِي مَسْجِدِ الْخَيْفِ بِمِنَى مِنْهُ رَكَعَهُ قَبْلَ أَنْ يَخْرُجَ مِنْهُ ، عَدَلَتْ عِبَادَةَ سَبْعِينَ عَامًا ، وَمَنْ سَبَّحَ اللَّهَ فِيهِ مِنْهُ تَسْبِيحَهُ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ كَأَجْرِ عَتَقِ رَقَبَةٍ ، وَمَنْ هَلَّلَ اللَّهَ فِيهِ مِنْهُ تَهْلِيلَهُ عَدَلَتْ أَجْرَ إِحْيَاءِ نَسَمَةٍ ، وَمَنْ حَمِدَ اللَّهَ فِيهِ مِنْهُ تَحْمِيدَهُ عَدَلَتْ أَجْرَ خَرَجِ الْعِرَاقِينَ (٣) يَتَصَدَّقُ بِهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ . (٤)

الإمام الصادق عليه السلام: صَلَّى فِي مَسْجِدِ الْخَيْفِ وَهُوَ مَسْجِدُ مِنَى ، وَكَانَ مَسْجِدُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ عَلَى عَهْدِهِ عِنْدَ الْمَنَارَةِ الَّتِي فِي وَسْطِ الْمَسْجِدِ وَفَوْقَهَا إِلَى الْقِبْلَةِ نَحْوًا مِنْ ثَلَاثِينَ ذِرَاعًا وَعَنْ يَمِينِهَا وَعَنْ يَسَارِهَا وَخَلْفَهَا نَحْوًا مِنْ ذَلِكَ . فَقَالَ : فَتَحَرَّ ذَلِكَ فَإِنْ اسْتَطَعْتَ أَنْ يَكُونَ مُصَلِّيًا فِيهِ فَافْعَلْ ، فَإِنَّهُ قَدْ صَلَّى فِيهِ أَلْفُ نَبِيٍّ ، وَإِنَّمَا سُمِّيَ الْخَيْفَ لِأَنَّهُ مُرْتَفِعٌ عَنِ الْوَادِي ، وَمَا ارْتَفَعَ عَنْهُ يُسَمَّى خَيْفًا . (٥)

- ١- المعجم الكبير: ج ١١ ص ٣٥٨ ح ١٢٢٨٣ ، المعجم الأوسط: ج ٥ ص ٣١٢ ح ٥٤٠٧ ، تاريخ دمشق: ج ٦١ ص ١٦٧ ح ١٢٥٧٣ وليس فيه لفظ «صلى» وكلها عن ابن عباس ، كنز العمال: ج ١٢ ص ٢٢٨ ح ٣٤٧٩٣ .
- ٢- الكافي: ج ٤ ص ٢١٤ ح ٧ ، كتاب من لا يحضره الفقيه: ج ١ ص ٢٣٠ ح ٦٨٨ كلاهما عن جابر ، بحار الأنوار: ج ١٤ ص ٤٦٤ ح ٣٣ .
- ٣- العراقان: الكوفه والبصره (معجم البلدان: ج ٤ ص ٩٣) .
- ٤- كتاب من لا يحضره الفقيه: ج ١ ص ٢٣٠ ح ٦٨٩ عن أبي حمزه الثمالى .
- ٥- الكافي: ج ٤ ص ٥١٩ ح ٤ ، تهذيب الأحكام: ج ٥ ص ٢٧٤ ح ٩٣٩ وليس فيه من «وإنما سمي الخيف...» وكلاهما عن معاوية بن عمار ، كتاب من لا يحضره الفقيه: ج ١ ص ٢٣٠ ح ٦٩٠ وليس فيه صدره «صل في مسجد الخيف وهو مسجد منى» .

ص: ۲۲۱

۱۰ / ۷ مسجد خَیْف

۱۰ / ۷ مسجد خَیْف (۱) پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: در مسجد خَیْف ، هفتاد پیامبر از جمله موسی علیه السلام به نماز ایستاده است .

امام باقر علیه السلام: در مسجد خَیْف ، هفتصد پیامبر ، نماز خوانده است .

امام باقر علیه السلام: هر کس در مسجد خَیْف که در مِنا واقع است ، پیش از خارج شدن از آن ، یکصد رکعت نماز بخواند ، با پاداش هفتاد سال عبادت ، برابری می کند ، و هر کس در آن یکصد بار خدا را تسبیح کند ، خداوند ، اجر آزاد کردن بنده ای را برایش می نویسد ، و هر کس در آن ، یکصد بار خدا را به یکتایی وصف کند ، عملش با پاداش زندگی بخشیدن به یک نفر ، برابری می کند ، و هر کس در آن یکصد بار خدا را سپاس بگوید ، چنان است که مالیات کوفه و بصره را در راه خداوند عز و جل صدقه داده باشد .

امام صادق علیه السلام: در مسجد خَیْف که همان مسجد مناست ، نماز بخوان و سجده گاه پیامبر خدا در زمان خود ایشان ، کنار مناره ای بود که در وسط مسجد قرار گرفته است که از سمت جلو به سوی قبله است و نیز سمت راست و چپ و پشت آن ، در حدود سی گز مسافت است . اگر توانستی محلّ نمازت را در این مسجد قرار دهی ، چنان کن ؛ زیرا در آن جا هزار پیامبر نماز گزارده اند . این مسجد ، خَیْف نامیده شده ؛ زیرا در سطحی مرتفع نسبت به درّه واقع شده است و هر چیزی که چنین باشد ، آن را خَیْف می نامند .

۱- ر . ک : به عکس های پایانی کتاب .

ص: ٢٢٢

١٠ / ٨ مَسْجِدُ الْغَدِيرِ الْإِمَامِ الصَّادِقِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: يُسْتَحَبُّ الصَّلَاةُ فِي مَسْجِدِ الْغَدِيرِ؛ لِأَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ أَقَامَ فِيهِ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ، وَهُوَ مَوْضِعٌ أَظْهَرَ اللَّهُ عِزَّ وَجَلَّ فِيهِ الْحَقُّ. (١)

الكافي عن عبد الرحمن بن الحجاج: سَأَلْتُ أَبَا إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنِ الصَّلَاةِ فِي مَسْجِدِ غَدِيرِ حُمٍّ بِالنَّهَارِ وَأَنَا مُسَافِرٌ. فَقَالَ: صَلِّ فِيهِ؛ فَإِنَّ فِيهِ فَضْلًا، وَقَدْ كَانَ أَبِي يَأْمُرُ بِذَلِكَ. (٢)

١٠ / ٩ مَسْجِدُ الْفَتْحِ: سَمِعْتُ ابْنَ حَنْبَلٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ: إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ دَعَا فِي مَسْجِدِ الْفَتْحِ ثَلَاثًا، يَوْمَ الْإِثْنَيْنِ، وَيَوْمَ الثَّلَاثَةِ، وَيَوْمَ الْأَرْبَعَاءِ، فَاسْتَجِيبَ لَهُ يَوْمَ الْأَرْبَعَاءِ بَيْنَ الصَّلَاتَيْنِ، فَعَرِفَ الْبَشْرُ فِي وَجْهِهِ. (٣)

١٠ / ١٠ مَسْجِدُ الْفَضِيحِ: سَمِعْتُ الْإِمَامَ الْبَاقِرَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: سُمِّيَ الْمَسْجِدُ الَّذِي قَعَدَ فِيهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ يَوْمَ الْفَتْحِ الْمَشْرَبَةَ مَسْجِدَ الْفَضِيحِ مِنْ يَوْمَيْدٍ، لِأَنَّهُ كَانَ أَكْثَرَ شَيْءٍ أُكْفِيَ مِنَ الْأَشْرَبَةِ الْفَضِيحُ. (٤). (٥)

١- الكافي: ج ٤ ص ٥٦٧ ح ٣، تهذيب الأحكام: ج ٦ ص ١٩ ح ٤٢، كتاب من لا يحضره الفقيه: ج ٢ ص ٥٥٩ ح ٣١٤٢ كلها عن أبان، بحار الأنوار: ج ٣٧ ص ١٧٣ ح ٥٦.

٢- الكافي: ج ٤ ص ٥٦٦ ح ١، تهذيب الأحكام: ج ٦ ص ١٨ ح ٤١، كتاب من لا يحضره الفقيه: ج ٢ ص ٥٥٩ ح ٣١٤٣.

٣- مسند ابن حنبل: ج ٥ ص ٨٧ ح ١٤٥٦٩، الأدب المفرد: ص ٢١١ ح ٧٠٤ نحوه، الطبقات الكبرى: ج ٢ ص ٧٣ وفيه «مسجد الأحزاب» بدل «مسجد الفتح»، تاريخ المدينة: ج ١ ص ٥٨ عن المطلب بن حنطب نحوه وفيه «مسجد الأعلى» بدل «مسجد الفتح» وفي هامشه: «والمسجد الأعلى على الجبل وهو مسجد الفتح، وسمى المسجد الأعلى بمسجد الفتح لأنه أجيبت فيه دعوة النبي صلى الله عليه وآله على الأحزاب، فكانت فتحا على الإسلام، أو أنزل الله عليه صلى الله عليه وآله سورة الفتح هناك».

٤- الفضيخ: هو شراب يتخذ من البسر المفضوخ، أي المشدوخ (النهاية: ج ٣ ص ٤٥٣ «فضخ»).

٥- تفسير القمي: ج ١ ص ١٨١ عن أبي الجارود، بحار الأنوار: ج ٦٦ ص ٤٨٨ ح ٢١.

ص: ۲۲۳

۱۰ / ۸ مسجد غدیر

۱۰ / ۹ مسجد فتح

۱۰ / ۱۰ مسجد فضیخ

۱۰ / ۸ مسجد غدیر امام صادق علیه السلام: نماز خواندن در مسجد غدیر، مستحب است؛ زیرا پیامبر صلی الله علیه و آله امیر مؤمنان را در آن [به امامت] نصب کرد، و آن، همان مکانی است که خدای عز و جل حق را در آن آشکار ساخت.

الکافی به نقل از عبد الرحمان بن حجاج: از امام کاظم علیه السلام در باره نماز در مسجد غدیر خم به هنگام روز و در حالی که مسافر هستم، پرسیدم. فرمود: «در آن نماز بخوان، که بسیار فضیلت دارد و پدرم پیوسته بدان امر می کرد».

۱۰ / ۹ مسجد فتحمسند ابن حنبل به نقل از جابر بن عبد الله: پیامبر صلی الله علیه و آله در مسجد فتح، سه بار دعا کرد: روزهای دوشنبه، سه شنبه و چهارشنبه. پس در روز چهارشنبه و در فاصله میان دو نماز، دعایش به اجابت رسید و شادمانی در رخسار ایشان، پدیدار گشت.

۱۰ / ۱۰ مسجد فضیخ (۱) امام باقر علیه السلام: مسجدی که پیامبر صلی الله علیه و آله در روز واژگون شدن خمره های شراب در آن نشسته بود، از آن روز، مسجد فضیخ (شراب خرما) نامیده شد؛ زیرا بیشترین شراب های واژگون شده، شرابِ خرما بود.

۱- .. ر. ک: به عکس های پایانی کتاب.

ص: ٢٢٤

الكافی عن لیث المرادی: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنْ مَسْجِدِ الْفَضِيحِ، لِمَ سُمِّيَ مَسْجِدَ الْفَضِيحِ؟ فَقَالَ: لِنَخْلِ يُسَمَّى الْفَضِيحَ، فَلِذَلِكَ سُمِّيَ مَسْجِدَ الْفَضِيحِ. (١)

الكافی عن عَمَّارِ بْنِ مُوسَى: دَخَلْتُ أَنَا وَأَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ مَسْجِدَ الْفَضِيحِ، فَقَالَ: يَا عَمَّارُ، تَرَى هَذِهِ الْوَهْدَةَ؟ قُلْتُ: نَعَمْ، قَالَ: كَانَتْ امْرَأَةٌ جَعْفَرِ النَّبِيِّ خَلْفَ عَلِيٍّ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَاعِدَةً فِي هَذَا الْمَوْضِعِ وَمَعَهَا ابْنَاهَا مِنْ جَعْفَرٍ فَبَكَتْ، فَقَالَ لَهَا ابْنَاهَا: مَا يُبْكِيكِ يَا أُمَّهُ؟ قَالَتْ: بَكَيتُ لِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ، فَقَالَا لَهَا: تَبْكِينَ لِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ وَلَا تَبْكِينَ لِأَبِينَا؟ قَالَتْ: لَيْسَ هَذَا هَكَذَا، وَلَكِنْ ذَكَرْتُ حَدِيثًا حَدَّثَنِي بِهِ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي هَذَا الْمَوْضِعِ فَأَبْكَانِي، قَالَا: وَمَا هُوَ؟ قَالَتْ: كُنْتُ أَنَا وَأَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي هَذَا الْمَسْجِدِ، فَقَالَ لِي: تَرِينَ هَذِهِ الْوَهْدَةَ؟ قُلْتُ: نَعَمْ، قَالَ: كُنْتُ أَنَا وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ قَاعِدِينَ فِيهَا، إِذْ وَضَعَ رَأْسَهُ فِي حِجْرِي ثُمَّ خَفَقَ حَتَّى غَطَّ، وَحَضَرَتْ صِيْلَةُ الْعَصْرِ فَكْرِهْتُ أَنْ أُحْرِكَ رَأْسَهُ عَن فَيْحِذِي فَأَكُونُ قَدْ آذَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ، حَتَّى ذَهَبَ الْوَقْتُ وَفَاتَتْ. فَمَنْتَبَهَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ، فَقَالَ: يَا عَلِيُّ، صَيَّيْتُ؟ قُلْتُ: لَا، قَالَ: وَلِمَ ذَلِكَ؟ قُلْتُ: كَرِهْتُ أَنْ أُؤْذِيكَ. قَالَ: فَقَامَ وَاسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ وَمَدَّ يَدَيْهِ كِلْتَيْهِمَا، وَقَالَ: اللَّهُمَّ رُدِّ الشَّمْسَ إِلَى وَقْتِهَا حَتَّى يُصَلِّيَ عَلَيَّ، فَرَجَعَتِ الشَّمْسُ إِلَى وَقْتِ الصَّلَاةِ حَتَّى صَلَّيْتُ الْعَصْرَ، ثُمَّ انْقَضَتْ انْقِضَاضَ الْكَوْكَبِ. (٢)

١- الكافي: ج ٤ ص ٥٦١ ح ٥، تهذيب الأحكام: ج ٦ ص ١٨ ح ٤٠، علل الشرائع: ص ٤٥٩ ح ١، المحاسن: ج ٢ ص ٦٦ ح ١١٨٦، بحار الأنوار: ج ١٠٠ ص ٢١٤ ح ٥.

٢- الكافي: ج ٤ ص ٥٦٢ ح ٧، قصص الأنبياء: ص ٢٩١ ح ٣٨٨ نحوه، بحار الأنوار: ج ١٠٠ ص ٢١٦ ح ١٥.

ص: ۲۲۵

الکافی به نقل از لیث مرادی: از امام صادق علیه السلام در باره مسجد فضیخ پرسیدم که چرا به این اسم نامیده شده است. فرمود: «به خاطر نوعی درخت خرما که فضیخ خوانده می شود، این مسجد، فضیخ نامیده شده است.»

الکافی به نقل از عمّار بن موسی: من همراه امام صادق علیه السلام وارد مسجد فضیخ شدیم. فرمود: «ای عمّار! این گودال را می بینی؟». گفتم: آری. امام علیه السلام فرمود: «زن جعفر که بعدها امیر مؤمنان وی را به همسری گرفت، در این جا نشسته بود و پسرانش از جعفر، همراهش بودند. زن گریست. پسرانش گفتند: برای چه گریه می کنی، مادر؟ گفت: برای امیر مؤمنان. گفتند: برای امیر مؤمنان، گریه می کنی و برای پدر ما گریه نمی کنی؟! گفت: این، از آن گونه [گریه ها] نیست؛ بلکه به یاد سخنی افتادم که امیر مؤمنان، آن را در این جا به من گفت و همین، مرا به گریه انداخته است. گفتند: آن سخن چیست؟ گفت: من و امیر مؤمنان، در این مسجد بودیم که او به من فرمود: این گودال را می بینی؟ گفتم: آری. امیر مؤمنان فرمود: من و پیامبر خدا، در این جا نشسته بودیم که پیامبر صلی الله علیه و آله سرش را در دامن من گذاشت. آن گاه، چرتش برد و کم کم، خوابش عمیق شد. وقت نماز عصر رسید. دلم نیامد سرش را از روی دامنم بردارم و او را اذیت کنم، تا آن که وقت گذشت و نماز عصر من، فوت شد. سپس پیامبر خدا بیدار شد و فرمود: ای علی! نماز خوانده ای؟. گفتم: نه. فرمود: چرا؟ گفتم: دوست نداشتم تو را اذیت کنم. پیامبر خدا برخاست و رو به قبله ایستاد و دو دستش را بلند کرد و گفت: خداوندا! خورشید را به وقت پیشین آن برگردان تا علی، نماز بخواند. خورشید به وقت نماز برگشت تا آن که من، نماز خواندم. آن گاه، همچون ستاره ای غروب کرد.»

ص: ٢٢٦

١٠ / ١١ تِلْكَ الْمَسَاجِدُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: أَرْبَعٌ مُسَبِّغَاتٌ وَأَرْبَعٌ مَاحِيَاتٌ... وَأَمَّا الْمَاحِيَاتُ فَصِيَامُ شَهْرِ رَمَضَانَ، وَحُجُّ الْبَيْتِ، وَإِتْيَانُ مَسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ، وَإِتْيَانُ مَسْجِدِ بَيْتِ الْمَقْدِسِ. (١)

الإمام علي عليه السلام: لا تُشَدُّ الرَّحَالُ إِلَّا إِلَى ثَلَاثَةِ مَسَاجِدَ: الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ، وَمَسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ، وَمَسْجِدِ الْكُوفَةِ. (٢)

الإمام الباقر عليه السلام: إِنَّ بِالْكُوفَةِ مَسَاجِدَ مَلْعُونَةً وَمَسَاجِدَ مُبَارَكَةً، فَأَمَّا الْمُبَارَكَةَ فَمَسْجِدُ غَنِيِّ (٣)، وَاللَّهِ إِنَّ قِبْلَتَهُ لِقَاسِطَةٌ، وَإِنَّ طَيْبَتَهُ لَطَيِّبَةٌ، وَلَقَدْ وَضَعَهُ رَجُلٌ مُؤْمِنٌ، وَلَا تَذْهَبُ الدُّنْيَا حَتَّى تَفْجَرَ مِنْهُ عَيْنَانِ، وَتَكُونُ عِنْدَهُ جَنَّتَانِ، وَأَهْلُهُ مَلْعُونُونَ وَهُوَ مَسْلُوبٌ مِنْهُمْ، وَمَسْجِدُ بَنِي ظَفَرٍ وَهُوَ مَسْجِدُ السَّهْلَةِ، وَمَسْجِدُ بِالْخَمْرَاءِ، وَمَسْجِدُ جُعْفَى وَلَيْسَ هُوَ الْيَوْمَ مَسْجِدَهُمْ قَالَ: دَرَسَ. (٤)

١- كنز العمال: ج ١٥ ص ٨٦٨ ح ٤٣٤٥٤ نقلاً عن أبي الشيخ في الثواب عن أبي هريره .

٢- كتاب من لا يحضره الفقيه: ج ١ ص ٢٣١ ح ٦٩٤، الخصال: ص ١٤٣ ح ١٦٦ عن الحسن بن علي وأبي الصخر جميعاً يرفعانه، بحار الأنوار: ج ٩٩ ص ٣٧٩ ح ٢ .

٣- غنّي: حى من غطفان (القاموس المحيط: ج ٤ ص ٣٧٢ «الغنى»).

٤- الكافي: ج ٣ ص ٤٨٩ ح ١ عن أبي حمزه أو عن محمد بن مسلم، تهذيب الأحكام: ج ٣ ص ٢٤٩ ح ٦٨٥ وفيه «الخمراء» بدل «بالخمراء»، الخصال: ص ٣٠٠ ح ٧٥ كلاهما عن محمد بن مسلم، الأمالي للطوسي: ص ١٦٨ ح ٢٨٣ عن خالد بن عرعره، الغارات: ج ٢ ص ٤٨٤ عن ابن عطية وكلاهما عن الإمام علي عليه السلام نحوه، بحار الأنوار: ج ١٠٠ ص ٤٣٨ ح ١٠ .

ص: ۲۲۷

۱۰ / ۱۱ این مسجدها

۱۰ / ۱۱ این مسجدها پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : چهار چیز ، [مایه] فزونی [و کمال] است و چهار چیز ، زُداینده [ی گناهان] ... و اما زُداینده ها عبارت اند از : روزه ماه رمضان ، حجّ خانه خدا ، آمدن به مسجد پیامبر خدا ، و آمدن به مسجد بیت المقدّس .

امام علی علیه السلام : جز به سوی سه مسجد ، بار سفر بسته نمی شود : مسجد الحرام ، مسجد پیامبر صلی الله علیه و آله ، و مسجد کوفه .

امام باقر علیه السلام : در کوفه ، مساجدی نفرین شده و مساجدی خجسته وجود دارد . مساجد خجسته عبارت اند از : مسجد غنی (۱) که به خدا سوگند ، قبله اش میزان [و دقیق] و گلش پاکیزه است ؛ مردی مؤمن ، آن را بنا کرده است و دنیا به آخر نمی رسد تا در آن مسجد ، دو چشمه روان می شود و در کنار آن دو چشمه ، دو باغ پدیدار می شود و اهل آن مسجد ، همه مورد نفرین اند و مسجد را با ایشان ، کاری نیست . نیز مسجد بنی ظَفَر که همان مسجد سهله است ، و مسجدی که در خَمراء است ، و مسجد جُعفی که امروزه دیگر وجود ندارد و از بین رفته است .

۱- . طایفه ای از غطفان .

ص: ٢٢٨

عنه عليه السلام: الْمَسْجِدُ الْأَرْبَعَةُ: الْمَسْجِدُ الْحَرَامُ، وَمَسْجِدُ الرَّسُولِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ، وَمَسْجِدُ بَيْتِ الْمَقْدِسِ، وَمَسْجِدُ الْكُوفَةِ، يَا أَبَا حَمْرَةَ، الْفَرِيضَةُ فِيهَا تَعْدِلُ حَجَّهَ، وَالنَّافِلَةُ تَعْدِلُ عُمْرَةً. (١)

الإمام الصادق عليه السلام: لَا تَدْعُ إِتْيَانَ الْمَشَاهِدِ كُلِّهَا، مَسْجِدِ قُبَاءَ؛ فَإِنَّهُ الْمَسْجِدُ الَّذِي أُسِّسَ عَلَى التَّقْوَى مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ، وَمَشْرَبِهِ (٢) أُمُّ إِبْرَاهِيمَ، وَمَسْجِدِ الْفَضِيخِ، وَقُبُورِ الشُّهَدَاءِ، وَمَسْجِدِ الْأَحْزَابِ؛ وَهُوَ مَسْجِدُ الْفَتْحِ. (٣)

الكافي عن عقبه بن خالد: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِنَّا نَأْتِي الْمَسَاجِدَ الَّتِي حَوْلَ الْمَدِينَةِ، فَبِأَيِّهَا أبدأ؟ فَقَالَ: أبدأ بِقُبَاءَ فَصَلِّ فِيهِ وَأَكْثِرْ؛ فَإِنَّهُ أَوَّلُ مَسْجِدٍ صَلَّى فِيهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ فِي هَذِهِ الْعَرِضَةِ، ثُمَّ آتَيْتَ مَشْرَبَهُ أُمِّ إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَصَلِّ فِيهَا، وَهِيَ مَسْكَنُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَمُصَيَّمَاةٌ، ثُمَّ تَأْتِي مَسْجِدَ الْفَضِيخِ فَتُصَلِّي فِيهِ، فَقَدْ صَلَّى فِيهِ نَبِيِّكَ، فَإِذَا قَضَيْتَ هَذَا الْجَانِبَ آتَيْتَ جَانِبَ أُحُدٍ، فَبَدَأْتَ بِالْمَسْجِدِ الَّذِي دُونَ الْحَرَّةِ فَصَلِّ فِيهِ، ثُمَّ مَرَرْتَ بِقَبْرِ حَمْرَةَ بِنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَسَلِّمْ عَلَيْهِ، ثُمَّ مَرَرْتَ بِقُبُورِ الشُّهَدَاءِ فَقَمَّتْ عِنْدَهُمْ، فَقُلْتَ: «السَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا أَهْلَ الدِّيَارِ، أَنْتُمْ لَنَا فَرْطٌ وَإِنَّا بِكُمْ لِأَحِقُونَ». ثُمَّ تَأْتِي الْمَسْجِدَ الَّذِي كَانَ فِي الْمَكَانِ الْوَاسِعِ إِلَى جَنْبِ الْجَبَلِ عَنِ يَمِينِكَ حِينَ تَدْخُلُ أُحُدًا فَتُصَلِّي فِيهِ، فَعِنْدَهُ خَرَجَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ إِلَى أُحُدٍ حَيْثُ لَقِيَ الْمُشْرِكِينَ، فَلَمْ يَبْرَحُوا حَتَّى حَضَرَتْ الصَّلَاةَ فَصَلَّى فِيهِ، ثُمَّ مَرَّ أَيْضًا حَتَّى تَرَجَعَ فَتُصَلِّي عِنْدَ قُبُورِ الشُّهَدَاءِ مَا كَتَبَ اللَّهُ لَكَ. ثُمَّ امْضِ عَلَى وَجْهِكَ حَتَّى تَأْتِي مَسْجِدَ الْأَحْزَابِ فَتُصَلِّي فِيهِ، وَتَدْعُو اللَّهَ فِيهِ، فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ دَعَا فِيهِ يَوْمَ الْأَحْزَابِ، وَقَالَ: يَا صَيْرِيخَ الْمَكْرُوبِينَ، وَيَا مُجِيبَ دَعْوَةِ الْمُضْطَرِّينَ، وَيَا مُغِيثَ الْمَهْمُومِينَ، اكشِفْ هَمِّي وَكُرْبِي وَغَمِّي فَقَدْ تَرَى حَالِي وَحَالَ أَصْحَابِي. (٤)

١- كتاب من لا يحضره الفقيه: ج ١ ص ٢٢٩ ح ٦٨٤ عن أبي حمزة الثمالي.

٢- المشربة: الغرفة (النهاية: ج ٢ ص ٤٥٥ «شرب»).

٣- الكافي: ج ٤ ص ٥٦٠ ح ١، تهذيب الأحكام: ج ٦ ص ١٧ ح ٣٨، كامل الزيارات: ص ٦٤ ح ٤٩ كلها عن معاوية بن عمّار، كتاب من لا يحضره الفقيه: ج ١ ص ٢٢٩ ح ٦٨٤ من دون إسناد إليه عليه السلام، روضه الواعظين: ص ٤٤٧، بحار الأنوار: ج ١٠٠ ص ٢١٥ ح ٦.

٤- الكافي: ج ٤ ص ٥٦٠ ح ٢، تهذيب الأحكام: ج ٦ ص ١٧ ح ٣٩، كامل الزيارات: ص ٦٨ ح ٥٤ وليس فيه من «فسلّمت عليه...»، بحار الأنوار: ج ١٠٠ ص ٢١٣ ح ٤.

ص: ۲۲۹

امام باقر علیه السلام: مساجد چهارگانه عبارت اند از: مسجد الحرام، مسجد پیامبر صلی الله علیه و آله، مسجد بیت المقدس، و مسجد کوفه. ای ابو حمزه! هر نماز واجب در آنها، برابر با یک حج است و هر نماز نافله در آنها، برابر با یک عمره است.

امام صادق علیه السلام: آمدن به هیچ یک از مشاهد [و اماکن] را ترک نکن، مانند مسجد قبا مسجدی که از روز نخست بر پرهیزگاری بنا شده است، مشربه امّ ابراهیم، مسجد فضیخ، قبور شهیدان، و مسجد احزاب، که همان مسجد فتح است.

الکافی به نقل از عقبه بن خالد: از امام صادق علیه السلام پرسیدم: ما که به مسجدهای اطراف مدینه می رویم، از کدام یک آغاز کنم؟ فرمود: «از قبا شروع کن و در آن، بسیار نماز بگذار؛ زیرا نخستین مسجدی است که پیامبر خدا در این منطقه، در آن به نماز ایستاده است. سپس به مشربه امّ ابراهیم بیا و در آن نماز بخوان که آن، محل سکونت و نماز پیامبر خداست. آن گاه به مسجد فضیخ آمده، در آن نماز می گذاری که پیامبرت در آن نماز خوانده است. هنگامی که این قسمت را به آخر رساندی، به سمت اُحُد رفته، از مسجدی که در پایین حَرّه است، آغاز می کنی و در آن نماز می خوانی. سپس ره سپار قبر حمزه بن عبدالمطلب می شوی و بر او سلام می کنی. آن گاه بر قبر شهیدان می گذری و کنارشان می ایستی و می گویی: سلام بر شما، ای اهل این دیار! شما پیشتاز مایید و یقیناً ما هم به شما خواهیم پیوست. سپس به مسجدی که در محلّ وسیع کنار کوه همان که در وقت ورود به اُحُد در سمت راست قرار گرفته، وارد می شوی در آن به نماز می ایستی. از همان جا بود که پیامبر صلی الله علیه و آله هنگام مواجه شدن با مشرکان به سمت اُحُد، حرکت فرمود و پس تا وقت نماز ماندند و ایشان در آن جا نماز گزارد. سپس همچنان به حرکت خود ادامه بده تا باز گشته، در کنار قبر شهیدان، آن قدر که خداوند برای تو نوشته، نماز بخوانی. سپس از سمت مقابل خود بگذر تا به مسجد احزاب در آیی و در آن، نماز بگذاری و خدا را در آن جا بخوانی؛ زیرا پیامبر خدا، در زمان جنگ احزاب، در آن جا دعا کرد و گفت: ای دادرس گرفتاران و اجابت کننده [دعای] بیچارگان و ای غم گسار اندوهگینان! اندوه و گرفتاری و غم مرا برطرف ساز؛ چه این که حال من و یارانم را می بینی.»

ص: ۲۳۰

..

ص: ۲۳۱

..

ص: ٢٣٢

الفصل الحادى عشر: مسجد البيت (١) سنن أبى داوود عن عائشه: أَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ بِنَاءِ الْمَسَاجِدِ فِي الدَّوْرِ، وَأَنْ تُنْظَفَ وَتُطَيَّبَ. (٢)

مسند ابن حنبل عن عروه بن الزبير عمّن حدّثه من أصحاب رسول الله صلى الله عليه وآله: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ يَأْمُرُنَا أَنْ نَصْنَعَ الْمَسَاجِدَ فِي دَوْرِنَا، وَأَنْ نُصَلِّحَ صَنْعَتَهَا وَنُطَهِّرَهَا. (٣)

سنن ابن ماجه عن أبى هريره: إِنَّ رَجُلًا- مِنَ الْأَنْصَارِ أُرْسِلَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ أَنْ تَعَالَ فُخْطَ لِي مَسْجِدًا فِي دَارِي أُصَلِّي فِيهِ؛ وَذَلِكَ بَعْدَمَا عَمِيَ. فَجَاءَ فَفَعَلَ. (٤)

سنن النسائي عن عُتْبَانَ بْنِ مَالِكٍ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ الشُّبُولَ لَتَتَحَوَّلُ بَيْنِي وَبَيْنَ مَسْجِدِ قَوْمِي، فَأُحِبُّ أَنْ تَأْتِيَنِي فَتُصَلِّيَ فِي مَكَانٍ مِنْ بَيْتِي أَتَّخِذُهُ مَسْجِدًا. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: سَنَفْعَلُ، فَلَمَّا دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ قَالَ: أَيْنَ تُرِيدُ؟ فَأَشْرَتْ إِلَى نَاحِيَةِ مَنْ الْبَيْتِ، فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ فَصَفَّفْنَا خَلْفَهُ فَصَلَّى بِنَا رَكَعَتَيْنِ. (٥)

١- المراد من المسجد هنا المُصَلَّى أى المكان الذى اختص للصلاه، ولا يقصد به المعنى المصطلح الذى يترتب عليه أحكام خاصه من حرمة التنجيس وغيره.

٢- سنن أبى داوود: ج ١ ص ١٢٤ ح ٤٥٥، سنن الترمذى: ج ٢ ص ٤٩٠ ح ٥٩٤، سنن ابن ماجه: ج ١ ص ٢٥٠ ح ٧٥٨، مسند ابن حنبل: ج ١٠ ص ١٥٢ ح ٢٦٤٤٦، صحيح ابن حبان: ج ٤ ص ٥١٣ ح ١٦٣٤، السنن الكبرى: ج ٢ ص ٦١٧ ح ٤٣٠٨، مسند أبى يعلى: ج ٤ ص ٣٦٢ ح ٤٦٧٩.

٣- مسند ابن حنبل: ج ٩ ص ٥٢ ح ٢٣٢٠٧.

٤- سنن ابن ماجه: ج ١ ص ٢٤٩ ح ٧٥٥.

٥- سنن النسائي: ج ٢ ص ١٠٥، مسند ابن حنبل: ج ٥ ص ٥٤٢ ح ١٦٤٨٢، المصنّف لابن أبى شيبه: ج ٢ ص ٤١٢ ح ٢.

فصل یازدهم : مسجد درون خانه

فصل یازدهم : مسجد درون خانه (۱) سنن اُبی داوود به نقل از عایشه : پیامبر خدا ، به ساختن مسجدهایی در درون خانه ها و پاکیزگی و خوش بو کردن آنها فرمان داد .

مسند ابن حنبل به نقل از عروه بن زبیر ، از یکی از یاران پیامبر صلی الله علیه و آله که برایش حکایت کرد : پیامبر خدا ، همواره به ما فرمان می داد تا مسجدهایی در خانه های خود بسازیم و آنها را نیکو بنا کنیم و پاکیزه گردانیم .

سنن ابن ماجه به نقل از ابو هُرَیره : مردی از انصار ، پس از آن که بینایی خود را از دست داد ، در پی پیامبر خدا فرستاد که : بیا و در منزل نمازخانه ای معین کن تا در آن جا نماز بخوانم . پیامبر خدا آمد و چنین کرد .

سنن النسائی به نقل از عُتبان بن مالک : ای پیامبر خدا ! سیل باعث می شود که میان من و مسجد قبیله ام جدایی افتد . دوست دارم که نزد من بیایی و در جایی از خانه ام نماز بخوانی تا من ، آن جا را نمازخانه خود قرار دهم . پیامبر خدا فرمود : «به زودی ، چنین خواهیم کرد» . وقتی پیامبر خدا وارد شد ، فرمود : «کجا می خواهی نماز بگزارم ؟» . من به گوشه ای از خانه اشاره کردم . پیامبر خدا برخاست و ما نیز پشت سرش صف کشیدیم و ایشان با ما دو رکعت نماز خواند .

۱- مقصود از مسجد در این جا ، نمازخانه است ؛ یعنی مکانی که به نماز ، اختصاص یافته باشد ، نه معنای اصطلاحی مسجد که احکام خاص آن ، همچون حرمت نجس کردن ، بر آن مترتب گردد .

ص: ۲۳۴

الإمام الصادق عليه السلام: كَانَ لِعَلِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ بَيْتٌ لَيْسَ فِيهِ شَيْءٌ إِلَّا فِرَاشٌ وَسَيْفٌ وَمُصْحَفٌ، وَكَانَ يُصَلِّي فِيهِ أَوْ قَالَ وَكَانَ يَقِيلُ فِيهِ. (۱)

عنه عليه السلام: كَانَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَدْ اتَّخَذَ بَيْتًا فِي دَارِهِ لَيْسَ بِالْكَبِيرِ وَلَا بِالصَّغِيرِ، وَكَانَ إِذَا أَرَادَ أَنْ يُصَلِّيَ مِنْ آخِرِ اللَّيْلِ أَخَذَ مَعَهُ صَبِيًّا لَا يَحْتَشِمُ مِنْهُ، ثُمَّ يَذْهَبُ مَعَهُ إِلَى ذَلِكَ الْبَيْتِ فَيُصَلِّي. (۲)

المحاسن عن مسمع: كَتَبَ إِلَيَّ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: إِنِّي أَحِبُّ لَكَ أَنْ تَتَّخِذَ فِي دَارِكَ مَسْجِدًا فِي بَعْضِ بُيُوتِكَ، ثُمَّ تَلْبَسَ قَوْبَيْنِ طَمْرَيْنِ غَلِيظَيْنِ، ثُمَّ تَسْأَلُ اللَّهَ أَنْ يُعْتِقَكَ مِنَ النَّارِ، وَأَنْ يُدْخِلَكَ الْجَنَّةَ، وَلَا تَتَكَلَّمْ بِكَلِمَةٍ بَاطِلٍ وَلَا بِكَلِمَةٍ بَغِيٍّ. (۳)

الكافي عن أبي الجارود: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنِ الْمَسْجِدِ يَكُونُ فِي الْبَيْتِ، فَيُرِيدُ أَهْلُ الْبَيْتِ أَنْ يَتَوَسَّعُوا بِطَائِفِهِ مِنْهُ، أَوْ يُحَوِّلُوهُ إِلَى غَيْرِ مَكَانِهِ، قَالَ: لَا بَأْسَ بِذَلِكَ. (۴)

- ۱- المحاسن: ج ۲ ص ۴۵۲ ح ۲۵۵۶ عن الحلبي، بحار الأنوار: ج ۸۳ ص ۳۶۶ ح ۲۰.
- ۲- قرب الإسناد: ص ۱۶۱ ح ۵۸۶ عن عبد الله بن بكير، المحاسن: ج ۲ ص ۴۵۲ ح ۲۵۵۷ عن عبيد بن زرارہ نحوه، بحار الأنوار: ج ۸۳ ص ۳۶۶ ح ۲۱.
- ۳- المحاسن: ج ۲ ص ۴۵۲ ح ۲۵۵۸، بحار الأنوار: ج ۷۶ ص ۱۶۲ ح ۳.
- ۴- الكافي: ج ۳ ص ۳۶۸ ح ۲، تهذيب الأحكام: ج ۳ ص ۲۵۹ ح ۷۲۷، كتاب من لا يحضره الفقيه: ج ۱ ص ۲۳۶ ح ۷۱۲ عن عبيد الله بن علي الحلبي عن الإمام الصادق عليه السلام نحوه، بحار الأنوار: ج ۸۳ ص ۳۷۵.

ص: ۲۳۵

امام صادق علیه السلام: علی علیه السلام اتاقی داشت که در آن، چیزی جز یک فرش و یک شمشیر و یک قرآن نبود و در آن جا نماز می خواند (/ در آن به خواب و استراحت نیم روزی می پرداخت) .

امام صادق علیه السلام: علی علیه السلام در خانه اش اتاقی را که نه چندان بزرگ بود و نه کوچک، انتخاب کرده بود که هر گاه می خواست در پایان شب نماز بگذارد، کودکی را که از [حضورش] خجالت نمی کشید، همراه خود به آن اتاق می برد و به نماز می ایستاد .

المحاسن به نقل از مَسْمَع: امام صادق علیه السلام به من چنین نوشت: «دوست دارم که یکی از اتاق های منزلت را مسجد قرار دهی و سپس، دو جامه فرسوده زبر پوشی و آن گاه، از خداوند درخواست کنی که تو را از آتش، رهایی دهد و به بهشتت برد، و این که هیچ سخن باطل یا گناه آلودی به زبان نیاوری.» .

الکافی به نقل از ابو جارود: از امام باقر علیه السلام در باره نمازخانه درون خانه پرسیدم؛ چه این که ساکنان خانه در صددند با بخشی از فضای آن، [دیگر قسمت های] خانه را توسعه دهند یا آن را به جای دیگری منتقل سازند. فرمود: «مانعی ندارد» .

ص: ۲۳۶

الفصل الثانی عشر : المساجد المذمومه الكتاب «وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا ضِرَارًا وَكُفْرًا وَتَفْرِيقًا بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ وَإِرْصَادًا لِمَنْ حَارَبَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ مِنْ قَبْلُ وَلَيَحْلِفُنَّ إِنْ أَرَدْنَا إِلَّا الْحُسْنَىٰ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ» . (۱)

الحدیث تفسیر القمی : قَوْلُهُ تَعَالَى : «وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا ضِرَارًا وَكُفْرًا» فَإِنَّهُ كَانَ سَبَبٌ نَزُولِهَا ، أَنَّهُ جَاءَ قَوْمٌ مِنَ الْمُتَنَافِقِينَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ فَقَالُوا : يَا رَسُولَ اللَّهِ ، أَتَأْذُنُ لَنَا أَنْ نَبْنِيَ مَسْجِدًا فِي بَنِي سَالِمٍ لِلْعَلِيلِ وَاللَّيْلَةِ الْمَطِيرَةِ وَالشَّيْخِ الْفَانِي ؟ فَأَذِنَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَهُوَ عَلَى الْخُرُوجِ إِلَى تَبُوكَ . فَقَالُوا : يَا رَسُولَ اللَّهِ ، لَوْ أَتَيْتَنَا فَصَلَّيْتَ فِيهِ ! قَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : أَنَا عَلَى جَنَاحِ السَّفَرِ ، فَإِذَا وَافَيْتُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ أَتَيْتُهُ فَصَلَّيْتُ فِيهِ . فَلَمَّا أَقْبَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ مِنْ تَبُوكَ ، نَزَلَتْ عَلَيْهِ هَذِهِ الْآيَةُ فِي شَأْنِ الْمَسْجِدِ وَأَبِي عَامِرِ الرَّاهِبِ ، وَقَدْ كَانُوا حَلَفُوا لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ أَنَّهُمْ يَبْنُونَ ذَلِكَ لِلصَّلَاحِ وَالْحُسْنَى ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ : «وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا ضِرَارًا وَكُفْرًا وَتَفْرِيقًا بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ وَإِرْصَادًا لِمَنْ حَارَبَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ مِنْ قَبْلُ» . . . فَبَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ مَالِكُ بْنُ الدَّجْشَمِ (دَحْشَمَ خ ل) الْخُرَاعِيَّ وَعَامِرَ بْنَ عَدِيٍّ أَخَا بَنِي عَمْرِو بْنِ عَوْفٍ عَلَى أَنْ يَهْدِمُوهُ وَيُحْرِقُوهُ ، فَجَاءَ مَالِكُ فَقَالَ لِعَامِرٍ : انْتَظِرْنِي حَتَّى أُخْرِجَ نَارًا مِنْ مَنزِلِي ، فَدَخَلَ فَجَاءَ بِنَارٍ وَأَشْعَلَ فِي سَعْفِ النَّخْلِ ثُمَّ أَشْعَلَهُ فِي الْمَسْجِدِ ، فَتَفَرَّقُوا وَقَعَدَ زَيْدُ بْنُ حَارِثَةَ حَتَّى احْتَرَقَتِ الْبَيْتَةُ ، ثُمَّ أَمَرَ بِهَدْمِ حَائِطِهِ . (۲)

۱- التوبة : ۱۰۷ .

۲- تفسیر القمی : ج ۱ ص ۳۰۵ ، عوالی اللالی : ج ۲ ص ۳۲ ح ۸۱ نحوه ، بحار الأنوار : ج ۲۱ ص ۲۵۵ ح ۱ ؛ تاریخ المدینه : ج ۱ ص ۵۲ عن سعید بن جبیر .

فصل دوازدهم : مسجدهای نکوهش شده

فصل دوازدهم : مسجدهای نکوهش شده قرآن «آنانی که مسجدی ساختند برای زیان [مسلمانان] و [تقویت] کفر و تفرقه افکنی میان مؤمنان و تا برای کسانی که می خواهند با خدا و پیامبرش بجنگند ، کمینگاهی باشد، آن گاه سوگند می خورند که قصدی جز نیکوکاری نداشته ایم ، خدا شهادت می دهد که آنان ، دروغ می گویند» .

حدیث تفسیر القمی : دلیل نازل شدن این سخن خدای متعال : «آنانی که مسجدی ساختند برای زیان [مسلمانان] و [تقویت] کفر» ، این بود که گروهی از منافقان نزد پیامبر خدا آمدند و گفتند : ای پیامبر خدا! رخصت می دهی تا در میان [قبیله] بنی سالم ، مسجدی برای بیماران و شب های بارانی و کهن سالان بنا کنیم ؟ پیامبر خدا در حالی که عازم تبوک بود ، اجازه فرمود . گفتند : ای پیامبر خدا! ای کاش می آمدی و در آن ، نماز می خواندی . فرمود : «من ، عازم سفرم . هر گاه به خواست خدا بازگشتم ، می آیم و در آن ، نماز می گزارم» . هنگامی که پیامبر خدا از تبوک بازگشت ، این آیه در باره آن مسجد و شخص ابو عامر راهب ، نازل شد ، در حالی که برای پیامبر خدا سوگند یاد کرده بودند که مسجد را به قصد درستکاری و نیکویی می سازند . پس خداوند این آیه را نازل فرمود : «آنانی که مسجدی ساختند برای زیان [مسلمانان] و [تقویت] کفر و تفرقه افکنی میان مؤمنان» پس پیامبر خدا ، مالک بن دجشم (/ دحشم) خزاعی و عامر بن عدی ، برادر بنی عمرو بن عوف را گسیل داشت تا آن را ویران کرده ، بسوزانند . مالک به عامر گفت : منتظر باش تا از خانه ام آتشی بیاورم . آن گاه ، وارد خانه شد و آتشی آورد و شاخه های خرما را آتش زد و با آن ، مسجد را به آتش کشاند و سپس از آن جا پراکنده شدند و زید بن حارثه ، آن جا نشست تا ساختمان بسوزد . سپس فرمان داد تا دیوارش را فرو ریزند .

ص: ۲۳۸

الدرّ المنثور عن ابن عباس: لَمَّا بَنَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ مَسْجِدَ قُبَاءَ ، خَرَجَ رِجَالٌ مِنَ الْأَنْصَارِ مِنْهُمْ يَخْدُجُ عَبْدَ اللَّهِ بْنِ حَنِيْفٍ ، وَوَدِيعَهُ بَنُ حِزَامٍ ، وَمَجْمَعُ بَنِي جَارِيَةَ الْأَنْصَارِيِّ فَبَنَوْا مَسْجِدَ النُّفَاقِ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ لِيَخْدُجَ : وَيَلْكَ يَا خَدِجُ ، مَا أَرَدْتُ إِلَى مَا أَرَى؟ قَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ، وَاللَّهِ مَا أَرَدْتُ إِلَّا الْحُسْنَى ، وَهُوَ كَاذِبٌ ، فَصَدَّقَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ ، وَأَرَادَ أَنْ يَعْدِرَهُ ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ : « وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا ضِرَارًا وَكُفْرًا وَتَفْرِيقًا بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ وَإِرْصَادًا لِمَنْ حَارَبَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ » يَعْنِي رَجُلًا يُقَالُ لَهُ أَبُو عَامِرٍ ، كَانَ مُحَارِبًا لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ ، وَكَانَ قَدْ انْطَلَقَ إِلَى هِرْقَلٍ ، وَكَانُوا يَرْضُدُونَ إِذَا قَدِمَ أَبُو عَامِرٍ أَنْ يُصَلِّيَ فِيهِ ، وَكَانَ قَدْ خَرَجَ مِنَ الْمَدِينَةِ مُحَارِبًا لِلَّهِ وَلِرَسُولِهِ . (۱)

الإمام الباقر عليه السلام: إِنَّ بِالْكَوْفَةِ مَسَاجِدَ مَلْعُونَةً وَمَسَاجِدَ مُبَارَكَةً ... أَمَّا الْمَسَاجِدُ الْمَلْعُونَةُ : فَمَسْجِدُ ثَقِيفٍ ، وَمَسْجِدُ الْأَشْعَثِ ، وَمَسْجِدُ جَرِيرٍ ، وَمَسْجِدُ سِمَاكِ ، وَمَسْجِدُ بِالْخَمْرَاءِ يُنْبَى عَلَى قَبْرِ فِرْعَوْنَ مِنَ الْفِرَاعِنَةِ . (۲)

۱- الدرّ المنثور: ج ۴ ص ۲۸۵ نقلاً عن ابن أبي حاتم وابن مردويه .

۲- الكافي: ج ۳ ص ۴۸۹ ح ۱ ، تهذيب الأحكام: ج ۳ ص ۲۴۹ ح ۶۸۵ ، الخصال: ص ۳۰۰ ح ۷۵ ، المزار الكبير: ص ۱۱۹ ح ۳
كلّها عن محمّد بن مسلم ، الأمالي للطوسي: ص ۱۶۸ ح ۲۸۳ عن خالد بن عرعره؛ الغارات: ج ۲ ص ۴۸۴ وليس فيه «مسجد بالخمراء» عن ابن عطية وكلاهما عن الإمام عليّ عليه السلام ، بحار الأنوار: ج ۱۰۰ ص ۴۳۹ ح ۱۳ .

ص: ۲۳۹

الدرّ المنتور به نقل از ابن عباس: هنگامی که پیامبر خدا، مسجد قبا را ساخت، مردانی از انصار، از جمله یخْدَج، پدر بزرگ عبد الله بن حنیف، به همراه ودیعه بن حزام و مجمع بن جاریه انصاری، مسجد نفاق را بنا کردند. پیامبر خدا، به یخْدَج فرمود: «چه در سر داری؟». گفت: ای پیامبر خدا! جز نیکوترین قصد، چیزی در سر ندارم. وی دروغگو بود؛ لیکن پیامبر خدا [در ظاهر] او را تصدیق کرد و می خواست ادعایش را بپذیرد. پس خداوند، این آیه را فرو فرستاد: «آنانی که مسجدی ساختند برای زیان [مسلمانان] و تقویت کفر و تفرقه افکنی میان مؤمنان، و تا برای کسانی که می خواهند با خدا و پیامبرش بستیزند، کمینگاهی باشد». منظور آیه، مردی به نام ابو عامر است که با پیامبر خدا، ستیزه جویی می کرد و به سوی هرقل (پادشاه روم) رفته بود. [سازندگان مسجد ضَرار] در انتظار آمدن وی بودند تا در آن مسجد، نماز بخواند، حال آن که او در ستیز با خدا و پیامبرش از مدینه خارج شده بود.

امام باقر علیه السلام: در کوفه، مسجدهایی نفرین شده و مسجدهایی بابرکت وجود دارد: ... مساجد نفرین شده، عبارت اند از: مسجد ثقیف و مسجد اشعث و مسجد جریر و مسجد سماک و مسجدی واقع در خَمراء که بر گور یکی از فراعنه ساخته شده است.

ص: ۲۴۰

عنه عليه السلام: جُدِّدَتْ أَرْبَعُهُ مَسَاجِدَ بِالْكُوفَةِ فَرَحًا لِقَتْلِ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: مَسْجِدُ الْأَشْعَثِ، وَمَسْجِدُ جَرِيرٍ، وَمَسْجِدُ سِمَاكِ، وَمَسْجِدُ شَبِّثِ بْنِ رَبِيعٍ. (۱)

الإمام الصادق عليه السلام: إِنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ، نَهَى بِالْكُوفَةِ عَنِ الصَّلَاةِ فِي خَمْسَةِ مَسَاجِدَ: مَسْجِدِ الْأَشْعَثِ بْنِ قَيْسٍ، وَمَسْجِدِ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْبَجَلِيِّ، وَمَسْجِدِ سِمَاكِ بْنِ مَخْرَمَةَ، وَمَسْجِدِ شَبِّثِ بْنِ رَبِيعٍ، وَمَسْجِدِ التَّيْمِ. (۲)

عنه عليه السلام: يَأْتِي الْقَائِمُ عَلَيْهِ السَّلَامُ بَعْدَ أَنْ يَطَّأ شَرْقَ الْأَرْضِ وَغَرْبَهَا الْكُوفَةَ وَمَسْجِدَهَا، وَيَهْدِمُ الْمَسْجِدَ الَّذِي بَنَاهُ يَزِيدُ بْنُ مُعَاوِيَةَ لَمَّا قَتَلَ الْحُسَيْنَ بْنَ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ، وَهُوَ مَسْجِدٌ لَيْسَ لِلَّهِ، مَلْعُونٌ مَلْعُونٌ مِّنْ بَنَائِهِ. (۳)

۱- الكافي: ج ۳ ص ۴۹۰ ح ۲، تهذيب الأحكام: ج ۳ ص ۲۵۰ ح ۶۸۷، المزار الكبير: ص ۱۱۸ ح ۲ كلها عن سالم، بحار الأنوار: ج ۴۵ ص ۱۸۹ ح ۳۵.

۲- الكافي: ج ۳ ص ۴۹۰ ح ۳، الخصال: ص ۳۰۱ ح ۷۶، تهذيب الأحكام: ج ۶ ص ۳۹ ح ۸۲ عن سليمان بن هارون العجلي نحوه، روضه الواعظين: ص ۳۶۸، بحار الأنوار: ج ۱۰۰ ص ۴۳۸ ح ۱۲.

۳- بحار الأنوار: ج ۵۳ ص ۳۴ عن المفصل بن عمر.

ص: ۲۴۱

امام باقر علیه السلام: چهار مسجد در کوفه ، به قصد شادمانی از کشته شدن حسین علیه السلام بازسازی شد : مسجد اشعث ، مسجد جریر ، مسجد سِماک ، مسجد شَبَث بن ربِعی .

امام صادق علیه السلام : امیر مؤمنان که دروذهای خدا بر او باد ، از نماز گزاردن در پنج مسجد کوفه نهی فرمود : مسجد اشعث بن قیس ، مسجد جریر بن عبد الله بَجَلِّی ، مسجد سِماک بن مَخْرَمَه ، مسجد شَبَث بن ربِعی ، و مسجد تَیم .

امام صادق علیه السلام : قائم علیه السلام پس از این که شرق و غرب زمین را درنوردید ، به کوفه و مسجد آن می آید و مسجدی را که یزید بن معاویه پس از قتل حسین بن علی علیه السلام بنیان نهاده است ، ویران می کند ، و آن ، مسجدی نیست که برای خدا ساخته شده باشد . آن مسجد و سازنده اش ، مورد نفرین اند .

ص: ۲۴۲

..

ص: ۲۴۳

M۶۱۴_T۱_File_۷۵۵۷۱۷۴

ص: ۲۴۴

M۶۱۴_T۱_File_۷۵۵۷۱۷۵

ص: ۲۴۵

M۶۱۴_T۱_File_۷۵۵۷۱۷۶

ص: ۲۴۶

M۶۱۴_T۱_File_۷۵۵۷۱۷۷

ص: ۲۴۷

M۶۱۴_T۱_File_۷۵۵۷۱۷۸

ص: ۲۴۸

M۶۱۴_T۱_File_۷۵۵۷۱۷۹

ص: ۲۴۹

M۶۱۴_T۱_File_۷۵۵۷۱۸۰

ص: ۲۵۰

M۶۱۴_T۱_File_۷۵۵۷۱۸۱

ص: ۲۵۱

M۶۱۴_T۱_File_۷۵۵۷۱۸۲

ص: ۲۵۲

M۶۱۴_T۱_File_۷۵۵۷۱۸۳

ص: ۲۵۳

M۶۱۴_T۱_File_۷۵۵۷۱۸۴

ص: ۲۵۴

M۶۱۴_T۱_File_۷۵۵۷۱۸۵

ص: ۲۵۵

M۶۱۴_T۱_File_۷۵۵۷۱۸۶

ص: ۲۵۶

M۶۱۴_T۱_File_۷۵۵۷۱۸۷

ص: ۲۵۷

M۶۱۴_T۱_File_۷۵۵۷۱۸۸

ص: ۲۵۸

M۶۱۴_T۱_File_۷۵۵۷۱۸۹

ص: ۲۵۹

..

ص: ۲۶۰

..

فهرست منابع و مآخذ

فهرست منابع و مآخذ ۱. قرآن کریم . ۲. أخبار مکه فی قدیم الدهر و حدیثه ، محمد بن إسحاق الفاکهی (م ۳ ق) ، تحقیق : عبد الملک بن عبد الله بن دهیش ، بیروت : دار خضر ، ۱۴۱۴ ق ، دوم . ۳. أخبار مکه ، محمد بن عبد الله الأزرقی (م بعد از ۲۱۲ ق) ، تحقیق : رشدی الصالح ملحس ، قم : منشورات الشریف الرضی ، ۱۴۱۱ ق ، اول . ۴. اختیار معرفه الرجال (رجال الکشی) ، محمد بن الحسن الطوسی (الشیخ الطوسی) (م ۴۶۰ ق) ، تحقیق : السید مهدی الرجائی ، قم : مؤسسه آل البيت علیهم السلام ، ۱۴۰۴ ق ، اول . ۵. أدب الإمامة والاستملاء ، عبد الکریم بن محمد السمعانی (م ۵۶۲ ق) ، بیروت : دار الکتب العلمیه ، ۱۴۰۱ ق ، اول . ۶. الأذکار المنتخبه من کلام سید الأبرار صلی الله علیه و آله ، یحیی بن شرف النّووی (م ۶۷۱ ق) ، تحقیق : محمد ناجی العمر ، بیروت : دار الخیر ، ۱۴۱۴ ق . ۷. الإرشاد فی معرفه حجج الله علی العباد ، محمد بن محمد بن النعمان العکبری البغدادی (الشیخ المفید) (م ۴۱۳ ق) ، تحقیق : مؤسسه آل البيت علیهم السلام ، قم : مؤسسه آل البيت علیهم السلام ، ۱۴۱۳ ق ، اول .

ص: ۲۶۲

۸. إرشاد القلوب ، الحسن بن محمّد الديلمي (م ۷۱۱ ق) ، بيروت : مؤسسه الأعلمی ، ۱۳۹۸ ق ، چهارم . ۹ . أسد الغابه في معرفه الصحابه ، علي بن أبي الكرم محمّد الشيباني (ابن الأثير الجزري) (م ۶۳۰ ق) ، تحقيق : علي محمّد معوض و عادل أحمد عبد الموجود ، بيروت : دار الكتب العلميه ، ۱۴۱۵ ق ، أول . ۱۰ . الإصابه في تمييز الصحابه ، أحمد بن علي العسقلاني (ابن حجر) (م ۸۵۲ ق) ، تحقيق : عادل أحمد عبد الموجود و علي محمّد معوض ، بيروت : دار الكتب العلميه ، ۱۴۱۵ ق ، أول . ۱۱ . الأصول الستّه عشر ، عدّه من الرواه ، قم : دار الشبستري ، ۱۴۰۵ ق ، دوم . ۱۲ . أعلام الدين في صفات المؤمنين ، الحسن بن محمّد الديلمي (م ۷۱۱ ق) ، تحقيق : مؤسسه آل البيت عليهم السلام ، قم : مؤسسه آل البيت عليهم السلام . ۱۳ . إعلام الوري بأعلام الهدى ، الفضل بن الحسن الطّبرسي (م ۵۴۸ ق) ، تحقيق : مؤسسه آل البيت عليهم السلام ، قم : مؤسسه آل البيت عليهم السلام ، ۱۴۱۷ ق ، أول . ۱۴ . الآداب ، أحمد بن الحسين البيهقي الخسروجردي (م ۴۵۸ ق) ، تحقيق : محمّد عبد القادر أحمد عطا ، بيروت : دار الكتب العلميه ، ۱۴۰۶ ق . ۱۵ . الأمالي ، محمّد بن الحسن الطوسي (الشيخ الطوسي) (م ۴۶۰ ق) ، تحقيق : مؤسسه البعثه ، قم : دار الثقافه ، ۱۴۱۴ ق ، أول . ۱۶ . الأمالي ، محمّد بن علي ابن بابويه القمي (الشيخ الصدوق) (م ۳۸۱ ق) ، تحقيق : مؤسسه البعثه ، قم : مؤسسه البعثه ، ۱۴۰۷ ق ، أول . ۱۷ . بحار الأنوار الجامعه لدرر أخبار الأئمّه الأطهار عليهم السلام ، محمّد باقر بن محمّد تقى المجلسي (العلّامه المجلسي) (م ۱۱۱۱ ق) ، بيروت : مؤسسه الوفاء ، ۱۴۰۳ ق ، دوم . ۱۸ . البدايه و النهايه ، إسماعيل بن عمر الدمشقي (ابن كثير) (م ۷۷۴ ق) ، تحقيق : مكتبه المعارف ، بيروت : مكتبه المعارف ، ۱۳۸۹ ق . ۱۹ . البلد الأمين و الدرّع الحصين ، إبراهيم بن علي الحارثي العاملي (الكفعمي) (م ۹۰۵ ق) ، قم ، ۱۴۰۰ ق (أُست از چاپ نجف) .

ص: ۲۶۳

۲۰. تاج العروس من جواهر القاموس ، السيد محمّد المرتضى بن محمّد الحسينى الزبيدى (م ۱۲۰۵ ق) ، تحقيق : على شيرى ، بيروت : دار الفكر ، ۱۴۱۴ ق ، اول . ۲۱. تاريخ أصبهان ، أحمد بن عبد الله الأصفهاني (أبو نعيم) (م ۴۳۰ ق) ، تحقيق : سيد كسروى حسن ، بيروت : دار الكتب العلميه . ۲۲. تاريخ بغداد أو مدينه السلام ، أحمد بن على الخطيب البغدادي (م ۴۶۳ ق) ، مدينه : المكتبه السلفيه . ۲۳. تاريخ دمشق ، على بن الحسن بن هبه الله (ابن عساكر الدمشقى) (م ۵۷۱ ق) ، تحقيق : على شيرى ، بيروت : دار الفكر ، ۱۴۱۵ ق ، اول . ۲۴. التاريخ الكبير ، محمّد بن إسماعيل البخارى (م ۲۵۶ ق) ، بيروت : دار الفكر . ۲۵. تاريخ المدينه المنوره ، عمر بن شبنه النميرى البصرى (م ۲۶۲ ق) ، تحقيق : فهيم محمّد شلتوت ، بيروت : دار التراث ، ۱۴۱۰ ق ، اول . ۲۶. تاريخ يعقوبى ، أحمد بن أبى يعقوب (ابن واضح يعقوبى) (م ۲۸۴ ق) ، بيروت : دار صادر ، ۱۳۹۰ ق . ۲۷. تحرير الوسيله ، السيد روح الله الموسوى الخمينى (الإمام الخمينى) ، قم : جماعه المدرسين ، ۱۴۰۵ ق . ۲۸. تحف العقول عن آل الرسول صلى الله عليه و آله ، الحسن بن على الحرّانى (ابن شُعبه) (م ۳۸۱ ق) ، تحقيق : على أكبر الغفّارى ، قم : مؤسسه النشر الإسلامى ، ۱۴۰۴ ق ، دوم . ۲۹. ترجمه و شرح غُزَر الحكم و دُرَر الكلم ، آقا جمال خوانسارى (م ۱۱۲۵ ق) ، تحقيق : مير جلال الدين محدث أرموى ، تهران : دانشگاه تهران ، ۱۳۶۰ ش ، سوم . ۳۰. تفسير ابن كثير (تفسير القرآن العظيم) ، إسماعيل بن عمر البصرى الدمشقى (م ۷۷۴ ق) ، تحقيق : عبد العزيز غنيم و محمّد أحمد عاشور و محمّد إبراهيم البنا ، قاهره : دار الشعب . ۳۱. تفسير العياشى ، محمّد بن مسعود السلمى السمرقندى (العياشى) (م ۳۲۰ ق) ، تحقيق : السيد هاشم الرسولى المحلّاتى ، تهران : المكتبه العلميه ، ۱۳۸۰ ق ، اول .

ص: ۲۶۴

۳۲. تفسیر القمّی ، علی بن ابراهیم القمّی (م ۳۰۷ ق) ، به کوشش : السید الطّیّب الموسوی الجزائری ، نجف : مطبعه النجف الأشرف . ۳۳. تنبیه الخواطر و نزهه النواظر (مجموعه ورام) ، ورام بن اَبی فراس الحَمدان (م ۶۰۵ ق) ، بیروت : دار التعارف و دار صعب . ۳۴. تنبیه الغافلین ، نصر بن محمّد السمرقندی (م ۳۷۲ ق) ، تحقیق : یوسف علی بدیوی ، بیروت : دار ابن کثیر ، ۱۴۱۳ ق ، اول . ۳۵. تهذیب الأحکام فی شرح المقنعه ، محمّد بن الحسن الطوسی (الشیخ الطوسی) (م ۴۶۰ ق) ، بیروت : دار التعارف ، ۱۴۰۱ ق ، اول . ۳۶. تهذیب الکمال فی أسماء الرجال ، یونس بن عبد الرحمان المزی (م ۷۴۲ ق) ، تحقیق : بشّار عوّاد معروف ، بیروت : مؤسسه الرساله ، ۱۴۰۹ ق ، اول . ۳۷. ثواب الأعمال و عقاب الأعمال ، محمّد بن علی ابن بابویه القمّی (الشیخ الصدوق) (م ۳۸۱ ق) ، تحقیق : علی أكبر الغفّاری ، تهران : مکتبه الصدوق ، ۱۴۰۲ ق . ۳۸. جامع الأحادیث ، جعفر بن أحمد القمّی (ابن الرازی) (ق ۴ ق) ، تحقیق : السید محمّد الحسینی النیسابوری ، مشهد : مؤسسه الطبع والنشر التابعه للحضرة الرضویّه المقدّسه ، ۱۴۱۳ ق ، اول . ۳۹. جامع الأخبار أو معارج الیقین فی أصول الدین ، محمّد بن محمّد الشّعیری السبزواری (ق ۷ ق) ، تحقیق : مؤسسه آل البيت علیهم السلام ، قم : مؤسسه آل البيت علیهم السلام ، ۱۴۱۴ ق ، اول . ۴۰. الجامع لأحكام القرآن (تفسیر القرطبی) ، محمّد بن أحمد الأنصاری القرطبی (م ۶۷۱ ق) ، تحقیق : محمّد عبد الرحمان المرعشلی ، بیروت : دار إحياء التراث العربی ، ۱۴۰۵ ق ، دوم . ۴۱. الجامع لأخلاق الراوی و آداب السامع ، أحمد بن علی الخطیب البغدادی (م ۴۶۳ ق) ، تصحیح : محمّد عجاج الخطیب ، بیروت : مؤسسه الرساله ، ۱۴۰۶ ق . ۴۲. الجعفریات (الأشعثیات) ، محمّد بن محمّد بن الأشعث الكوفی (ق ۴ ق) ، تهران : مکتبه نینوی (طبع شده به ضمیمه : قرب الإسناد) .

ص: ۲۶۵

۴۳. جواهر الکلام فی شرح شرائع الإسلام، محمّد حسن النجفی (م ۱۲۶۶ ق)، بیروت: مؤسسه المرتضی العالمیه. ۴۴. حلیه الأولیاء و طبقات الأصفياء، أحمد بن عبد الله الأصبهانی (أبو نعیم) (م ۴۳۰ ق)، بیروت: دار الكتاب العربی، ۱۳۸۷ ق، دوم. ۴۵. الخرائج والجرائح، سعید بن عبد الله الراوندی (قطب الدین الراوندی) (م ۵۷۳ ق)، تحقیق: مؤسسه الإمام المهدي عليه السلام، قم: مؤسسه الإمام المهدي عليه السلام، ۱۴۰۹ ق، اول. ۴۶. الخصال، محمّد بن علی ابن بابویه القمّي (الشيخ الصدوق) (م ۳۸۱ ق)، قم: مؤسسه النشر الإسلامی، ۱۴۱۴ ق، چهارم. ۴۷. الدرّ المنثور فی التفسیر المأثور، عبد الرحمان بن أبی بکر السيوطی (م ۹۱۱ ق)، بیروت: دار الفكر، ۱۴۱۴ ق، اول. ۴۸. دعائم الإسلام و ذکر الحلال والحرام والقضايا والأحكام، النعمان بن محمّد التميمی (المغربي) (القاضي أبو حنيفة) (م ۳۶۳ ق)، تحقیق: آصف بن علی أصغر فيضی، مصر: دار المعارف، ۱۳۸۹ ق، سوم. ۴۹. الدعوات، سعید بن عبد الله الراوندی (قطب الدین الراوندی) (م ۵۷۳ ق)، تحقیق: مؤسسه الإمام المهدي عليه السلام، قم: مؤسسه الإمام المهدي عليه السلام، ۱۴۰۷ ق، اول. ۵۰. دلائل الإمامه، محمّد بن جریر الطبری (م ۳۱۰ ق)، تحقیق: مؤسسه البعثه، قم: مؤسسه البعثه، ۱۴۱۳ ق، اول. ۵۱. الديوان المنسوب إلى الإمام على عليه السلام، محمّد حسين الكيّدري (ق ۶ ق)، ترجمه: ابو القاسم اماهي، تهران: أسوه. ۵۲. ربيع الأبرار و نصوص الأخبار، محمود بن عمر الزمخشري (م ۵۳۸ ق)، تحقیق: سليم النعیمی، قم: منشورات الشريف الرضي، ۱۴۱۰ ق، اول. ۵۳. روضه الواعظین، محمّد بن الحسن الفتّال النيسابوري (م ۵۰۸ ق)، تحقیق: حسين الأعلمی، بیروت: مؤسسه الأعلمی، ۱۴۰۶ ق، اول. ۵۴. الزهد، عبد الله بن المبارك الحنظلي المروزي (ابن المبارك) (م ۱۸۱ ق)، تحقیق: حبيب الرحمان الأعظمی، بیروت: دار الكتب العلمیه.

ص: ۲۶۶

۵۵. سنن ابن ماجه ، محمد بن يزيد القزويني (ابن ماجه) (م ۲۷۵ ق) ، تحقيق : محمد فؤاد عبد الباقي ، بيروت : دار إحياء التراث ، ۱۳۹۵ ق ، أول. ۵۶. سنن أبي داود ، سليمان بن أشعث السجستاني الأزدي (م ۲۷۵ ق) ، تحقيق : محمد محيي الدين عبد الحميد ، بيروت : دار إحياء السنه النبويه . ۵۷. سُنن التَّرْمِذِي (الجامع الصحيح) ، محمد بن عيسى الترمذی (أبو عيسى) (م ۲۷۹ ق) ، تحقيق : أحمد محمد شاكر ، بيروت : دار إحياء التراث . ۵۸. سنن الدارمی ، عبد الله بن عبد الرحمان الدارمی (م ۲۵۵ ق) ، تحقيق : مصطفى ديب البغا ، بيروت : دار القلم ، ۱۴۱۲ ق ، أول. ۵۹. السنن الكبرى ، أحمد بن الحسين البيهقي (م ۴۵۸ ق) ، تحقيق : محمد عبد القادر عطا ، بيروت : دار الكتب العلميه ، ۱۴۱۴ ق ، أول. ۶۰. السنن الكبرى ، أحمد بن شعيب النسائي (م ۳۰۳ ق) ، تحقيق : عبد الغفار سليمان البنداري ، بيروت : دار الكتب العلميه ، ۱۴۱۱ ق ، أول. ۶۱. سنن النسائي بشرح الحافظ جلال الدين السيوطي و حاشيه الإمام السندي ، أحمد بن شعيب النسائي (م ۳۰۳ ق) ، بيروت : دار الجيل ، ۱۴۰۷ ق ، أول . ۶۲. السيره النبويه ، إسماعيل بن عمر البصري دمشقي (ابن كثير) (م ۷۴۷ ق) ، تحقيق : مصطفى عبد الواحد ، بيروت : دار إحياء التراث العربی . ۶۳. السيره النبويه ، عبد الملك بن هشام الحميري (ابن هشام) (م ۲۱۸ ق) ، تحقيق : مصطفى السقا و إبراهيم الأبياري ، قم : مكتبه المصطفى ، ۱۳۵۵ ق ، أول. ۶۴. شرح الأخبار في فضائل الأئمة الأطهار ، النعمان بن محمد المصري (القاضي أبو حنيفه) (م ۳۶۳ ق) ، تحقيق : السيد محمد الحسيني الجلالی ، قم : مؤسسه النشر الإسلامی ، ۱۴۱۲ ق ، أول. ۶۵. شرح السنه ، حسين بن مسعود الفراء البغوي (م ۵۱۶ ق) ، تصحيح : علي محمد معوض و عادل أحمد عبد الموجود ، بيروت : دار الكتب العلميه ، ۱۴۱۲ ق . ۶۶. شرح نهج البلاغه ، عبد الحميد بن محمد المعتزلي (ابن أبي الحديد) (م ۶۵۶ ق) ، تحقيق : محمد أبو الفضل إبراهيم ، بيروت : دار إحياء التراث ، ۱۳۸۷ ق ، دوم .

ص: ۲۶۷

۶۷. شُعب الإيمان ، أحمد بن الحسين البيهقي (م ۴۵۸ ق) ، تحقيق : محمّد السعيد بسيوني زغلول ، بيروت : دار الكتب العلميه ، ۱۴۱۰ ق ، أول. ۶۸. الصحاح (تاج اللغة وصحاح العربيّه) ، إسماعيل بن حمّاد الجوهري (م ۳۹۸ ق) ، تحقيق : أحمد بن عبد الغفور عطار ، بيروت : دار العلم للملايين ، ۱۴۱۰ ق ، چهارم . ۶۹. صحيح ابن حبان بترتيب ابن بلبان ، محمّد بن أحمد بن حبان (ابن حبان) (م ۳۵۴ ق) ، ترتيب : علي بن بلبان الفارسي (م ۷۳۹ ق) ، تحقيق : شعيب الأرناؤوط ، بيروت : مؤسسه الرساله ، ۱۴۱۴ ق ، دوم . ۷۰. صحيح ابن خزيمة ، محمّد بن إسحاق السلمى النيسابورى (ابن خزيمة) (م ۳۱۱ ق) ، تحقيق : محمّد مصطفى الأعمشى ، بيروت : المكتب الإسلامى ، ۱۴۱۲ ق ، سوم . ۷۱. صحيح البخارى ، محمّد بن إسماعيل البخارى (م ۲۵۶ ق) ، تحقيق : مصطفى ديب البغا ، بيروت : دار إبن كثير ، ۱۴۱۰ ق ، چهارم . ۷۲. صحيح مسلم ، مسلم بن الحجاج القشيري النيسابورى (م ۲۶۱ ق) ، تحقيق : محمّد فؤاد عبد الباقي ، قاهره : دار الحديث ، ۱۴۱۲ ق ، أول. ۷۳. الطبقات الكبرى ، محمّد بن سعد (كاتب الواقدي) (م ۲۳۰ ق) ، بيروت : دار صادر . ۷۴. الطوائف فى معرفه مذاهب الطوائف ، علي بن موسى الحلّى (السيد ابن طاووس) (م ۶۶۴ ق) ، قم : مطبعه الخيام ، ۱۴۰۰ ق ، أول. ۷۵. عدّه الداعى و نجاح الساعى ، أحمد بن محمّد الحلّى الأسدى (ابن فهد) (م ۸۴۱ ق) ، تحقيق : أحمد الموحّد ، تهران : مكتبه وجدانى . ۷۶. العروه الوثقى ، السيد محمّد كاظم الطباطبائى اليزدى (م ۱۳۳۷ ق) ، تهران : المكتبه العلميه الإسلاميه ، ۱۳۹۹ ق . ۷۷. العظمه ، عبد الله بن محمّد الإصفهانى (أبو الشيخ) (م ۳۹۶ ق) ، تحقيق : محمّد فارس ، بيروت : دار الكتب العلميه ، ۱۴۱۴ ق . ۷۸. علل الشرائع ، محمّد بن علي ابن بابويه القمى (الشيخ الصدوق) (م ۳۸۱ ق) ، بيروت : دار إحياء التراث ، ۱۴۰۸ ق ، أول.

ص: ۲۶۸

۷۹. عمل اليوم والليله ، أحمد بن شعيب النسائي (م ۳۰۳ ق) ، تحقيق : فاروق حماده ، بيروت : مؤسسه الرساله ، ۱۴۰۷ ق ، سوم .
۸۰. عمل اليوم والليله ، أحمد بن محمّد الدينوري (م ۴۶۴ ق) ، تحقيق : حمدي عبد المجيد السلفي ، بيروت : مؤسسه الكتب الثقافيه ، ۱۴۰۸ ق ، أول . ۸۱. عوالي اللآلي العزيزيه في الأحاديث الدينيه ، محمّد بن علي الأحسائي (ابن أبي جمهور) (م ۹۴۰ ق) ، تحقيق : مجتبی العراقي ، قم : مطبعه سيّد الشهداء عليه السلام ، ۱۴۰۳ ق ، أول . ۸۲. عيون الأخبار ، عبد الله بن مسلم الدينوري (ابن قتيبه) (م ۲۷۶ ق) ، قاهره : دار الكتب المصريه ، ۱۳۴۳ ق . ۸۳. الغارات ، إبراهيم بن محمّد الثقفي (ابن هلال) (م ۲۸۳ ق) ، تحقيق : مير جلال الدين المحدث الأرموي ، تهران : انجمن آثار ملی ، ۱۳۹۵ ق ، أول . ۸۴. الغدير في التراث الإسلامي ، السيّد عبدالعزيز الطباطبائي ، قم : الهادي ، ۱۴۱۵ ق . ۸۵. الغدير في الكتاب والسنة والأدب ، عبد الحسين بن أحمد الأميني (م ۱۳۹۰ ق) ، بيروت : دار الكتاب العربي ، ۱۳۸۷ ق ، سوم . ۸۶. غرر الحكم ودرر الكلم ، عبد الواحد الأمدي التميمي (م ۵۵۰ ق) = ترجمه و شرح غرر الحكم . ۸۷. غُرر الحكم و دُرر الكلم ، عبد الواحد الأمدي التميمي (م ۵۵۰ ق) = ترجمه و شرح غُرر الحكم . ۸۸. الغيبه ، محمّد بن الحسن الطوسي (الشيخ الطوسي) (م ۴۶۰ ق) ، تحقيق : عباد الله الطهراني وعلي أحمد ناصح ، قم : مؤسسه المعارف الإسلاميه ، ۱۴۱۱ ق ، أول . ۸۹. الفائق في غريب الحديث ، محمود بن عمر الزمخشري (م ۵۸۳ ق) ، تحقيق : علي محمّد البجاوي ، بيروت : دار الفكر ، ۱۴۱۴ ق . ۹۰. فتح الأبواب ، علي بن موسى الحلّي (السيّد ابن طاووس) (م ۶۶۴ ق) ، تحقيق : حامد الخفّاف ، قم : مؤسسه آل البيت عليهم السلام ، ۱۴۰۹ ق ، أول . ۹۱. الفردوس بمأثور الخطاب ، شيرويه بن شهردار الديلمي الهَمَداني (م ۵۰۹ ق) ، تحقيق : محمّد السعيد بسيوني زغلول ، بيروت : دار الكتب العلميه ، ۱۴۰۶ ق ، أول .

ص: ۲۶۹

۹۲. فرهنگ لاروس (عربی فارسی)، خلیل الجزّ، ترجمه: حمید طیبیان، تهران: امیرکبیر، ۱۳۷۵ش. ۹۳. الفضائل، شاذان بن جبرئیل القمّی (م ۶۶۰ ق)، نجف: المطبعه الحیدریّه، ۱۳۳۸ ق. ۹۴. فلاح السائل، علی بن موسی الحلی (السید ابن طاووس) (م ۶۶۴ ق)، تحقیق: غلامحسین مجیدی، قم: مکتب الإعلام الإسلامی، ۱۴۱۹ ق، اول. ۹۵. فیض القدير، محمّد عبد الرؤوف المناوی (ق ۱۰ ق)، بیروت: دار الفکر. ۹۶. القاموس المحيط، محمّد بن یعقوب الفیروزآبادی (م ۸۱۷ ق)، بیروت: دار الفکر. ۹۷. القاموس المحيط، محمّد بن یعقوب الفیروزآبادی (م ۸۱۷ ق)، بیروت: دار الفکر. ۹۸. قرب الإسناد، عبد الله بن جعفر الحُمیری القمّی (م بعد از ۳۰۴ ق)، تحقیق: مؤسسه آل البيت عليهم السلام، قم: مؤسسه آل البيت عليهم السلام، ۱۴۱۳ ق، اول. ۹۹. قصص الأنبياء، سعید بن عبد الله (قطب الدين الراوندى) (م ۵۷۳ ق) تحقیق: غلامرضا عرفانیان، مشهد: مجمع البحوث الإسلامیه التابع لمؤسسه الآستانه الرضویّه، ۱۴۰۹ ق، اول. ۱۰۰. الکافی، محمّد بن یعقوب الكلینی الرازی (م ۳۲۹ ق)، تحقیق: علی أكبر الغفّاری، بیروت: دار صعب و دار التعارف، ۱۴۰۱ ق، چهارم. ۱۰۱. کامل الزیارات، جعفر بن محمّد بن قولویه (ابن قولویه) (م ۳۶۷ ق)، تحقیق: جواد القیومی، قم: نشر الفقاهه، ۱۴۱۷ ق، اول. ۱۰۲. کتاب من لا یحضره الفقیه، محمّد بن علی ابن بابویه القمّی (الشیخ الصدوق) (م ۳۸۱ ق)، تحقیق: علی أكبر الغفّاری، قم: مؤسسه النشر الإسلامی، دوم. ۱۰۳. کشف الریبه عن أحكام الغیبه، زین الدین بن علی العاملی (الشهید الثانی) (م ۹۶۵ ق)، تهران: المکتبه المرتضویه. ۱۰۴. کشف الغمّه فی معرفه الأئمّه، علی بن عیسی الإربلی (م ۶۸۷ ق)، تصحیح: السید هاشم الرسولی المحلّاتی، بیروت: دار الکتاب، ۱۴۰۱ ق، اول.

ص: ۲۷۰

۱۰۵. کنز العمیال فی سنن الأقوال و الأفعال ، علی المتقی بن حسام الدین الهندی (م ۹۷۵ ق) ، تصحیح : صفوه السقا ، بیروت : مکتبه التراث الإسلامی ، ۱۳۹۷ ق ، اول . ۱۰۶. کنز الفوائد ، محمد بن علی الکراجکی الطرابلسی (م ۴۴۹ ق) ، به کوشش : عبد الله نعمه ، قم : دار الذخائر ، ۱۴۱۰ ق ، اول . ۱۰۷. لسان العرب ، محمد بن مکرم المصری الأنصاری (ابن منظور) (م ۷۱۱ ق) ، بیروت : دار صادر ، ۱۴۱۰ ق ، اول . ۱۰۸. المجازات النبویه ، محمد بن الحسین الموسوی (الشریف الرضی) (م ۴۰۶ ق) ، تحقیق و شرح : طه محمد الزینی ، قم : مکتبه بصیرتی . ۱۰۹. المجازات النبویه ، محمد بن الحسین الموسوی (الشریف الرضی) (م ۴۰۶ ق) ، تحقیق و شرح : طه محمد الزینی ، قم : مکتبه بصیرتی . ۱۱۰. مجمع البحرین ، فخر الدین الطریحی (م ۱۰۸۵ ق) ، تحقیق : السید أحمد الحسینی ، تهران : مکتبه نشر الثقافه الإسلامیه ، ۱۴۰۸ ق ، دوم . ۱۱۱. مجمع البیان فی تفسیر القرآن (تفسیر مجمع البیان) ، الفضل بن الحسن الطبرسی (أمنین الإسلام) (م ۵۴۸ ق) ، تحقیق : السید هاشم الرسولی المحلّاتی والسید فضل الله الیزدی الطباطبائی ، بیروت : دار المعرفه ، ۱۴۰۸ ق ، دوم . ۱۱۲. المحاسن ، أحمد بن محمد البرقی (م ۲۸۰ ق) ، تحقیق : السید مهدی الرجائی ، قم : المجمع العالمی لأهل البيت علیهم السلام ، ۱۴۱۳ ق ، اول . ۱۱۳. مرآه العقول فی شرح أخبار آل الرسول ، محمد باقر بن محمد تقی المجلسی (العلّامه المجلسی) (م ۱۱۱۱ ق) ، تحقیق : السید هاشم الرسولی المحلّاتی ، تهران : دار الکتب الإسلامیه ، ۱۳۷۰ ش ، سوم . ۱۱۴. المزار الكبير ، محمد بن جعفر المشهدی (ق ۶ ق) ، تحقیق : جواد القیومی الإصفهانی ، قم : قیوم ، ۱۴۱۹ ق ، اول . ۱۱۵. المزار ، محمد بن محمد بن النعمان العکبری البغدادی (الشیخ المفید) (م ۴۱۳ ق) ، تحقیق : محمد باقر الأبطحی ، قم : المؤتمر العالمی لألفیه الشیخ المفید ، ۱۴۱۳ ق ، اول .

ص: ۲۷۱

۱۱۶. مسائل علی بن جعفر و مستدرکاتها، علی بن جعفر الحسینی العلوی الهاشمی العریضی (م ۲۱۰ ق) تحقیق: مؤسسه آل البيت عليهم السلام، مشهد: المؤتمر العالمي للإمام الرضا عليه السلام، ۱۴۰۹ ق، أول. ۱۱۷. المستدرک علی الصحیحین، محمد بن عبد الله الحاكم النيسابوري (م ۴۰۵ ق)، تحقیق: مصطفى عبد القادر عطا، بيروت: دار الكتب العلمیة، ۱۴۱۱ ق، أول. ۱۱۸. مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، میرزا حسین النوری الطبرسی (م ۱۳۲۰ ق)، قم: مؤسسه آل البيت عليهم السلام، ۱۴۰۷ ق، أول. ۱۱۹. مسکن الفؤاد، زین الدین بن علی الجبعی العاملی (الشهید الثاني) (م ۹۶۵ ق)، تحقیق: مؤسسه آل البيت عليهم السلام، قم: مؤسسه آل البيت عليهم السلام، ۱۴۱۲ ق، دوم. ۱۲۰. مسند ابن حنبل، أحمد بن محمد الشيباني (ابن حنبل) (م ۲۴۱ ق)، تحقیق: عبد الله محمد الدرويش، بيروت: دار الفكر، ۱۴۱۴ ق، دوم. ۱۲۱. مسند أبي داوود الطيالسي (مسند الطيالسي)، سليمان بن داوود البصري (أبو داوود الطيالسي) (م ۲۰۴ ق)، بيروت: دار المعرفة. ۱۲۲. مسند أبي يعلى الموصلي، أحمد بن علی التميمي الموصلي (أبو يعلى) (م ۳۰۷ ق)، تحقیق: إرشاد الحق الأثرى، جدّه: دار القبلة، ۱۴۰۸ ق، أول. ۱۲۳. مسند الإمام زيد (مسند زيد)، المنسوب إلى زيد بن علی بن الحسين عليهما السلام (م ۱۲۲ ق)، بيروت: منشورات دار مكتبة الحياة، ۱۹۶۶ م، أول. ۱۲۴. مسند الشاميين، سليمان بن أحمد الطبراني (م ۳۶۰ ق)، تحقیق: حمدي عبد المجيد السلفي، بيروت: مؤسسه الرساله. ۱۲۵. مسند الشهاب، محمد بن سلامه (القاضي القضاعي) (م ۴۵۴ ق)، بيروت: مؤسسه الرساله، ۱۳۹۸ ق. ۱۲۶. مسند عبد بن حميد، عبد بن حميد الحُميدى (م ۲۴۹ ق)، تحقیق: صبحی البدری الساقرائی، بيروت: عالم الكتب و مكتبه النهضة العربيّة، ۱۴۰۸ ق. ۱۲۷. مشكاه الأنوار في غرر الأخبار، علی بن الحسن الطبرسی (ق ۷ ق)، تحقیق: مهدي هوشمند، قم: دار الحديث، ۱۴۱۸ ق، أول.

ص: ۲۷۲

۱۲۸. مشکاه الأنوار فی غرر الأخبار ، علی بن الحسن الطَّبْرَسِی (ق ۷ ق) ، تحقیق : مهدی هوشمند ، قم : دار الحدیث ، ۱۴۱۸ ق ،
 أوّل . ۱۲۹ . مشکاه المصابیح ، محمّد بن عبد الله العمری الخطیب التبریزی (ق ۸ ق) ، تحقیق : محمّد ناصر الدین الآلبانی ، دمشق :
 المكتب الإسلامی . ۱۳۰ . مصباح الشریعه و مفتاح الحقیقه ، المنسوب إلى الإمام الصادق علیه السلام ، شرح : عبد الرزاق گیلانی (م
 ۱۰۸۹ ق) ، تصحیح : جلال الدین محدث أرموی ، تهران : نشر صدوق ، ۱۴۰۷ ق ، سوم . ۱۳۱ . مصباح المتهدّج ، محمّد بن الحسن
 الطوسی (الشیخ الطوسی) (م ۴۶۰ ق) ، تحقیق : علی أصغر مروارید ، بیروت : مؤسسه فقه الشیعه ، ۱۴۱۱ ق ، أوّل . ۱۳۲ . المصباح
 المنیر فی غریب الشرح الکبیر للرافعی ، أحمد بن محمّد الفیومی (م ۷۷۰ ق) ، قم : مؤسسه دار الهجره ، ۱۴۱۴ ق ، دوم . ۱۳۳ .
 المصنّف ، عبد الرزاق بن همّام الصنعانی (م ۲۱۱ ق) ، تحقیق : حبیب الرحمان الأعظمی ، بیروت : منشورات المجلس العلمی . ۱۳۴ .
 المصنّف فی الأحادیث و الآثار ، عبد الله بن محمّد العبسی الکوفی (ابن أبی شیبه) (م ۲۳۵ ق) ، تحقیق : سعید محمّد اللّحّام ،
 بیروت : دار الفکر . ۱۳۵ . معانی الأخبار ، محمّد بن علی ابن بابویه القمّی (الشیخ الصدوق) (م ۳۸۱ ق) ، تحقیق : علی أكبر الغفّاری
 ، قم : مؤسسه النشر الإسلامی ، ۱۳۶۱ ش ، أوّل . ۱۳۶ . المعجم الأوسط ، سلیمان بن أحمد اللّخمی الطّبرانی (م ۳۶۰ ق) ، تحقیق :
 طارق بن عوض الله و عبد الحسن بن إبراهيم الحسینی ، قاهره : دار الحرمین ، ۱۴۱۵ ق . ۱۳۷ . معجم البلدان ، یاقوت بن عبد الله
 الحّموی الرومی (م ۶۲۶ ق) ، بیروت : دار إحياء التراث العربی ، ۱۳۹۹ ق ، أوّل . ۱۳۸ . المعجم الکبیر ، سلیمان بن أحمد اللّخمی
 الطّبرانی (م ۳۶۰ ق) ، تحقیق : حمدی عبد المجید السلفی ، بیروت : دار إحياء التراث العربی ، ۱۴۰۴ ق ، دوم . ۱۳۹ . معجم
 مقاییس اللغه ، أحمد بن فارس (م ۳۹۵ ق) ، مصر : شرکه مکتبه مصطفی البابی و أولاده .

ص: ۲۷۳

۱۴۰. مکارم الأخلاق، الفضل بن الحسن الطبرسی (م ۵۴۸ ق)، تحقیق: علاء آل جعفر، قم: مؤسسه النشر الإسلامی، ۱۴۱۴ ق،
 اول. ۱۴۱. مناقب آل ابی طالب (المناقب لابن شهر آشوب)، محمّد بن علی المازندرانی (ابن شهر آشوب) (م ۵۸۸ ق)، قم:
 المطبعه العلمیه. ۱۴۲. مناقب الإمام أمير المؤمنين عليه السلام (المناقب للكوفي)، محمّد بن سلیمان الكوفي القاضی (م ۳۰۰ ق)،
 تحقیق: محمّد باقر المحمودی، قم: مجمع إحياء الثقافة الإسلامیه، ۱۴۱۲ ق، اول. ۱۴۳. المناقب (المناقب للخوارزمی)، الموفق بن
 أحمد المکی الخوارزمی (م ۵۶۸ ق) تحقیق: مالک المحمودی، قم: مؤسسه النشر الإسلامی، ۱۴۱۴ ق، دوم. ۱۴۴. منیه المرید،
 زین الدین علی العاملی (الشهید الثانی) (م ۹۶۵ ق) قم: مکتب الإعلام الإسلامی، ۱۴۱۵ ق. ۱۴۵. المواعظ العددیه، محمّد بن
 محمّد بن الحسن الحسینی العاملی (ابن القاسم) (ق ۱۱ ق)، ترتیب و تصحیح: علی المشکینی الأردییلی، تحقیق: علی الأحمدی
 المیانجی، قم: الهادی، ۱۴۰۶ ق، چهارم. ۱۴۶. موضح أوهام الجمع والتفریق (ذیل التاریخ الکبیر)، أحمد بن علی الخطیب
 البغدادی (م ۴۶۲ ق)، شرح و تحقیق: عبد الرحمان بن یحیی المعلمی، بیروت: دار الفکر. ۱۴۷. میزان الحکمه با ترجمه فارسی،
 محمّد محمّدی ری شهری، ترجمه: حمیدرضا شیخی، قم: دار الحدیث، ۱۳۷۷ ش. ۱۴۸. النوادر، فضل الله بن علی الحسینی
 الراوندی (م ۵۷۱ ق)، تحقیق: سعیدرضا علی عسکری، قم: دار الحدیث، ۱۳۷۷ ش، اول. ۱۴۹. النهایه فی غریب الحدیث و
 الأثر، مبارک بن محمّد الجزری (ابن الأثیر) (م ۶۰۶ ق)، تحقیق: طاهر أحمد الزاوی، قم: مؤسسه إسماعیلیان، ۱۳۶۷ ش، چهارم
 . ۱۵۰. نهج البلاغه، محمّد بن الحسن الموسوی (الشریف الرضی) (م ۴۰۶ ق)، ترجمه: سید جعفر شهیدی، تهران: علمی و
 فرهنگی، ۱۳۷۸ ش، چهاردهم.

ص: ۲۷۴

۱۵۱. نهج البلاغه، محمد بن الحسین الموسوی (الشریف الرضی) (م ۴۰۶ ق)، تصحیح: محمد عبده، بیروت: مؤسسه الأعلمی، ۱۳۹۹ ق. ۱۵۲. نهج البلاغه، محمد بن الحسین الموسوی (الشریف الرضی) (م ۴۰۶ ق)، تصحیح و ترجمه: سید علی نقی فیض الإسلام، تهران: جاویدان، ۱۳۶۰ ش. ۱۵۳. نهج البلاغه، محمد بن الحسین الموسوی (م ۴۰۶ ق)، تصحیح: صبحی الصالح، قم: دار الأسوه، ۱۳۷۳ ش. ۱۵۴. وسائل الشیعه، محمد بن الحسن الحرّ العاملی (م ۱۱۰۴ ق)، تحقیق: مؤسسه آل البيت علیهم السلام، قم: مؤسسه آل البيت علیهم السلام، ۱۴۰۹ ق، اول.

ص: ۲۷۵

فهرست تفصیلی .

ص: ۲۷۶

..

ص: ۲۷۷

..

ص: ۲۷۸

..

ص: ۲۷۹

..

درباره مرکز

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند؟

سوره زمر / ۹

مقدمه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال ۱۳۸۵ هـ.ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفاً علمی و به دور از تعصبات و جریانات اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب «مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:

۱. بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)
۲. تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی
۳. جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه ، تبلت ها، رایانه ها و ...
۴. سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو
۵. گسترش فرهنگ عمومی مطالعه
۶. زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:

۱. عمل بر مبنای مجوز های قانونی
۲. ارتباط با مراکز هم سو
۳. پرهیز از موازی کاری
۴. صرفاً ارائه محتوای علمی
۵. ذکر منابع نشر

بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :

۱. چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه
۲. برگزاری مسابقات کتابخوانی
۳. تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و...
۴. تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...
۵. ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com
۶. تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و ...
۷. راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی
۸. طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و ...
۹. برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)
۱۰. برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)
۱۱. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و ... در ۸ فرمت جهانی:

JAVA.۱

ANDROID.۲

EPUB.۳

CHM.۴

PDF.۵

HTML.۶

CHM.۷

GHB.۸

و ۴ عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :

ANDROID.۱

IOS.۲

WINDOWS PHONE.۳

WINDOWS.۴

به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .

در پایان :

از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه بزرگوارانی که ما را در دستیابی به این هدف یاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادند تقدیر و تشکر می نمایم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آواده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک ۱۲۹/۳۴ - طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

دفتر تهران: ۰۲۱ - ۸۸۳۱۸۷۲۲

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

مرکز تحقیقات و ترجمه

اصفهان

گامگاه

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

